Közép-Európai Közlemények
**A történelemtudomány, a regionális tudomány, a földrajztudomány,
és a gazdálkodás- és szervezéstudományok művelőinek folyóirata**

VII. évfolyam 2. szám, 2014/2. No. 25.

KÖZÉP-EURÓPAI KÖZLEMÉNYEK
A történelemtudomány, a regionális tudomány, a földrajztudomány, és a gazdálkodás- és szervezéstudományok művelőinek folyóirata

---

Folyóiratunkkal kapcsolatos fontos információk

Folyóiratunk lektorált folyóirat. Valamennyi közlésre benyújtott tanulmányt két PhD vagy Dsc fokozattal rendelkező kollégával lektoráltat a Szerkesztő Bizottság. A tanulmányok csak támogató, pozitív lektori vélemények esetén kerülnek publikálásra. A lektorálás titkosan történik.

Folyóiratunkat az alábbi szakirodalmi adatbázisok referálják:

1. **MATARKA** (Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa)
2. **EPA (**Eletronikus Periodika Archívum és Adatbázis)
3. **HUMANUS** (Humántudományi Tanulmányok és Cikkek)

Folyóiratunk a Magyar Tudományos Akadémia IX. Gazdaság- és Jogtudományi Osztályának Regionális Tudományok Bizottságától C-kategóriás folyóirat minősítést kapott.

Folyóiratunkat a Magyar Tudományos Akadémia II. Filozófiai és Történettudományok Osztályának Történettudományi Bizottsága a Dsc eljárás során tudományos folyóiratként fogadja el.

Folyóiratunk a Magyar Tudományos Művek Tárában (MTMT) referált folyóiratként került nyilvántartásba.

Folyóiratunk korábbi számai elektronikus formában, teljes terjedelemben az alábbi helyeken érhetők el:

- A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására (VIKEK) honlapján: **www.vikek.hu**
- SZTE Klebelsberg Könyvtár által működtetett Contenta SZTE Egyetemi Kiadványok repozitóriumban: **http://contenta.ek.szte.hu/acta/100240**

Közép-Európai Közlemények

A történelemtudomány, a regionális tudomány, a földrajztudomány, és a gazdálkodás- és szervezéstudományok művelőinek folyóirata

VII. évfolyam 2. szám, 2014/2. No. 25.

KÖZÉP-EURÓPAI KÖZLEMÉNYEK
A történelemtudomány, a regionális tudomány, a földrajztudomány, és a gazdálkodás- és szervezéstudományok művelőinek folyóirata

---

SZERKESZTŐSÉG

Főszerkesztő:
Dr. habil. PhD PhD Gulyás László – Szegedi Tudományegyetem

Főszerkesztő-helyettes:
Prof. Dr. Szávai Ferenc DSc – Kaposvári Egyetem, Budapesti Corvinus Egyetem

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG

Dr. PhD. Andrej Tóth – Silesian university in Opava, University of Economics, Prague
Prof. Dr. Gazdag Ferenc – Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest
Hajdú Zoltán DSc – MTA Regionális Kutatások Központja
Dr. PhD Keczer Gabriella – Szegedi Tudományegyetem
Dr. habil. Marjanucz László – Szegedi Tudományegyetem
Prof. Dr. Majoros István DSc – Eötvös Lóránd Tudományegyetem
Dr. PhD Maruzsa Zoltán – Eötvös Loránd Tudományegyetem
Dr. PhD Miklós Péter – Szegedi Tudományegyetem
Prof. Dr. Nagy Imre – University of Novi Sad
Dr. habil. Papp Norbert – Pécsi Tudományegyetem
Prof. Dr. Rédei Mária Dsc – Nyume SEK
Dr. habil. Gál Zoltán – Kaposvári Egyetem, MTA KRTK
Dr. PhD Sipos Anna Magdolna – PTE FEEK,
Dr. PhD. Tóth István – Móra Ferenc Múzeum, Szeged
Dr. PhD. Tonk Márton – Sapientia EMTE, Kolozsvár
Dr. PhD Veres Lajos, elnök-vezérigazgató – Hazai Térségfejlesztő Rt., Dunaújvárosi Főiskola

Felelős kiadó:
Egyesület Közép-Európa Kutatására
Elnök: Dr. Gulyás László
Székhely: 6727 Szeged, Lőwy Sándor utca 37. e-mail: gulyas1@t-online.hu

ISSN 1789-6339
HU ISSN 1789-6339

Tördelés:
Kádas Gabriella

Nyomda:
Innovariant Kft., Szeged

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó a No. 25. szám megjelenése alkalmából 7

Gulyás László: „Egy értékteremtő műhely első éveinek mérlege”. Beszámoló a Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Intézet tevékenységéről 2006–2014 9

1. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ 11

1.1. Tevékenységeink bemutatása 11
1.1.1. Tevékenységeink fő irányai 11
1.1.2. Publikációs fórumok megteremtése 11
1.1.2.1. Közép-Európai Közlemények 11
1.1.2.2. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei és annak utódfolyóiratai 12
1.1.2.3. Közép-Európai Monográfiák 12
1.1.3. Konferenciák szervezése 13
1.1.3.1. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl konferenciasorozat 13
1.1.3.2. Régiótörténeti Kutatások konferenciasorozat 14
1.1.3.3. Több nemzetiségű államok keletkezése és felbomlása konferenciasorozat 15
1.1.3.4. Taylor Vezetéstudományi konferenciasorozat 16
1.1.3.5. Újragondolt negyedszázad konferenciasorozat 17
1.1.4. Tevékenységeink számokban 17

2. ADATBANK A VIKEK TEVÉKENYSÉGÉRŐL 19

2.1. Folyóirataink repertóriuma 19
2.1.1. A Közép-Európai Közlemények repertóriuma 2008–2014 19
2.1.2. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására repertóriuma 2009–2013 39
2.1.3. A Köztes-Európa. Társadalomtudományi folyóirat repertóriuma 2014 53
2.1.4. Taylor. Gazdálkodás- és szervezéstudományi folyóirat 2014 55
2.2. A Közép-Európai Monográfiák repertóriuma 2010–2014 59
2.3. Konferenciáink teljes programja 75
2.3.1. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl 2007–2014 75
2.3.2. Régiótörténeti Kutatások 2009–2014 105
2.3.3. Több nemzetiségű államok keletkezése és felbomlása 2009–2014 113
2.3.4. Taylor Vezetéstudományi Konferencia 2011–2014 125
2.3.5. Újragondolt negyedszázad 2012–2014 136

3. TANULMÁNYOK 141

GAZDASÁGTÖRTÉNET ROVAT

Kaposi Zoltán: Föld és hatalom. A herceg Esterházy-család uradalmainak változásai (17–20. század) 141

Barancsuk János: Merkantilista csírák Bethlen Tündérkertjében. A fejedelmi hatalom gondolati „externáliái” 154

REGIONÁLIS TUDOMÁNY ROVAT
Lőrinczné Bencze Edit: A versenyképesség és a jól-lét percepciói a Nyugat-Balkán államaiban a válság tükrében 163
Mohácsi Márta: Tanulás és versenyképesség regionális megközelítésben 173

TÖRTÉNETI FÖLDRAJZ ROVAT
Kókai Sándor: Trianon hatása a Bánság városhálózatára 181

TÖRTÉNELEMTUDOMÁNY ROVAT
Miklós Péter: A legitimista, a monarchista és a republikánus. Adalékok Mindszenty bíboros, Hamvas püspök és Balogh páter kapcsolatához 1946-ból 194

POLITIKATUDOMÁNY ROVAT
Szekrényes Éva: Az Európai Parlamenti választások eredményei, az újonnan megválasztott Európai Parlament megalakulása 199

ÚJRAGONDOLT NEGYEGSZÁZAD – a Horthy-korszak – ROVAT
Lakatos Artúr: Az Antonescu-kormány első lépései, magyar diplomáciai jelentések tükrében 213

GAZDÁLKODÁS- ÉS VEZETÉSTUDOMÁNYI ROVAT
Juhász Csilla: Az Y-generáció elvárásai, kommunikációja egy debreceni szervezetnél 221
Pongrácz Attila: A duális szakképzés gyakorlata a győri autóipari vállalatoknál 227
Kordé Zoltán: A felnőtt- és szakképzés történetének kutatása. Elméleti és módszertani kérdések 242
Gulyás László: A felnőttképzés jellemzői I. 251

RECENZIÓK
Kaposi Zoltán (szerk.):
Nagykanizsa városi monográfia III. (1850–1945)
Ismerteti: *Nagy Imre Gábor* 261

Előszó a No. 25. szám megjelenése alkalmából

Amikor 2008-ban útjára indítottuk a **Közép-Európai Közlemények No. 1-es számát** az ELŐSZÓ-ban az alábbi módon fogalmaztam meg folyóiratunk céljait:

- *Egy olyan folyóiratot szeretnénk elindítani és működtetetni, mely, Közép-Európa történetével, földrajzával, gazdaságával és regionális folyamataival foglalkozik.*
- *Egy olyan folyóiratot szeretnénk elindítani és működtetetni, melyben történészek, geográfusok, regionalisták és közgazdászok a multidiszciplinaritás jegyében közölnek tanulmányokat a nagy közös témáról, Közép-Európáról.*

Kicsit magunk is meglepődtünk 2013-ban, amikor elérkeztünk a No. 20–21-es szám szerkesztéséhez, hiszen azzal szembesültünk, hogy már milyen magas számnál járunk. Ezt a „kis jubileumot" sikerült egy tudományos folyóirathoz méltó módon megünnepelni. Hiszen 21 professzor tisztelte meg tanulmányával a No. 20–21-es számot. A történeti hűség kedvéért álljon itt a nevük:

Baranyi Béla, Berde Csaba, Botos Katalin, Buday-Sántha Attila, Csath Magdolna, Frisnyák Sándor, Gerő András, Glatz Ferenc, Hajdú Zoltán, Horváth Gyula, Kaposi Zoltán, Kókai Sándor, Kupa László, Lengyel Imre, Majoros István, Rechnitzer János, Süli-Zakar István, Szávai Ferenc, Székely Csaba, Szilágyi István, Varga Attila.

Amikor egy újabb jubileumi szám – a No. 25-ös – szerkesztéséhez hozzáfogtunk azon töprengtünk, hogy hogyan lehetne ezt méltó módon megünnepelnünk.

Ráadásul az idő előrehaladtával a Közép-Európai Közleményeknek társai is születtek. Útjára bocsátottuk a **Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei folyóiratot,** mely azután szétvált. A társadalomtudományi publikációk közlésére **Köztes-Európa** néven, míg a szervezés- és vezetéstudományi publikációk befogadására **Taylor** néven adunk ki további folyóiratokat. Emellett szintén elindult a **Közép-Európai Monográfiák könyvsorozatunk** is.

A fentebbi keretek között megjelent folyóiratszámok és könyvek, illetve a Közép-Európai Közlemények megjelent számai együtt intézetünk – a Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására (VIKEK) – **50 kiadványt adott ki 2014 nyaráig!**

Gyakorlatilag duplán kell ünnepelnünk, hiszen az az olvasó, aki jelenleg a kezében tartja ezt a folyóiratszámot nem csupán a **Közép-Európai Közlemények No. 25-ös** számát tartja a kezében, hanem egyúttal intézetünk **50. tudományos kiadványát is!**

Mindezek miatt úgy döntöttünk, hogy a No. 25-ös számban **„EGY ÉRTÉKTEREMTŐ MŰHELY ELSŐ ÉVEINEK MÉRLEGE", BESZÁMOLÓ A VIRTUÁLIS INTÉZET KÖZÉP-EURÓPA KUTATÁSÁRA INTÉZET TEVÉKENYSÉGÉRŐL 2006–2014"** című írásban áttekintjük, rögzítjük az elmúlt nyolc év történéseit, konferenciáinkat, kiadványainkat. Bemutatjuk azt az utat, melyet eddig bejártunk, s melyen a jövőben is járni szeretnénk.

Szeged, 2014 nyara

Dr. habil. Gulyás László
főszerkesztő,
A VIKEK alapító igazgatója

GULYÁS LÁSZLÓ

„Egy értékteremtő műhely első éveinek mérlege” Beszámoló a avagy Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Intézet tevékenységéről 2006–2014

Bevezetés

2006 decemberében néhány egyetemi oktató-kutató életre hívta a Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására (VIKEK) elnevezésű kutatóintézetet. A VIKEK-nek, mint erre nevével is utalunk, nincs épülete, nincs államilag finanszírozott költségvetése, nincs fizetett főállású alkalmazottja, viszont rendelkezik egy kiterjedt szakmai-emberi kapcsolati hálóval, mely jelenleg több mint ezer olyan történészt, regionalistát, geográfust és közgazdászt (főképpen a gazdálkodás- és szervezéstudományok területéről) fog össze, akik Közép-Európával foglalkoznak.

Konferenciáink révén szakmai kapcsolataink nem csak országhatáron belül épültek ki és bővülnek, hanem külföldön is. Tudományos találkozóinkon rendszeresen részt vesznek az egyes témákkal foglalkozó külföldi kutatók is, Törökországból, Csehországból, Romániából, Szlovákiából és Szerbiából.

A VIKEK alapítói:

Gulyás László, Keczer Gabriella, Marjanucz László, Szónokyné Ancsin Gabriella (SZTE), *Bertalan Péter* (Kaposvári Egyetem), *Csüllög Gábor* (ELTE), *Kókai Sándor* (Nyíregyházi Főiskola), *Nagy Miklós Mihály, Szávai Ferenc* (Budapesti Corvinus Egyetem), *Suba János* (Hadtörténeti Múzeum és Intézet), *Tóth István* (Móra Ferenc Múzeum).

Az alapítók meggyőződése az volt (és a mai napig is az), hogy a hagyományos tudományterületi határokat átlépve, a szakmai és emberi szinergiára építve olyan új tudományos eredmények születhetnek, amelyek a korábbiaktól eltérő aspektusait mutatják Közép-Európának. A VIKEK alapítói és a később hozzájuk csatlakozók nem csak szakmai közösséget alkotnak, de hasonló világnézetük, azonos értékrendjük is összekapcsolja őket. Bár tagjai állami egyetemeken, intézményekben dolgoznak, a VIKEK teljes mértékben független az államtól, igazi alulról szerveződő, a **szó jó értelmében vett civil kezdeményezés.**

A VIKEK zászlóshajója a **Közép-Európai Közlemények (KEK)** folyóirat. Aki ezen sorokat olvassa, a KEK No. 25-ös számát tartja kezében. Ráadásul ez a No. 25-ös szám egyben a Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására 50. kiadványa is. Azt gondoljuk, hogy ezek a kerek számok lehetőséget kínálnak arra, hogy áttekintsük, értékeljük, mit tettünk eddig és milyen messzire jutottunk. Ezért készítettük el jelen beszámolót, mely kettő nagy részből épül fel: egy viszonylag rövid ún. **VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ**-ból és egy hosszabb, részletes **ADATBANK**-ból.

1. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

1.1. Tevékenységeink bemutatása

1.1.1. Tevékenységeink fő irányai

A VIKEK legfontosabb célja egy szakmai hálózat kiépítése a Közép-Európát kutató történészek, regionalisták, geográfusok és közgazdászok (ezen belül elsősorban a gazdálkodás- és szervezéstudományokkal foglalkozók) részére. Ennek érdekében az alábbi két nagy projektet indítottuk el:

1. Publikációs fórumok megteremtése,
2. Konferenciák szervezése.

Tekintsük részletesen ezirányú tevékenységeinket:

1.1.2. Publikációs fórumok megteremtése

A VIKEK alapítói és tagjai nagyon fontosnak tartják, hogy színvonalas publikációs fórumot teremtsenek a Közép-Európával foglalkozó oktatók és kutatók számára. Ezen törekvés jegyében az alábbi publikációs fórumokat hoztuk létre:

- **Közép-Európai Közlemények** (2008-tól)
- **A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei** (2008 és 2013 között)
- **Köztes-Európa. Társadalomtudományi folyóirat** (2014-től)
- **Taylor. Gazdálkodás- és szervezéstudományi folyóirat** (2014-től)
- **Közép-Európai Monográfiák** (2010-től)

1.1.2.1. Közép-Európai Közlemények

2008 tavaszán, közel egy éves előkészítő munka után megjelent a Közép-Európai Közlemények első száma. Az azóta eltelt időben az alábbi 25 szám jelent meg:

I. évfolyam (2008): No. 1.; No. 2.;
II. évfolyam (2009): No. 3.; No. 4–5.; No. 6–7.;
III. évfolyam (2010): No. 8.; No. 9.; No. 10.; No. 11.;
IV. évfolyam (2011): No. 12.; No. 13., No. 14–15.;
V. évfolyam (2012): No. 16.; No. 17.; No. 18–19.;
VI. évfolyam (2013): No. 20–21.; No. 22.; No. 23.;
VII. évfolyam (2014): No. 24.; No. 25.

A folyóirathoz kapcsolódó minőségi munkát a következő tények is jól mutatja:

- Folyóiratunkat az alábbi szakirodalmi adatbázisok referálják:
  1. **MATARKA** (Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa),
  2. **EPA (**Eletronikus Periodika Archívum és Adatbázis),
  3. **HUMANUS** (Humántudományi Tanulmányok és Cikkek),
- A Magyar Tudományos Akadémia IX. Gazdaság- és Jogtudományi Osztályának Regionális Tudományok Bizottságától **C-kategóriás folyóirat minősítést kapott**;
- Magyar Tudományos Akadémia II. Filozófiai és Történettudományok Osztályának Történettudományi Bizottsága a **Dsc eljárás során tudományos folyóiratként fogadja el**;
- Folyóiratunk a Magyar Tudományos Művek Tárában (MTMT) **referált folyóiratként került nyilvántartásba.**

1.1.2.2 A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei és annak utódfolyóiratai

2009 végén útjára indítottuk a Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei elnevezésű folyóiratunkat, elsősorban azzal a céllal, hogy színvonalas publikációs fórumot teremtsünk fiatal kutatóknak és PhD-hallgatóknak. Az azóta eltelt időben az alábbi számok jelentek meg:

I. évfolyam (2009): No. 1.;
II. évfolyam (2010): No. 2.; No. 3–4.;
III. évfolyam (2011): No. 5–6.;
IV. évfolyam (2012): No. 7.; No. 8. (A-sorozat1); No. 9. (B-sorozat 1.); No. 10. (A-sorozat 2.); No. 11. (A-sorozat 3.);
V. évfolyam (2013): No. 12. (A-sorozat 4.); No. 13. (B-sorozat 2.).

Ezen folyóirat keretei között rendkívül sokszínű publikációs tevékenység bontakozott ki, mely azzal fenyegetett, hogy tematikai szempontból szétfeszíti a folyóirat kereteit. Ezért 2013 végén úgy döntöttünk, hogy a folyóiratot kettéválasztjuk, és az alábbi folyóiratokat hoztuk létre:

- **KÖZTES-EURÓPA. Társadalomtudományi folyóirat.** A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei
  VI. évfolyam (2014) No. 14.; No. 15–16.
- **TAYLOR. Gazdálkodás- és szervezéstudományi folyóirat.** A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei
  VI. évfolyam (2014) No. 14–15.; No. 16–17.

Mindhárom folyóiratot referált folyóiratként tartják nyilván a Magyar Tudományos Művek Tárában, és számos doktori iskolában került fel a PhD-fokozat megszerzéséhez ajánlott folyóiratok listájára. Ráadásul a szerző kör is bővült, a PhD-hallgatók és a fiatal kutatók mellett megjelentek a szerzők között az idősebb (például habilitált) kollégák is.

1.1.2.3. Közép-Európai Monográfiák

2010-ben elindítottunk könyvsorozatunkat, mely több tudományos célt szolgál. Egyrészt sikeresen megvédett PhD-disszertációkat (Keczer 2010; Győri 2012) illetve habilitációs köteteket (M. Császár 2010; Keczer 2014; Dajnoki 2014), tisztelgő köteteket [Győri (szerk.) 2012; Veres 2013], további új kutatási eredményeket (Gulyás 2012; Gulyás 2013) jelentetünk meg. Az eddig eltelt időben az alábbi kötetek jelentek meg.

No. 1.: Keczer Gabriella (2010): Egyetemirányítás: Lehetőségek és korlátok. Szeged.
No. 2.: M. Császár Zsuzsa (2011): Kisebbség-oktatás-politika a Balkánon. Szeged.
No. 3.: Győri Ferenc (2012): Tehetségföldrajz: Magyarországi vizsgálatok. Szeged.
No. 4.: Gulyás László–Keczer Gabriella (2012): Projektmenedzsment 1.0. Szeged.
No. 5.: Győri Ferenc szerk. (2012): A tudás szolgálatában. Szeged.
No. 6.: Gulyás László (2012): A Délvidék története 2. Szeged.
No. 7.: Veres Lajos szerk. (2013): Regionális földrajzi tanulmányok. Abonyiné Palotás Jolán 70. születésnapja tiszteletére. Szeged.
No. 8.: Gulyás László (2013): A Délvidék története 3. Szeged.

No. 9.: Bali Lóránt szerk. (2014): Muramenti Nemzetiségi Területfejlesztési Társulás és szomszéd településeinek, valamint Muraköz megye općinák társadalmi-gazdasági tényezőinek elemző bemutatása. Szeged.
No. 10.: Lóránt Bali ed. (2014): Predstavljanje drusvenogospodarstvenich címbenika… Szeged.
No. 11.: Keczer Gabriella (2014): Egyetemek szerepe, irányítása és működése a 21. században. Szeged.
No. 12.: Dajnoki Krisztina (2014): Helyet mindenkinek! Fogyatékos, illetve megváltozott munkaképességű munkavállalók HR sajátosságainak feltárása az Észak-Alföldi régióban. Szeged.
No. 13.: Döbör András-Zeman Ferenc szerk.(2014): Tanulmányok a magyar történelemből a kora újkortól a legújabb korig. Szeged.

1.1.3. Konferenciák szervezése

Kiemelten fontosnak tartjuk, hogy a szakmai hálózat tagjai személyesen is megismerhessék egymást és egymás kutatási eredményeit. Ezért az idő előrehaladtával **5 különböző konferenciasorozatot indítottunk útjára.** Ezek az alábbiak:

- **Régiók a Kárpát-medencén innen és túl (**2007-től)
- **Régiótörténeti Kutatások** (2009-től)
- **Több nemzetiségű államok keletkezése és felbomlása (**2009-től)
- **Taylor Vezetéstudományi Konferencia (**2011-től)
- **Újra gondolt negyedszázad (**2008-tól, illetve 2012-től újraindítva)

1.1.3.1. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl konferenciasorozat

Ez volt az első konferenciasorozatunk, melyet **prof. Majdán Jánosnak,** az Eötvös József főiskola rektorának kérésére első ízben Baján rendeztünk meg. Majd személyi és szervezési okok miatt a konferencia helyszíne átkerült Szegedre. 2010-től **prof. Szávai Ferenc** támogatásának köszönhetően a konferenciának a Kaposvári Egyetem ad otthont.

2007. március 23.	I. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl konferencia. Baja
2009. május 22.	II. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl konferencia. Szeged
2010. június 11.	III. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl konferencia. Szeged
2010. november 12.	IV. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl konferencia. Kaposvár
2011. október 28.	V. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl konferencia. Kaposvár
2012. október 12.	VI. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl konferencia. Kaposvár
2013. október 11.	VII. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl konferencia. Kaposvár
2014. október 17.	VIII. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl konferencia. Kaposvár

Különösen büszkék vagyunk plenáris előadóinkra. Eddig az alábbi professzorok tiszteltték meg előadásukkal ezen konferenciasorozatot: **prof. Botos Katalin, prof. Dövényi Zoltán, prof. Hajdú Zoltán, prof. Gazdag Ferenc, prof. Horn Péter, prof. Kaposi Zoltán, prof. Kerekes Sándor, Prof. Rédei Mária, Prof. Repa Imre, Prof. Szakály Sándor, Prof. Szávai Ferenc, Prof. Székely Csaba.**

A konferenciasorozat elsősorban regionalistáknak szól. Jól mutatja ezt, hogy egy-egy konferencián az alábbi szekciókat szoktuk megrendezni:

- Köztes-Európa politikai földrajzának aktuális kérdései
- Gazdaságtörténet és régiótörténeti kutatások (régiók és határok, határrégiók, eurorégiók)
- Régió és kultúra (városok kulturális gazdasága, felsőoktatás)
- Régió és pénzügyek/versenyképesség
- Régió és humánerőforrások (HRM, vezetéstudomány és munkaerőpiac)
- Régió és közlekedés/logisztika
- Régió és marketing/településmarketing, turizmus és vidékfejlesztés
- Régió és agrárgazdálkodás, élelmiszergazdaság és környezetgazdálkodás

De a regionalisták mellett más tudományágak (gazdaságtörténet, politikai földrajz, közgazdaságtan, vezetés- és szervezéstudomány, etc.) képviselői is rendszeresen bemutatják a Kárpát-medencével kapcsolatos kutatási eredményeiket. Ezért úgy véljük, hogy a konferenciasorozat vitathatatlan érdeme a komplexitás, a sokoldalú megközelítés, a különböző tudományok képviselői közötti párbeszéd és az ezzel járó építő viták.

1.1.3.2. Régiótörténeti Kutatások konferenciasorozat

A régiótörténeti kutatások a magyar regionális tudomány viszonylag új irányzata. Megszületése a **prof. Horváth Gyula** által szerkesztett „**A Kárpát-medence régiói monográfiasorozat”**-hoz köthető. A sorozat minden egyes kötete tartalmaz egy hosszabb-rövidebb tanulmányt az adott régió történetéről. Ezek közül öt régió (Vajdaság, Dél-Erdély és Bánság, Kárpátalja, Horvátország) történetét jelen sorok írója – **Gulyás László** – készített el. Ezeknek a tanulmányoknak a megírása számos megoldandó módszertani kérdést vetett fel. Ezek megvitatására és a magyar régiótörténetírás módszertani megalapozására hívtuk életre a régiótörténeti kutatások konferenciasorozatot 2009 decemberében. Így az alábbi konferenciák kerültek megrendezésre:

2009. december. 7.	I. Régiótörténeti Kutatások konferencia. A Bánság mint történeti régió sorsa a török kiűzésétől napjainkig. Szeged
2010. december. 10.	II. Régiótörténeti Kutatások konferencia. A Felvidék mint történeti régió sorsa a középkortól napjainkig. Szeged
2011. május 16.	III. Régiótörténeti Kutatások konferencia. A Vajdaság mint történeti régió sorsa. A 19. századi előzményektől napjainkig. Szeged
2011. november 25.	IV. Régiótörténeti Kutatások konferencia. Az 1944–45-ös Délvidéki magyar tragédia, a magyar–szerb kapcsolatok tükrében. Budapest
2012. december 7.	V. Régiótörténeti Kutatások konferencia. Horvátország és Fiume a középkortól napjainkig. Szeged
2013. november 29.	VI. Régiótörténeti Kutatások konferencia. Partium, Bánság, Székelyföld és Erdély mint történelmi régiók (1. forduló). Szeged
2014. december 12.	VII. Régiótörténeti Kutatások konferencia. Partium, Bánság, Székelyföld és Erdély mint történelmi régiók (2. forduló). Szeged

Az eddigi tapasztalatok alapján úgy véljük, hogy a történeti folyamatok térbeliségének értelmezéséhez elengedhetetlen a területi tagolódás korszakokra vonatkozó jellemzőinek feltárása, és ennek összefüggésében a meghatározó történeti téregységek (elsősorban a történeti régiók) vizsgálata. A VIKEK ezért fontos célként határozta meg a történeti Magyarország régióinak történeti, földrajzi, gazdasági és kulturális szempontok szerinti feldolgozását. A hetedik éve megrendezésre kerülő konferencián évente egy régió (Bánság, Felvidék, Vajdaság, a történeti Horvátország és Fiume, Partium, Székelyföld, Erdély) jellemző korszakainak és folyamatainak megvitatására került sor.

Az ország különböző részéről érkezett egyetemi/főiskolai kutatóműhelyek (Szeged, Pécs, Nyíregyháza, ELTE, Székesfehérvár) és kutatóintézetek, múzeumok prominens képviselői – **Dr. PhD Csüllög Gábor, Lőrinczné Dr. PhD Bencze Edit, Dr. PhD Botlik József, Dr. habil. Kókai Sándor, Dr. PhD Suba János, Dr. habil. Marjanucz László, Dr. Csc Nagy Miklós Mihály, Dr. habil. Pap Norbert** – tartottak előadásokat, de ugyanilyen fontossággal bírtak a fiatal kutatók – **Bali Lóránt, Reményi Péter** – és a doktori tanulmányaikat folytató résztvevők előadásai is.

Különösen büszkék vagyunk plenáris előadóinkra. Eddig az alábbi professzorok tiszteltték meg előadásukkal ezen konferenciasorozatot: **Baranyi Béla, Hajdú Zoltán, Kaposi Zoltán, Tóth József, Süli-Zakar István.**

Az előadások és a hosszú évek alatt a VIKEK különböző folyóirataiban és kötetsorozatában megjelent tanulmányok révén a konferenciasorozat több tudományterületet (regionális tudomány, történeti földrajz, politikai földrajz) átfogó fontos műhelyévé vált.

1.1.3.3. Több nemzetiségű államok keletkezése és felbomlása konferenciasorozat

Köztes-Európa sorsát alapvetően a nagy birodalmak (német, orosz, török, Habsburg) határozták meg. Ezek egyértelműen soknemzetiségű birodalmak voltak. A birodalmakat követő ún. „nemzetállamok” nagy része (első és második jugoszláv állam, első Csehszlovák Köztársaság, a szocialista Csehszlovákia, Románia, etc.) is valójában több nemzetiségű államok voltak. Ezek történetének, fejlődésének kutatására hoztuk létre ezt a konferenciasorozatot. Eddig az alábbi konferenciákat rendeztük meg:

2009. március 6.	I. Több nemzetiségű államok keletkezése és felbomlása konferencia, Szeged
2010. március 5.	II. Több nemzetiségű államok keletkezése és felbomlása konferencia, Szeged
2011. március 4.	III. Több nemzetiségű államok keletkezése és felbomlása konferencia, Szeged
2012. március 2.	IV. Több nemzetiségű államok keletkezése és felbomlása konferencia, Szeged
2013. március 1.	V. Több nemzetiségű államok keletkezése és felbomlása konferencia, Szeged
2014. március 7.	VI. Több nemzetiségű államok keletkezése és felbomlása konferencia, Szeged

Egy-egy konferencián egy-egy birodalom (Habsburg Monarchia, Török Birodalom) vagy egy-egy többnemzetiségű állam (Jugoszlávia, Csehszlovákia, Románia) felbomlását vizsgáltuk meg a téma jeles szakértőivel.

Köztes-Európa történetével, regionális fejlődésével, és politikai földrajzával foglalkozók közül az alábbi vezető kutatók tartottak nálunk plenáris előadást: **Prof. Baranyi Béla, Prof. Fodor Pál, Prof. Fülöp Mihály, Dr. habil. Gulyás László, Prof. Hajdú Zoltán, Prof. Horváth Gyula, Dr. habil. Juhász József, Prof. Kaposi Zoltán, Prof. Majoros István, Dr. habil. Marjanucz László, Dr. habil. Pap Norbert, Prof. Pók Attila, Prof. Raffay Ernő, Dr. habil. Sokcsevits Dénes, Prof. Szakály Sándor, Prof. Szávai Ferenc, Prof. Szilágyi István, Dr. habil. Zakar Péter.**

Ugyanekkor a szekciókban lehetőséget adtunk a fiatal kutatóknak és a PhD-hallgatóknak, arra, hogy ismertessék, bemutassák kutatási eredményeiket. Így ez a konferenciasorozat fontos és jelentős műhelyévé vált a Köztes-Európával foglalkozó kutatóknak.

1.1.3.4.Taylor Vezetéstudományi konferenciasorozat

A VIKEK szakmai tevékenységében 2011 előtt egyértelműen a történelemtudomány és a regionális tudomány dominált. 2011-ben Keczer Gabriella azzal kereste meg a VIKEK vezetőit, hogy az országban nincs rendszeresen, azaz évente megrendezésre kerülő vezetéstudományi konferencia, melyen a doktori fokozat vagy a habilitáció megszerzése előtt álló szakemberek egymással, illetve a tudományterület vezető tudósaival, professzoraival oszthatják meg kutatási eredményeiket, ezért kívánatos lenne egy ilyen tematikájú konferenciasorozat elindítása. A VIKEK felkarolta ezt a kezdeményezést. Az első tudományos találkozót 2011-ben tartottuk Szegeden **Frederick Taylor *Scientific Management*** című könyve megjelenésének 100. évfordulóján. Azóta minden évben megrendeztük a konferenciát:

2011. május 27.	I. Taylor Vezetéstudományi konferencia. Szeged
2012. június 1.	II. Taylor Vezetéstudományi konferencia. Szeged
2013. május 31.	III. Taylor Vezetéstudományi konferencia. Szeged
2014. május 31.	IV. Taylor Vezetéstudományi konferencia. Szeged

A Taylor konferenciákra az ország számos gazdasági képzőhelyéről és doktori iskolájából érkezik évente 60–70 előadó. Plenáris előadást tartott például **Prof. Székely Csaba, Prof. Berács József, Prof. Berde Csaba, Prof. Csath Magdolna, Dr. habil. Gyökér Irén, Karoliny Mártonné Dr. Csetneki Zsuzsanna, Prof. Koltai Dénes, Dr. habil. Krisztián Béla, Dr. habil. Nemeskéri Zsolt, Prof. Noszkay Erzsébet, Prof. Poór József.**

A szegedi 'Taylor' az ország egyik legsikeresebb vezetéstudományi konferenciájává vált. A rendszeres résztvevők szoros szakmai és személyes kapcsolatokat alakítottak ki, gyakori a közös munka, szakmai együttműködés a konferenciák közötti időszakokban is.

A konferenciákon elhangzott előadásokat a **Taylor. Gazdálkodás és szervezéstudományi folyóiratban** jelentetjük meg kettős, anonim lektorálás után. Lehetőséget biztosítunk idegen nyelvű közlemények megjelentetésére is, így minden folyóirat-számban van angol nyelvű rovat. A konferencia szekciói és a folyóiratok rovatai a vezetéstudomány legkülönfélébb aspektusait ölelik fel. Állandó rovat például az emberi erőforrás menedzsment, a projektmenedzsment vagy a tudásmenedzsment, de szervezeti kultúrával, nonprofit szervezetekkel, változás- és válságmenedzsmenttel, termelésmenedzsmenttel is rendszeresen foglalkozunk. Minden tanulmány új, saját kutatási eredményekre épül és eleget tesz a tudományos követelményeknek. Meggyőződésünk szerint úgy a Taylor konferenciasorozat mint a folyóirat fontos szakmai színtere lett a vezetéstudomány hazai művelőinek.

1.1.3.5. Újra gondolt negyedszázad konferenciasorozat

A konferenciasorozatot **Miklós Péter** indította útjára 2008-ban,de utána néhány évig (2009–2011) főképpen szervezési okok miatt a konferencia szünetelt. 2012-ben Miklós Péter aktív részvételével a VIKEK a sorozatot újraindította. Így az alábbi konferenciák kerültek megrendezésre

2008. június 28.	I. Újragondolt negyedszázad konferencia. Szeged
2012. november 23.	II. Újragondolt negyedszázad konferencia. Szeged
2013. december 13.	III. Újragondolt negyedszázad konferencia. Szeged
2014. december 12.	IV. Újragondolt negyedszázad konferencia. Szeged

Ezt a konferenciasorozatot azért tartjuk fontosnak mert felfogásunk szerint a Horthy-korszak a magyar történelemnek sajátos fejlődési pályájú, különleges megközelítést igénylő és a történeti diskurzusban sokat vitatott témája. Az Újragondolt negyedszázad című konferenciasorozat célja a két világháború közötti Magyarország történetéről való ismeretátadás tudományos alapokon, – személyes érzelmektől, szubjektív szempontoktól, ideológiai béklyóktól mentesen. A konferenciákon olyan neves előadók vesznek részt, akik alapvető, forrásszintű, empirikus kutatásokat folytatnak a Horthy-korszakbeli magyar gazdaság-, társadalom-, politika-, eszme-, egyház-, diplomácia-, illetve hadtörténet területéről.

Külön öröm, hogy az akadémiai doktori címmel bíró professzoroktól – **Szávai Ferenc, Szakály Sándor** – a tudományos fokozattal rendelkező szakembereken – **Nagy Miklós Mihály Olasz Lajos, Orosz László, Sarnyai Csaba Máté, Suba János, Tóth Imre, Vizi László Tamás, Újváry Gábor** – keresztül a fiatalabb kutatónemzedék doktorandusz – **Hamerli Petra, Zeman Ferenc** –, illetve egyetemi hallgató tagjaiig számos szakember szerepelt már a konferenciasorozat előadójaként.

A konferenciákon elhangzott előadások publikálására is gondot fordítunk: az előadások 2010-ben Miklós Péter szerkesztésében Újragondolt negyedszázad címmel, Tanulmányok a Horthy korszakról alcímmel több mint harminc szerző dolgozatát tartalmazó önálló kötetben jelentek meg. 2012 óta pedig a Közép-európai Közlemények **„Újragondolt negyedszázad”** című rovatában kerülnek publikálásra.

1.1.4. Tevékenységeink számokban

A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatásra (VIKEK) eddigi (2006–2014) tevékenységeit az alábbi táblázatban foglalhatjuk össze:

A VIKEK által rendezett konferenciák		
Régiók a Kárpát-medencén innen és túl	8 konferencia	**Konferenciák összesen: 59 darab konferencia**
Régiótörténeti Kutatások	7 konferencia	
Többnemzetiségű…	6 konferencia	
Taylor..	4 konferencia	
Újragondolt…	4 konferencia	
A VIKEK konferenciákon elhangzott összes előadás (plenáris és szekció) száma: 1392		
A konferencián részt vevő professzorok száma: 28 fő		

A konfrencián részt vevő professzorok névsora: Prof. Baranyi Béla, Prof. Berács József, Prof. Berde Csaba, Prof. Botos Katalin, Prof. Csath Magdolna, Prof. Dövényi Zoltán, Prof. Fodor Pál, Prof. Fülöp Mihály, Prof. Gazdag Ferenc, Prof. Hajdú Zoltán, Prof. Horn Péter, Prof. Horváth Gyula, Prof. Kaposi Zoltán, Prof. Kerekes Sándor, Prof. Koltai Dénes, Prof. Majoros István, Prof. Noszkay Erzsébet, Prof. Pók Attila, Prof. Poór József, Prof. Raffay Ernő, Prof. Rédei Mária, Prof. Repa Imre, Prof. Süli-Zakar István, Prof. Szakály Sándor, Prof. Szávai Ferenc, Prof. Szilágyi István, Prof. Székely Csaba, Prof. Tóth József		
A VIKEK kiadványok számokban (folyóirat és könyv)		
Kiadványok (folyóirat és könyv)		**Kiadvány összesen:** **58 darab folyóirat és könyv**
Közép-Európai Közlemények	No. 25.	
VIKEK Közlemények	No. 13.	
Taylor	3 db (No. 14.; No. 15–16.)	
Köztes-Európa	4 db (No. 14–15.; No. 16–17.)	
Közép-Európai Monográfiák	No. 13.	

Úgy véljük, ezek a mutatók egyértelműen és vitathatatlanul igazolják, hogy a Virtuális Intézet Közép-Európára Kutatására önszerveződő közösségként, állami támogatás és intézményi háttér nélkül is kiemelkedő teljesítményt nyújtott 2006 és 2014 között; rendezvényei és kiadványai figyelemre méltó tényezői a magyar tudományos életnek. Köszönhetően a VIKEK hálózat tagjainak, akik nem a formális pozíciót és az anyagi előnyöket, hanem az értékteremtést tekintik elsődleges feladatuknak, valamint azoknak a kollégáknak, akik kutatási eredményeik megosztásával, konferencia-részvételükkel, publikációikkal járulnak hozzá az értékteremtéshez.

Szeged, Szeged, 2014 nyara

Dr. habil. Gulyás László
A VIKEK alapító igazgatója

2. ADATBANK A VIKEK TEVÉKENYSÉGÉRŐL

2.1. FOLYÓIRATAINK REPERTÓRIUMA

2.1.1. A Közép-Európai Közlemények repertóriuma 2008–2014.

I. évfolyam (2008) No. 1.

A főszerkesztő lapindító gondolatai 5

NAPJAINK KÖZÉP-EURÓPÁJA
Rédei Mária–Kincses Áron: A szomszédból érkező migránsok hatása a hazai gazdasági és társadalmi különbségekre 7
Ormos Mária: Magyarország Közép-Európában, Európában és a világban 17
Botos Katalin: Egy közép-európai kisállam nyomorúsága, avagy: hogyan lettünk az elsőkből utolsók 22
Szávai Ferenc: A föderális Európa múltja jelene és jövője, a multinacionális államok felbomlásának problémája 38

A HABSBURG MONARCHIA ÉS ÖRÖKSÉGE
Csüllög Gábor: Régiók a Kárpát-medencében – múlt vagy jövő? 54
Kókai Sándor: A Bánát helye és szerepe a Kárpát-medence földrajzi munka-megosztásában a XX. század elején 60
Maruzsa Zoltán: A Vajdaság mint történeti régió 71
Nagy Miklós Mihály: A török hódoltság mint földrajzi régió 80
Nagy Mariann: Nemzetiségi régiók, agrárrégiók a 19/20. század fordulóján 86
Tóth Imre: Identitás és regionalizmus. A regionális identitás egy esete (?) – Nyugat-Magyarország 99

REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK
Kugler József: A régiótörténetírás néhány kérdése a Kárpát-medence régiói sorozat kapcsán 106
Gulyás László: A szlovákiai magyar kisebbség újabb etnoregionalista kísérlete: a Bósza-tervezet 2008 110

RECENZIÓK
Krámli Mihály: A császári és királyi haditengerészet és Magyarország. Magyarország szerepe a közös haditengerészet fejlesztésében. Doktori mestermunkák. Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. Pécs, 2004. Ismerteti: *Szávai Ferenc* 115
Gulyás László: Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák–Magyar Monarchiától napjainkig. Hazai Térségfejlesztő Rt. Budapest 2005. Ismerteti: *Győrbíró-Szabó András* 117

I. évfolyam (2008) No. 2.

Előszó 5

NAPJAINK KÖZÉP-EURÓPÁJA
Botos Katalin: Kihívások a Kárpát-medencében a XXI. század elején 7
Bertalan Péter–Pintér Attila: A transznacionalizmustól a globalizációig. A közép-kelet-európai kisnépek dilemmái a történelmi tanulságok alapján 16
Hajdú Zoltán: A kárpát-medencei államosodási térfolyamatok kérdőjelei: széttagolódás, kárpát-medencei integráció, avagy beolvadás az euro-atlanti nagytérségi rendszerekbe? 27
Maruzsa Zoltán: Atomfegyvermentes Közép-Európa? 34
Szónoky Ancsin Gabriella: Demográfiai öregedés Csongrád megye határán 48

A HABSBURG MONARCHIA ÉS ÖRÖKSÉGE
Gulyás László: Centrifugálisból centripetális? Tito kísérlete a koszovói kérdés rendezésére 56
Szávai Ferenc: A délszláv állam felbomlásának folyamata, az átalakulás aktuális kérdései 64
Gábrity Molnár Irén: Vajdaság népességmozgása az utóbbi fél évszázadban 74

REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK
Rédei Mária: Magyar diákok a külföldi tanulásról – Empirikus vizsgálatok megállapításai 86
Veres Lajos: Kihívások Kelet-Közép-Európa logisztikai versenyében 93

ESEMÉNYEK ÉS KONFERENCIÁK
Beszámoló az MTA Regionális Tudományos Bizottság tisztújító üléséről 110
Beszámoló a Magyarok a Kárpát-medencében Nemzetközi Földrajzi Konferenciáról 110

RECENZIÓK
Andrew C. János: Haladás, hanyatlás, hegemónia Közép-Kelet Európában
Helikon Kiadó, Budapest 2003.
Ismerteti: *Miklós Péter* 114
Gulyás László: Edvard Benes. Közép-Európa koncepciók és a valóság
Attraktor Kiadó. Máriabesnyő–Gödöllő 2008.
Ismerteti: *Sarnyai Csaba Máté* 116
Komarek Levente: A Dél-Alföld agrárszerkezetének sajátosságai. Szeged, 2008.
Ismerteti: *Gulyás László* 119
Maruzsa Zoltán: Az osztrák külpolitika a szövetséges megszállástól az európai integrációig
Ismerteti: *Szatmári Péter* 120
Rédei Mária: Mozgásban a világ. A nemzetközi migráció földrajza.
ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2007.
Ismerteti: *Szónoky Ancsin Gabriella* 121
Tóth Imre: A Nyugat-Magyarországi kérdés 1922–1939. Diplomácia és helyi politika a két világháború között
Dissertationes Sopronienses 2., Sopron 2006.
Ismerteti: *Szávai Ferenc* 122

II. évfolyam (2009) No. 3.

Előszó 5

NAPJAINK KÖZÉP-EURÓPÁJA
Botos Katalin: Importált és hazai valóság 7
M. Császár Zsuzsa–Kolutácz Andrea: Baranya megye és Tuzla kanton társadalmi-gazdasági változásainak összehasonlító elemzése 18

A HABSBURG MONARCHIA ÉS ÖRÖKSÉGE
Marjanucz László: Térképek a nemzeti terjeszkedés szolgálatában 30
Suba János: Nemzetiségek törekvései kartográfiai ábrázolása cseh és szlovák példák alapján 44
Majoros István: Közép-Európa nyomában… Viták, vélemények a régióról 55
Szávai Ferenc: Volt-e szerepe a gazdasági tényezőnek az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásában? 61
Hajdú Zoltán: Az Osztrák–Magyar Monarchia: a geopolitikai kényszertől a világpolitikai feleslegességig 73

REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK
Gulyás László: Regionalizáció, területi reformok és közigazgatási térfelosztás Közép-Európában 1. Csehszlovák és szlovák tanulságok 86
Veres Lajos–Abonyiné Palotás Jolán: Gondolatok Paul Krugman 2008 évi Nobel-díjas amerikai közgazdász munkásságáról 92

FIATAL REGIONALISTÁK
Lőrinczné Bencze Edit: Horvát integráció magyar szemmel 100

ESEMÉNYEK ÉS KONFERENCIÁK
Beszámoló az MTA Regionális Tudományos Bizottság 2009. március 16-i üléséről 114
Beszámoló a „Többnemzetiségű államok keletkezése és felbomlása Közép-Európában konferenciáról 118

RECENZIÓK
Abonyiné Palotás Jolán: A földrajz közgazdasági alapjai
SZEK Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó. Szeged, 2007.
Ismerteti: *Komarek Levente* 120
Dévényi Anna, Rab Virág: Receptek válságra. Pénz és gazdaság 20. sz. első felében
Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, Pannónia Könyvek. Pécs, 2008.
Ismerteti: *Bertalan Péter* 121
Gecse Géza: Bizánctól Bizáncig. Az orosz birodalmi gondolat
Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest, 2007.
Ismerteti: *Bertalan Péter* 123
Kókai Sándor (szerk.): A Délvidék történeti földrajza
Nyíregyháza, 2006.
Ismerteti: *Komarek Levente* 126
Horváth Gyula (szerk.): Regionális fejlődés és politika Oroszországban
MTA Regionális Kutatások Központja. Pécs, 2008
Ismerteti: *Gulyás László* 129
Gulyás László (szerk.): Ne a munkanélküliséget, a munkát támogatsd!
Tanulmányok a HRM és a munkaerőpiac témaköréből
EETOSZ-VIKEK. Budapest, 2008.
Ismerteti: *Csehné dr. Papp Imola* 130

II. évfolyam (2009) No. 4–5.

Előszó 5

NAPJAINK KÖZÉP-EURÓPÁJA
M. Császár Zsuzsa–Mérei András–Végh Andor: Kisebbségi múlt és jövő Koszovóban 7

A HABSBURG MONARCHIA ÉS ÖRÖKSÉGE
Az Osztrák–Magyar Monarchiával kapcsolatos tanulmányok
Keczer Gabriella: A magyar felsőoktatás és az egyetemirányítás változásai az Osztrák–Magyar Monarchiában 16
Nagy Mariann: A felvidéki akció. Állami gazdaságpolitika a peremvidék felzárkóztatása érdekében 22
Nagy Miklós Mihály: Az Osztrák–Magyar Monarchia geostratégiai és katonaföldrajzi kényszerei 31
Pap József: Az 1887 és 1905 közötti országgyűlési választások eredményeinek statisztikai vizsgálata 41
Pap Tibor: A szerb Vajdaság, mint politikai cél/eszme kialakulása, formálódása s a róla folyó diskurzusok 1848 és 1867 között 50
Kókai Sándor: Illúziók és csalódások: A Bánsági Köztársaság 63
Pintér István: A caporettói áttörés (1917) 75
Sipos József: A „Kiáltó szó” és az Erdélyi Néppárt megalakítása 81
Takács Gyula: Szándékok és körülmények a belgrádi konvencióval kapcsolatban 93
Vörös Boldizsár: A magyar köztársaság kikiáltása 1918. november 16-án: szimbolikus helyfoglalás térben és időben 100

A csehszlovák és szlovák történelemmel kapcsolatos tanulmányok
Simon Attila: Nemzetállam-építés eszközei az első Csehszlovák Köztársaságban 107
Miklós Péter: Fejezetek a csehszlovák–magyar lakosságcsere dél-alföldi történetéből – Csanádalberti példája 114
Szalai Gábor: A csehszlovák–magyar lakosságcsere hatásai a lokális társadalmakra. Esettanulmány Véméndről 118
M. Pelesz Nelli: A csehszlovák–magyar lakosságcsere hatása Csanád vármegye oktatási életére 126
Tóth István: Az alföldi szlovákok útkeresése 1918–1921 130

A román történelemmel kapcsolatos tanulmányok
Sarnyai Csaba Máté: Az erdélyi világi katolikusok helyzetértékelése az impériumváltás után (1921) 135
Vincze Gábor: Magyar egyetemalapítási kísérlet Kolozsváron 1920-ban 141

REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK
Demeter Gábor–Radics Zsolt: Centrumok és perifériák a Monarchia szétesése után – az új határok racionalitásának vizsgálata gravitációs modellek alapján 151
Komarek Levente: A termelői és a szociális infrastruktúra néhány indikátorának területi kérdései a Nyugat/Vest romániai régióban 161
Tóth Imre: Indivisibiliter ac inseparabiliter? Térszerkezeti változások egy összetartozó térségben. Ausztria és Magyarország 171

FIATAL REGIONALISTÁK
Besze Tamás: A policentrikus városhálózat-fejlesztés gondolatisága országos terület-fejlesztés dokumentumokban: az ír és a magyar példa 181

RECENZIÓK
Nagy Miklós Mihály: Katonaföldrajzi jegyzet néhány geográfiai és történeti könyvhöz 188

II. évfolyam (2009) No. 6–7.

Előszó ... 5

Tóth József Laudációja Szónokyné Ancsin Gabriellárol ... 7

GAZDASÁGFÖLDRAJZ
Bank Klára: Paradigmaváltás az energiagazdaságban ... 9
Burgerné Gimes Anna: Az újonnan belépett és a jelölt országok gazdaságának fejlődése a kezdetektől 2007-ig ... 17
Pál Viktor: Új megközelítési módok, kutatási irányok a nemzetközi egészségföldrajzban ... 21

NÉPESSÉGFÖLDRAJZ
Rudl József: Foglalkoztatás és munkanélküliség a Dél-Dunántúl falvaiban ... 29
Suti Zoltán: Európa az öregedés útján vagy talán a „fiatalodás" lépcsőjén? ... 36

OKTATÁSFÖLDRAJZ
Gálné Horváth Ildikó: A tanyai iskolarendszer változása a Hódmezővásárhely környéki településszerkezet megváltozásának hatására ... 44
Győri Ferenc: A középfokú oktatás eredményességének területi különbségei a Dél-Alföldön, különös tekintettel a határ menti térségre ... 49
Herendi István: Kevesebb tanuló, kevesebb iskola? A kistelepülések kisiskoláit érintő változások ... 57

POLITIKAI FÖLDRAJZ
Csüllög Gábor: A középkori Magyarország regionális tagolódása ... 64
Gábrity Molnár Irén: A vajdasági magyarok és az EU ... 72
Gulyás László: A Sporazum, avagy föderalista kísérlet a királyi Jugoszláviában 1939–1941 ... 80
Hajdú Zoltán: Magyarország állam-szomszédsági környezetének átalakulása, 1918–2008 ... 87
Kókai Sándor: A Bánság, mint sajátos kultúrföldrajzi régió (1718–1918) ... 92
Majdán János: A vasutak és a dunai kikötők kapcsolata 1895-ben ... 102
Mohos Mária: Az első világháború következményei a Rábától délre ... 109
Nagy Miklós Mihály: Politikai földrajzi határ a katonaföldrajzban ... 113
Sallai János: „Vasfüggöny" ... 121
Suba János: A trianoni magyar–román államhatár határjeleinek története 1921–25 ... 130
Süli-Zakar István: A határok és a határon átnyúló kapcsolatok átértékelődése Kelet-Közép-Európában ... 137

REGIONÁLIS FÖLDRAJZ
Pál Ágnes–Nagy Gábor: A régiók jelene és jövője Magyarország példáján ... 145
Veres Lajos: Regionális logisztikai rendszerek ... 150

TELEPÜLÉSFÖLDRAJZ
Csordás László: Második otthonok az Alföldön ... 158
Hegedűs Gábor: A szegedi lakóparkok társadalomföldrajzi vizsgálata ... 167
Kovács Zoltán: Urbanizáció és átalakuló városhálózat Kelet-Közép-Európában ... 175
Rédei Mária: A Budapesti Közlekedési Szövetség területén várható demográfiai kihívások ... 183
Szörényiné Kukorelli Irén: Posztproduktivista átmenet? – avagy új funkciók a rurális térben ... 192
Tánczos-Szabó László: A telekárak és a demográfiai mutatók Bács-Kiskun megye térszerkezetében ... 197
Tóth József: Budapest karrierje a világ nagyvárosai között ... 205

TURIZMUSFÖLDRAJZ
Karancsi Zoltán–Horváth Gergely–Kiss Andrea: A képeslap, mint a turizmus-marketing fontos eszköze; tájesztétikai vizsgálatok a Medves-térség területén ... 219

III. évfolyam (2010) No. 8.

Előszó 5

NAPJAINK KÖZÉP-EURÓPÁJA

Berde Csaba: Funkcionalizmus a vezetésben: A magyarországi kutatás eredményei 7
Czagány László: A kis- és középvállalkozások finanszírozásának aktuális kérdései az Európai Unióban 14
Botos Katalin: Nincs királyi út 22
Buday-Sántha Attila: Agrármodellek társadalmi, gazdasági és környezeti hatásai 29
Keczer Gabriella: A jegyzett társaságok (felügyelő) testületére vonatkozó EU-alapelvek érvényesülése Magyarországon 38
L. Rédei Mária: A migráció gazdaságtana 44
Székely Csaba: A versenyképesség növelésének lehetőségei a magyarországi vállalkozásoknál 53

A HABSBURG MONARCHIA ÉS ÖRÖKSÉGE

Szávai Ferenc: Vitás és vitatott gazdasági kérdések az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után 63

REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK

Baranyi Béla: Új helyzetben – paradigmaváltás a határon átnyúló kapcsolatokban 76
Fábián Attila: Kultúralapú városfejlesztés, kreatív városok 90
Gál József: Helyi tömegközlekedés vizsgálata egy közép-kelet-európai vidéki városban 100
Gulyás László: Regionalizáció, területi reformok és közigazgatási térfelosztás Közép-Európában 2. rész: Délszláv tanulságok 108
Nagy Frigyes: Régió és világpiac az élelmiszergazdaságban 117
Tóth Géza–Dávid Lóránt: A magyarországi idegenforgalmi régiók fejlettségének, versenyképességének és leterheltségének vizsgálata 121

RECENZIÓK

Hardi Tamás–Hajdú Zoltán–Mezei István:
Határok és városok a Kárpát-medencében
MTA Regionális Kutatások Központja, Győr–Pécs, 2009.
Ismerteti: *Baj Gabriella* 133

III. évfolyam (2010) No. 9.

Előszó 5

A HABSBURG MONARCHIA ÉS ÖRÖKSÉGE

Hajdú Zoltán: A Bánság térfejlődésének közigazgatás-történeti csomópontjai 1918-ig 7
Kókai Sándor: A Bánság, mint a történelmi Magyarország sajátos régiója különböző szemléletek tükrében 17
Csüllög Gábor: A Bánság változó szerepe Magyarország történeti térszerkezetében a 10–19. század között 29
Gulyás László: A délvidéki régióközpontok – Arad, Temesvár és Szeged – ipara a dualista korszakban 38
Majdán János: A vasutak kiépülése a Bánságban 46
Marjanucz László: A bánsági német bevándorlás okai 54
Miklós Péter: Újszentiván lakosságának etnikai és felekezeti viszonyainak változásai 63
Mérei András: A németek tájformáló szerepének néhány aspektusa a Bánságban 70
Pap Tibor: Szerb próbálkozás a Bánság kikerekítésére: Egy, az 1860-as évekből való etnikai alapú területkikülönítési terv társadalomelméleti vonatkozásai 80
Pál Ágnes: A Bánság földrajzos szemmel 91
Sarnyai Csaba Máté: Az impériumváltás hatása a felekezeti viszonyok alakulására a szerbiai Bánságban 98
Suba János: A Habsburg Birodalom térképei a Bánságról (XVIII–XX. sz.) 107

REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK

Gál Zoltán: A helyi bankok aranykora: Bankközpontok a Bánságban a 20. század elején 117
Keczer Gabriella–Czagány László: A romániai Bánság fejlettsége a Dél-Alfölddel történő összevetésben 134
Komarek Levente: Az ipari parkok jellemző vonásai a Nyugat/Vest romániai régióban 139

FIATAL REGIONALISTÁK

Kincses Áron: Román állampolgárok Magyarországon 148
Kránicz Judit: Zalaegerszeg és testvérvárosai 160

ESEMÉNYEK ÉS KONFERENCIÁK

Győri Ferenc: Beszámoló a „Határtalan határok” Jubileumi Tudományos Nemzetközi Konferenciáról 171
Keczer Gabriella: Beszámoló a Régiótörténeti Kutatások Albizottság megalakulásáról 174
Keczer Gabriella: Beszámoló az I. Régiótörténeti Kutatások Konferenciáról 175
Gulyás László: Beszámoló az V. Európai Kihívások Nemzetközi Tudományos Konferenciáról 175
Dusek Tamás: Beszámoló „A Területi Statisztika fél évszázada” című műhelybeszélgetésről 177

RECENZIÓK

M. Császár Zsuzsa (szerk.):
Magyarország és a Balkán. Balkán füzetek – Különszám I–II.
PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja. Pécs, 2009.
Ismerteti: *Németh Ádám* 178

Boros Lajos–Garamhegyi Ábel:
Bevezetés a településmarketingje
Egyetemi jegyzet. JATEPress, Szeged. 2009.
Ismerteti: *Móricz Ádám* 178

Horváth Gyula (szerk.):
Dél-Erdély és Bánság. A Kárpát medence régiói 9.
Dialóg Campus Kiadó. Pécs–Budapest. 2009.
Ismerteti: *Pál Ágnes* 178

III. évfolyam (2010) No. 10.

Előszó 5

A HABSBURG MONARCHIA ÉS ÖRÖKSÉGE
Gecse Géza: Birodalmi és nemzetállami elemek az orosz és a szovjet külpolitikában és az első világháború utáni rendezés 1906–1923 7
Keczer Gabriella–Pintér Lajos: Kolozsvár–Szeged: Egy egyetemtörténeti vita törésvonalai 24

FELVIDÉK
Hajdú Zoltán: A „tótoklakta Felföld" politikai földrajzi kérdései a dualizmus korabeli magyar földrajztudományban 31
Kaposi Zoltán: A Felvidék és a Dél-Dunántúl gazdasági és társadalmi kapcsolatai a 18–19. században 41
Kókai Sándor: Kassa regionális szerepköre 52
Spisák Mónika: Az 1919-es rendkívüli szlovák népszámlálás 63
Majdán János: A Felvidék határait kijelölő vasutak 71
Miszlay Zsolt: A felvidéki vasúthálózat Trianon és az első bécsi döntés viszonylatában 82
Nagy Miklós Mihály: Az 1919. évi Felvidéki hadjárat geográfiai kérdései 89
Suba János: A visszatért felvidék határának megállapítása 1938–1939 102
Kugler József: Kisebbségi magyarok az első Csehszlovák Köztársaságban 114

REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK
Csüllög Gábor: A Felvidék történeti régiói 122
Murányi Péter: Térbeliség, társadalom és identitás összefüggései a XX. századi Szlovákiában 132
Pászti-Tóth Erzsébet: Gondolatok a területfejlesztés hatékonyságáról 141
Schmidt Andrea: Történelmi beágyazódottság és régiófejlődés – Lengyelország területi megosztottsága 154
Vizi László Tamás: Az Esztergom központú régió múltja és jelene 166
Csehné Pap Imola: A munkaerőpiac regionális struktúrája 175

FIATAL REGIONALISTÁK
Hartl Mónika: Az Ister–Granum euroégió fejlesztési stratégiái 183
Kis Krisztián: A LEADER-térségek fejlődését akadályozó tényezők értékelése és a helyi akciócsoportok szerepe a helyi fejlődésben 190
Gergely Éva: Az Észak-alföldi régióban végzett teljesítménymenedzsment-vizsgálat egy módszerének ismertetése a verseny- és közszférában 204
Cehla Béla: A keresztezés eredményre gyakorolt hatása az észak-alföldi régió árutermelő juhászatában 214

ESEMÉNYEK ÉS KONFERENCIÁK 222

RECENZIÓK
Miklós Péter (szerk.): Újragondolt negyedszázad – tanulmányok a Horthy-korszakról
Ismerteti: *Balogh Gábor* 224
Beluszky Pál (szerk.): Magyarország történeti földrajza I–II.
Ismerteti: *Kókai Sándor* 227

III. évfolyam (2010) No. 11.

Előszó 5

A HABSBURG MONARCHIA ÉS ÖRÖKSÉGE
Szávai Ferenc: Trianon és a nemzetközi jog 7
Hajdú Zoltán: Trianon és a magyar földrajztudomány 20
Nagy Miklós Mihály: Trianon földrajzi előzménye – Az első világháború geostratégiai (katonaföldrajzi) viszonyrendszere 34
Kaposi Zoltán: A trianoni békeszerződés hosszú távú gazdasági következményei 44
Csüllög Gábor: A Kárpát-medencei államtér problémái Trianon után 56
Kókai Sándor: Trianon néhány társadalmi-gazdasági hatása a Bánságban 62
Lőrinczné Bencze Edit: Trianon és Magyarország déli határrégiói 69
Polgár Tamás: A lengyel–szovjet-orosz háború és a revízió 1920 77
Sipos Anna Magdolna: A magyar tudományos gyűjtemények trianoni veszteségei 86
Suba János: A trianoni északi határszakasz redemarkálása az 1947. évi békeszerződés szerint 98
Vizi László Tamás: Ki legyen az aláíró? Vita a minisztertanácsban a trianoni békediktátum aláíróinak személyéről 109
Kugler József: Miért fáj nekünk, magyaroknak már közel egy évszázad óta Trianon? 133

REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK
Gulyás László: Trianon hatása a Kárpát-medence régióinak fejlődésére 140

FIATAL REGIONALISTÁK
Dienes Tamás: Regionális hulladékszállítás Magyarországon 148

ESEMÉNYEK ÉS KONFERENCIÁK
Doktori iskolák „Félidőben” című találkozója és konferenciájának vitaanyaga 161
Gulyás László: Beszámoló a „II. Többnemzetiségű államok keletkezése és felbomlása” konferenciáról 173
Gulyás László: Beszámoló a „III. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl” konferenciáról 174
Dusek Tamás: Beszámoló a „Térparaméteres elemzési eszközök” című vitaülésről 174

RECENZIÓK
Bognár Zalán (szerk.):
Malenkij robot. „Egyetlen bűnünk a származásunk volt…” Német és magyar polgári lakosok deportálása „malenkij robot”-ra a sztálini lágerekbe 1944/45–1955.
Ismerteti: *Kugler József* 176

Botos Katalin (szerk.)–Kiss Gábor Dávid (szerk.)–Nagy Sándor (szerk.):
Idősödés és globalizáció: Nemzetközi pénzügyi egyensúlytalanság
Ismerteti: *Suti Zoltán* 179

Miklós Péter:
A legnagyobb álmú magyar kultuszminiszter, Klebelsberg Kunó kora és munkássága
Ismerteti: *Zombori István* 181

IV. évfolyam (2011) No. 12.

Előszó 5

A HABSBURG MONARCHIA ÉS ÖRÖKSÉGE

Kaposi Zoltán: A felvidéki gazdaság felzárkózási esélyei a vámunió korában (1850–1914) 7
Kókai Sándor: A Bánság etnikai-kulturális közösségei a XX. század elején 16
Bácsfainé Hévizi Józsa: A nyelvtörvények és nyelvhasználat tisztázatlan kérdései a XIX. századi Magyarországon 29
Pap József: Kísérlet a magyarországi választókerületek huszadik század eleji etnikai karakterének meghatározására 38
Nagy Miklós Mihály: Egy elmulasztott történelmi lehetőség: az osztrák–magyar gyarmatosítás 46
Sarnyai Csaba Máté: A jogi személyiség kérdése az erdélyi római katolikus státust illetően az 1932-es emlékirat tükrében 58
Vizi László Tamás: A trianoni diktátum aláírója: a miniszter Benárd Ágoston 67
Suba János: A trianoni magyar–csehszlovák határmegállapítás egyik mozzanata: a politikai határbejárás 1921–1923 80
Miszlay Zsolt: Kárpátalja vasúthálózatának alakulása az 1939-es területvisszacsatolás következtében 90
Bartók Béla: A rozsnyói egyházmegye tanítóinak és papjainak 1938-as petíciója 98
Szabó Attila: A trianoni Magyarország törvényhatósági jogú városainak és megyeszékhelyeinek oktatási intézmény ellátottsága 106

REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK

Szabó Ingrid: Munkaerő-piaci folyamatok a szlovák–magyar határ mentén 115
Molnár Ernő: Románia rendszerváltás utáni ipari szerkezetváltásának globális és regionális aspektusai 123
Székely Andrea: Az eurorégiók szerepe a határok lebomlásában 132
Reményi Péter: A jugoszláv városhálózat rang-nagyság eloszlásának változásai 144
Lőrinczné Bencze Edit: Az Európai Unió további bővülése: a jugoszláv utódállamok 152

FIATAL REGIONALISTÁK

Lux Gábor: Perifériku fejlődés, szerkezetátalakítási törekvések: Baranya megye és az államszocialista iparpolitika 161

RECENZIÓK

Gulyás László (szerk.):
A modern magyar gazdaság története Széchenyitől a Széchenyi tervig
Ismerteti: *Kaposi Zoltán* 170
Kupa László (szerk.):
Kisebbségi autonómia-törekvések Közép-Európában – a múltban és a jelenben
Ismerteti: *Kugler József* 173
Kókai Sándor:
A Bánság történeti földrajza (1718–1918), A Bánság helye és szerepe a Kárpát-medence földrajzi munkamegosztásában
Ismerteti: *Nagy Miklós Mihály* 176

IV. évfolyam (2011) No. 13.

Előszó 5

A HABSBURG MONARCHIA ÉS ÖRÖKSÉGE
Délszláv tanulmányok
Vizi László Tamás: Illíria a francia nagyhatalmi politikában a 19. század elején 7
Majoros István: Párizs és a délszláv állam születése 21
Nagy Miklós Mihály: Egy balkáni periféria megismerése – magyar hadiutazók Albániában 30
Kaposi Zoltán: Pécs gazdasági helyzete a szerb megszállás idején (1918–1921) 40
Suba János: A magyar–jugoszláv határszakasz határköveinek története 1921–1932 52
Juhász József: Jugoszlávia felbomlásának interpretációi a nyugati szakirodalomban 60
M. Császár Zsuzsa: A magyar–balkáni kapcsolatok egyes dimenziói a 21. század elején 69
Zachar Péter Krisztián: Neokorporatív társadalmi-gazdasági érdekegyeztetés Közép-Európában: a szlovén modell 81
Reményi Péter: A jugoszláv utódállamok fragmentálódó városhálózata 93
Pap Tibor: A párhuzamosok és a végtelen. Montenegró kiválása az aszimmetrikus államszövetségből és az önállóság perspektívái 104
Juhász Krisztina: A magyar vállalatok terjeszkedése a volt jugoszláv államokban 113

Szlovák tanulmányok
Miklós Péter: Felvidékről Pitvarosra telepített magyarok a Szegedi Népbíróság előtt 121
Jobbágy István: A szlovákiai magyar kisebbség oktatási intézményrendszere (1990–2004) 125
Spišák Monika: A három prágai egyezmény. Cseh centralizációs törekvések a második világháború utáni Csehszlovákiában 137

REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK
Bali Lóránt–Szalai Gábor: A horvát–magyar–szerb hármashatár néhány társadalom-földrajzi aspektusa 144
Lőrinczné Bencze Edit: A regionális együttműködés kudarca, avagy a horvát–szlovén határvita 151
Veres Lajos: Európai makroregionális stratégiák közlekedéslogisztikai célkitűzései 161

FIATAL REGIONALISTÁK
Nagyházi György: A Sziléziai Vajdaság gazdaságfejlesztése 172
Sztárics Roland: A magyar és a kelet-közép-európai kis- és középvállalkozások gazdasági teljesítményének és hatékonyságának vizsgálata (2003–2008) 182

ESEMÉNYEK ÉS KONFERENCIÁK 193

RECENZIÓK
Ioan Bolovan, Rudolf Gräf, Harald Heppner, Ioan Lumperdean (edited by): Demographic Changes in the Time of Industrialization 1750–1918.
Ismerteti: *Horeczki Réka* 195
Majdán János: Modernizáció – vasút – társadalom. Tanulmányok a vasútépítés hatásáról a 19–20. században
Ismerteti: *Varga Gábor* 199

IV. évfolyam (2011) No. 14–15.

Előszó 5

A HABSBURG MONARCHIA ÉS ÖRÖKSÉGE

Csüllög Gábor: A Vajdaság a Kárpát-medence történeti térszerkezetében 7
Nagy Miklós Mihály: Rákóczi 1704. évi bácskai hadjáratának földrajzi kérdései 14
Zakar Péter: Társadalmi és egyházi reformtörekvések a Csanádi egyházmegyében 1848/49-ben 28
Marjanucz László: Megjegyzések a Szerb Vajdaság történeti problémájához 40
Suba János: Katonai helyőrségek a „Vajdaságban" 1867–1918 47
Sarnyai Csaba Máté: Egy határkiigazítási elképzelés Trianon után (1920 szeptember) 57
Botlik József: A Bácska, a Drávaszög, a Muramellék (Muravidék) és a Muraköz újraegyesülése Magyarországgal – 1941. április–július 68
Hajdú Zoltán: A Baranya-háromszög területi-közigazgatási integrálásának kérdései Jugoszláviában, 1918–1945 81
M. Császár Zsuzsa–Mérei András: A vallási térszerkezet változása a Vajdaságban 1944-től napjainkig 91
Forró Lajos: Észak-Bácska sorsa 1944/45-ben 100
Léphaft Áron: Szerb térnyerés a Vajdaságban 109
Jakus János: NATO légitámadó-hadművelet Jugoszlávia ellen 1999 119
Pap Tibor: Forma és tartalom kölcsönhatásai – vita a Vajdaság autonómiájáról 131
Soós Edit: A Vajdaság útja az európai integrációba a Vajdaság AT Statútumának tükrében 145
Pál Ágnes–Takács Zoltán: A Vajdaság társadalmi-gazdasági helyzetének változásai és regionális sajátosságai napjainkban 156
Rózsa Rita: Migráció és indetitás. Vajdasági egyetemisták Magyarországon 166
Fejes Zsuzsanna: Vajdaság az európai területi együttműködésben – A Duna Stratégia 174
Kozma József: A Dél-tiszai identitásrégió kialakulásának első lépései 186
Tóth József: A határok kára és haszna – A határokról általában és a Vajdaság kapcsán 199
Gábrity Molnár Irén: A vajdasági magyarlakta térség felzárkózásának az esélye 223
Mátyus Ákos: Vajdasági magyar pártok 1990 után 231
Pap Tibor–Sarnyai Csaba Máté: Szakértőt vagy politikust választanak a vajdasági magyarok? – Elemzés a Magyar Nemzeti Tanács 2010-es évi megválasztásának folyamatáról 240
Gulyás László–Nagy Imre: Kísérlet a Délvidék feltámasztására: A Duna–Körös–Maros–Tisza Eurorégió megalakulása és első eredményei (1997–2001) 252

REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK

Lőrinczné Bencze Edit: Külső és belső határok a Nyugat-Balkán regionális térfelosztásában 262

FIATAL REGIONALISTÁK

Deák István: A XIX–XX. század fordulójának magyar polgári, valamint a mai Szerbia – Különös tekintettel a Vajdaságra – közigazgatásának rövid bemutatása 277

ESEMÉNYEK ÉS KONFERENCIÁK 284

RECENZIÓK

Kalocsai Péter:
Városi tömegközlekedés a Nyugat-Dunántúlon 1867–1914
Ismerteti: *Majdán János* 285

V. évfolyam (2012) No. 16.

Előszó, avagy 5 évesek lettünk ... 5

A HABSBURG MONARCHIA ÉS ÖRÖKSÉGE
Csüllög Gábor: Áramlási terek és államhatárok Közép-Európában – Magyarország történeti térhelyzetének áttekintése ... 7
Nagy Miklós Mihály: Balkán-kép vagy a Balkán képei? (A Balkán-félsziget a magyar katonai utazási irodalomban) ... 15
Kókai Sándor: Adalékok a bánsági magyar nyelvű elemi oktatás történetéhez (1718–2010) ... 28
Jakus János: Titkos háború a déli államhatár mentén az ’50-es évek elején ... 42

REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK
Gulyás László: Szerb etnoregionalista törekvések 1848–1849 ... 55
Lőrinczné Bencze Edit: Gazdaság és regionalitás: Horvátország ... 65
Szilágyi István: Katalán tanulságok a Kárpát-medence számára ... 75
Szabó Pál–Farkas Máté: A fejlettség különböző felfogásai és mérései Európában és Magyarországon ... 86
Molnár Gábor: Regionális mintázatok a preszokratikus filozófiában ... 102

FIATAL REGIONALISTÁK
Németh Ádám: „Ország az államban.” Latgale történeti földrajza és nemzetiségi összetételének átalakulása a XX. században ... 116
Nagy Sándor: Az Európai Számvevőszék ellenőrzési tevékenységének kohéziós politikai vetülete ... 127
Keczer Gabriella: A felsőoktatási intézmények szerepvállalása a régió- és városfejlődésben ... 136
Dajnoki Krisztina: Esélyegyenlőség és diszkrimináció – Fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek a munka világában ... 145

FIATAL TÖRTÉNÉSZEK
Takács Gyula: A Vörös Őrség ... 157
Polgár Tamás: Kelet Galícia 1918–1919. Egy Nyugat-Ukrán állam önállóságának létjogosultságáról ... 165

GAZDASÁGTÖRTÉNET
Székely Csaba: A magyar agrárágazat a rendszerváltás után ... 174
Kaposi Zoltán: Kihívások és modellértékű válaszok. A dél-dunántúli városok átalakulása a 19. században ... 186

ESEMÉNYEK ÉS KONFERENCIÁK ... 199

RECENZIÓK
Gulyás László:
Ne a munkanélküliséget, a munkát támogasd!
Ismerteti: *Horeczki Réka* ... 200

V. évfolyam (2012) No. 17.

Előszó ... 5
A HABSBURG MONARCHIA ÉS ÖRÖKSÉGE
Tóth Andrej: A magyar nemzeti kisebbség helyzetének néhány aspektusa az első Csehszlovák Köztársaságban (1918–1938) ... 7
Kugler József: A békés-csanádi szlovák parasztcsaládok csehszlovákiai kitelepítése a lakosságcsere keretében (1945–1948) ... 16
Zachar Péter Krisztián: Német-Ausztria keresztény-konzervatív gondolkodói és válaszaik a gazdasági-társadalmi válságperiódusra ... 29
Vizi László Tamás: A Magyar Távirati Iroda közleménye Benárd Ágost nyugalmazott miniszter népbírósági ítéletéről (1948. október 7.) ... 42
REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK
Lőrinczné Bencze Edit: Az uniós csatlakozás támogatottságának változásai Horvátországban ... 56
Bali Lóránt–Hegedűsné Baranyai Nóra: A harkányi folyamat, avagy a horvát–magyar határon átnyúló tervezés hajnala ... 70
Soós Edit: Az EGTC alapítás kihívásai a hármashatár térségében. A Banat-Triplex Confinium EGTC ... 77
POLITIKAI FÖLDRAJZI ROVAT
Gulyás László: Egy régió kettészakítása: A Bánság kérdése a versailles-i békekonferencián ... 88
TÖRTÉNETI FÖLDRAJZ ROVAT
Frisnyák Sándor: Adalékok a Gömöri-medence történeti földrajzához ... 100
FIATAL REGIONALISTÁK
Csonka Arnold: Strukturális folyamatok a vágósertés-piacon az EU-csatlakozás után ... 115
Sipos Tamás: Az atomerőmű-bővítés térségfejlesztésre gyakorolt hatása ... 123
Pintér Ákos: Lengyelország légi személyközlekedésének közelmúltbeli dinamikus növekedése, a lengyel légi „boom” legfrissebb trendjei ... 130
Turcsányi Katalin–Kálmán Krisztina: Turisztikai mikro- és kisvállalkozások a magyarországi régiókban ... 138
Martyin Zita–Boros Lajos: A turizmus szerepe Mórahalom fejlődésében ... 145
Kis Krisztián–Nagy Sándor: A LEADER-megközelítés alkalmazásának tapasztalatai az eredményesség, hatékonyság és fenntarthatóság szemszögéből ... 159
FIATAL TÖRTÉNÉSZEK
Döbör András: A Jelenkor a nemzeti identitás és a polgári átalakulás szolgálatában az 1830-as években ... 169
GAZDASÁGTÖRTÉNET
Kaposi Zoltán: Az agrárkonjunktúra hatása a nagykanizsai uradalom erdőgazdálkodására (1850–1914) ... 178
Csehné Papp Imola: A hazai felsőoktatásban részt vevő határon túli magyar hallgatók munkaerő-piaci elképzelései ... 188
ESEMÉNYEK ÉS KONFERENCIÁK ... 198
RECENZIÓK
Mezei Cecília–Bakucz Márta (szerk.):
Agrárátalakulás, környezeti változások és regionális fejlődés
Ismerteti: *Weber Erika* ... 200
Ujváry Gábor (szerk.):
A negyedik nemzedék és ami utána következik. Szekfű Gyula és a magyar történetírás a 20. század első felében
Ujváry Gábor (szerk.) Történeti átértékelés. Hóman Bálint, a történész és a politikus
A kettő Újváry kötetet ismerteti: *Szűts Zoltán* ... 204
M. Császár Zsuzsa:
Kisebbség-oktatás-politika a Balkánon
Ismerteti: *Zemniczky Nándor* ... 208

V. évfolyam (2012) No. 18–19.

A HABSBURG MONARCHIA ÉS ÖRÖKSÉGE
Román tanulmányok
Suba János: A Román királyság Nyugati erődrendszere (történeti-földrajzi vázlat) ... 5
Kókai Sándor: Román-Bánság demográfiai és etnikai viszonyainak változása (1910–2002) ... 15
Bretter Zoltán: Átmeneti Románia. A román rendszerváltás történelmi, kulturális háttere ... 33
Miklósné Zakar Andrea: Konvergáló Erdély-percepciók: interetnikus értelmiségi párbeszéd a térség kontextusában ... 47
Juhász Krisztina: Románia, mint befektetési célterület ... 63

REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK
Keczer Gabriella: A felsőoktatás finanszírozása a közép-európai államokban ... 75
Varga Anita: Centrumok és perifériák Dunaújváros kulturális intézményrendszerének helye a megyei jogú városok között ... 95

POLITIKAI FÖLDRAJZI ROVAT
Csüllög Gábor–Gulyás László: A Román állam területi kialakulásának története a középkortól a román királyság kikiáltásáig (1881) ... 113
Balizs Dániel–Bajmócy Péter: A magyarországi és erdélyi városok etnikai homogenizációjának néhány aspektusa a 20. században ... 127

TÖRTÉNETI FÖLDRAJZ
Csüllög Gábor: A Közép-Európai Duna-völgy történeti földrajzi jellemzői ... 137

FIATAL REGIONAL ISTÁK
Imre Gabriella: A Magyar tőkebefektetések szerepe Kárpátalja gazdaságában ... 147

FIATAL TÖRTÉNÉSZEK
Takács Gyula: Krasznojarszk, 1919. augusztus 1–2. ... 165
Nagy Lilla: Nyilvános diplomácia Közép-Kelet Európában ... 177

GAZDASÁGTÖRTÉNET
Kaposi Zoltán: A herceg Batthyány–Strattmann hitbizomány gazdasági változásai a 20. század első felében ... 191
Schlett András: Zöld forradalom a szürke zónában. A taylorista mezőgazdaság útvesztői Magyarországon ... 209

HUMÁN ERŐFORRÁS MENEDZSMENT
Juhász Csilla–Vántus András: Humánerőforrások elvárás vizsgálata különböző ágazatokban ... 225

RECENZIÓK
Bárdi Nándor-Tóth Ágnes (2011):
Asszimiláció, integráció, szegregáció – Párhuzamos értelmezések és modellek a kisebbségkutatásban.
Ismerteti: *Kugler József* ... 241
Rechnitzer János–Smahó Melinda (2011):
Területi politika.
Ismerteti: *Székely Andrea* ... 245
Pap Norbert: (2010):
Magyarország a Balkán és a Mediterráneum vonzásában. Magyarország dél-európai kapcsolatainak politikai és gazdaságföldrajzi értékelése.
Ismerteti: *Nagy Miklós Mihály* ... 251

ESEMÉNYEK ÉS KONFERENCIÁK
Keczer Gabriella: Beszámoló a II. Vezetéstudományi Konferenciáról ... 263

VI. évfolyam (2013) No. 20–21.

Előszó 5

TÖRTÉNELEMTUDOMÁNY ROVAT
Glatz Ferenc: Az európai társadalmi változások néhány új vonása 7
Kupa László: Hány szlovák nemzetiségű gyógyszerész élt a tatárjárás idején Magyarországon. Adalékok Bibó István Közép-Európa képéhez 13
Majoros István: Politikai modernizáció az Oszmán Birodalomban, 1774–1914 28
Gerő András: Birodalom gyarmat nélkül 39
Szilágyi István: Nemzeti kisebbség és autonómia kérdés a Kárpát-medencében 49
Szávai Ferenc: A Bécsi Megállapodás – 2001. június 29. Jugoszlávia szétesésének pillanata 64

GAZDASÁGTÖRTÉNET ÉS GAZDASÁGPOLITIKA ROVAT
Botos Katalin: Fizetési mérleg: a gazdaságpolitika mostohagyereke 77
Kaposi Zoltán: Pécs iparának változásai az 1950-es években 89
Csath Magdolna: Közép-Európa: Élboly vagy periféria? 102

POLITIKAI FÖLDRAJZ ROVAT
Hajdú Zoltán: Új térközösségi kategóriák keresése Magyarországon a II. világháború befejezésének és az újjárendeződés megindulásának időszakában, 1944–1947 125
Gulyás László–Csüllög Gábor: A román állam területi kialakulásának története II. A Román Királyság kikiáltásától (1881) az első világháború kitöréséig (1914) 138
Süli-Zakar István: A cigányság integrációjának szociálgeográfiai követelményei 150

TÖRTÉNETI FÖLDRAJZ ROVAT
Frisnyák Sándor: Tájhasználat és gazdasági térszervezés a középkori Magyarországon 168
Kókai Sándor: Etnicitás és kulturalizmus a Bánságban (1910) 180

REGIONÁLIS TUDOMÁNY
Horváth Gyula: A kelet-közép-európai területi fejlődés két komponenséről 200
Varga Attila–Horváth Márton: Az egyetemi szabadalmaztatás intézményi és regionális befolyásoló tényezői Európában 210
Lengyel Imre: A területi különbségek hazai alakulásának kulcsmomentumai 227
Rechnitzer János: Adalékok Kelet-Közép-Európa térszerkezetének felrajzolásához 238
Baranyi Béla: Új kihívások egy kisváros interregionális kapcsolataiban a magyar–román határszélen – Létavértesi esettanulmány 251
Buday-Sántha Attila: Dél-dunántúli régió helyzete, fejlesztési lehetősége 266
Keresztes Gábor–Székely Csaba: Az innovációs tevékenység mérési módjai és Magyarország innovációs teljesítménye nemzetközi összehasonlításban 282
Gál Zoltán: A régiók és az állam konfliktusai az innovációs kormányzásban – Az innováció központi és regionális irányítása Magyarországon 294

VEZETÉSTUDOMÁNY ROVAT
Berde Csaba: A vezetés új kihívásai a XXI. században 310

FIATAL REGIONALISTÁK
Horváth Péter: A határon átnyúló együttműködések új lehetőségei és szerepük a hátrányos helyzetű kistérségek felzárkóztatásában 317

VI. évfolyam (2013) No. 22.

Előszó ... 5

A HABSBURG MONARCHIA ÉS ÖRÖKSÉGE ROVAT

Tanulmányok Fiuméről

Hajdú Zoltán: Fiume 1868–1918: Erisz almája, avagy lebegő gyöngyszem Szent István koronáján? ... 7

Makkai Béla: Horvátország és Fiume a dualista korszak magyar nemzetpolitikai törekvéseiben ... 15

Nagy Miklós Mihály: Magyar kikötőváros a térben (Fiume és földrajzi funkciói) ... 27

Majdán János: A fiumei vasút kiépülése és annak város alatti szakasza ... 39

Simon P. Piroska: Támadás Fiume autonómiája ellen. A fiumei Közigazgatási Bizottság 1897. évről készült jelentése nyomán ... 47

Szávai Ferenc: Vegyes választott döntőbíróságok (Fiume területén keletkezett pénzügyi kérdések rendezése) ... 55

Tanulmányok Horvátországról és a horvátokról

Kaposi Zoltán: Egy szlavóniai nagybirtok gazdasági vonatkozásai (18–19. század) ... 64

Suba János: A Határőrvidék alakulatainak betegolódása az osztrák–magyar haderő területi struktúrájába 1872–1883 ... 77

Kókai Sándor: A bánsági horvátok néhány etnikai-társadalmi jellemzője és sajátossága ... 94

Lőrinczné dr. Bencze Edit: Decentralizáció és regionalitás a horvát uniós csatlakozás árnyékában ... 109

TÖRTÉNELEMTUDOMÁNY ROVAT

Vizi László Tamás: „Trianon teóriájánál… rosszabb Trianon praxisa.” A békediktátum tizedik évfordulójára – 1930 ... 120

FIATAL REGIONALISTÁK ROVAT

Horváth Sarolta Noémi: Nagyvárosi régiók fejlesztésének tendenciái a visegrádi országokban ... 132

Páger Balázs: Innovációs rendszerek a közép-európai nem nagyvárosi térségekben: A Dél-dunántúli régió példája ... 142

REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK ROVAT

Juhász Krisztina: Kelet-Közép-Európa országainak versenyképessége ... 155

POLITIKAI FÖLDRAJZI ROVAT

Pap Norbert–Kitanics Máté: Montenegró és Európa – az integrációs folyamat kérdőjelei ... 163

Csüllög Gábor–Gulyás László: A román állam területi kialakulásának története III. Románia és az első világháború 1914–1918. ... 177

GAZDASÁGTÖRTÉNET ROVAT

Koudela Pál: Selmecbánya helyi és regionális szerepe a magyar gazdaságban a 19–20. században ... 186

Zachar Péter Krisztián: A liberális gazdaságszervezés alternatívái Közép-Európában a két világháború között ... 194

VEZETÉSTUDOMÁNYI ROVAT

Gyökér Irén–Finna Henrietta: Humán tőke és nemzetközi karrierek ... 205

RECENZIÓK

S. Pallós Piroska:
Leghőbb vágyam Fiumába kerülni… Magyar iskolák Fiumében
Ismerteti: *Fizel Natasa* ... 216

ESEMÉNYEK ÉS KONFERENCIÁK ... 218

VI. évfolyam (2013) No. 23.

Előszó 5

ÚJRAGONDOLT NEGYEDSZÁZAD – Horthy-korszak – ROVAT

Vizi László Tamás: „Hiszem és remélem, hogy … hamarosan visszatérhet a régi barátság és megértés" Horthy Miklós mohácsi beszéde és a szerb orientáció alternatívája a magyar külpolitikában 7

Nagy Miklós Mihály: Horthy Miklós, a tengerész (Az első világháborús évek, 1914–1918) 39

Miklós Péter: Az apostoli királyság és a protestáns kormányzó. Horthy Miklós és a katolikus főpapok 51

Giczi Zsolt: Katolikusok és protestánsok együttműködése a keresztény-nemzeti Magyarországért az 1910-es és 1920-as évek fordulóján 58

Fizel Natasa: Felsőoktatás-politika a Horthy-korszakban 70

Csíky Balázs: A magyarországi szélsőjobboldal és a katolikus egyház viszonya az 1930-as években 79

Olasz Lajos: Zászlódiplomácia – 1941. Az 1849-ben orosz kézre került honvédzászlók visszaadása 90

Zeman Ferenc: A hódmezővásárhelyi országgyűlési képviselőválasztások 1926-ban 104

Kiss Gábor Ferenc: A Magyar Királyi Honvédség gyorscsapatainak alkalmazása 1938–1941 116

Pintér István: A Magyar Királyi 2. Honvéd Hadsereg harcai 1942–43-ban (Vázlatos áttekintés) 125

Suba János: A „visszatért" területek katonai közigazgatása (1938–1941) 136

Szávai Ferenc: Adalékok a magyar–német gazdasági kapcsolatok történetéhez, különös tekintettel a győri program megvalósítására 151

VEZETÉSTUDOMÁNY ROVAT

Gulyás László–Fazekas Anita: Az e-HRM megjelenése, avagy a humán erőforrás menedzsment fejlődésének hetedik szakasza 165

RECENZIÓK

Szakály Sándor:
TRIANON, HONVÉDSÉG, HÁBORÚ, SPORT
Válogatott írások Magyarország XX. századi történelméről
Ismerteti: *Gulyás László* 174

VII. évfolyam (2014) No. 24.

A TÖRÖK BIRODALOM ÉS A BALKÁN ROVAT
Hajdú Zoltán: A Török Birodalom a magyar földrajzi-államismereti irodalomban a XIX. századtól a felbomlásig 5
Simon P. Piroska: Szándékok, koncepciók az oktatás megreformálására az Oszmán Birodalomban 1839–1918 12
Bacsa Beatrix–M. Császár Zsuzsa: Reiszlamizációs folyamatok a Balkánon, különös tekintettel Bulgáriára 19
Csüllög Gábor–Gulyás László: A Török Birodalom balkáni területi rendszere 29

ÚJRAGONDOLT NEGYEGSZÁZAD – a Horthy-korszak – ROVAT
Zeman Ferenc: A hódmezővásárhelyi országgyűlési képviselőválasztások 1939-ben 38

TÖRTÉNETI FÖLDRAJZ ROVAT
Kókai Sándor: A Bánság és a Balkán gazdasági kapcsolatrendszere a XX. század elején 52

POLITIKAI FÖLDRAJZ ROVAT
Nagy Miklós Mihály: Az első világháború a térben 62
Németh Ádám: A litván–lengyel–fehérorosz etnikai kontaktzóna megjelenése az első világháború előtti térképeken 71
Bali Lóránt–Pap Norbert: A magyar „Fiume és Adria kutatás” néhány történeti aspektusa, különös tekintettel Havass Rezső munkásságára 87

REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK
Láczay Magdolna: A társadalmi tradíció és progresszió folyamatainak kapcsolódása az északkeleti régió vállalkozásaiban 93

GAZDASÁGTÖRTÉNET ROVAT
Kaposi Zoltán: A városgazdálkodás modelljei. Nagykanizsa város gazdasági működése (1850–1914) 103

VEZETÉSTUDOMÁNYI ROVAT
Elekes Edit: Szervezetfejlesztés lehetőségei egy konkrét államigazgatási szervnél, egy felmérés eredményei alapján 114

STUDIES IN ENGLISH
Yücel Namal: According to the Turkish archive resources: Helps of Hungarians to the ottoman red crescent association during the First World War 126

RECENZIÓK
Gulyás László:
A Horthy-korszak külpolitikája 1.
Az első évek 1919–1924.
Ismerteti: *Tóth Imre* 136

ESEMÉNYEK, KONFERENCIÁK 139

2.1.2. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására repertóriuma 2009–2013.

I. évfolyam (2009) No. 1.

Előszó 7
Beszámoló a Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására (VIKEK) tevékenységéről 2006 decemberétől 2009 júniusáig 9

A „II. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl" konferencia tanulmányai

I. SZEKCIÓ: Régió és versenyképesség I. 3
Erdős Katalin: Vállalkozó egyetemek kialakulása az Amerikai Egyesült Államokban és Európában 15
Jakobi Ákos: Régiók és információs társadalomfejlesztés Magyarországon 21

II. SZEKCIÓ: Régió és versenyképesség II. 27
Deák István: Megye vagy régió (dilemmák, alternatívák) – A hazai kistérségi rendszer jövőjéhez 29
Fekete Sándorné–Turcsányi Katalin: Az egészségturizmus szerepe a területfejlesztésben 34
Komlósi Éva: A területi tervezést megalapozó vonzáskörzet-kutatás 39
Rőfi Mónika–Pilishegyi Péter: Versenyképesség és felsőoktatás az Észak-alföldi régióban 46
Szabó Gergő: Lehetőség áruházláncok hatékonyabb regionális tervezésére geográfus szemlélettel 51
Szabó György: Paradigmaváltás? A vállalati marketing – regionális marketing stratégiában, Magyarországon 2008-ban 57
Zsigmond Edit–Turcsányi Katalin: A wellness-turizmus gazdasági szerepe a Nyugat-dunántúli régióban 62

III. SZEKCIÓ: Régió és humánerőforrások/munkaerőpiac 67
Dusek Tamás–Kovács Norbert: A Széchenyi István Egyetem hatása a helyi munkaerőpiacra 69
Gergely Éva: Teljesítménymenedzsment-vizsgálatok néhány, az Észak-alföldi régióban működő profitorientált szervezetnél 74
Málovics Éva–Kuba Péter: Pénzügyi szervezetek kulturális sajátosságai banki esetpéldák tükrében 81
Horváthné Kovács Bernadett–Honfi Vid: A megyék humánerőforrás helyzete dinamikus mutatók alapján 86
Illésné Kincsei Valéria: Az iskolarendszerű szakképzés és a munkaerőpiac elemzése Baranya megyében, az oktatásban részt vevők szemszögéből 92
Juhász Csilla: Régiós különbségek a humánerőforrások ösztönzésmenedzsmentjében 101
Kurkó Ibolya: Iskolázottsági egyenlőtlenségek Romániában 105
Milovecz Ágnes: Munkaerő-piaci szegregáció a Dél-dunántúli régió példáján 112
Székely Éva: A munkaerő-piaci szervezet és a nonprofit szféra 117

IV. SZEKCIÓ: Régió és agrárgazdálkodás 125
Cehla Béla: Az élőbárány-felvásárlás gyakorlata az Észak-alföldi régióban 127
Czagány László: A Dél-alföldi régió mezőgazdaságának sajátosságai 135
Kovács Teréz: A Kárpátok régió mezőgazdasága 140
Szabó Sándor–Stárics Roland–Vidéki Imre: A Nyugat-dunántúli régió élelmiszeriparának átalakulása a rendszerváltozás óta napjainkig 145

V. SZEKCIÓ: Határrégiók és határ menti együttműködések 151
Hardi Tamás: Határtérségeink helyzete az EU-csatlakozás után 153
Kovács Péter: Duna-régió, vagy régiók a Duna mentén? 161
Lőrinczné Bencze Edit: A horvát regionális politika prioritásai: a „különleges bánásmódban részesülő területek” 167
Mezei István: Körzetek a magyar–szlovák határ mentén 173
Remenyik Bulcsú: Turizmus és területfejlesztés a kialakulóban lévő Duna–Dráva régióban 178
Tarpai József: Kárpátaljai turistaforgalom: kiutazó, beutazó és belföldi turizmus 183
Uzunova Liana: Trákija és Elláda – határ nélküli világ 190

VI. SZEKCIÓ: Régió és kultúra 197
A. Gergely András: Régiók előtt és után. Fogalomváltozások korszakai 199
Bozó Péter: Liszt és a német egység, avagy zene és nemzeti identitások 207
Zsófia Kulbert: Die Rolle der Welterben in der West-Pannonien 214
N. Mandl Erika: Helytörténeti-helyismereti gyűjtemények a regionális kutatások szolgálatában 220
Sándor Balázs: Regionális identitás és média 226
Sonnevend Péter: Kelet- vagy Közép-Európában? A régió országainak könyvtárügyi tendenciái az elmúlt húsz évben 232
Vörös Klára: A lokális és az egyetemes reprezentációi a könyvtárban 237
Varga István: Régió és irodalom: A pannon gondolat 243

VII. SZEKCIÓ: Régiók és történelem, avagy régiók a történeti háttérben 247
Nagy Miklós Mihály: Barrier és filter Bécs és Buda között, a török időkben 249
Suba János: Határőrvidék – határvédelem a földrajzi térben 255
Baranyai Nóra: A sziléziai autonómiatörekvés háttere és dilemmái 261
Csüllög Gábor: Történeti régió két földrajzi térben (Délvidék: Kárpát-medence és/vagy Balkán) 268
Miszlay Zsolt: Magyarország vasúthálózata Trianon tükrében 274
Bertalan Péter: Meddig terjedhetnek Európa „határai” keleten? Az orosz birodalmiság 280

II. évfolyam (2010) No. 2.

Előszó 5

Az Osztrák–Magyar Monarchia és utódállamai

Polgár Tamás: Vilnius/Wilno. Lengyel–Litván konfliktusok 1918–1920 7
Németh Ádám: Wilno – Вільня – Вильна – ווילנע – Vilnius. A litván főváros nemzetiségi összetétele és annak átalakulása a XIX–XX. században 16
Takács Gyula: A Mackensen vezértábornagy internálása Magyarországon 1918-ban 26
Spišák Mónika: A retribúciós eljárások, mint a politikai játszmák eszközei a második világháború utáni Csehszlovákiában 32
Bánhidy Anita Éva: A felvidéke magyarok meghurcoltatása a második világháború után 40
Pámer Zoltán: A bosznia-hercegovinai Szerb Köztársaság politikai földrajza a daytoni megállapodás revíziójának tükrében 49
Mérei András–Szalai Gábor: A „Schwabische Türkei" németségre ható politikák a két világháború között 57
Bánhidy András: Az 1921-es romániai földreform 66
Jobbány István: Nemzetközi kisebbségvédelem Közép-Európában a két világháború közötti és az 1990–2004 közötti időszakban 74

Gazdaságtörténet és gazdálkodás

Huszárik Erika: A szlovák kiskereskedelem fejlődése az ezredfordulótól napjainkig 83
Dobai Korcsmáros Enikő: Kis- és középvállalatok Szlovákiában az 1989-es rendszerváltástól napjainkig 90
Kosár Silvia: A vállalati sikeresség múltja és jelene a szlovák–magyar határtérségben 97
Morvay Endre: Magyarország és Szlovákia: Munkaerőpiaci trendek és problémák 105
Szabó Sándor: A Nyugat- és Közép-Dunántúli régió iparszerkezete a dualizmus korában és a két világháború között 114
Stárics Roland: A kisipar jelentősége a Nyugat-Dunántúlon a szocializmus éveiben 125
Gyermán István: Az orosz-ukrán gázválság hatásai Délkelet-Európa földgázpiacára 136

II. évfolyam (2010) No. 3–4.

Előszó 5

A „IV Régiók a Kárpát-medencén innen és túl" konferencia tanulmányai

I SZEKCIÓ: Régió, agrárgazdálkodás, élelmiszergazdaság és környezetgazdálkodás 7

Antal József: Az Észak-alföldi régió KKV-i és az energetikai menedzsment lehetőségei, a vizsgálatok előzetes eredményei 9
Dienesné Kovács Erzsébet–Terjék László: Optimizmus és megelégedettség viszonyának kérdései a mezőgazdasági szektor biztonsági kultúrájában 15
Vántus András: A foglalkoztatottság jellemzőinek változása Hajdú-Bihar megyei állattenyésztő gazdaságokban 24
Kovács Teréz: Területi különbségek a balkáni országok mezőgazdaságában 32
Trombitásné Láng Gabriella: Egy vidéki kisváros szelektív hulladékgyűjtő rendszere 39

II SZEKCIÓ: Régió és pénzügyek/versenyképesség 47

Pászti-Tóth Erzsébet: Gazdaságélénkítő településfejlesztés módszertana és a versenyképesség 49
Polgár Tímea: Eurón innen és túl Válságreakciók Európa két régiójában – spanyol és magyar példán keresztül 58

III SZEKCIÓ: Régió és humán erőforrások 67

Berde Csaba–Bilanics Ágnes: Vezetési feladatváltozások és regionális összefüggések 69
Gergely Éva–Dienesné Kovács Erzsébet: Analysis of human resource management fields at profit-making organizations 79
Karoliny Mártonné: Globális tendenciák és/vagy regionális sajátosságok avagy a konvergencia-divergencia vita a HR-ben 85
Juhász Csilla: A vezetők humán erőforrásokkal szembeni elvárásainak változása 94
Poór József–Jarjabka Ákos: Korszakváltás a vállalati globalizációban – hatása a személyzetfejlesztésre 103
Milovecz Ágnes: A vezetési tanácsadás kihívásai Magyarországon 112
Pierog Anita: A működés és a források kapcsolódása civil szervezetekben 119
Bácsné Bába Éva: Az időtényező szerepe tartalmi vezetési feladatokban 126
Szabó Ferenc: Európai Uniós projektek pénzügyi zárása és ellenőrzése 134

IV SZEKCIÓ: Régióközlekedés és –marketing 141

Bencze Zsolt: Községek útfenntartási stratégiai alapjának kidolgozása 143
Kincses Áron–Rédei Mária: A nemzetközi migráció kistérségi hozzáadott értéke 153
Sasné Grósz Annamária: A német nemzeti kisebbség identitásának és fogyasztási szokásainak regionális különbségei 165

V SZEKCIÓ: Régió és kultúra/városok kulturális gazdaság 173

Gombócz Márta: A Magyarországi Kárpát Egyesület és a Szepes megyei Történelmi Társulat 175
Gőcze Balázs: Egy újonnan épülő kulturális központ létjogosultsága, fenntarthatósága, piaci bevezetése 185
Kasznár Attila: A kínai kultúra Magyarországon 191
Sáriné Csajka Edina–Molnár Eszter: Élménygazdaságok Somogy megyében 198
Molnár Gábor: A regionalitás fenomenológiája 207
Koller Inez Zsófia: Trianon mint politikai szimbólum 217
Pfuscher Emese: Az Osztrák–Magyar Monarchia filmeken 224

VI SZEKCIÓ: Régió és határok, határrégiók, eurorégiók 231
Csüllög Gábor: Áramlási terek és régiók a magyar állam történetében 233
Hardi Tamás: Az interakción alapuló határrégió fejlődési modellje 243
Kovács Laura: Magyar részvétel az európai önkormányzati hálózatokban 252
Locsmándi Szabolcs: Vasfüggöny nélkül – Új dimenziójú oktatási kapcsolatok a Sopron–Eisenstadt határ menti térségben 260
Horváth Péter: A kistérségi együttműködés új kihívásai a magyar–román határ menti perifériákon 268
Cseresnyés Ferenc: Befogadó és közvetítő régió az 56-os menekülteknek (Burgenland/Ausztria) 277

VII SZEKCIÓ: Régiótörténeti kutatások 283
Szabó Béla: Báthory István erdélyi fejedelemségének, lengyel királyságának és litván nagyfejedelemségének hatásvizsgálata a Közép-kelet-európai régió történeti fejlődésére 285
Deák István: Regionális reformok a decentralizáció érdekében Lengyelországban, Szlovákiában és Bulgáriában 292
Baranyai Nóra: A lengyel vajdaságok kialakításának politikai és társadalmi háttere 300
Suba János: A „trianoni határ" határokmányai 308
Bali Lóránt–Mérei András–Szalai Gábor: A németek kitelepítésének egy-egy esettanulmánya Magyarországon és Jugoszláviában a második világháború után 322
Pap Tibor: Regionalizáció/-izmus és/vagy kisebbségi intézményrendszer a területi és a társadalmi egyenlőtlenségekből fakadó kihívások kezelésére 331

VIII SZEKCIÓ: Régiótörténeti kutatások 337
Kurucz Gábor: Somogy megye társadalmi-gazdasági viszonyai a múltban és a jelenben 339
Horeczki Réka: Kadarkút gazdasági változásai az elmúlt másfél évszázadban 348

III. évfolyam (2011) No. 5–6.

Előszó 5

Management and Leadership in the 21th Century section 7
Mariann Móré –Anita Kozák: Perspectives for integration of different generations at the workplace 9
Gabriella Keczer: Teaching higher education management 16
Norbert Sipos–Csilla Szabó–Róbert Zaja: Let's connect to the talents! 23
Gábor Balogh–Norbert Sipos: Features of talent management among 'Pécsi Közgáz' graduates 32
Kornélia Gönczi: A new project management method for IT infrastructural tenders in the EU 41

A vezetés új kihívásai rovat 49
Székely Csaba: A stratégiai gondolkodás fejlődése 51
Berde Csaba: A funkcionalizmus lehetőségei a vezetéskutatásban 62
Lazányi Kornélia: A vezetői szerepek változása és annak következményei 70

Emberi erőforrás menedzsment rovat 79
Szabó Zsófia: Nemzetközi humán erőforrás menedzsmentet befolyásoló tényezők elméletben és gyakorlatban 81
Dajnoki Krisztina: A munkaerő-ellátás sajátosságai az esélyegyenlőségi emberi erőforrás menedzsmentben 92
Csehné Papp Imola: Női szerepvállalások: karrier, család 101
Juhász Csilla: Az elvárások hatásirányai 109
Juhász Krisztina–Németh János: Magyar vállalkozások külföldi beruházásai és a sikerek emberi erőforrás háttere 117

Képzés, tudásmenedzsment rovat 123
Turcsányi Enikő–Gulyás László: Az élethosszig tartó tanulás pszichológiai aspektusai 125
Titkos Csaba: Típusok és módszerek a tudástranszferben 132
Nagy Enikő Ágota: Oktatás a XXI. század elején az emberi megújulás tükrében 139
Tóthné Téglás Tünde: A kritikus kompetencia 147

Közmenedzsment, civil szervezetek irányítása rovat 157
Pierog Anita: Új vezetési kihívás: civil szervezetek 159
Szabados György Norbert–Töviskes Imre–Szabados Krisztián: Civil szervezetek – status quo és szervezetfejlesztés 167
Láczay Magdolna: Egy közmenedzsment feladat társadalmasításának tradíciói 175
Kárpáti József: Magyary Zoltán nyomában – egy átfogó közigazgatási kontrolling rendszer lehetőségei 182
Gergely Éva: A teljesítmény-menedzsment gyakorlata a vállalati szférában és az önkormányzatoknál 192
Gönczi Kornélia–Turcsányi Katalin: Projektszemlélet a közszférában 198

Szervezeti kultúra rovat 207
Juhász Tímea: Milyen vállalati kultúrában valósul meg a családbarát kezdeményezés? 209
Málovics Éva–Vajda Beáta: Vezetés és kultúra a családi vállalkozásokban – szakirodalmi összefoglaló 215
Terjék László–Dienesné Kovács Erzsébet: A biztonsági kultúrának, mint a szervezeti tőke egyik elemének a vizsgálata 222

Agrármenedzsment, energiamenedzsment rovat ... 231
Cehla Béla–Vántus András: A hazai juhászatok időszakos munkáinak jelenléte és jellemzői egyéni (családi) gazdaságokban ... 233
Vántus András–Cehla Béla: Az egyéni (családi) gazdaságok szervezeti jellemzőinek bemutatása néhány juhászati telep példáján ... 241
Kulcsár Gergely: Az ellátási lánc menedzsment vizsgálata a tej-termékpályán ... 250
Antal József: Az energia-menedzsment lehetőségei és kihívásai ... 257

A menedzsment hard és soft aspektusai rovat ... 263
Orbán József–Kalmár Sándor–Karácsony Péter: Időtanulmányok létjogosultsága a 21. században ... 265
Bácsné Bába Éva: Változás-vezetéshez kapcsolódó idővizsgálatok ... 271
Szabó Ferenc: Klaszterek Magyarországon, mit hoz a jövő? ... 277
Horváth Sarolta Noémi: Az utasok választásának hatása a repülőtéri menedzsmentre ... 288
Gályász Anett–Gályász József: A kreatív ipar mérésének és elemzésének módszertani problémái ... 294
Ziegler Éva: Egy új megközelítés: rendszerelmélet alapú emberi erőforrás- és időgazdálkodás – egy gyakorlati modell alapjai ... 302
Szügyi György: A XXI. század teljesítménykényszere és a Taylor által felvetett „rendszer elsődlegessége az emberrel szemben” dilemma egy lehetséges feloldása ... 310

Közép-Európa gazdasága rovat ... 315
Huszárik Erika: Új trendek Szlovákia kiskereskedelmében ... 317
Szabó Lajos: A kötöttpályás hálózatosodás kérdései a dunántúli régiókban ... 324
Antalík Imrich: A kis- és középvállalkozói szféra fejlődése és jellemzőinek alakulása Szlovákiában ... 333
Csiba Zsuzsanna–Kosár Silvia: Az emberi erőforrás menedzsment jellemzőinek vizsgálata szlovákiai vállalatok körében ... 342
Dobai Korcsmáros Enikő: Helyzetjelentés: kis- és középvállalatok az érsekújvári járásban ... 352

IV. évfolyam (2012) No. 7.

Előszó 5

Agrárgazdálkodás és környezetgazdálkodás rovat 7
Körösvölgyi Tamás–Yahia Ali Mughram–Zsarnóczai Sándor: Regionalitás a dán agrár- és élelmiszergazdaságban 9
Jobbágy Péter–Kovács Sándor–Balogh Péter: A biodízel árváltozásainak elemzése és előrejelzése GARCH modell segítségével 17
Gönczi Kornélia: Korszerű, közpénzeket felhasználó projektek menedzselésére ajánlott komplex módszer bemutatása 25
Trombitásné Láng Gabriella: A soproni borvidék változásai a XXI. században 34
Kulcsár Gergely: Tejtermékek nyomon követhetőségének vizsgálata 40

Versenyképesség rovat 47
Kasznár Attila: A kínai befektetések régiós koordinációjának szerepe – Az EU és Magyarország gazdasági kapcsolatai Kínával 49
Kassai Zsuzsanna–Goda Pál–Mubarak Rashid Al-Boainin: A 2004–2010 közötti gazdaságfejlesztő és regionális operatív programok értékelése 59
Csegődi Tibor László–Zsarnóczai J. Sándor–Yahia Ali Mughram: A gazdasági növekedés és a gázkibocsátás csökkentésének összefüggései 67
Schwezoff Dávid–Zsarnóczai J. Sándor–Mubarak Rashid Al-Boainin: SME vállalkozások banki finanszírozása a regionális fejlesztés serkentésére 74
Boros Lajos–Pál Viktor–Kovács Ildikó: A világgazdasági válság regionális hatásai és kezelésük 80

Logisztika rovat 89
Bencze Zsolt: Regionális vagy helyi jellegű nagyforgalmú csomópontok felújítási technológiái 91
Szabó Lajos: Vasúti regionalizáció a német nyelvterületen 100
Dienesné Kovács Erzsébet–Terjék László: A biztonsági kultúra vizsgálati dimenziói a logisztikai ágazatban 110

Pénzügyek rovat 119
Varga József: Az iszlám bankrendszer szerepe a pénzügyi stabilitás helyreállításában 121
Balogh László–Parádi-Dolgos Anett: Az önkormányzatok szerepe a helyi pénzügyekben 133
Gál Veronika–Kürthy Gábor: A szegények bankja modell lehetőségei Magyarországon 141
Wickert Irén–Szarvas-Fekete Tibor: A pénz és a helyi pénz számviteli elszámolása 151
Sárdi Gábor: A pénzforgás biztosításának hagyományos és alternatív lehetőségei 157
Tatay Tibor: A hitelpénzrendszer hozadékai 166

Kultúra rovat 177
Gombócz Márta: Kárpát egyesületek a történelmi Magyarországon 179
Darai Lajos Mihály: Karácsony-staféta. Karácsony Sándor korszakalkotó felismerései és a közép-európai újjászületés 188
Zágorec-Csuka Judit: A partnerkapcsolatok lehetőségei a határrégiókban (Szlovénia–Magyarország, a Muravidék és Vas- és Zala megyék könyvtárai közt 197
Vedrédi Katalin–Boros Lajos: Szegedi közösségi terek fejlesztései 208

IV. évfolyam (2012) No. 8. (A-sorozat 1.)

Előszó 5

Humán erőforrás és munkaerőpiac rovat 7
Oláh Judit: A közfoglalkoztatottság javításának lehetőségei Hajdúdorogon 9
Vántus András–Pakurár Miklós–Oláh Judit: A foglalkoztatottság helyzete és kitörési pontjai a karcagi munkaerőpiac területén 17
Bencsik Andrea–Juhász Tímea: Ritka, mint a fehér holló? 25
Locsmándi Szabolcs: Magyar tudás az osztrák munkapiacon 33

Vezetéstudomány rovat 41
Móré Mariann: Te csak beszélj, én könnyen beilleszkedem. A beillesztés kommunikációs összefüggései 43
Lazányi Kornélia: A társas támogatás szerepe egy individualista társadalomban 51
Pierog Anita–Szabados György Norbert: A vezetés és döntés sajátosságai civil szervezetekben 59
Bácsné Bába Éva: Változásmenedzsmenthez kapcsolódó reakcióidő-vizsgálatok 66
Láczay Magdolna: A szervezeti kultúra és a regionalitás 75
Hornyák Miklós: Térinformatika alkalmazási lehetőségei a versenyképesség vizsgálatában 87

Desztinációmenedzsment rovat 97
Kajos Attila–Bányai Edit: Túl a valóságon – A kiegészített valóságban rejlő lehetőségek a kulturális örökségturizmus területén 99
Tóth Éva: A Duna-Dráva Nemzeti Park hazánk ökoturizmus palettáján 109
Lenkovics Beatrix–Töttösi Adrienn–Lelovics Zsuzsanna–Farkas Tibor: Nógrád megye lehetőségei a falusi turizmusban 120

Képzés és felsőoktatás rovat 129
Petőné Csuka Ildikó: BSC-hallgatók továbbtanulásáról hozott döntések elemzése az emberi tőke oldaláról 131
Czeglédi Csilla: Az iskolai végzettség és a munkaerő-piaci helyzet összefüggései és legfontosabb tendenciái a Visegrádi országokban 140
Bodor Mónika: A magyar és az angol oktatási intézmények HR gyakorlatának összehasonlítása 148
Székely Éva: A szakképzés minőségbiztosításának munkaerő-piaci szempontú megközelítése 157

IV. évfolyam (2012) No. 9. (B-sorozat 1.)

Előszó 5

Régiók, eurorégiók rovat 7
Bayerné Sipos Mónika: Az autonómia sajátos kezdeményei Kárpátalján a rendszerváltás hajnalán 9
Koós Bálint: Komárom–Komárno és az átjárható határok 17
Pálmai Zsolt: Brüsszeli érdekérvényesítés: A lengyel és a magyar régiók lehetőségei és eredményei 30
Baranyai Nóra: Sziléziai autonómia 2020-ban? 43
Pámer Zoltán: Területfejlesztési célú régió-lehatárolások változása Horvátországban 50
Andreides Gábor–Nagy István: Egy nem létező nemzet – A megosztott Olaszország 59
Bali Lóránt: Az euroregionális együttműködések életrajzi sajátosságai a horvát–magyar határtérségben 67
Pásztor Szabolcs: A magyar–ukrán határszakasz kistérségeinek fejlődési mozgásterei az intenzívebb határ menti interakciók tükrében 75

A Vajdaság története rovat 87
Pap Tibor–Sarnyai Csaba Máté: A vajdasági magyar többségű önkormányzatok és a szerbiai regionalizációs folyamatok kapcsolata 89
Trombitás Tímea: A vajdasági magyarság társadalmi-gazdasági jellemzői a munkaerő-piaci helyzet tükrében 101

Gazdaságtörténeti rovat 109
Horeczki Réka: A dél-dunántúli kisvárosok felzárkózási és fejlődési lehetőségei a történelem tükrében 111
Nagy Miklós Mihály: Gazdasági régiók a Rákóczi-szabadságharcban? 119
Weber Erika: A Városföldi Agrárgazdaság Zrt. működése a rendszerváltás óta eltelt időben 133
Suba János: Lengyel katonai internálótáborok topográfiája 1939–1941 141

Földrajztudományi rovat 153
Martyin Zita: A termál- és gyógyfürdők szerepe a határon átnyúló turizmusban 155
Vedrédi Katalin: Magyarországi köztérfejlesztések vizsgálata 163
Nagy Gyula: Környezeti igazságtalanság a kárpát-medencei kisebbségek körében 170

IV. évfolyam (2012) No. 10. (A-sorozat 2.)

Current Management Issues
Miklós Mihály–Réka Britschgi: Political decisions and the frontier 5
Gergely Németh: Impossibility of attaining the perfect performance 15
Anna Magdolna Sipos: Science metrics and informetrics approaches to organizational and management science 25
Troy B. Wiwczaroski–Szabados György–Szabóné Nagy Éva: John Stuart Mill, Frederick Taylor and homo economicus: management, rationalization and human capital 37
Képzés, fejlesztés, tudásmenedzsment rovat
Daruka Eszter: Az Y-generációs tehetségek menedzselése 47
Dienesné Kovács Erzsébet: A humán erőforrások fejlesztése a profitorientált szervezetekben és a közszférában 59
Keczer Gabriella: Üvegplafon I.: Nők és férfiak a felsőfokú képzésben, az oktatói és a kutatói pályán Magyarországon 69
Pádár Katalin: A fiatal tehetségek innovatív toborzása: a szakmai diákversenyek szervezésének potenciális haszna – egy nemzetközi kutatás eredményei 79
Petákné Balogh Anikó: A „varázsló” és tanítványa – Személyre szabott tudásmenedzsment megoldások a felsőoktatásban 91
Sipos Norbert: Herzberg tényezők a pécsiközgázon 99
Emberi erőforrás menedzsment rovat
Csutkai Réka: A szervezeti kultúra jelentősége a multinacionális vállalatok humánerő gazdálkodásában 109
Dajnoki Krisztina: Munkavédelmi feladatok megítélése fogyatékos, illetve megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásában 117
Gyökér Irén–Finna Henrietta: Nemzetközi karrierutak és karriermenedzsment a hazai vállalatok gyakorlatában 129
Juhász Csilla: Ösztönzésmenedzsment 139
Kozák Anita: Az alternatív vitarendezési eljárások (lehetséges) szerepe a munkahelyi szocializáció folyamatában 149
Móré Mariann: A munkahelyi beillesztés gyakorlata az egyén megközelítésében 159
Szoboszlai Viktória: A globális sikeresség feltétele: a kompetenciák fejlesztése 169
Változás- és projektmenedzsment, szervezetfejlesztés rovat
Benke Mariann: Változásmenedzsment modellek gyakorlati alkalmazásának vizsgálata 179
Elekes Edit: Élet a projekt előtt, közben és után – vezetési funkciók és projekt-menedzsment egy adott szervezetben 193
Herczeg László: Változtatásmenedzsment és folyamatoptimalizálás a vállalati stratégia tükrében 207
Mesics Olívia: Változásmenedzsment vezetői szemmel 215
Mohácsi Márta: Kommunikációs stratégiák és eszközök szerepe a szervezetfejlesztésben 227
Németh Anikó–Kosztyán Zsolt Tibor: Berendezések karbantartásának megbízhatóság központú mátrixos projekttervezése 235
Terjék László: A biztonsági kultúra szervezeti fejlesztési lehetőségei 249
Közmenedzsment, civil szervezetek menedzsmentje rovat
Braunné Fülöp Katalin: A közszféra kockázatmenedzsmentje PPP beruházások példáján 259
Kiss Zsuzsanna: Esettanulmány egy technológiai innováció bevezetéséről 269
Pierog Anita–Szabados György Norbert: Civil szervezetek működési aktivitása Hajdú-Bihar megyében 281
Szabados György–Troy B. Wiwczaroski–Pierog Anita: Civil szervezetek Hajdú-Biharban – Egy felmérés esszenciái 289
Szabóné Nagy Éva–Troy B. Wiwczaroski: Szervezeti tanulás a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárában: A könyvtár, mint tanuló szervezet 299
Turcsányi Katalin–Kálmán Krisztina–Klauzer Judit: Az outsourcing-technika hatékonyságának megítélése napjaink egészségügyében 309

IV. évfolyam (2012) No. 11. (A-sorozat 3.)

Vezetéstudomány rovat
Bácsné Bába Éva: Idővizsgálatok vezetési és szervezeti folyamatokban 5
Benedek Andrea–Takácsné György Katalin: A vállalatirányítás CSR központú kérdései 15
Blastik Mátyás: Teammunka differenciált értelmezése és a magyarországi munka-szervezetek érettségének elemzése régiós kontextusban 27
Joó Lajos: Ön inkább lebontó, vagy építkező látásmódú? 35
Kristóf Péter: Stratégiai controlling az informatikai teljesítménymenedzsmentben 49
Láczay Magdolna: A vezetési tradíciók kutatásának hazai lehetőségei 59
Székely Csaba–Keresztes Gábor: Gondolatok az innovatív stratégiák megalapozásáról 73

Képzés, fejlesztés, tudásmenedzsment rovat
Barizsné Hadházi Edit: Vállalatok képzési magatartása 85
Bácsi Judit–Boga-Pohl Patrícia: A szellemi tőke és az innováció kapcsolata – A tudásmenedzsment szerepe a versenyképességben 95
Czeglédi Csilla–Borsos Eszter: Női karrierút a felsőoktatásban 105
Marczellné Szilágyi Eszter: Tudás, intelligencia, motiváció: merre visznek és miért pont arra? 115
Titkos Csaba: A fejlesztés szerepe a megértés kulturális-fogalmi korlátainak felismerésében 123

Emberi erőforrás menedzsment rovat
Bencsik Andrea–Juhász Tímea: Férfiak gyesen, gyeden? 133
Cseh Judit: Taylori szempontok a megváltozott munkaképességű személyek integrált foglalkoztatásában 145
Losonci Dávid István: Technikai és szocio alrendszerek kapcsolata – Termelési rendszer konfigurációk, lean termelés és a működési teljesítmény mutatói 157
Oláh Judit–Vántus András: A munkaerő-kölcsönzés elméleti és gyakorlati megalapozása 171
Vántus András–Oláh Judit: A szervezettség és foglalkoztatottság gyakorlati összefüggései 181

Vállalkozások rovat
Flaskár Anett: A franchise rendszerek duális irányítási struktúráját magyarázó elméletek 191
Gór Arnold: A fenntarthatóság és versenyképesség elsődleges színterei a mezőgazdasági vállalatokban 203
Juhász Krisztina: A globalizáció hatása a „Deutschland AG" átalakulására 215
Málovics Éva–Farkas Gergely: A vevői és a vállalkozói orientáció vizsgálata KKV-knál és családi vállalkozásoknál 225
Pakurár Miklós: Az ostorcsapás-effektus teória jelentősége az ellátási lánc menedzsmentben 235

Piacok, pénzügyek rovat
Gályász József–Darnai Balázs: A technopolisz programok folyamatalapú strukturálása 245
Jobbágy Péter–Kovács Sándor–Balogh Péter: A biodízel árváltozásainak elemzése és előrejelzése GARCH modell segítségével 253
Osvát Krisztina: Kísérletek az ausztrál őslakosok bevonására a modern piacgazdaságba 263
Szabó Ferenc: A hazai hulladékgazdálkodás makrogazdasági környezetének alakulása a rendszerváltozást követően 273

V. évfolyam (2013): No. 12–13. (A-sorozat 4.)–(B-sorozat 2.)

Gazdálkodás- és szervezéstudományi tematikus szám

Városok kulturális gazdasága, felsőoktatás rovat
Keczer Gabriella: A közép-európai országok felsőoktatási rendszereinek teljesítménye 7
Mohácsi Márta: Az oktatás és munkaerőpiac sajátosságainak elemzése, regionális jellemzői 15
Koponicsné Györke Diána–Balogh László: Kulturális projektek megítélése a projekt-gazdák szemével a Dél-Dunántúlon 20
Gönczi Kornélia: A résztvevők véleménye egy új PRM módszerről, melyet egy felső-oktatási IT infrastrukturális projekt megvalósításakor alkalmaztam 26
Oláh Judit: A pályakezdő fiatalok munkerő-piaci helyzete Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 33

Pénzügyek/versenyképesség rovat
Bajkó Attila–Varga József: Az iszlám és a hagyományos bankrendszer összehasonlító elemzése 39
Csizmadia Péter: A magyar devizakötvények hozammozgása régiós összehasonlításban 46
Tatay Tibor: Jegybanki döntések 58
Tapolczai Tímea–Szentgróti Eszter: Finanszírozás és stratégia az egészségügyben I. 63
Ágoston Anita–Balogh László: A reformok hatása a költségvetési kiadásokra 69
Wickert Irén–Szarvas-Fekete Tibor: Hogyan adózik az adó? 75

Humánerőforrás menedzsment rovat
Dr. Móré Mariann–Keszler Ádám: A munkahelyi tanulás eredményének hasznosítása oktatási keretekben 81
Ziegler Éva: Rendszertudomány – újragombolva. A valós komplex rendszerek működése az új fizikai ismereteink tükrében 86
Juhász Tímea: Visszatérni? De hogyan? 92
Juhász Csilla: Teljesítmény- és ösztönzésmenedzsment-vizsgálatok 97
Dajnoki Krisztina: HR fejlesztés sajátosságai az esélyegyenlőségi emberi erőforrás menedzsment gyakorlatában 103
Troy Wiwczaroski–Szabados György–Pierog Anita: Management, Rationalization and Human Capital 109
Szabados György Norbert–Troy B. Wiwczaroski–Pierog Anita: Civil szervezetek menedzselési viszonyai és problémái Hajdú-Biharban 114
Dienesné Kovács Erzsébet: A munkahelyi stressz forrásainak, következményeinek, a stressz kezelésének vizsgálata Magyarország Észak-alföldi régiójának szervezeteiben 120
Lazányi Kornélia: Hogyan ellensúlyozzuk a munkahelyi stressz káros hatásait? 126
Bácsné Bába Éva: Hogyan növelhető a menedzserek személyes hatékonysága? 131

Társadalomtudományi tematikus szám

Köztes-Európa politikai földrajzának aktuális kérdései rovat
Darai Lajos Mihály: A Kárpát-medencei nagyrégió és összefüggései az alkotmányozással 141
Bayerné Sípos Mónika: A kárpátaljai magyarság életképi töredékei Ukrajna függetlenedésének időszakában. Autonómia harcok a helyi sajtó tükrében 147
Suba János: A déli határszakasz határjeleinek felülvizsgálata 152
Reményi Péter–Léphaft Áron: A nemzetépítés kérdőjelei Koszovóban 159
Molnár Gábor: Regionális mintázatok a preszokratikus filozófiában. 2. rész.: A görög filozófiai kultúra korai diffúziója 164

Gazdaságtörténet és régiótörténeti kutatások rovat

Horváth Gábor: A magyar kapitalizmus-értelmezés történeti alakulása a hazai politikai gazdaságtanban ... 171
Weber Erika: A Dél-alföldi régió munkaerő-vándorlásának vizsgálata ... 177
Horeczki Réka: A kisvárosok földbirtok-szerkezetének tipikus vonásai a 20. század első felében ... 183
Hegedűsné Baranyai Nóra–Bali Lóránt: A Nyugat-dunántúli régió megyéinek fejlettségbeli vizsgálata ... 189
Lux Gábor: Az ipar versenyképességi tényezőinek átalakulása a közép-európai gazdaságokban ... 195
Bán Attila: Az időskori ápolás néhány egészségföldrajzi vonatkozása – kecskeméti esettanulmányok ... 201
Szabó Ferenc: Az európai és hazai fejlesztési politikák, az uniós támogatások 2007–2013 között, a kohéziós politika jövője ... 207

Régió és közlekedés/logisztika rovat

Szabó Lajos: Kérdések és lehetséges megoldások a környező országok vasúti regionalizálási gyakorlatában ... 213
Gályász József–Szabados György–Szabados Krisztián: Az energetikai kihívásokra adott társadalomtudományi válaszok ... 220
Bencze Zsolt: Helyi és regionális szerepet betöltő merev pályaszerkezetű utak egykor és ma ... 226

Régió és marketing/településmarketing, turizmus és vidékfejlesztés rovat

Kopcsay László: A hagyományos italkultúra szerepe a települések turisztikai vonzerejének erősítésében ... 234
Kozmáné Csirmaz Éva: Prevenciós, rekreációs turizmus iránt mutatkozó fogyasztói igények felmérése – Fiatalok sport- és welness-szokásai ... 239
Sáriné Csajka Edina–Csizmadiáné Czuppon Viktória: Helyi gazdaságfejlesztés a Tamási kistérségben ... 243
Kovács Ildikó: A tematikus utak ismertsége és megítélése Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében ... 249
Nemes Hajnal–Sáriné Csajka Edina: CSR gyakorlatok a Tamási kistérségben ... 256
Molnár Eszter–Fehér András: Gazdaságszociológiai kutatás a Tamási kistérségben ... 263
Molnár Eszter–Sáriné Csajka Edina: Turisztikai potenciálok a Tamási kistérségben ... 270
Pintér Attila–Soós Mihály–Varga Ákos: Egyedülálló szemkamerás vizsgálat Kaposváron ... 276

Agrárgazdálkodás, élelmiszergazdaság és környezetgazdálkodás rovat

Károly Bodnár: State of human resource of agricultural enterprises int he South-Great Plain regio ... 279
Vági Zsolt–Deé Kitti–Lelovics Zsuzsanna–Figler Mária: Szívesen költünk egészséges, de drága élelmiszerre? Az olívaolaj ára és fogyasztói megítélése ... 283
Seregi János–Varga László–Seregi János: Az „ex situ” állattenyésztési génmegőrzési szerepe a regionális vidékfejlesztésben ... 290
Szénásné Ványi Noémi: Az ellátási lánc jellemzői és a szereplők közötti kapcsolatok értékelése ... 295

2.1.3. A Köztes-Európa. Társadalomtudományi folyóirat repertóriuma 2014.

VI. évfolyam (2014) No. 14.

Politikai földrajz rovat

Suba János: A vasfüggöny kiépítése és felszámolása a déli határszakaszon (1949–1956) ... 5

Bayerné Sipos Mónika: A kisebbségi autonómia tervek szakaszai Kárpátalján 1989 után ... 13

Nagy Miklós Mihály: Veszélyzóna, avagy geopolitikai puffer? (Köztes-Európa történeti, politikai földrajzi kérdései) ... 29

Takács Zsuzsanna Mária: Fiumei tanárok és diákok emlékiratai ... 39

Nagy Adrienn: Kereskedelmi szakoktatás Fiumében a 19–20. század fordulóján ... 47

Belovári Anita: Tanárok a magyar kereskedelmi tengerésztisztképzés szolgálatában ... 55

Gazdaságtörténet rovat

Kaposi Zoltán: Egy hazai iparvállalat a multinacionális konszern ellen ... 61

Horeczki Réka: A Balaton-parti kisvárosok fejlődési sajátosságai a 20. században ... 75

Heindl Zsombor: Az egyetemi hallgatók jelenlétének hatása Pécs gazdaságában ... 83

Regionális tudomány rovat

Fekete Dávid: Nagyvárosi kormányzás és gazdaságfejlesztés a Rhein-Neckar nagyvárosi régió példáján ... 91

Tatárné Varga Ivett: Uniós városstratégiák tervezése, többváltozós statisztikai módszerek alkalmazása a kutatás-fejlesztés területén lehívott támogatások elemzése során ... 99

Juhász Krisztina–Bakler Csaba István: Centrum-periféria relációk világméretű értelmezése a működőtőke-befektetésekben ... 107

Lengyel István Máté– Molnár Ernő: Egy versenyképes iparág kelet-közép-európai kontextusban: a magyarországi gyógyszeripar helyzete külkereskedelmi adatok tükrében ... 115

Gerdesics Viktória: Belgrádtól Brüsszelig, avagy a horvát országimázs alakulása ... 125

Horeczki Réka: A kisvárosok ipari átalakulása a XX. században ... 135

Szügyi Éva–Trombitás Tímea: Regionalizációs folyamatok Szerbiában ... 143

Balizs Dániel: Asszimiláció és identitás a történeti Vas megyében ... 151

Weber Erika: A Dél-alföldi élelmiszeripar változásának vizsgálata ... 163

Városok kulturális gazdasága rovat

Szabados György Norbert—Troy Wiwczaroski–Pierog Anita: Mihez kezdjünk egy civil szervezettel? – dilemmák napjainkban ... 173

Kovács Laura: Hazai tapasztaltatok a transznacionális önkormányzati együttműködések terén ... 181

Pirisi Gábor–Makkai Bernadett: Kulturális gazdaság és társadalmi tőke a zsugorodó kisvárosokban ... 191

Történelmi tanulmányok rovat

Falus Orsolya: Az Antonita lovagrend istopályainak működtetése a középkori Magyarországon ... 201

VI. évfolyam (2014) No. 15–16.

Fiume rovat
Simonné Pallós Piroska: Città Olocausta" Fiume – az áldozat városa 5
Ordasi Ágnes: Batthyány Tivadar és Fiume kapcsolata 13
Ordasi Ágnes: Pártviszonyok és az 1901-es országgyűlési képviselőválasztás Fiume városában 23

Regionális tudomány rovat
Kovács Szilárd: Területi különbségek Bajorországban 35
Lengyel István–Molnár Ernő: A debreceni gyógyszeripar humán erőforrás alapjai a XXI. században 43
Weber Erika: A mezőgazdasági kistermelők helyzete a Dél-Alföldön 53
Vedrédi Katalin: Köztérfejlesztések hatásai néhány év távlatából – a budapesti Mátyás tér 61
Haffner Tamás: A Zsolnay Gyár tündöklése és viszontagságai 73
Mihályi Péter Dániel: A szegedi idegenforgalmi szektorban dolgozók származási- és lakhelyének térbeli jellegzetességei 83
Bajor Tibor–Prykhodko Volodymyr: Kárpátalja közlekedéslogisztikai helyzete 93

Köztes-Európa politikai földrajzának aktuális kérdései
Remek Éva: Közép-Európa: biztonságpolitikai körkép – fókuszban a V4 105

Gazdaságtörténet és régiótörténeti kutatások
Haffner Tamás: A pécsi kesztyűgyártás múltja és jövője 115
Juhász Krisztina–Nádasdi Mónika: A „keleti nyitás" turisztikai aspektusai 125
Kutasiné Nagy Irén–Harsányi Endre: A határmenti mezőgazdaság fenntartható fejlesztése, jövőbeli kilátásai 135

„Pannon-modell" workshop
Csajka Edina: Helyi gazdaságfejlesztés – lehetőség vagy kényszerpálya? 145
Csimáné Pozsegovics Beáta–Horváthné Tóth Ildikó: A Kadarkúti – Nagybajomi kistérségben élő roma lakosság életkörülményei, munkához, tanuláshoz való viszonya 161
Csimáné Pozsegovics Beáta–Horváthné Tóth Ildikó: A Kadarkúti –Nagybajomi kistérségben élő szépkorúak közösségi tevékenysége, tanulási lehetőségeik 175
Baka József–Takács Anett: Kulturális-közösségi potenciálok a kadarkúti kistérségben 191
Maksay Klára–Csimáné Pozsegovics Beáta: A turizmus fejlesztési lehetőségei, a Kadarkúti – Nagybajomi kistérségben 205
Takács Anett–Walter Imola: Szenna, a kadarkúti kistérség kulturális márkája 217

2.1.4. Taylor. Gazdálkodás- és szervezéstudományi folyóirat 2014.

VI. évfolyam (2014) No. 14–15.

Current Management Issues
Márta Mohácsi: The particularities of businnes communication 5
Zsófia Szabó: Factors affecting the applied approach of ihrm in practice: the example of Budapest Bank 12
Troy Wiwczaroski–György Szabados–Anita Pierog: Civic organizations – an approach of diverse understandings 21
Miklós Mihály Nagy: Historical changes in the role of geographical factors in military decision making 31
Menedzsment módszerek
Gönczi Kornélia: Új irányzatok a projektmenedzsmentben 40
Németh Anikó: Karbantartási projektek tervezése 50
Ziegler Éva: A kommunikáció fogalma a rendszertudományban – információ és rendszerintelligencia a valós komplex rendszerek működésében 59
Elekes Edit: Szervezetfejlesztési vizsgálat egy rendőr-főkapitányságon 67
Láczay Magdolna: A szervezetfejlesztés és a szervezeti kultúra kapcsolatának vizsgálata egy térség vállalkozásaiban 78
Hegedűs Szilárd–Gácsi Roland–Zéman Zoltán: Javaslat balanced scorecard alkalmazására az önkormányzati vagyongazdálkodásban különös tekintettel a felújításokra 89
Katona Norbert: Stratégiaalkotás monopolisztikus környezetben – kutatási megközelítés tanulmányozása 99
Mesics Olívia: Változásvezetés kompetenciák, szervezeti kultúra, vezetési stílus – hatások és ellenhatások 109
Völgyiné Nadabán Márta – Berde Ágnes Barbara: Változásmenedzsment eszközök alkalmazási lehetőségeinek vizsgálata klasztereknél 120
Pakurár Miklós: Kutatási terv az élelmiszer ellátási láncok hatékonyságának elemzésére, értékelésére 130
Palatinus Brigitta: A folyamatorientált vezetési filozófia szemléletének adaptálása egy konkrét kutatási projektben 137
Szabó Krisztián–Szabó Gábor Csaba: A taylori minőség 102 éve 147
Az emberi erőforrás
Dajnoki Krisztina: Fogyatékos munkavállalók beillesztésének elősegítése, különös tekintettel az érzékenyítő tréningekre 157
Kozák Anita: A munkahelyi beillesztés gyakorlata egy coloradói székhelyű vállalatnál 168
Juhász Csilla–Terjék László: Elvárások vizsgálata az y generációnál 178
Krajcsák Zoltán: A tudatos elkötelezettség szervezeti jelentősége 187
Lepp Katalin: A teljesítményértékelés kapcsolata a humán erőforrás menedzsment különböző területeivel 197
Losonci Dávid István: Javadalmazás és teljesítményértékelés lean és hagyományos vállalatoknál 206
Szilágyi Barnabás: Dolgozói elégedettségvizsgálat tapasztalatainak felhasználása a vezetői munkában 219
Benke Mariann: Az emberi tőke „készletezési" problémáinak változó jellege 229
Kapitány Anna: Csoportkohézió, lojalitás és alkalmazotti teljesítmény összefüggésének vizsgálata a Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei vállalatok esetében 240
Munkaerőpiac, foglalkoztatás
Bácsné Bába Éva: Kisgyermekes anyák a munkaerőpiacon – pro és contra 250
Borsi Csaba: A start-munkaprogram hajdúböszörményben 2012-ben 260
Csehné Papp Imola: Ismeri ön a munkaerőpiacot 269

Kiss Zsuzsanna: A debreceni egyetemen végzett diplomások foglalkoztathatóságának vizsgálata..... 279
Oláh Judit–Fónai Eszter: Pályakezdő diplomások munkaerő-piaci esélyei 290
Vántus András–Pakurár Miklós–Oláh Judit: A foglalkoztatottság jellemzői és kitörési lehetőségei a hajdúszoboszlói munkaerőpiac területén 300
Nagy Sándor–Gulyás László: A munkaerőpiac új kihívása: az idősödő munkavállalók menedzselése 310

Tudásmenedzsment, innováció, felsőoktatás

Bartha Klára: A tudás- és technológiatranszfer értelmezése: technológia, vagy tudástranszfer? 320
Móré Mariann–Szilágyi Barnabás: A tudás jelentősége a szervezetek életében 331
Berde Ágnes Barbara–Völgyiné Nadabán Márta: Regionális innovációs rendszerek fejlesztése az Észak-alföldi régióban 342
Varga János: A nyitott innovációs üzleti modell és az együttműködésen alapuló piacgazdaság 352
Bedzsula Bálint: Napjaink vezető folyamatmenedzsment megközelítésének alkalmazási lehetőségei egy felsőoktatási intézménynél 363
Berde Csaba: Menedzsment trendek hatása a vezetési iskolák kialakulására 373
Keszler Ádám: Az előzetesen megszerzett tudás elismerése az európai unióban 382
Keczer Gabriella: Üvegplafon III.: Nők a kutatói pályán – fékek és akadályok 392
Lenténé Puskás Andrea: A párhuzamos karrierépítés lehetőségei élsportoló egyetemisták körében 403
Pfau Christa: Szabadidősport és a sportinfrastruktúra összehasonlító elemzése a kutató egyetemeken 413
Darnai Balázs: A tudományos élménycentrumok összehasonlító modellezése 423
Bencsik Andrea–Juhász Tímea: A tudásmenedzsment gyakorlata a gyermekgondozási szabadságon tartózkodó nők körében 430

Szervezetek, vállalatirányítás

Blumné Bán Erika–Zéman Zoltán: Controlling a vezetés szolgálatában. Történeti fejlődés, perspektívák 439
Gáspár Gergely: Fenntarthatósági jelentések szerepe a hazai vállalatok környezet-menedzsmentjében 448
Göndör András: Szívvel vagy ésszel? Mi határozza meg a vezetői eredményességet? 457
Horváth András: Vissza a jövőbe? Mikro-, kis- és középvállalkozások növekedési életpálya-menedzsmentje, valamint a tulajdonosi háttér generáció váltásainak kezelése 469
Kása Richárd–Gubán Ákos: Szolgáltatáslogisztika: szolgáltatási folyamatok logisztizálása 479
Kovács Gergő Péter: Osztódás a közigazgatásban, avagy az új járási és polgármesteri hivatali struktúrák át/ki-alakulása 488
Krisztián Béla–Nemeskéri Zsolt: A taylori elvek a magyar gazdaságban 498
Pirger Tamás: Győr-Moson-Sopron megye büntetés-végrehajtási intézetei a szervezeti kultúra aspektusából 509
Semeginé Tariszka Éva: A szervezeti belső kommunikáció hatása a szervezet hatékony működésére 519
Terjék László–Juhász Csilla: A munkavédelmi biztonsági kultúra színvonalának megelégedettségi vizsgálata Hajdú-Bihar megye gazdasági szervezeteinél 529
Varga Zoltán: A vállalkozásvezetés és a stratégia problémái a kkv szektorban 539

Etika, jog, CSR

Birnbauer Erzsébet: Új tendenciák a management filozófiában – avagy mitől lesz etikus a vállalatvezetés? 550
Hegedűs Mihály: A csalás motiváció és hatása a kis- és középvállalkozói szektorban 562
Szabó Ferenc: A hulladékgazdálkodás új törvényi szabályozása 572
Osvát Krisztina: Egy megkésett igazságtétel ellentmondásos végrehajtása – viták az ausztráliai őslakosok földjogi helyzetéről 581

VI. évfolyam (2014) No. 16–17.

Pénzügyek és versenyképesség rovat

Tatárné Varga Ivett: Organizational background of competitiveness, application of new models in the Public Sector 5
Koroseczné Pavlin Rita–Parádi-Dolgos Anett: Versenyképesség és a vállalkozásalapítás követelményei 13
Ágoston Anita–Parádi-Dolgos Anett–Wickert Irén: A „3E" kritérium érvényesülése a felsőoktatási intézmények gazdálkodásában 21
Gáspár Tamás: Természetes régió, hálózat és versenyképesség 28
Wickert Irén–Ágoston Anita–Szarvas-Fekete Tibor: Állami támogatások számviteli elszámolása és hatása az eredményre 36
Varga József–Wickert Irén: Az iszlám és a hazai bankrendszer működésének összehasonlítása a banki mérlegek tükrében 45
Turcsányi Katalin–Simon Ildikó: A magán egészségbiztosítással kapcsolatos várakozások Somogy megyében 53
Tatay Tibor–Tóth Tamás: Tőzsdei emelkedés válság után 59

Humánerőforrás menedzsment rovat

Kiss Judit: Logikai tervezési keretrendszer agilis projektekhez 65
Oláh Judit–Fónai Eszter: Az ifjúsági munkanélküliség csökkentési lehetőségei atipikus foglalkoztatási formákkal 74
Bácsné Bába Éva: Szervezeti reakciók a változások tükrében 83
Czeglédi Csilla–Juhász Tímea: A pályakezdők munkaerő-piaci megfelelése a pályakezdők szemszögéből 91
Balázs-Földi Emese: A fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek munkaerő-piaci megítélése a rendszerváltás előtt 98
Gergely Éva: A teljesítményértékelő interjú célja, a visszajelzés hatása a teljesítményre 106
Dajnoki Krisztina: HR sajátosságok feltárása vezetői mélyinterjúk alapján megváltozott munkaképességű személyeket foglalkoztató szervezeteknél 115
Machová Renáta–Tóbiás Kosár Silvia: Munkaerő fluktuáció vizsgálata Szlovákiában 125
András Vántus–Zoltán Hagymássy: Connection between human resource and technical equipment and importance of these factors in production 134
Troy B. Wiwczaroski–György Szabados– Anita Pierog: Developing English language negotiation skills in employees 140
Móré Mariann: A tudás megszerzésének módja a munkahelyen – a munkahelyi tanulás speciális esetei Hajdú-Bihar megyében 147
Szabó Gyula: A házasság és az életminőség kapcsolata – Regionális különbségek Magyarországon 156
Bán Attila: Telemedicinális projektek megjelenésének néhány földrajzi aspektusa 164

Projektmenedzsment és innováció rovat

Kurbucz Marcell: Emberi erőforrások optimális kiválasztásának vizsgálata a projekttervezésben 171
Hegedűs Csaba: A megfelelőség értékelésének átalakítása a bizonytalanságok és kockázatok figyelembevételével 180
Kosztyán Zsolt Tibor–Katona Attila–Hegedűs Csaba: Új kockázatalapú szabályozó kártyák tervezése, kiválasztása és folyamathoz illesztése 188
Németh Anikó–Kosztyán Zsolt Tibor: Teljes körű hatékony karbantartás a Lean szíve lelke? 196

Közlekedés és logisztika rovat

Bencze Zsolt: Mit ér egy régió csatlakozás nélkül, avagy a hidak valós értéke 207
Kocsi Balázs–Oláh Judit: Hogyan lehet a Kárpát-medencei szervezetek működési hatékonyságát javítani egy hazai cég logisztikai folyamatának példáján keresztül? 214
Szabó Lajos: A regionális vasutak társadalmi-gazdasági hatásainak vizsgálata fogalmi modell segítségével 224

Marketing és településmarketing rovat

Hafner József–Barna Tamás–Seregi János: A ló- és lovassportokhoz, oktatásukhoz kapcsolható marketing és vidékfejlesztés kérdései 231
Gerdesics Viktória: A horvát országimázs új fejezete – az uniós csatlakozás 239
Kovács Ildikó: A perifériku s területek turizmusa Magyarországon – a tematikus utak mint lehetőségek 248
Vedrédi Katalin: Köztérfejlesztések hatásai a gyulai Kossuth tér példáján 258
Kopcsay László: A globalizáció hatása a borkultúrára Magyarországon 267
Tapolczai Tímea–Bodrogai László–Parádi-Dolgos Anett: Az egészségturizmus mint plusz forrásbevonási alternatíva az egészségügy-finanszírozásba 274

Agrárgazdálkodás, élelmiszergazdaság és környezetgazdálkodás rovat

Horváthné Kovács Bernadett–Nagy Mónika Zita: A határ menti horvát régió agrár- és élelmiszer szektorának néhány kutatás-fejlesztési és innovációs jellemzője 283
Bodnár Károly: Helyi termékek a magyar–román határ mentén 293
Vántus András–Hagymássy Zoltán: A humán erőforrás és a műszaki ellátottság kapcsolata, s ezek jelentősége a termék-előállításban 298
Bodnárné Skobrák Erika–Kardos Csaba: A vadászat és vadgazdálkodás társadalmi megítélése Csongrád megyében 305
Kiss István: Extenzív vagy intenzív búzatermesztés? 316
Csonka Arnold–Kőműves Zsolt–Borbély Csaba–Szabó-Szentgróti Gábor–Szabó-Szentgróti Eszter: A vállalkozások környezetvédelmi aktivitásának lakossági megítélése a Balaton déli vízgyűjtőjén 324
Borbély Csaba–Szabó-Szentgróti Gábor–Szabó-Szentgróti Eszter–Csonka Arnold–Kőműves Zsolt: Hazai nagyvállalatok CSR-tevékenységének vizsgálata 335
Tamás László: A Duna régió iparosodása a környezet és a táj szempontjából 342
Seregi János–Kis Zoltán: Az állattenyésztési kapacitás fogalma és szerepe a régiókban 350

2.2. A KÖZÉP-EURÓPAI MONOGRÁFIÁK REPERTÓRIUMA 2010–2014.

No. 1.: *Keczer Gabriella:* Egyetemirányítás: Lehetőségek és korlátok. Szeged, 2010.

1. BEVEZETÉS 7
2. TÖRTÉNETI VISSZATEKINTÉS 12
   2.1. Az egyetem fejlődése és irányítása a középkortól napjainkig 12
      2.1.1. A középkori egyetemek 12
      2.1.2. Az újkori egyetemek 13
      2.1.3. A 20. századi egyetemek 19
      2.1.4. Változások a századfordulón 21
      2.1.5. Az egyetemirányítás kérdése az Európai Unió politikájában 23
   2.2. A magyar egyetemek működése és irányítása a feudalizmustól az ezredfordulóig 26
      2.2.1. A magyar felsőoktatás a Nagyszombati Egyetem alapításától a kiegyezésig 26
      2.2.2. A dualizmus időszaka 28
      2.2.3. A két világháború között 32
      2.2.4. Az államszocializmus időszaka 36
      2.2.5. A rendszerváltástól az ezredfordulóig 49
3. AZ EGYETEMEK BELSŐ IRÁNYÍTÁSÁNAK ELMÉLETE ÉS GYAKORLATA 59
   3.1. Az egyetemek belső irányításának szervezet- és vezetéselméleti háttere 59
   3.2. Az egyetemi kormányzás elmélete és gyakorlata 62
      3.2.1. A kormányzás általános modellje 62
      3.2.2. Kormányzási rendszer az egyetemeken 63
      3.2.3. Egyetemi kormányzás a gyakorlatban 68
   3.3. Egyetemirányítás a világ néhány országában 82
4. EGYETEMIRÁNYÍTÁSI REFORMOK 88
   4.1. A magyar felsőoktatás-irányítás 2002–2006-os reformkísérlete 88
      4.1.1. A reformfolyamat lépései 88
      4.1.2. A reformkísérlet értékelése, tanulságai 93
   4.2. Egyetemirányítási reformok Nyugat-Európában 97
      4.2.1. Néhány ország egyetemirányítási reformjának lépései 97
      4.2.2. A reformok közös vonásai, tanulságai 106
   4.3. Egyetemirányítási reformok néhány kelet-közép-európai államban 107
5. A TRADICIONÁLIS MAGYAR EGYETEMEK JELENLEGI IRÁNYÍTÁSI RENDSZERE ÉS AZ ELŐRELÉPÉS LEHETŐSÉGEI 111
   5.1. A jelenlegi egyetemirányítási rendszer jogszabályi keretei 111
   5.2. A jelenlegi egyetemirányítási rendszer értékelése 113
      5.2.1. A jelenlegi egyetemirányítási rendszer fogyatékosságai 114
      5.2.2. A hatékony irányítást akadályozó tényezők 116
      5.2.3. A gazdasági tanácsok eddigi működésének tapasztalatai 118
      5.2.4. A jelenlegi rendszer megőrzendő elemei 119
   5.3. Az előrelépés lehetséges irányai 120
      5.3.1. A reform folytatása 120
      5.3.2. Centralizáció, decentralizáció 122
      5.3.3. A rektor újrapozícionálása 122
      5.3.4. A szenátus jövője 125
      5.3.5. Az adminisztratív vezetés 128
6. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK 129

MELLÉKLETEK 135
1. Irodalomjegyzék 137
2. A disszertációban használt kifejezések és jelzések magyarázata 145
3. Jegyzetek 148

No. 2.: *M. Császár Zsuzsa:* Kisebbség-oktatás-politika a Balkánon.
Szeged, 2011.

Előszó 5
Kisebbségi kérdés a Balkánon 7
Horvátország 19
Bosznia-Hercegovina 41
Szerbia 59
Macedónia (FYROM) 77
Kis országok kisebbségi problémákkal terhelten: Koszovó és Montenegró 111
Albánia 121
Muszlimok és oktatásuk a Balkánon 125
A roma oktatás ügye néhány délkelet-európai ország példáján keresztül 149

No. 3.: *Győri Ferenc:* Tehetségföldrajz: Magyarországi vizsgálatok. Szeged, 2012.

Előszó ... 7
1. Bevezetés ... 9
1.1. Hipotézisek, célkitűzések ... 12
1.2. Eszközök és módszerek ... 14
2. A tehetségföldrajz elméleti alapjai ... 19
2.1. A tehetség térbeliségének kutatási előzményei ... 19
2.1.1. Kutatási előzmények a 19. sz. végétől a 20. sz. közepéig ... 19
2.1.2. Kutatási előzmények a 20. sz. közepétől napjainkig ... 24
2.2. A tehetségföldrajz koncepciója ... 29
2.2.1. A tehetségfelfogások fejlődésének rövid történeti vázlata ... 29
2.2.2. Tehetség és kultúra ... 34
2.2.3. A tehetség egy pszicho-szociológiai modell tükrében ... 36
2.2.3.1. A családi környezet szerepe ... 38
2.2.3.2. Az iskolai környezet hatása ... 39
2.2.4. A tehetség földrajzi szempontú értelmezése ... 41
2.2.5. Elméleti nehézségek, megoldások ... 43
2.2.6. A tehetségföldrajz értelmezése ... 46
3. Magyarország tehetségföldrajzi modelljei ... 50
3.1. A kutatást megalapozó vizsgálatok ... 50
3.1.1. Fiatal tehetségek, pályakezdő kutatók ... 50
3.1.2. Humánfejlettség és iskolai teljesítmények ... 57
3.2. Módszer a lexikonadatok feldolgozására ... 60
3.2.1. A szócikkek szerkezete és tartalma ... 60
3.2.2. A mintavétel ... 62
3.2.3. Az Adattábla és a Kódtábla véglegesítése ... 63
3.2.4. Fő entitások, entitáscsoportok ... 68
3.2.4.1. Intellektuális kategóriák ... 69
3.2.4.2. Mozgásműveltségi, művészi, társas és egyéb kategóriák ... 74
3.3. Főbb statisztikai és területi mutatók ... 79
3.3.1. Fontosabb statisztikai adatok történeti kontextusban ... 80
3.3.2. A települések mutatói ... 89
3.3.2.1. Kibocsátási mutatók településenként ... 90
3.3.2.2. Befogadási mutatók településenként ... 97
3.3.2.3. Kibocsátás-befogadási egyenleg településenként ... 101
3.3.2.4. Tehetségmegtartó képesség településenként ... 104
3.3.2.5. Tehetségvonzó képesség településenként ... 106
3.3.2.6. A közép- és nagyvárosok tehetségháztartásának változatai ... 107
3.3.3. Megyei mutatók ... 117
3.3.3.1. Kibocsátási mutatók megyénként ... 118
3.3.3.2. Befogadási mutatók megyénként ... 124
3.3.3.3. Tehetségmegtartó- és vonzóképesség megyénként ... 129
3.3.3.4. A megyék tehetségháztartásának variánsai ... 132
3.3.3.5. A lokációs indexek alakulása képességterületenként ... 138
4. A kutatási eredmények összefoglalása, konklúziók, perspektívák ... 141
5. Angol nyelvű összefoglaló ... 147
Irodalom ... 149
Mellékletek ... 161

No. 4.: *Gulyás László–Keczer Gabriella:* Projektmenedzsment 1.0.
Szeged, 2012.

ELŐSZÓ 9

Első fejezet: A PROJEKTMENEDZSMENT ALAPFOGALMAI 11
1. A projekt jellemzői 11
   1.1. Definíciók 11
   1.2. A projekt típusai 13
   1.3. Összegzés 14
2. A projekt fázisai 15

Második fejezet: Az 1. fázis: A PROJEKTKONCEPCIÓ KIALAKÍTÁSA 19
1. A projektkoncepció kialakításának folyamata 19
   1.1. A projektkezdeményezés 19
      1.1.1. A vizsgálat szempontjai 19
      1.1.2. Az aranyháromszög (projektháromszög) felállítása 25
   1.2. A projekt definiálása 27
2. Az első fázishoz tartozó projektmenedzsment-eszközök 29
   2.1. Projekt szervezeti megoldások 29
      2.1.1. Projektfeladatok teljesítése funkcionális szervezeti struktúrában 30
      2.1.2. Projektfeladatok teljesítése projekt szervezeti egységben (projektre orientált szervezet) 33
      2.1.3. Projektfeladatok teljesítése mátrix struktúrában 35
      2.1.4. A lehetséges szervezeti megoldások összehasonlítása 37
   2.2. Érintett-térkép 38
      2.2.1. Az érintettek azonosítása 38
      2.2.2. A projektmenedzser személye 41

Harmadik fejezet: A 2. fázis: A PROJEKT TERVEZÉSE 43
1. A tervezési fázis lépései 43
   1.1. Az első lépés: A projekt részfeladatokra bontása 43
   1.2. A második lépés: Az elvégzendő tevékenységek meghatározása 43
   1.3. A harmadik lépés: A logikai összefüggések meghatározása 43
   1.4. A negyedik lépés: Időbecslések elkészítése 44
   1.5. Az ötödik lépés: Az erőforrás-becslések elkészítése 44
   1.6. A hatodik lépés: A projekt ütemtervének elkészítése 45
   1.7. A hetedik lépés: A projekt költségvetésének elkészítése 47
   1.8. A nyolcadik lépés: A kockázatbecslés és a kockázat-kezelési terv elkészítése 48
   1.9. A kilencedik lépés: A kapcsolódó tervek elkészítése 48
   1.10. A tizedik lépés: A projektmenedzsment-terv összeállítása 50
2. A második fázishoz kapcsolódó projekteszközök 51
   2.1. Feladatlebontási struktúra és fastruktúra 52
   2.2. Hálótervezés 56
      2.2.1. A hálótervezés első lépése: tevékenységek logikai sorrendjének meghatározása 56
      2.2.2. A hálótervezés második lépése: időbecslés 57
      2.2.3. A hálótervezés harmadik lépése: a hálóterv megalkotása 58
      2.2.4. A kritikus út módszer (CPM) 62

2.3. Költségbecslés ... 63
2.3.1. Költségszerkezet és árképzés ... 63
2.3.2. Költségbecslési módszerek ... 64
2.3.3. A becslés pontossága ... 66
2.3.4. Pályázati projektek költségterve ... 68
2.4. Kockázatbecslés ... 69
2.4.1. Definíció ... 69
2.4.2. A kockázatbecslés lépései és módszerei ... 71
2.4.3. A kockázatkezelési terv elkészítése ... 76

Negyedik fejezet: A 3. fázis: A PROJEKT MEGVALÓSÍTÁSA ... 79
1. A megvalósítás lépései ... 79
1.1. A projektmenedzser feladatai ... 79
1.2. A célkitűzések eléréséhez szükséges tevékenységek végrehajtása ... 80
1.2.1. A nyitó értekezlet ... 80
1.2.2. Az előrehaladás mérése és a módosítások végrehajtása ... 82
1.3. A projektcsapat menedzselése ... 86
1.3.1. A projektcsapat általános jellemzői ... 86
1.3.2. A projektcsapat Verzuh-féle modellje ... 88
1.4. A közreműködőkkel való együttműködés, beszerzésmenedzsment ... 92
1.5. A kockázatok menedzselése ... 93
1.6. A kommunikáció menedzselése ... 96
1.7. A projekt dokumentálása ... 98
2. A 3. fázishoz kapcsolódó projektmenedzsment-eszközök ... 99
2.1. Mérföldkőelemzés ... 99
2.2. Beszerzésmenedzsment ... 102
2.2.1. Szerződéstípusok ... 102
2.2.2. Elszámolási módok a megbízó és a vállalkozók között ... 106
2.2.3. Versenyeztetés ... 109
2.3. Kommunikációval kapcsolatos technikák ... 112

Ötödik fejezet: A 4. fázis: A PROJEKT ZÁRÁSA ... 115
1. A projektzárás jellemzői ... 115
1.1. A projekt átadása ... 115
1.2. A siker megünneplése ... 119

Hatodik fejezet: Az 5. fázis: A PROJEKT ÉRTÉKELÉSE ... 121
1. Az értékelés szakaszai ... 121
1.1. A projekt értékelése ... 121
1.2. Tanulási kultúra kialakítása ... 124
1.3. Az egyéni teljesítmény értékelése ... 125

FELHASZNÁLT IRODALOM ... 129

No. 5.: *Győri Ferenc* (szerk.): A tudás szolgálatában
Szeged, 2012.

Szónokyné Ancsin Gabriella: Előszó 5
Bagdi Sándor: Pál Ágnes köszöntése 7

A FÖLDRAJZTUDOMÁNY ELMÉLETI KÉRDÉSEI
Mészáros Rezső: Leland Stanfordtól a nanotechnológiáig 15
Tóth József: A geográfia gondjai 27

KÖZLEKEDÉS- ÉS TURIZMUSFÖLDRAJZ
Aubert Antal–Pálfi Andrea–Szabó Katinka: Turizmus a perifférián – az Ormánság 35
Csordás László: A kereskedelmi szálláshelyek kapacitásának és forgalmának alakulása Magyarországon (1990–2010) 47
Hanusz Árpád: A falusi turizmus túlélési esélyei 63
Majdán János: Szegedről Pécsre vasúton – anno 71
Pitrik József: A városi közlekedés dinamikája és környezeti hatásrendszere 81
Székely Andrea: Székesfehérvár turisztikai vonzereje a Dél-Szlovákiában élők szemében 97
Veres Lajos: Transport networks and regional accesibility 107

NÉPESSÉG- ÉS KULTURÁLIS FÖLDRAJZ
Dénes Zoltán: A kultúra fejlődésének hatása az archaikus társadalmakra 115
Gábrity Molnár Irén: A Szerbia–Magyarország határtérségében kialakult új térségtudatról – a vándorok és ingázók vallomása 119
Győri Ferenc: „Kis-Amerikától" a IV. kerületig – Újpest tehetségföldrajzi vázlata 129
Pete József: Felekezeti súlypontok változása Magyarországon a 20. század második felében 151
Süli-Zakar István: A roma integráció kérdőjelei társadalomföldrajzi megközelítésben 163

POLITIKAI FÖLDRAJZ
Csüllög Gábor: A Felvidék történeti tagolódása 179
Gulyás László: A királyi Jugoszlávia agrárreformja, különös tekintettel a Vajdaságra 187
Hajdú Zoltán: Fiume helyzetének szabályozása a magyar–horvát kiegyezésben: Határkérdés, avagy egy közjogi konstrukció korlátai 195
Kókai Sándor: Adalékok a bánsági magyarok származásához és identitásához 203
Nagy Miklós Mihály: Államtér vagy határtérség? A Felvidék a magyar hadtörténelemben 225
Suba János: Az első szlovák–magyar határ munkatérképei 237
Szávai Ferenc: „A bomlás virágai": A délszláv állam születése 249

TÖRTÉNETI ÉS TELEPÜLÉSFÖLDRAJZ
Becsei József: Az Alföld sajátos településformája 261
Frisnyák Sándor: Adatok a Szerencsi-dombság történeti földrajzához 275
Hegedűs Gábor: A szegedi Tisza Palota lakópark és környéke társadalomföldrajzi vizsgálata 285
Karancsi Zoltán–Hornyák Sándor–Horváth Gergely: Vizuális konfliktusok térképezése egy nagyvárosban 299
Keczeli Lajos–Mohos Mária: A királyegyházi cementgyár hatásai a helyi mikrotérségre 313
Pál Viktor–Kovács Zoltán: Globális klímaváltozás és életminőség városi terekben 325
Szónokyné Ancsin Gabriella: Településen belüli költözések Szegeden 337

No. 6.: *Gulyás László:* A Délvidék története 2.
Szeged. 2012.

1. FEJEZET: A DÉLVIDÉK TÖRTÉNETE A TÖRÖK KIŰZÉSÉTŐL 1848-IG 9
1. A törökellenes felszabadító háború 1. (1683–1699) 9
1.1. A törökellenes felszabadító háborúk, különös tekintettel a Délvidékre 9
1.1.1. A törökellenes háborúk első három szakasza 9
1.1.2. A szerbek és a törökellenes felszabadító háború 15
1.1.3. A szerbek és a délvidéki vármegyék 19
2. A Délvidék a Rákóczi-szabadságharc időszaka (1703–1711) alatt 20
2.1. Az első megbékélési kísérlet és a 1704. évi bácskai hadjárat 20
2.2. A második megbékélési kísérlet (1705) 22
2.3. A harmadik megbékélési kísérlet (1707–1708) 23
2.4. Összefoglalás 25
3. A törökellenes felszabadító háború 2. (1716–1718) 26
3.1. III. Károly első török háborúja (1716–1718) 26
3.2. III. Károly második török háborúja (1737–1739) 28
4. A Délvidék története a 18. században 28
4.1. Bácska jellemzői (1711–1785) 29
4.1.1. Bácska etnikai viszonyai a 18. században 29
4.1.2. A vármegye küzdelme a szerbekkel 31
4.2. A Bánság története a 18. században, avagy a Temesi Bánság (1718–1779) 34
4.2.1. A regionalizációs kísérlet jellemzői 34
4.2.2. Az etnikai térszerkezet alakítása/alakulása 36
4.2.3. A gazdasági élet jellemzői 38
4.2.4. Az első regionalizációs kísérlet vége és értékelése 39
4.3. A Délvidék és II. József közigazgatási reformja (1785–1790) 40
4.4. A szerbek és a magyar vármegyék (1790–1848) 43

2. FEJEZET: A DÉLVIDÉK TÖRTÉNETE 1848–1867 47
1. Az 1848–1849-es szabadságharc és a Délvidék 47
1.1. Szerb etnoregionalista törekvések 47
1.2. A délvidéki szerb–magyar háború eseményei 1848–1849 49
2. Az önkényuralom és abszolutizmus kora 1849–1867 53
2.1. A Szerb Vajdaság és Temesi Bánság 1849–1860 53
2.2. A Délvidék 1860–1867 között 56

3. FEJEZET: A DÉLVIDÉK ARANYKORA, A DUALISTA KORSZAK (1867–1918) 57
1. Módszertani megfontolások: avagy mekkora volt a délvidéki régió 57
2. A gazdasági élet: A Délvidék aranykora 63
2.1. A mezőgazdaság 63
2.2. Az ipar 66
2.2.1. A dualista Magyarország iparának területi elhelyezkedése 66
2.2.2. Temesvár ipara 67
2.2.3. Arad ipara 68
2.2.4. Szeged ipara 70
2.2.5. A három délvidéki „ipari régión kívüli nagyipari központ” összehasonlítása 71
2.2.6. A Krassó-szörényi iparvidék jellemzői 72
2.2.7. Bács-Bodrog és Torontál megye ipara 73
2.3. Közlekedés 74
2.4. Kereskedelem 76
2.5. Szolgáltatások 78

2.5.1. A modern városfejlődés elemei ... 78
2.5.2. Oktatás ... 78
2.5.3. Pénzügyi szektor ... 80
2.6. A délvidéki városok és a városhierarchia ... 82
3. A Délvidék politikai élete, avagy a szerb–magyar viszony jellemzői ... 83
4. A Délvidék és az első világháború 1914–1918 ... 86

4. FEJEZET: A DÉLVIDÉK FELOSZTÁSA 1918–1920 ... 89
1. A Délvidék felosztása (1918–1920) ... 89
1.1. A belgrádi katonai konvenció ... 89
1.2. A Délvidék szerb megszállása és a hódítás „legalizálása” ... 92
1.3. A Bánságért folyó szerb–román vetélkedés kirobbanása ... 95
1.4. A jugoszláv–magyar határ és a Bánság kérdése a békekonferencián ... 98
1.4.1. A jugoszláv igények megfogalmazása ... 98
1.4.2. A Bánság megosztásának kérdése ... 99
1.4.3. A magyar–jugoszláv határ további szakaszai ... 104
2. A végeredmény: Egy régió három felé szakítása ... 108

FÜGGELÉKEK ... 109
1. Térképek jegyzéke ... 109
2. Táblázatok jegyzéke ... 111
3. A szerző korábbi publikációi a témakörben ... 112
4. Felhasznált irodalom ... 114

No. 7.: *Veres Lajos* (szerk.): Regionális földrajzi tanulmányok. Abonyiné Palotás Jolán 70. születésnapja tiszteletére
Szeged, 2013.

Mészáros Rezső: A tanárnő, akinek élete a tanítás és a kutatás 7

INNOVÁCIÓ
Veres Lajos: Development of the transport networks in the Hungarian regions 9
Veres Lajos: Проектирование механизма инвестиции в транспорте, с особым вниманием на внутреннюю реализацию внешних расходов 29

REGIONÁLIS ÉS GAZDASÁGFÖLDRAJZ
Komarek Levente: A few regional specialization issues of Hungary 47
Lampertné Akócsi Ildikó: Williamson hipotézise 61
Keczer Gabriella: Üvegplafon II.: Nők és férfiak a felsőfokú képzésben, az oktatói és a kutatói pályán az Európai Unióban 73

AGRÁRIUM
Novoszászt Péter: A spekuláció elleni küzdelem az agrárgazdaságban 83
Vinkler Béláné: Gondolatok a hazai mezőgazdasági vállalkozások helyzetéről 91
Hegedűsné Baranyai Nóra–Bali Lóránt: A mezőgazdaság főbb jellemvonásai regionális megközelítésben az új évezredtől napjainkig 99
Kis Krisztián: Vidékgazdaság, erőforrások, infrastruktúra rendszerszemléletben 109
Schlett András: Zátonyra futott mezőgazdaság. A magyar agrárium külpiaci helyzetének alakulása az olajárrobbanás után 121

TURIZMUSFÖLDRAJZ
Raffay Zoltán: Az ökoturizmus növekvő népszerűsége hazánkban 131
Varga Anita: Dunaújváros összehasonlító vizsgálatának néhány összefüggése a kulturális infrastruktúra és a turizmus jegyében 143
Győri Ferenc: Természetföldrajzi adottságokat kiaknázó sportrekrációs és sport-turisztikai kínálat Szegeden és környékén 157

POLITIKAI FÖLDRAJZ
Gulyás Lászó–Nagy Miklós Mihály: Antropogenic influences in Balaton basin 171
Csüllög Gábor: Térszerkezetek és határok 179
Szávai Ferenc: Az Osztrák–Magyar Monarchia gazdasági működése 189
Kókai Sándor: Adalékok a nagykikindai szabad kerület társadalmi sajátosságaihoz 205

Abonyiné Palotás Jolán: Publikációs lista 213

Fotók 235

No. 8.: *Gulyás László:* A Délvidék története 3.
Szeged, 2013.

BEVEZETÉS 7

1. FEJEZET: A NEMZETÁLLAMÉPÍTÉS KÖZTES-EURÓPÁBAN. EGY LEHETSÉGES ELMÉLETI MODELL 11
1. Kiindulási pontunk: Megérthető-e Köztes-Európa? 11
2. Az alapfogalmak definiálása 12
2.1. Köztes-Európa fogalma 12
2.2. A nacionalizmus fogalma és szakaszolása 13
2.2.1. A nacionalizmus fogalma 13
2.2.2. A nacionalizmus Hroch-féle szakaszolása 15
2.2. További fontos alapfogalmak: Nemzetépítés, államépítés, nemzetállam-építés 18
3. A köztes-európai nacionalizmus Gulyás-féle szakaszolása 22
4. A nemzetállam-építés egy lehetséges modellje 24
4.1. Hány nemzetállam-építési kísérlet történt? 24
4.2. A nemzetállam-építés modellje 25
4.2.1. A modell első eleme: Az együttélés 25
4.2.2. A modell második eleme: Ideológiai mező 29
4.2.3. A modell harmadik eleme: Oktatási-kulturális mező 30
4.2.4. A modell negyedik eleme: Politikai mező 32
4.2.5. A modell ötödik eleme: Gazdasági mező 34
4.2.6. A modell hatodik eleme: Regionális folyamatok 36
4.2.7. A modell hetedik eleme: A nagyhatalmak és a nemzetközi államközösség 40
4.2.8. A modell nyolcadik eleme: Az anyaország(ok) 42

2. FEJEZET: A JUGOSZLÁV ÁLLAMÉPÍTÉS PROBLEMATIKÁJA 43
1. A szerb politikai elit előtt álló kihívás 43
1.1. A szerb államépítés előzményei (1804–1913) 43
1.2. Az SZHSZ Királyság mint kihívás 45
2. A nemzetállam-építés modelljének alkalmazása az első jugoszláv államra 47
2.1. A modell első eleme: Az együttélés, avagy az etnikai viszonyok 47
2.2. A modell második eleme: Az ideológiai mező 49
2.3. A modell harmadik eleme: Az oktatási-kulturális mező 52
2.4. A modell negyedik eleme: A politikai mező 54
2.4.1. A provizórium időszaka (1918. december 1.–1921. június 28.) 55
2.4.2. A centralizáció első korszaka (1921. június 28.–1929. január 6.) 57
2.4.3. A centralizáció második korszaka (1929. január 6.–1939. augusztus 20.) 58
2.4.4. A föderális kísérlet korszaka (1939. augusztus 20.–1941. április 6.) 59
2.4.4.1. A Sporazum közvetlen politikai előzményei 59
2.4.4.2. A Sporazum tartalma 61
2.4.4.3. A Sporazum további sorsa 62
2.4.4.4. A „Sporazum” értékelése 65
2.5. A modell ötödik eleme: A gazdasági mező 65
2.5.1. A gazdasági élet kiinduló feltételei és az ebből fakadó kihívások 65
2.5.2. Belgrád válaszai a gazdasági mezőben 67
2.5.2.1. A pénzügyi szektor 67
2.5.2.2. Az ipar 71
2.5.2.3. A mezőgazdaság 73
2.6. A modell hatodik eleme: Regionális folyamatok 77

2.7. A modell hetedik eleme: A nagyhatalmak és a nemzetközi államközösség 80
2.7.1. Délszláv erőközpontok és programjaik az első világháború alatt 80
2.7.2. A délszláv erőközpontok és az antant 81
2.8. A modell nyolcadik eleme: Az anyaország(ok) 84

3. FEJEZET: A DÉLVIDÉK SORSA A JUGOSZLÁV ÁLLAM KERETEI KÖZÖTT 89
1. Bevezetés 89
2. A Vajdaság és a jugoszláv államépítés 89
2.1. A modell első eleme: Az együttélés 89
2.2.1. A Vajdaság etnikai viszonyai 89
2.2.2. Törekvés az etnikai viszonyok megváltoztatására 91
2.2. A modell második eleme: Az ideológiai mező 92
2.3. A modell harmadik eleme: Az oktatási-kulturális mező 94
2.3.1. A jugoszláv oktatásügy a Vajdaságban 94
2.3.2. A magyar kulturális egyesületi élet a Vajdaságban 97
2.3. A modell negyedik eleme: A politikai mező 98
2.4.1. Hogyan érintették a jugoszláv állam közigazgatás átszervezései a Vajdaságot? 99
2.4.2. Hogyan tudott a vajdasági magyar kisebbség részt venni a jugoszláv politikai életben? 100
2.5. A modell ötödik eleme: A gazdasági mező 103
2.5.1. A pénzügyi szektor 104
2.5.2. Az ipar 105
2.5.3. A mezőgazdaság 106
2.6. A modell hatodik eleme: A regionális folyamat jellemzői a Vajdaságban 110

4. FEJEZET: A JUGOSZLÁV ÁLLAM FELBOMLÁSA (1941) ÉS FENNÁLLÁSÁNAK MÉRLEGE 113
1. A felbomlás közvetlen előzményei 113
2. A délvidéki német ütközőállam, avagy a Prinz Eugén Gau 116
3. A felbomlás államszerkezeti következményei 122
4. Konklúziók 126
4.1. A szerb nemzetállam-építés kísérlet mérlege és tanulságai 126
4.2. A Vajdaság mint régió sorsának mérlege 128

FÜGGELÉKEK 131
1. Térképek jegyzéke 131
2. Táblázatok és ábrák jegyzéke 131
3. A szerző korábbi publikációi a témakörben 132
4. Felhasznált irodalom 135

No. 9.: *Bali Lóránt* (szerk.): Muramenti Nemzetiségi Területfejlesztési Társulás és szomszéd településeinek, valamint Muraköz megye općinák társadalmi-gazdasági tényezőinek elemző bemutatása
Szeged, 2014.

Bevezetés 6
Anyag- és módszertan 7
Adatbázis 7
Módszertan 7
Belezna bemutatása 11
Eszteregnye bemutatása 26
Fityeház bemutatása 40
Gyékényes bemutatása 55
Liszó bemutatása 71
Molnári bemutatása 84
Murakeresztúr bemutatása 98
Őrtilos bemutatása 112
Rigyác bemutatása 126
Semjénháza bemutatása 138
Szepetnek bemutatása 151
Tótszentmárton bemutatása 165
Tótszerdahely bemutatása 179
Valkonya bemutatása 193
Belica bemutatása 206
Čakovec bemutatása 217
Dekanovec bemutatása 228
Domasinec bemutatása 239
Donja Dubrava bemutatása 250
Donji Kraljevec bemutatása 261
Donji Vidovec bemutatása 272
Gorican bemutatása 283
Gornji Mihaljevec bemutatása 296
Kotoriba bemutatása 308
Mala Subotica bemutatása 321
Mursko Sredisce bemutatása 333
Nedelisce bemutatása 345
Orehovica bemutatása 357
Podture bemutatása 369
Prelog bemutatása 381
Selnica bemutatása 394
Senkovec bemutatása 406
Strahoninec bemutatása 419
Strigova bemutatása 431
Sveti Juraj na Bregu bemutatása 443
Sveti Martin na Muri bemutatása 455
Vratisinec bemutatása 467
Felhasznált irodalom 479

No. 10.: *Lóránt Bali* (ed.): Predstavljanje drusvenogospodarstvenich čímbenika Pomurskog nacionalnog udruženja za regionali razvoj i susjednih naselja, odnosno općina Medimurske županije

Szeged, 2014.

Uvod 7
Predstavljanje Belezne 13
Predstavljanje Eszteregnya 29
Predstavljanje Fityeháza 42
Predstavljanje Gyékényesa 56
Predstavljanje Liszó-a 72
Predstavljanje Molnári-ja 85
Predstavljanje Murakeresztúr 99
Predstavljanje Őrtilos-a 114
Predstavljanje Rigyác-a 127
Predstavljanje Semjénháze 139
Predstavljanje Szepetnek-a 152
Predstavljanje Tótszentmárton-a 167
Predstavljanje Tótszerdahely-a 181
Predstavljanje Valkonye 196
Predstavljanje Belica 209
Predstavljanje Čakovca 219
Predstavljanje Dekanovca 229
Predstavljanje Domašinca 240
Predstavljanje Donje Dubrave 250
Predstavljanje Donjeg Kraljevca 261
Predstavljanje Donjeg Vidovca 272
Predstavljanje Goričana 284
Predstavljanje Gornjeg Mihaljevca 296
Predstavljanje Kotoribe 308
Predstavljanje Male Subotice 319
Predstavljanje Murskog Središća 331
Predstavljanje Nedelišća 343
Predstavljanje Orehovice 355
Predstavljanje Podturena 367
Predstavljanje Preloga 379
Predstavljanje Selnice 391
Predstavljanje Šenkovca 403
Predstavljanje Strahoninca 415
Predstavljanje Štrigova 427
Predstavljanje Svetog Juraja na Bregu 439
Predstavljanje Svetog Martina na Muri 451
Predstavljanje Vratišinca 463
Literatura 475

No. 11.: *Keczer Gabriella:* Egyetemek szerepe, irányítása és működése a 21. század elején

Szeged. 2014.

1. FELSŐOKTATÁSI RENDSZEREK ÉS REFORMOK 7
Lemaradás vagy felzárkózás: a közép-európai országok felsőoktatásának jellemzői 9
Ellentmondások világa: a kínai felsőoktatás átalakulása és teljesítménye 35
A felsőoktatási szakpolitikák implementációját meghatározó tényezők 73

2. AZ EGYETEMEK VÁLTOZÓ SZEREPE; INKLUZÍV FELSŐOKTATÁS 111
Egyetemek változó szerepben: a tudomány fellegvárától a helyi közösség szolgálatáig 113
A felsőoktatás szerepe az élethosszig tartó tanulásban; az éretthallgató-barát egyetemek 147
Nők a felsőoktatásban: fékezőerők és az üvegplafon-jelenség 171

3. AZ EGYETEMEK BELSŐ IRÁNYÍTÁSÁNAK KÉRDÉSEI 195
Professzionális egyetemirányítás: dilemmák és megoldások 197
A motiváció problémái és az egyéni teljesítményértékelés szükségessége a tradicionális magyar egyetemeken 225
A tradicionális magyar egyetemek kulturális és strukturális jellemzői és szervezetfejlesztési lehetőségei az elméleti modellek tükrében 257

No. 12.: *Dajnoki Krisztina:* Helyet mindenkinek. Fogyatékos, illetve megváltozott munkaképességű munkavállalók HR sajátosságainak feltárása az Észak-Alföldi Régióban

Szeged, 2014.

Előszó 5
1. Bevezetés 7
2. Esélyegyenlőség és diszkrimináció 10
3. Fogyatékos, illetve megváltozott munkaképességű személyek a munka világában 14
3.1. Statisztikai jellemzők 14
3.2. A társadalmi (re)integráció 18
4. A humán erőforrás menedzsment alapjai 21
4.1. A humán erőforrás menedzsment fogalma, célja, feladata 21
4.2. A humán erőforrás menedzsment tevékenységterületei 23
4.3. Az esélyegyenlőségi emberi erőforrás menedzsment 25
5. A vizsgálatok anyaga és módszerei 31
6. védett szervezetek hr sajátosságainak feltárása az Észak-alföldi régióban 40
6.1. Védett munkahelyek a munkaerőpiacon 41
6.2. Egyes HR tevékenységek megvalósulása a vizsgált védett szervezeteknél 43
6.2.1. Az „A” szervezet emberi erőforrás menedzsment gyakorlata 45
6.2.2. A „B” szervezet HR sajátosságai 46
6.2.3. HR tevékenység gyakorlata „C” szervezetnél 48
7. Az esélyegyenlőségi emberi erőforrás menedzsment gyakorlata az Észak-alföldi régióban 51
7.1. A fogyatékos, illetve megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatása 51
7.1.1. A foglalkoztatás szervezeti jelentőségének megítélése 55
7.1.2. A foglalkoztatás akadályozó tényezőinek minősítése 58
7.2. Munkakörök kialakítása fogyatékos munkavállalóknál 60
7.2.1. A munkakör-kialakítás sajátosságai 63
7.2.2. A munkakör-kialakítás gyakorlata a vizsgálati eredmények tükrében 65
7.3. A munkaerő-ellátás sajátosságai 69
7.3.1. A toborzási források megítélése 70
7.3.2. A kiválasztás gyakorlata 72
7.4. Csoport-kialakítás és -beillesztés sajátosságai 76
7.4.1. A munkacsoportok kialakítását befolyásoló tényezők 77
7.4.2. A beillesztést elősegítő tényezők 78
7.4.3. Érzékenyítő tréningek sajátosságai, szerepük a beillesztésben 83
7.5. Az ösztönzés gyakorlata 84
7.6. A teljesítményértékelés gyakorlata 87
7.7. Képzési, fejlesztési lehetőségek 91
7.7.1. Integrált kontra szegregált oktatás 92
7.7.2. Fejlesztési sajátosságok 95
7.7.3. Képzési-fejlesztési lehetőségek eredményessége 97
7.8. Kommunikációs vizsgálatok 100
7.9. Konfliktusok kialakulása, kezelése 104
7.10. A munkavédelem szerepe a szervezetben 107
7.10.1. A munkavédelem jelentősége 109
7.10.2. A munkavédelmi feladatok megítélése 109
7.11. A munkaügyi kapcsolatok sajátossága 111
7.11.1. A négypólusú munkaügyi kapcsolat 111
7.11.2. A munkaügyi kapcsolatok szerepe, jelentősége 114
8. Következtetések és javaslatok 117
9. Összefoglalás 121
Irodalomjegyzék 122
Mellékletek 133

No. 13.: *Döbör András–Zeman Ferenc* (szerk.): Tanulmányok a magyar történelemből a kora újkortól a legújabb korig

Szeged, 2014.

A TÖRÖK KOR (1526–1699)
Prezenszki Erzsébet: Bajoni Benedek és Habsburg Ferdinánd kapcsolata az 1540-es évek elején 7

18. SZÁZAD
Rittling László: Eszterházy Antal első hónapjai II. Rákóczi Ferenc szolgálatában 15
Döbör András: II. József törökellenes háborújának interpretációja és elhelyezése a Magyar Kurír 1789-es évfolyamának témahálójában 25

A DUALISTA KORSZAK
Kovács Anett: Közjótékonyság Békés megyében a dualizmus korában 35
Bagdi Róbert: A különböző vallásúak által kötött házasságok jellemzése Sátoraljaújhelyen, az 1869-es népszámlálás alapján 45

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ KORA (1914–1918)
Pintér Zoltán Árpád: Hadsegélyező tevékenység az első világháború alatti Karcagon 55
Molnár Eszter Edina: Énféltések Csáth Géza első világháborús személyes forrásaiban 63

HORTHY-KORSZAK (1919–1944)
Csonka Laura: A Magyarországi Tanácsköztársaság utáni számonkérés: az 1920-as népbiztos-per 75
Hamerli Petra: Kísérlet Magyarország újrafelfegyverzésére: a szentgotthárdi fegyverbotrány 85
Császár Ildikó: Olasz diplomáciai és katonai akciók Közép-Európa felé: a szentgotthárdi és a hirtenbergi fegyverszállítás 95
Zeman Ferenc: Országgyűlési képviselő-választás Hódmezővásárhelyen 1931-ben a gazdasági világválság idején 105
Fürj Orsolya: A brit–magyar diplomáciai kapcsolatok súlyponti kérdései az 1930-as évek első felében 117
Debreceni Péter: Horthy Miklós és Kánya Kálmán lengyelországi látogatása lengyel és magyar napilapok tükrében 127
Valastyán Balázs: A magyar kormány délvidéki földbirtok- és telepítéspolitikájának hivatala – iratok a Délvidéki Földbirtokpolitikai Kirendeltség működéséhez 139

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁN
Jakab Mátyás András: Miskolc város pénzügyi helyzete a II. világháború után, 1945–1946 149
Mucsi László: A református népiskolák helyzete a Tiszazugban a II. világháború után (1945–1948) 159

2.3. KONFERENCIÁINK TELJES PROGRAMJA

2.3.1. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl 2007–2014

I. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl konferencia
2007. március 23. Baja

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Dr. Prof. Szávai Ferenc: **A föderális Európa múltja jelene és jövője**
Dr. Botos Katalin: **Hogyan alakul 2050-re a világ három centruma?**
Dr. PhD PhD Gulyás László: **Úton az Európai–Török Unió felé!?**

I. SZEKCIÓ: **Régió és környezetgazdálkodás**

Dr. Buday-Sántha Attila: A környezetvédelem aktuális kérdései
Szabó Ferenc: A hazai regionális környezetvédelmi infrastruktúra fejlesztési projektek megvalósítása és hatásai
Ván Hajnalka: A versenyképesség és a környezetvédelem kapcsolata, avagy a Porter rombusz környezeti hatásai
Kaszaki Zoltán–Málovics György: A decentralizált megújuló energiatermelés szerepe és lehetőségei a fenntarthatóságban és a regionális fejlődésben
László Ilona: Kiskunhalas kistérség megújuló energiaforrásai
Kovács Antal: Atomrégiók
Erzsébet Krisztina Csereklye: Regional importance of the natural value of the urban environment illustrating by the example of Vác in the Central Hungarian Region

II. SZEKCIÓ: **Régió és agrárgazdaság**

Dr. Ferencz Árpád: A Dél-alföldi régió mezőgazdasági kisvállalkozásainak gazdasági elemzése
Nótári Márta: A Dél-Alföldi Régió speciális kertészeti termékeinek attitűd vizsgálata
Dr. Mária Hofer–dr. Judit Varsányi: Regional Characteristics of Organic Food Production & Consumption
Karácsonyi Dávid: Az ukrán agrárszektor regionális vonatkozásai
Kerekes Csaba: What can a small scale Poducer do in Szekszárd, if his oroduct is the wine?
Kerekes Csaba: The development alternatives of the (third) Wine-cellar co-operative of Szekszárd?
Hartl Mónika: A híd bora avagy a bor hídja

III. SZEKCIÓ: **Régió és pénzügyek**

Dr. Szijártó Anna Mária: Egészségügy a depressziós térségekben
Szabó Richárd: Felosztható-e Európa régiókra fogyasztói jogok alapján a pénzügyi szolgáltatások terén?
Dr. Katalin Turcsányi: Zusammenwirkung der öffentlichen- und der Privat-sphäre in Regionen von Ungarn
Belanka Csaba: Magyar tőkeexpanzió Szerbiában – különös tekintettel a vajdasági gazdaság átalakulására
Dr. Lentner Csaba–Polyák Imre–Tóth Gergely: The Positive Effect's of Financial Innovation on the Hungarian Economic
Zita Bedőházi: Special earnings management preoccupations and the effects of adopting of IFRS by Hungarian firms

Dr. Francsovics Anna: A controlling fejlődésének sajátosságai
Dr. Glavanits Judit: A kockázati tőkebefektetések gazdasági és jogi környezete: Kockázati tőke és állami támogatás
Simon József: A számviteli előírások hatása az önkormányzatok ellenőrzésére

IV. SZEKCIÓ: **Régió és humán erőforrások I.**
Dr. Tóthné dr. Sikora Gizella: A HR szerepkör változása a 21. században
Dr. Turcsányi Enikő: A csapatmunka árnyoldalai
Matiscsákné dr. Lizák Marianna–Lipták Katalin: A nők regionális munkaerő-piaci esélyei Magyarországon
Bárány Ildikó: Gyerekszegénység Magyarországon
Majó Zoltán: e-HRM, HR outsourcing a virtuális térben: okok és okozatok
Erdélyi Evelyn: Emberi tőke, Európai humán tőke index
Filep Bálint: A Nyugat-dunántúli régió munkaerőpiacának egyes sajátosságai
Nagy Csaba: A romániai humán erőforrások jelene és jövője
Kurkó Ibolya: A romániai munkaerőpiac regionális egyenlőtlenségei
Kerekes Kinga: A vidéki foglalkoztatás helyzete Romániában. Esettanulmány: az Északnyugati régió

V. SZEKCIÓ: **Régió és humán erőforrások II.**
Dr. Czagány László: Inaktivitás és a vidéki népesség agrárérintettsége
Dr. Éva Székely–dr. Róbert Tésits: Development of the Labour Market organization at the time of regionalism
Forgács Tamás: Regionális fejlesztés, munkahelyteremtés távmunkával
Szabó Zsófia: Foglalkoztatáspolitikai irányelvek az Európai Unióban és Magyarországon a csatlakozás időszakában
Dr. Nádasdi Ferenc–Vámosi Kornélia: Versenyképesség növelése értékelemzéssel
Dr. Bényei Andrásné–Apró Antal Zoltán: A nonprofit szervezetek lehetőségei a transznacionális együttműködésekben
Keczer Gabriella: Az egyetemek szerepe a tudásalapú régiófejlődésben
Győri Ferenc: Tehetségföldrajz – humán fejlettség és az iskolai teljesítmények
Tóth Ákos: Az USA, Németország és Magyarország kulturális szférájának kultúra-gazdaságtani összehasonlítása

VI. SZEKCIÓ: **Régió és közlekedés/logisztika**
Dr. Veres Lajos: Regionális logisztikai kihívások Magyarországon
Lieszkovszky József Pál: Kis vasútszociológia – A vasúti mellékvonalak jövője
Rohonczi Sándor: Dunaújváros – egy fejlődő középváros négy régió határán
Dr. Balázs Kotosz: Agglomeration locating by an applied gravity model
Szalkai Gábor: Az elérhetőség változása a Bánátban
Dr. Novoszáth Péter: Regionális repülőterek fejlesztése magyar és német példák alapján
Dr. Kertész Gábor: Full market opening in the single postal market and the Carpathian basin
Süle Edit: Horizontális és vertikális együttműködések lehetősége a CEP piacon
Dr. Ulcz Gyula: A Közúti infrastruktúra fejlesztésének várható térszerkezeti hatásai a Közép-Dunántúli Régióban

VII. SZEKCIÓ: **Régió és marketing (településmarketing)**
Dr. Mary Rédei: The curriculum of spatial marketing
Dr. Kiss Ferenc–dr. Bassa Lia: Örökség, turizmus, reklám
Spiegler Patrícia: Die Bedeutung des touristischen Images im Regionalmarketing

Dr. Kis Mária: Hagyományok szerepe a településmarketingben
Sifter József: Az igazi értékek a regionális terek múltjában és kultúrájában rejlenek
Dr. Kovácsné Gergely Zsuzsanna: Die Rolle des Stadtbildes im Städtemarketing
Gál Veronika: A régiók kapuja, Nagykanizsa
Dr. Szabó Géza: Régiómarketing és desztinációfejlesztés a Dél-Dunántúlon
Mészáros Bernadett–Sarkadi Eszter: Pécs világöröksége turisztikai vonzerő fejlesztése projekt – marketing program
Galgóczy-Németh Andrea: A városmarketing hatása és lehetőségei Gyöngyösön a turizmus szempontjából
Dr. Kovács Beatrix: A Karrier Iroda szolgáltatásainak hallgatói megítélése a Kecskeméti Főiskola GAMF Karán

VIII. SZEKCIÓ: **Határrégiók I.**
Dr. Szónoky Ancsin Gabriella: Határon átnyúló gazdasági együttműködések a szerb–magyar határ menti térségben
Dr. Maruzsa Zoltán: A Vajdaság mint történeti régió
Kovács Krisztina–Ricz András–Takács Zoltán: Viselkedési stratégia, avagy regionális fejlesztési terv? – helyzetkép a vajdasági magyarság regionális önszerveződéséről
Lőrinczné Bencze Edit: A regionalitás kérdései és problémái Horvátországban
Kanizsai Mária: Mura menti horvátok a 2001. évi népszámlálási adatok tükrében
Dr. Pál Ágnes: Regionális fejlődés a Kárpát-medencében a DKMT együttműködés példáján
Dr. Borzán Anita–dr. Szigeti Cecília: DKMT Eurorégió megyeszékhelyeinek vizsgálata a román csatlakozás küszöbén
Sándor Andrea: A Tiszának, mint fontos határ menti folyónak, a mederváltozásai a Nagyszőlős és Tiszaújlak közötti szakaszon
Péter Mihály: Waterway of River Tisza: Disregarded tourist potential
Sitányi László: „Köztes-Európa" államainak lehetőségei az innovációs környezet javításában
Dr. Császár Zsuzsanna–Reményi Péter: Horvátország térszerkezete és az oktatás

IX. SZEKCIÓ: **Határrégiók II.**
Tóth Péter: Felsőoktatásban tanulók céljai, motivációi, külföldi kapcsolatai a Nyugat–Dunántúlon
Dr. Suba János: A magyar államtér elhatárolódásának kérdéséhez
Dr. Pintér Edit: Egységes jogi szabályozás a határ mentén
Dr. Székely Andrea: Határon átnyúló agglomerációk
Sass Enikő–Szilágyi Zsuzsanna–Gönczy Sándor: Kárpátalja, mint turisztikai desztináció ismertsége és imázsa
Karácsonyi Dávid: Ukrajna regionális tagoltságának történelmi háttere, eredete
Tarpai József: Az eurorégiók és az euroregionális szervezetek szerepe és jövője a határ menti együttműködésben Ukrajna és az EU között
Hegedűs Gábor: Határ menti lakóparkok vizsgálata a Kárpát-medencében

X. SZEKCIÓ: **A „régiók Európája"**
Brachinger Tamás: Regionális politika, közigazgatás, önkormányzatiság, reform
Dr. Pete István: Az eurorégiók kulcsszerepe az uniós tagországok térségeinek gazdasági és szociális fejlődésében
Dr. Radics Zsolt: A CEFTA szerepe a közép-európai régióban
Vincze Ibolya: „Régiók a Kárpát-medencén innen és túl"

Dr. Szabó Pál: Modellek az Európai Unió fejlett makrorégióira
Vadasi Aida: Friuli Venezia Giulia mint határrégió változó gazdasági szerepe az Európai Unióban
Schmidt Andrea: A területfejlesztés intézményi háttere Lengyelországban – decentralizáció és finanszírozás
Horváth Krisztián: Differenciák a Nyugat-Pannon Eurégióban
Dobó Eszter: A regionális identitás szükségszerűsége a globlokál kultúrában

XI. SZEKCIÓ: **Régió és versenyképesség**
Dr. Zoltán Gál: Knowledge base of the regions: Role of the research universities in regional innovation
Dr. Gazdag László: Magyarország „versenyképessége" és periodikus válságai
Dr. Szabó György: A MÉB versenyképesség-fejlesztési módszertan regionális különbözőségei
Kanalas Imre–Farkas Jenő Zsolt: Információs szigetek a térben – Az információs felkészültség területi jellemzői Magyarországon
Szépvölgyi Ákos: Centrumperiféria viszonyok az információs társadalomban
Tilinger Attila: Inkubátorok a regionális versenyképesség tükrében
Dr. Kadocsa György: A kisvállalkozások versenyképessége a Közép-Magyarországi Régióban
Barbara Hegyi: The 'Innopolis' Cnception as Potential 'Jump-out' Opportunity for the Hungarian Central Region
Molnár Ernő: Az észak-alföldi közép- és kisvárosok feldolgozóiparának főbb ágazati és területi sajátosságai
Pénzes János: Területi jövedelemegyenlőtlenségek az Észak-alföldi régió kistérségeiben
Csizmadia Szilárd: Az idősek, mint piac
Borbás László: A KKV-k versenyképességének empirikus vizsgálata az Észak-magyarországi régióban
Sisák Erzsébet: Csongrád és Temes megye összehasonlító elemzése: Az infrastruktúra dimenziója

XII. SZEKCIÓ: **Régiók a történeti térben**
Dr. Sándor Kókai: Place and role of the Bánát in the historical Hungary (1870–1920)
Dr. Csüllög Gábor: Régiók a Kárpát-medencében – múlt vagy jövő?
Bali Lóránt: Die Geographiegeschichte der Flachlandstrecke der Draugegend, mit besonderer Rücksicht auf die Entwicklung der Infrastruktur (1867–1914)
Dr. Kugler József: A Vajdaság településhálózati öröksége a délszláv állam megalakulásakor
Dr. Nagy Miklós Mihály: A török hódoltság mint földrajzi régió
Dr. Tóth István: Dél-Alföld szlováksága birtokviszonyai és annak hatása érdekérvényesítésükre 1890–1944
Dr. Tóth Imre: Identitáskonstrukciók a nyugat-magyarországi térségben a 19–20. században
Dr. Nagy Mariann: A gőzgépek elterjedése a Habsburg birodalomban az 1850-es és 1860-as években
Vincze Gábor: Az 1945-ös földreform – mint az egyházpolitika egyik „harci eszköze" (A tiszántúli református egyházkerület esete)

II. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl konferencia
2009. május 22. Kaposvár

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Dr. Józsa László: **A Vajdaság regionális ambíciói**
Prof. Dr. Horn Péter–Prof. Dr. Stefler József: **Az élelmiszergazdaság globális szemszögből**
Prof. Dr. Repa Imre: **Egészség és társadalom**
Prof. Dr. Botos Katalin: **Importált vagy hazai válság?**
Prof. Dr. Rédei Mária: **Budapest demográfiai kihívásai**
Prof. Dr. Szávai Ferenc: **Regionális konfliktusok a nemzetközi kapcsolatokban a hidegháború után**
Dr. PhD PhD Gulyás László: **A titói jugoszláv állam regionális problematikája**

I. SZEKCIÓ: **Régió és versenyképesség I.**

Besze Tamás: A policentrikus városhálózat-fejlesztés gondolatisága országos területfejlesztési dokumentumokban: az ír és a magyar példa
Erdős Katalin: Vállalkozó egyetemek kialakulása az Amerikai Egyesült Államokban és Európában
Horváth Krisztián: Nivellálódás vagy differenciálódás? – A régiós beruházások problematikája Magyarországon
Jakobi Ákos: Régiók és információs társadalomfejlesztés Magyarországon
Kadocsa György–Francsovics Anna: Controlling és versenyképesség a kis és közepes vállalkozásokban
Lukács Amarilla: A Nyugat-Dunántúli Régió klaszterei
Szabó Pál: A regionális gazdasági fejlettség mérésének kérdőjelei az Európai Unióban

II. SZEKCIÓ: **Régió és versenyképesség II.**

Dávid Lóránt: Turizmus, regionális versenyképesség, fenntartható fejlődés
Deák István: Megye vagy régió (dilemmák, alternatívák) – A hazai kistérségi rendszer jövőjéhez
Fekete Sándorné–Turcsányi Katalin: Az egészségturizmus szerepe a területfejlesztésben
Komlósi Éva: A területi tervezést megalapozó vonzáskörzet-kutatás
Rőfi Mónika–Pilishegyi Péter: Versenyképesség és felsőoktatás az Észak-alföldi régióban
Szabó Gergő: Lehetőség áruházláncok hatékonyabb regionális tervezésére geográfus szemlélettel
Szabó György: Paradigmaváltás? A vállalati marketing – regionális marketing stratégiában, Magyarországon 2008-ban
Zsigmond Edit–Turcsányi Katalin: A wellness-turizmus gazdasági szerepe a Nyugatdunántúli régióban

III. SZEKCIÓ: **Régió és humánerőforrások/munkaerőpiac**

Dusek Tamás–Kovács Norbert: A Széchenyi István Egyetem hatása a helyi munkaerőpiacra
Gergely Éva: Teljesítménymenedzsment vizsgálatok néhány, az Észak-alföldi régióban működő profitorientált szervezetnél
Málovics Éva: Pénzügyi szervezetek kulturális sajátosságai banki esetpéldák tükrében

Horváthné Kovács Bernadett–Honfi Vid: A megyék humánerőforrás helyzete dinamikus mutatók alapján
Illésné Kincsei Valéria: Az iskolarendszerű szakképzés és a munkaerőpiac elemzése Baranya megyében, az oktatásban részt vevők szemszögéből
Juhász Csilla: Régiós különbségek a humánerőforrások ösztönzésmenedzsmentjében
Kurkó Ibolya: Iskolázottsági egyenlőtlenségek Romániában
Milovecz Ágnes: Munkaerő-piaci szegregáció a Dél-dunántúli régió példáján
Székely Éva: A munkaerő-piaci szervezet és a nonprofit szféra

IV. SZEKCIÓ: **Régió és agrárgazdálkodás**
Buday-Sántha Attila: Agrármodellek társadalmi és környezeti hatásai
Cehla Béla: Az élőbárány-felvásárlás gyakorlata az Észak-alföldi régióban
Czagány László: A Dél-alföldi régió mezőgazdaságának sajátosságai
Kovács Teréz: A Kárpátok régió mezőgazdasága
Rácz Katalin: Változatok a kooperációra – Termelői együttműködések az agrárgazdaságban
Szabó Sándor–Stárics Roland–Vidéki Imre: A Nyugat-dunántúli régió élelmiszeriparának átalakulása a rendszerváltozás óta napjainkig

V. SZEKCIÓ: **Határrégiók és határ menti együttműködések**
Hardi Tamás: Határtérségeink helyzete az EU-csatlakozás után
Kovács Péter: Duna-régió, vagy régiók a Duna mentén?
Lőrinczné Bencze Edit: A horvát regionális politika prioritásai: a „különleges bánásmódban részesülő területek”
Mezei István: Körzetek a magyar–szlovák határ mentén
Remenyik Bulcsú: Turizmus és területfejlesztés a kialakulóban lévő Duna–Dráva régióban
Tarpai József: Kárpátaljai turistaforgalom: kiutazó-, beutazó- és belföldi turizmus
Uzunova Liana: Trákija és Elláda – határ nélküli világ

VI. SZEKCIÓ: **Régió és kultúra**
A. Gergely András: Régiók előtt és után. Fogalomváltozások korszaka
Fábián Attila: Határmenti térségek együttműködésének kultúrája
Bozó Péter: Liszt és a német egység, avagy zene és nemzeti identitások
Zsófia Kulbert: Die Rolle der Welterben in der West-Pannonien
N. Mandl Erika: Helytörténeti-helyismereti gyűjtemények a regionális kutatások szolgálatában
Sándor Balázs: Regionális identitás és média
Sonnevend Péter: Kelet- vagy Közép-Európában? A régió országainak könyvtárügyi tendenciái az elmúlt húsz évben
Vörös Klára: A lokális és az egyetemes reprezentációi a könyvtárban

VII. SZEKCIÓ: **Régiók és történelem, avagy régiók a történeti háttérben**
Nagy Miklós Mihály: Barrier és filter Bécs és Buda között, a török időkben
Suba János: Határőrvidék – határvédelem a földrajzi térben
Baranyai Nóra: A sziléziai autonómiatörekvés háttere és dilemmái
Kurilla Annamária: A nemzetközi kapcsolatok múltja, jelene, jövője a Dél-dunántúli Régióban
Csüllög Gábor: Történeti régió két földrajzi térben (Délvidék: Kárpát-medence és/vagy Balkán)
Miszlay Zsolt: Magyarország vasúthálózata Trianon tükrében
Bertalan Péter: Meddig terjedhetnek Európa „határai” keleten? Az orosz birodalmiság

III. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl - Trianon és a magyar tudomány
2010. június 11. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

***Prof. Dr. habil. Szakály Sándor* (Pannon Egyetem, Veszprém): Horthy – a Fővezér, a Kormányzó és Trianon**

***Prof. Dr. Hajdú Zoltán* (MTA RKK): Trianon és a magyar földrajztudomány**

***Dr. habil. Gulyás László* (SZTE): Trianon és a magyar történelemtudomány**

***Prof. Dr. Szávai Ferenc* (Corvinus Egyetem): Trianon és a nemzetközi jog, a vagyonmegosztás problematikája**

***Prof. Dr. Kaposi Zoltán* (PTE): Trianon hosszú távú gazdasági következményei**

TÖRTÉNETI SZEKCIÓ 1: Trianon előzmények, a béke megalkotása, következmények

Suba János: A trianoni határok redemarkálása az 1947 évi Párizsi békeszerződés szerint

Gulyás László: A román közigazgatási térfelosztás és a Székelyföld

Marjanucz László: Csanád megyei optánsok

Balogh Gábor: Károlyi Mihály miniszterelnöki tevékenysége különös tekintettel a külpolitikára

Vizi László: A trianoni békeszerződés aláírói: Benárd Ágoston és Drasche-Lázár Alfréd

Polgár Tamás: Magyar részvételi kísérlet az 1920-as lengyel–szovjet háborúban, és annak revíziós vetülete

Sarnyai Csaba Máté: Egy határ kiigazítási elképzelés Trianon után (1920 szeptember)

Spisák Mónika: Az 1919 rendkívüli szlovák népszámlálás

Pap Tibor: Forma és tartalom kölcsönhatási. Vita a Vajdaság autonómiájáról

Sípos József: A „Kiáltó Szó” Erdélyről

TÖRTÉNETI SZEKCIÓ 2: Trianon előzmények, a béke megalkotása, következmények

Keczer Gabriella: Kolozsvár–Szeged: egy egyetemtörténeti vita törésvonalai

Kugler József: Miért fáj nekünk Trianon? – A kilenc évtizede folyamatosan kiújuló magyar sebek

Jobbágy István: Nemzetközi kisebbségvédelem Közép-Európában a két világháború közötti és az 1990–2004 közötti időszakban

Gecse Géza: Birodalmi- és nemzetállami elemek az orosz és a szovjet külpolitikában és az első világháború utáni rendezés 1914–1923

Deák István: A XIX–XX. sz. fordulójának magyar polgári-, valamint a mai Szerbia közigazgatásának rövid bemutatása

Koller Inez: Trianon mint politikai szimbólum, diskurzuselemzés a rendszerváltás első parlamenti vitáiról

Miklós Péter: A trianoni békediktátum hatása a csanádi egyházmegye igazgatására

Dénes Zoltán: Trianon hatása a magyar-román határ menti Római Katolikus egyházra

Tóth István: A Szlovák Nemzeti Egységpárt tevékenysége Magyarországon 1939–1945

Vincze Gábor: A torontáli háromszög szerb megszállása

FÖLDRAJZI-REGIONALISTA SZEKCIÓ

Csüllög Gábor: A Kárpát-medence regionális tagolódása Trianon után

Nagy Miklós Mihály: Trianon földrajzi előzménye – az első világháború geostratégiai viszonyrendszere

Indries Andrej: Magyar lakosság a Belényesi medencében (Nyugati hegységek)

Székely Andrea: A trianoni határmódosítás a határ-elméletek tükrében

Bali Lóránt-Szalai Gábor: A horvát–magyar–szerb hármas határ politikai földrajzi problematikája

Kókai Sándor: A Bánság kulturföldrajzi régiói (1910)

Miszlay Zsolt: Trianon közlekedési tudományossága

Hartl Mónika: Az Ister-Granum Eurorégió fejlesztési stratégiái

Lőrinczné Bencze Edit: Trianon és Magyarország déli határrégiói

IV. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl
2010. november 12. Kaposvár

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

***Prof. Dr. Botos Katalin* (Szegedi Tudományegyetem): A demográfiai kihívások és a pénzügyi válság**

***Prof. Dr. Kaposi Zoltán* (Pécsi Tudományegyetem): Kihívások és válaszok. A déldunántúli városok átalakulása a gyorsan változó 19. századi gazdasági erőtérben**

***Prof. Dr. Repa Imre* (Kaposvári Egyetem): A magyar egészségügy előtt álló kihívások**

***Prof. Dr. Szávai Ferenc* (Kaposvári Egyetem): A vidéki „kis egyetemek" előtt álló kihívások**

***Dr. habil. Gulyás László* (Szegedi Tudományegyetem): A magyar munkaerőpiac kihívásai**

***Dr. PhD Garai Péter* (Nemzetgazdasági Minisztérium): A magyar szakképzés előtt álló kihívások**

1. SZEKCIÓ: **Régió, agrárgazdálkodás, élelmiszergazdaság és környezetgazdálkodás**

Céhla Béla PhD-hallgató: A magyar árutermelő juhászatok keresztezésben rejlő ökonómiai tartalékainak számszerűsítése

Antal József PhD-hallgató: Az Észak-Alföldi régió KKV-i és az energetikai menedzsment lehetőségei

Dr. Dienesné Kovács Erzsébet, PhD–Terjék László PhD-hallgató: Optimizmus és megelégedettség viszonyának kérdései a mezőgazdasági szektor biztonsági kultúrájában

Dr. Vántus András, PhD: A foglalkoztatottság jellemzőinek változása Hajdú-Bihar megyei állattenyésztő gazdaságokban

Prof. Dr. Kovács Teréz: Területi különbségek a balkáni országok mezőgazdaságában

Trombitásné Láng Gabriella PhD-hallgató: Egy vidéki kisváros szelektív hulladékgyűjtési rendszere

Dr. Panyor Ágota, PhD–Nagy Sándor PhD-hallgató: Metropolitan agriculture

Kis Krisztián PhD-hallgató: A LEADER-térségek fejlődését akadályozó tényezők számbavétele és elemzése

2. SZEKCIÓ: **Régió és pénzügyek/versenyképesség**

Dr. habil. Gál Zoltán, PhD: A pénzügyi globalizáció alkonya. A válság szabdalta pénzügyi tér

Szabó Ferenc PhD hallgató: Európai uniós projektek pénzügyi zárása

Laki Ildikó PhD-hallgató: A versenyképesség és a régió meghatározása határokkal és határok nélkül

Lampertné Akócsi Ildikó: Humánerőforrás szerepe a régiók klaszterezésében

Pászti-Tóth Erzsébet PhD-hallgató: Gazdaságélénkítő településfejlesztés módszertana és a versenyképesség

Szabó Richard PhD-hallgató: Regionalitás és hatékonyság a pénzügyi szolgáltatást nyújtó intézményeknél

Polgár Tímea: Euron innen és túl. Válságreakciók Európa két régiójában – spanyol és magyar példán keresztül

Kovács Sándor: A pénzügyi szolgáltatási szektor regionális jellemzői és a pénzügyi központok szerepe a Kárpát-medencében

Nagy Sándor PhD-hallgató: Az Európai Számvevőszék ellenőrzési tevékenységének kohéziós politikai vetülete

3. SZEKCIÓ: **Régió és humán erőforrások**

Prof. Dr. Berde Csaba–Bilanics Ágnes: Vezetési feladatváltozások és regionális összefüggések

Dr. Majó Zoltán, PhD: Kreatív munkahelyek, tudásmunkások, és zöldgalléros munkavállalók: hívószavak a XII. századi HR-ben

Gergely Éva PhD-hallgató–Dr. Dienesné dr. Kovács Erzsébet, PhD: Az emberi erőforrás menedzsment területeinek vizsgálata profitorientált szervezeteknél

Gergely Éva PhD-hallgató: A teljesítménymenedzsment-vizsgálat egy módszerének ismertetése a verseny- és közszférában

Dr. Karoliny Mártonné, PhD: Globális tendenciák és/vagy regionális sajátosságok avagy a konvergencia-divergencia vita állása a HR-ben

Dr. Juhász Csilla, PhD: A vezetők humán erőforrásokkal szembeni elvárásainak változása

Prof. Dr. PoórJózsef–Dr Jarjabka Ákos PhD: Korszakváltás a vállalati globalizációban, hatása a személyzetfejlesztésre

Dr. Csehné Papp Imola, PhD: A munkaerőpiac regionális struktúrája

Milovecz Ágnes PhD-hallgató: Contemporary Challenges of the Hungarian Management Consultancy

Pierog Anita PhD-hallgató: A működés és a források kapcsolódása civil szervezetekben

Vörös Péter–Bodor Mónika: Szemléletváltás a felsőoktatási intézmények humán erőforrás gazdálkodásában

Dr. Bácsné Bába Éva, PhD: Az időtényező szerepe tartalmi vezetési feladatokban

4. SZEKCIÓ: **Régióközlekedés és -marketing**

Közlekedési alszekció

Dr. Veres Lajos, PhD: Európai makroregionális stratégiák közlekedés-logisztikai célkitűzései

Szabó Lajos: A kötöttpályás hálózatosodás kérdései a dunántúli régióban

Hartl Mónika PhD-hallgató: Hiányzó kapcsolat

Gaál Gyula–Mondovics János–Sipos Tibor–Török Ádám: A főváros közösségi közlekedésének vizsgálta időtérkép segítségével

Bencze Zsolt PhD-hallgató: Községek útfenntartási stratégiai alapjának kidolgozása

Marketing alszekció

Prof. Dr. Rédei Mária–Kincses Áron PhD-hallgató: A nemzetközi migráció kistérségi hozzáadott értéke

Sasné Grósz Annamária PhD-hallgató: A német nemzeti kisebbség identitásának és fogyasztási szokásainak regionális különbségei

Pintér Attila PhD-hallgató: Neuromarketing eljárások alkalmazási lehetőségei

Dr. Egyed Krisztián, PhD: A Hévíz turisztikai desztináció újrapozícionálása – célok és feladatok

5. SZEKCIÓ: **Régió és kultúra/városok kulturális gazdaság**

Dr. Keczer Gabriella, PhD: Magyarország részvétele az Európai Unió területi együttműködési programjaiban

Gombócz Márta PhD-hallgató: A Magyarországi Kárpát Egyesület és a Szepes megyei Történelmi Társulat

Gőcze Balázs PhD-hallgató: Egy újonnan épülő kulturális központ létjogosultsága, fenntarthatósága, piaci bevezetése

Kasznár Attila PhD-hallgató: A kínai kultúra Magyarországon

Orbán Hedvig: „Kihívások és lehetőségek." Új típusú kultúraközvetítő színterek megjelenése Csongrád megyében

Dr. Tóth Imre, PhD: Kulturális találkák a Közép-európai régióban. Történelem, politika és kultúra az osztrák-magyar kapcsolatokban

Gombos Szandra: Kulturális élmény, az élményszerzés kultúrája – A múzeumok szerepének megváltozása a magyar és holland fővárosban

Sáriné Dr. Csajka Edina, PhD–Dr. Molnár Eszter, PhD: Élménygazdaságok Somogy megyében

Molnár Gábor, PhD: A regionalitás fenomenológiája

6. SZEKCIÓ: **Régió és határok, határrégiók, eurorégiók**

Dr. Csüllög Gábor, PhD: Áramlási terek és régiók a magyar állam történetében

Dr. Hardi Tamás, PhD: Az interakción alapuló határrégió fejlődési modellje

Lőrinczné dr. Bencze Edit, PhD: A regionális együttműködés kudarca, avagy a horvát–szlovén határvita

Dr. Székely Andrea, PhD: Városok szerepe a határon átnyúló kapcsolatokban a Vág–Duna–Ipoly eurorégió területén

Dr. Kugler József, PhD: Vannak-e karakteres vonásai az egyes magyarországi régióknak?

Kovács Laura PhD-hallgató: Magyar részvétel az európai önkormányzati hálózatokban

Dr. Locsmándi Szabolcs, PhD: Vasfüggöny nélkül – Új dimenziójú oktatási kapcsolatok a Sopron–Eisenstadt határmenti térségben

Horváth Péter: A kistérségi együttműködés új kihívásai a magyar–román határ menti perifériákon

Dr. Cseresnyés Ferenc, PhD: Befogadó és közvetítő régió az 56-os menekültek (Ausztria)

7. SZEKCIÓ: **Régiótörténeti kutatások**

Dr. Szabó Béla, PhD: Báthory István erdélyi fejedelemségének, lengyel királyságának és litván nagyfejedelemségének hatásvizsgálata a közép-kelet-európai régió történeti fejlődésére

Polgár Tamás PhD-hallgató: Lengyelország geopolitikai helyzete 1920-ban

Deák István PhD-hallgató: Regionális reformok a decentralizáció érdekében Lengyelországban, Szlovákiában és Bulgáriában

Baranyai Nóra PhD-hallgató: A lengyel vajdaságok kialakításának politikai és társadalmi háttere

Dr. Nagy Miklós Mihály, PhD: Egy balkáni periféria megismerése – magyar hadiutazók Albániában

Dr. Suba János, PhD: A „trianoni határ" határokmányai

Dr. Bali Lóránt, PhD–Szalai Gábor: A történeti Baranya megye területén végbement etnikai szerkezetváltás Trianontól napjainkig

Miszlay Zsolt: Trianon és Párizs (1920–1947), vasútközlekedés-történeti aspektusok

***8. SZEKCIÓ:* Gazdaság- és helytörténet**

Dr. Vizi László, PhD: Az Esztergom központú régió múltja és jelene

Jobbágy István PhD-hallgató: Szlovákia gazdasági és társadalmi problémái a két világháború közötti csehszlovák parlamentben elhangzott felszólalások tükrében (1920–1938)

Kurucz Gábor PhD-hallgató: Somogy megye társadalmi-gazdasági viszonyai a múltban és a jelenben

Horeczki Réka PhD-hallgató: Kadarkút gazdasági változásai az elmúlt másfél évszázadban

Dr. habil. Bertalan Péter, PhD: Hit és politika Fejér megyében (1957–1968)

Dr. Sarnyai Csaba Máté, PhD: Kivitelfejlesztési szervezet gondolata 1927-ből

Pap Tibor PhD-hallgató: A Szerb Vajdaság birodalmi reformvonzatai. Szerb alkotmánykoncepciók a monarchia átalakítására 1849-ből

V. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl
2011. október 28. Kaposvár

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Prof. Dr. Szávai Ferenc **(Kaposvári Egyetem): A gazdasági válságok természetrajza, megoldási kísérletek**

Prof. Richard Kendrick **(State University New York, Cortland): Models and Best-Practices of University-Community Connection**

Dr. habil. Gulyás László **(Szegedi Tudományegyetem): Integráció versus dezintegráció Köztes-Európában 1989–2011**

Prof. Dr. Botos Katalin **(Szegedi Tudományegyetem): Adósságcsapdához vezető út – rendszerváltás előtt és után**

Prof. Dr. Kaposi Zoltán **(Pécsi Tudományegyetem): A tervgazdaságtól a piacgazdaságig. A magyar gazdaság átalakulási és alkalmazkodási kísérletei a rendszerváltás óta**

Prof. Dr. Székely Csaba **(Nyugat-Magyarországi Egyetem): A magyar agrárágazat a rendszerváltás után**

1. SZEKCIÓ: **Régió és agrárgazdálkodás, élelmiszergazdaság és környezetgazdálkodás**

Körösvölgyi Tamás PhD-hallgató-Yahia Ali Mughram PhD-hallgató, Dr. (CSc) Zsarnóczai J. Sándor: Regionalitás a skandináv agrár- és élelmiszergazdaságban

Jobbágy Péter PhD-hallgató: A biodízel árváltozásainak elemzése és előrejelzése GARCH modell segítségével

Dr. PhD Gönczi Kornélia: Korszerű, közpénzeket felhasználó projektek menedzselésére ajánlott komplex módszer bemutatása

Szabó Ferenc PhD-hallgató: Hogyan változtak az EU stratégiai céljai a Lisszaboni stratégiától napjainkig (Europe 2020)?

Kulcsár Gergely PhD-hallgató: Tejtermékek nyomon követhetőségének vizsgálata

Kiss Krisztián PhD-hallgató–Nagy Sándor PhD-hallgató: A LEADER Helyi Akciócsoportok működését befolyásoló tényezők értékelése

Csonka Arnold PhD-hallgató: Strukturális folyamatok a vágósertés piacon az EU-csatlakozás után

Trombitásné Láng Gabriella PhD-hallgató: A soproni borvidék változásai a XXI. században

Dr. Csizmadiáné Dr. PhD Czuppon Viktória–Sáriné Dr. PhD Csajka Edina–Dr. PhD Molnár Eszter–Dr. PhD Molnár Gábor: Helyi gazdaságfejlesztés a Tamási kistérségben

2. SZEKCIÓ: **Régió és versenyképesség**

Dr. habil. Gál Zoltán: A fenntartható szövetkezeti banki modellek helyi-regionális beágyazottsága

Kasznár Attila PhD-hallgató: A kínai befektetések régiós koordinációjának szerepe

Goda Pál PhD-hallgató-Kassai Zsuzsanna PhD-hallgató-Mubarak Rashid Al-Boainin PhD-hallgató: A 2004 és 2010 közötti gazdaságfejlesztő és regionális operatív programok értékelése

Dr. PhD Szabó Pál–Farkas Máté PhD-hallgató: A fejlettség különböző felfogásai és mérései Európában és Magyarországon

Csegődi Tibor László PhD-hallgató–Yahia Ali Mughram PhD-hallgató–Dr. (CSc) Zsarnóczai J. Sándor: A környezetvédelem fontossága a fenntartható fejlődés szempontjából

Schwezoff Dávid PhD-hallgató– Dr. (CSc) Zsarnóczai J. Sándor–Mubarak Rashid Al-Boainin PhD-hallgató: SME vállalkozások banki finanszírozása a regionális fejlesztés előmozdítására

Schwezoff Dávid PhD-hallgató – Dr. (CSc) Zsarnóczai J. Sándor–Mubarak Rashid Al-Boainin PhD-hallgató: Önkormányzati és kistérségi beruházások támogatásokból és hitelekből

Csegődi Tibor László PhD-hallgató–Dr. (CSc) Zsarnóczai J. Sándor–Yahia Ali Mughram PhD-hallgató: A gazdasági növekedés és a gázkibocsátás csökkentésének összefüggései

Sipos Tamás PhD-hallgató: Az atomerőmű-bővítés térségfejlesztésre gyakorolt hatása

Nagy Sándor PhD-hallgató: Az Európai Számvevőszék (ECA) stratégiai céljainak elemzése a 2009–2012 közötti időszakra vonatkozóan

Dr. PhD Pál Viktor–Dr. PhD Boros Lajos: A világgazdasági válság regionális hatása és kezelése

3. SZEKCIÓ: **Régió és pénzügyek és logisztika**

Logisztika alszekció

Dr. PhD Veres Lajos: Közlekedés-logisztikai stratégiai célok a Dél-Kelet-Európai Duna-menti Térségben

Bencze Zsolt PhD-hallgató: Regionális vagy helyi jellegű nagyforgalmú csomópontok felújítási technológiái

Szabó Lajos PhD-hallgató: Vasúti regionalizáció a német nyelvterületen

Dr. PhD Terjék László–Dr. PhD Dienesné Dr. Kovács Erzsébet: A biztonsági kultúra vizsgálati dimenziói a logisztikai ágazatban

Pintér Ákos PhD-hallgató: Lengyelország légi személyközlekedésének közelmúltbeli dinamikus növekedése, a lengyel légi „boom” legfrissebb trendjei

Pénzügyek alszekció

Dr. PhD Varga József: Az iszlám bankrendszer szerepe a pénzügyi stabilitás helyreállításában

Dr. PhD Balogh László–Dr. PhD Dolgos Anett: Az önkormányzat szerepe a helyi pénzügyekben

Gál Veronika PhD-hallgató–Kürthy Gábor PhD-aspiráns: A szegények bankja modell lehetőségei Magyarországon

Dr. PhD Wickert Irén: Pénz és a helyi pénz számviteli elszámolása

Dr. PhD Tatay Tibor: A hitelpénzrendszer hozadékai

Sárdi Gábor PhD-hallgató: A pénzforgás biztosításának hagyományos és alternatív lehetőségei

Tóth Balázs István PhD-hallgató: A helyi valuta és a regionalitás

4. SZEKCIÓ: **Régió és humánerőforrások**

Dr. PhD Móré Mariann: Te csak beszélj és én könnyen beilleszkedem. A beillesztés kommunikációs összefüggései

Prof. Dr. Poór József: Az emberi erőforrás menedzsment hasonlóságai és különbségei a nemzetközi cégek helyi leányvállalatainál a kelet-európai régióban

Dr. PhD Majó Zoltán: Tudásmunka és munkahely: átalakuló „munkaviszony”

Dr. PhD Oláh Judit: A közfoglalkoztatottság javításának lehetőségei Hajdúdorogon

Dr. PhD Vántus András–Dr. PhD Pakurár Miklós–Dr. PhD Oláh Judit: A foglalkoztatottság helyzete és kitörési pontjai a Karcagi munkaerőpiac területén

Dr. PhD Juhász Tímea: Ritka, mint a fehér holló?
Dr. PhD Locsmándi Szabolcs: Magyar tudás az osztrák munkapiacon
Dr. PhD Juhász Csilla: Humánerőforrások elvárás vizsgálata a különböző ágazatokban
Dr. PhD Dajnoki Krisztina: Esélyegyenlőség és diszkrimináció – Fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek a munka világában
Dr. PhD Lazányi Kornélia: A társas támogatás szerepe egy individualista társadalomban
Pierog Anita PhD-hallgató–Dr. PhD Szabados György Norbert: Vezetés és döntés sajátosságai civil szervezetekben
Bácsné Dr. PhD Bába Éva: Változásmenedzsmenthez kapcsolódó reakció idő vizsgálatok
Dr. habil. Láczay Magdolna: Szervezeti kultúra és a regionalitás
Székely Éva PhD-aspiráns: A szakképzés minőségbiztosításának munkaerő-piaci szempontú megközelítése

5. SZEKCIÓ: **Régió és marketing/településmarketing**

Prof. Dr. Rédei Mária: Mentális térképek – mi van a fejekben?
Kajos Attila PhD-hallgató–Dr. PhD Bányai Edit: Túl a valóságon – Az augmented reality lehetőségei a turisztikai marketing területén
Hornyák Miklós PhD-hallgató: Térinformatika alkalmazási lehetőségei a versenyképesség vizsgálatában
Dr. univ. Turcsányi Katalin PhD-jelölt–Kálmán Krisztina PhD-hallgató: Turisztikai mikro- és kisvállalkozások a magyarországi régiókban
Horváth Sarolta Noémi PhD-hallgató: Városrégiók versenyképességének értelmezése
Dr. PhD Bali Lóránt: Az euroregionális együttműködések életrajzi sajátosságai a horvát–magyar határtérségben
Dr. PhD Molnár Eszter–Dr. PhD Molnár Gábor–Sáriné Dr. PhD Csajka Edina–Csizmadiáné Dr PhD Czuppon Viktória: Fejlesztésorientált gazdaságszociológiai kutatás a Tamási kistérségben
Martyin Zita PhD-hallgató–Dr. PhD Boros Lajos: A turizmus szerepe Mórahalom fejlődésében
Tóth Éva PhD-hallgató: A Duna-Dráva Nemzeti Park hazánk ökoturizmus palettáján
Lenkovics Beatrix PhD-hallgató–Töttösi Adrienn PhD-hallgató–Dr. PhD Lelovics Zsuzsanna–Dr. PhD Farkas Tibor: Nógrád megye lehetőségei a falusi turizmusban

6. SZEKCIÓ: **Régió és kultúra/felsőoktatás**

Kultúra alszekció

Dr. habil. Fábián Attila: A települések kulturális vonzáskörzetei
Gombócz Márta PhD-hallgató: Kárpát egyesületek a történelmi Magyarországon
Dr. Darai Lajos Mihály CSc: Karácsony-staféta – Karácsony Sándor korszakalkotó felismerései és a közép-európai újjászületés.
Dr. PhD Zágorec-Csuka Judit: A partnerkapcsolatok lehetőségei a határrégiókban (Szlovénia–Magyarország, a Muravidék és Vas- és Zala megyék könyvtárai között)
Dr. PhD Molnár Gábor: Regionális mintázatok a Szókratész előtti filozófiában
Orbán Hedvig PhD-hallgató: A – science – a tudomány megjelenése a külföldi és a hazai kultúraközvetítő intézményekben
Vedrédi Katalin PhD-hallgató –Dr. PhD Boros Lajos: Szegedi közösségi terek fejlesztései

Felsőoktatás alszekció

Dr. PhD Keczer Gabriella: A felsőoktatás szerepe a régió- és városfejlődésben

Bodor Mónika PhD-hallgató: A magyar és az angol oktatási intézmények HR gyakorlatának összehasonlítása

Petőné Csuka Ildikó, PhD: BSC-hallgatók továbbtanulásról hozott döntésének elemzése az emberi tőke oldaláról

Dr. PhD Czeglédi Csilla: Az iskolai végzettség és a munkaerő-piaci helyzet összefüggései és a legfontosabb tendenciái a Visegrádi országokban

Csehné Dr. PhD Papp Imola: A hazai felsőoktatásban részt vevő határon túli magyar hallgatók munkaerő-piaci elképzelései

7. SZEKCIÓ: **Régió és határok, határrégiók, eurorégiók**

Dr. PhD Csüllög Gábor: Áramlási terek és államhatárok Közép-Európában

Dr. PhD Jakus János: Titkos háború a déli államhatár mentén az ’50-es évek elején

Bayerné Sipos Mónika PhD-hallgató: Az autonómia sajátos kezdeményei Kárpátalján a rendszerváltás hajnalán

Dr. PhD Koós Bálint: Komárom–Komárno és az átjárható határok

Pálmai Zsolt PhD-hallgató: Brüsszeli érdekérvényesítés: a lengyel és a magyar régiók lehetőségei és eredményei

Dr. PhD Fejes Zsuzsa: Az európai területi együttműködés tapasztalatai az 1082/2006/EK rendelet felülvizsgálata alapján

Dr. PhD Soós Edit: Az ETT alapítás kihívásai a hármashatár térségében. A Banat-Triplex Confinium ETT

Baranyai Nóra PhD-hallgató: Sziléziai autonómia 2020-ban?

Pámer Zoltán PhD-hallgató: Területfejlesztési célú régió-lehatárolások változása Horvátországban

Horváth Péter PhD-hallgató: A határon átnyúló együttműködések új lehetőségei és szerepük a hátrányos helyzetű kistérségek felzárkóztatásában

Pásztor Szabolcs PhD-hallgató: A magyar–ukrán határszakasz kistérségeinek fejlődési mozgásterei az intenzívebb határ menti interakciók tükrében

8. SZEKCIÓ: **Régiótörténeti kutatások és gazdaságtörténet**

Prof. Dr. Kaposi Zoltán: Az agrárkonjunktúra hatása a herceg Batthyány-hitbizomány nagykanizsai uradalmának erdőgazdálkodására (1850–1914)

Dr. habil. Gulyás László: A magyarországi kommunista hatalomátvétel 2. és 3. fázisa és a magyar agrárgazdaság

Prof. Dr. Nagy Imre: Szerbia Eurorégiós kapcsolatai

Pap Tibor PhD-hallgató–Dr. PhD Sarnyai Csaba Máté: A kisebbségek regionális szintű politikai törekvései a Vajdaságban. Forma és tartalom kölcsönhatásai. – Vita a Vajdaság autonómiájáról II.

Lőrinczné Dr. PhD Bencze Edit: Gazdaság és regionalitás: Horvátország

Dr. PhD Suba János: Lengyel katonai internálótáborok topográfiája 1939–40

Dr. PhD Urbán László: Az I. világháborús környezetformálás infrastrukturális hatásai az Alpok-Kárpátok természeti régióban

Horeczki Réka PhD-hallgató: A kisvárosok felzárkózási esélyei a történelem tükrében

Dr. CSc Nagy Miklós Mihály: Gazdasági régiók a Rákóczi-szabadságharcban?

Dr. PhD Lukács Gábor: Ispánságok, uradalmak, nagybirtokok – gazdasági mérés és történeti bemutatás problémái

Weber Erika PhD-hallgató: A Városföldi Agrárgazdaság Zrt. működése a rendszerváltás óta eltelt időben

VI. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl
2012. október 12. Kaposvár

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Prof. Dr. Rédei Mária: **Néhány gondolat Budapest „Új Városfejlesztési Koncepciójáról"**

Dr. habil. Gulyás László c. egyetemi tanár: **A magyar kisebbség autonómia kísérletei 1990 után**

Prof. Dr. Botos Katalin: **A magyar kilábalás lehetséges útjai**

Prof. Dr. Kaposi Zoltán: **A munkaerő-vándorlás fő folyamatai a Kárpát-medencében**

Prof. Dr. Szávai Ferenc: **A magyar tőkebefektetés szerepe a határon túli gazdaságokban**

1. SZEKCIÓ: **Köztes-Európa politikai földrajzának aktuális kérdései**

Prof. Dr. Süli-Zakar István: A magyar–román határ a schengeni Európában

Dr. PhD Darai Lajos Mihály: A Kárpát-medencei nagyrégió és összefüggései az alkotmányozással

Dr. PhD Csüllög Gábor–Dr. habil. Gulyás László: A román állami tér kialakulásának története 1. (a középkortól a 19. század végéig)

Dr. habil. Gulyás László–Dr. PhD Csüllög Gábor: A román állami tér kialakulásának története 2. (Nagy-Románia születése 1913–1920)

Dr. Csc Nagy Miklós Mihály: Az első világháború a térben

Dr. habil. Pap Norbert–Dr. PhD Végh Andor: Az iszlám jelenléte és politikai súlya Kelet-Közép-Európában

Bayerné Sípos Mónika PhD-hallgató: A kárpátaljai magyarság életképi töredékei Ukrajna függetlenedésének időszakában. Autonómia harcok a helyi sajtó tükrében

Dr. PhD Jakus János: Magyar jugoszláv jegyzékváltás a Mura-sziget hovatartozásának ügyében az '50-es évek elején

Dr. habil. Kókai Sándor: Katonai hadműveletek a Bánságban (1944. augusztus–szeptember)

Dr. PhD Suba János: A déli határszakasz határjeleinek felülvizsgálata 1931–32-ben

Dr. PhD Kolontári Attila: A „Külföldi Oroszország – állam terület nélkül"

Dr. PhD Reményi Péter: A nemzetépítés kérdőjelei Koszovóban

2. SZEKCIÓ: **Gazdaságtörténet és régiótörténeti kutatások (régiók és határok, határrégiók, eurorégiók)**

Prof. Dr. Kaposi Zoltán: A városgazdálkodás modelljei a dualizmus korában

Horváth Gábor PhD-hallgató: A magyar kapitalizmus-értelmezés történeti alakulása a hazai politikai gazdaságtanban

Wéber Erika PhD-hallgató: A Dél-alföldi régió munkaerő-vándorlásának vizsgálata

Horeczki Réka PhD-hallgató: A kisvárosok földbirtok-szerkezetének tipikus vonásai a 20. század első felében

Dr. PhD Fejes Zsuzsanna: Többszintű kormányzás és európai területi együttműködés – az Európai Duna Régió Stratégia kihívásai

Lados Gábor PhD-hallgató: A magyar emigráció hatása és a visszatérők lehetséges csoportosítása

Dr. PhD Baranyai Nóra–Dr. PhD Bali Loránt: A Nyugat-dunántúli régió megyéinek fejlettségbeli vizsgálata

Szabó Ferenc PhD-hallgató: Az európai és hazai fejlesztési politikák, az uniós támogatások 2007–2013 között, a kohéziós politika jövője

Gál Veronika PhD-hallgató: Kis- és középvállalkozások regionális különbségei

Dr. habil. Láczay Magdolna: Trendek és tradíciók egy régió vállalkozásaiban

Bán Attila PhD-hallgató: Az időskori ápolás néhány egészségföldrajzi vonatkozása – kecskeméti esettanulmányok

Dr. PhD Molnár Gábor: Regionális mintázatok a Szókratész előtti filozófiában II: A püthagoreizmus és a kései preszókratika

3. SZEKCIÓ: **Régió és kultúra/városok kulturális gazdasága, felsőoktatás**

Dr. habil. Fábián Attila: Kulturális forradalom Kínában? Társadalmi struktúraváltás és modernizáció

Dr. PhD Keczer Gabriella: A közép-európai országok felsőoktatási rendszereinek teljesítménye

Dr. PhD Mohácsi Márta: Az oktatás és munkaerőpiac sajátosságainak elemzése, regionális jellemzői

Dr. PhD Balogh László (Kaposvár GTK): Kulturális projektek megítélése a projektgazdák szemével a Dél-Dunántúlon

Dr. Gönczi Kornélia: A résztvevők véleménye egy új PRM módszerről, melyet egy felsőoktatási IT infrastrukturális projekt megvalósításakor alkalmaztam

Dr. PhD Oláh Judit: A pályakezdő fiatalok munkaerő-piaci helyzete Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében

Dr. PhD Szabados György: Civil szervezetek menedzselési viszonyai és problémái Hajdú-Biharban

Dr. Turcsányi Katalin: A felsőoktatási PPP-program államháztartásra gyakorolt hatása

Orbán Hedvig PhD-hallgató: Multifunkcionális közművelődési intézmények létrejötte hazánkban. Az élmény funkció kialakítása, a közösségi funkció megtartása

4. SZEKCIÓ: **Régió és pénzügyek/versenyképesség**

Section 4/A – The Islamic Bank System

Dr. habil. Zoltán Gál *(Kaposvár University, Faculty of Economics):* Presenting Kaposvár University in its Regional Settings

Hamdan Mohamed Rashed Al Morshedi *(President & Chairman of the Board Arab Business Club):* Title under negotiation

Sultan Al-Hatmi: BCP/DRP & Market risk at Oman Arab Bank

Muhanna Baqer: Title under negotiation

Guest Speaker: Title under negotiation

Tamás Erni *(Loxon Solutions):* Economic cooperation with the Arab Gulf countries

Prof. Dr. Judit Balázs *(University of West Hungary, Faculty of Economics):* The Islamic banking system – lessons for the neo-liberal financial policy

Dr. József Varga–Sárdi Gábor *(Kaposvár University, Faculty of Economics):* A Comparative Analysis of Islamic and Traditional Western Bank Systems (Az iszlám és a hagyományos bankrendszer összehasonlító elemzése)

4/A Magyar nyelvű alszekció

Dr. habil. Gál Zoltán: A vidék bankjai: A hazai takarékszövetkezeti szektor szerepe a vidék finanszírozásában

Csizmadia Péter PhD-hallgató: A magyar devizakötvények hozammozgása régiós összehasonlításban

Dr. PhD Laki Ildikó: Időszerű szerepváltás a közép-magyarországi régióban
Nagy Sándor PhD-hallgató: A görög költségvetés és a Hellén Számvevőszék jellemzői a válság tükrében
Dr. PhD Tatay Tibor: Jegybanki döntések
Dr. PhD Parádi-Dolgos Anett: Kulcs egy alternatív mikrofinanszírozási modell sikeréhez
Sárdi Gábor PhD-hallgató: Útban az új pénzrendszerek felé
Szentgróti Eszter–Tapolczai Tímea: Finanszírozás és stratégia az egészségügyben
Kürthy Gábor: Az alternatív finanszírozási formák kritikai áttekintése pénzelméleti szempontból
Ágoston Anita: A reformok hatása a költségvetési kiadásokra
Dr. PhD Wickert Irén: Versenyképesség
Szarvas-Fekete Tibor: Hogyan adózik az adó?

5. SZEKCIÓ: **Régió és humánerőforrások**

5/1-es alszekció

Prof. Dr. Berde Csaba: A menedzsment új kihívásai a XXI. században
Keszler Ádám PhD-hallgató: Nonformális és informális tanulás a munkahelyen a munkahelyért
Ziegler Éva: Rendszertudomány újragombolva
Dr. PhD Juhász Tímea: Nők visszatérése a munkaerőpiacra a gyermekvállalás után
Dr. habil. Dajnoki Krisztina: HR fejlesztés sajátosságai az esélyegyenlőségi emberi erőforrás menedzsment gyakorlatában
Troy Wiwczaroski PhD-hallgató–Dr. PhD Szabados György–Szabóné Nagy Éva PhD-hallgató: John Stuart Mill, Frederick Taylor and *Homo economicus*: Management, Rationalization and Human Capital
Dr. PhD Lux Gábor: Az ipar versenyképességi tényezőinek átalakulása a közép-európai gazdaságokban
Dr. PhD Szabados György Norbert– Troy B. Wiwczaroski PhD-hallgató–Pierog Anita PhD-hallgató: Civil szervezetek menedzselési viszonyai és problémái Hajdú-Biharban

5/2-es alszekció

Dr. PhD Majó Zoltán: Az e-HRM új tendenciái
Dienesné Dr. PhD Kovács Erzsébet: A munkahelyi stressz forrásainak, következményeinek, a stressz kezelésének vizsgálata Magyarország Észak-alföldi régiójának szervezeteiben
Dr. PhD Lazányi Kornélia: Mitől hasznos a munkahelyi stressz?
Bácsné Dr. PhD Bába Éva: Hogyan növelhető a menedzserek személyes hatékonysága?
Dr. PhD Terjék László: Az Intézményesült Munkavédelmi Rendszer Hatása a Szervezeti Biztonsági Kultúrára
Dr. habil. Juhász Csilla: Teljesítmény és ösztönzésmenedzsment
Szabó Richard PhD-hallgató: A Vezetéselmélet 8 alapvágása pénzügyi szolgáltató intézményeknél

6. SZEKCIÓ: **Régió és közlekedés/logisztika**

Dr. PhD Veres Lajos: Közlekedési hálózatok meghatározó szerepe a városrégiók fejlődésében
Szabó Lajos PhD-hallgató: Kérdések és lehetséges megoldások a környező országok vasúti regionalizálási gyakorlatában

Dr. PhD Gályász József: Az energetikai kihívásokra adott társadalomtudományi válaszok

Bencze Zsolt PhD-hallgató: Helyi és regionális szerepet betöltő merev pályaszerkezetű utak egykor és ma

7. SZEKCIÓ: **Régió és marketing/településmarketing, turizmus és vidékfejlesztés**

Dr. PhD Kopcsay László: A hagyományos italkultúra szerepe a települések turisztikai vonzerejének erősítésében

Kozmáné Csirmaz Éva PhD-hallgató: Prevenciós, rekreációs turizmus iránt mutatkozó fogyasztói igények felmérése

Dr. PhD Molnár Eszter–Sáriné Dr. PhD Csajka Edina: Turisztikai potenciálok a Tamási kistérségben

Sáriné Dr. PhD Csajka Edina–Csizmadiáné Dr. PhD Czuppon Viktória: Helyi gazdaságfejlesztés a Tamási kistérségben

Nemes Hajnal, PhD-hallgató–Sáriné Dr. PhD Csajka Edina: CSR gyakorlatok a Tamási kistérségben

Hajdu Zita PhD-hallgató–Tar Ildikó PhD-hallgató–Troy B. Wiwczaroski PhD-hallgató: A munkáltatók idegen nyelvi elvárásai az Észak-alföldi régióban, valamint a nyelvtudás és a foglalkoztatás összefüggései regionális szinten

Dr. PhD Molnár Eszter–Fehér András PhD-hallgató: Gazdaságszociológiai kutatás a Tamási kistérségben

Hartl Mónika PhD-hallgató: A turizmus szerepe a területfejlesztésben az Ister-Granum eurorégió példáján

Kovács Ildikó PhD hallgató: A tematikus utak ismertsége és megítélése Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében

Pintér Attila–Soós Mihály–Varga Ákos: Egyedülálló szemkamerás vizsgálat Kaposváron

8. SZEKCIÓ: **Régió és agrárgazdálkodás, élelmiszergazdaság és környezetgazdálkodás**

Dr. habil. Bodnár Károly: Mezőgazdasági vállalkozások humánerőforrás helyzete a Dél-alföldi régióban

Vági Zsolt–Deé Kitti–Dr. PhD Lelovics Zsuzsanna–Prof. Dr. Figler Mária: Szívesen költünk egészséges, de drága élelmiszerre? Az olívaolaj ára és fogyasztói megítélése

Dr. habil. Seregi János–Varga László–Dr. PhD Seregi János: Az ex situ állattenyésztés génmegőrzési szerepe a regionális vidékfejlesztésben

Szénásné Ványi Noémi PhD-hallgató: Az ellátási lánc szereplői közötti üzleti kapcsolatok elemzése

Blaskó Beáta PhD-hallgató: A hazai tejtermelés versenyesélyei nemzetközi összehasonlításban

Dr. habil. Pakurár Miklós: A fogyasztók ellátása helyben termelt élelmiszerekkel

Soós Gabriella PhD-hallgató: Funkcionális élelmiszerekkel kapcsolatos fogyasztói attitűd Magyarországon

VII. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl
2013. október 11. Kaposvár

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Prof. Dr. Gazdag Ferenc (Nemzeti Közszolgálati Egyetem): **Biztonságpolitikai kihívások Közép-Európában a 21. század elején**

Prof. Dr. Dövényi Zoltán (Pécsi Tudományegyetem): **A migráció jellemzői és az ebből fakadó kihívások**

Dr. habil. Gulyás László (Szegedi Tudományegyetem): **Nemzetállam-építés a Kárpát-medencében a posztkommunista korszakban**

Prof. Dr. Botos Katalin (Szegedi Tudományegyetem): **A visegrádi négyek válasza a gazdasági/pénzügyi válságra**

Dr. PhD Keczer Gabriella (Szegedi Tudományegyetem): **A visegrádi négyek felsőoktatásának jellemzői**

Prof. Dr. Szávai Ferenc (Kaposvári Egyetem): **Energiapolitika-ellátásbiztonsági kihívások és dilemmák Közép-Európában**

1. SZEKCIÓ: **Politikai földrajz 1.**

1/A szekció: Köztes-Európa politikai földrajzának aktuális kérdései

Dr. habil. Pap Norbert: A magyar „keleti nyitás” és Törökország

Dr. PhD Csüllög Gábor: A török kérdés ma

Németh Ádám tudományos segédmunkatárs: „Térképháború” egy multietnikus régióban: Vilnius-vidék

Léphaft Áron PhD-hallgató–Dr. PhD Reményi Péter: A vajdasági magyarság politikai aktivitásának területi változásai az ezredfordulón

Dr. Csc Nagy Miklós Mihály: Dr. PhD Suba János Az „első vasfüggöny” kiépítése és felszámolása (1949–1956)

Lados Gábor PhD-hallgató: A XXI. századi magyar emigráció jelentősége a rendszerváltozás előtti népességelvándorlások függvényében

Bayerné Sípos Mónika PhD-hallgató: A kisebbségi autonómia tervek szakaszai Kárpátalján 1989 után

Pap Tibor PhD-hallgató: A(z etno)regionalizmus, mint a demokráciaelmélet aktuális kihívása

Dr. PhD Bali Lóránt–Hegedűsné Dr. PhD Baranyai Nóra: A horvát–magyar társadalmi-gazdasági kapcsolatok az államszocializmusban és a rendszerváltozást követő első évtizedben

Dr. Csc Nagy Miklós Mihály: Veszélyzóna, avagy geopolitikai puffer – Köztes-Európa történeti, politikai földrajzi kérdései

1. SZEKCIÓ: **Politikai földrajz 2.**

1/B szekció: Fiume története

Dr. PhD Simon P. Piroska: Adalék Fiume társadalmának leírásához

Takács Zsuzsanna Mária *PhD-hallgató:* Fiumei tanárok és diákok emlékiratai

Nagy Adrienn PhD-hallgató: A fiumei kereskedelmi iskolák és tanulóik sorsa a 19–20. század fordulóján

Dr. PhD Belovári Anita: Tanárok a magyar kereskedelmi tengerészképzés szolgálatában

Csóti Csaba: Az „impériumváltás” Fiumében 1918-ban, a korabeli közigazgatási iratokban és az emlékezetben

Dr. PhD Bősze Sándor: Hungarika iratok a rijekai levéltárban

Dr. PhD Bali Lóránt: A magyar Fiume és Adria kutatás néhány történeti aspektusa, különös tekintettel Havass Rezső munkásságára

Pap Tibor PhD-hallgató: A(z etno)regionalizmus, mint a demokráciaelmélet aktuális kihívása

Dr. habil. Garaczi Imre: Fiume mint az európai multikulturalitás metaforája

Dr PhD Fried Ilona: Kultúrák találkozása Fiumében (XIX. század második fele–XX. század első fele)

2. SZEKCIÓ: **Gazdaságtörténet és régiótörténeti kutatások (régiók és határok, határrégiók, eurorégiók)**

Prof. Dr. Kaposi Zoltán. Egy hazai középvállalat a multinacionális konszern ellen

Bán Attila PhD-hallgató: Telemedicionális projektek megjelenésének néhány földrajzi aspektusa

Horeczki Réka PhD-hallgató: A Balaton-parti kisvárosok fejlődési sajátosságai a 20. században

Dr. Falus Orsolya: Az Antonita Lovagrend istopályainak működtetése a középkori Magyarországon

Fekete Dávid PhD-hallgató: Nagyvárosi kormányzás és gazdaságfejlesztés a Rhein-Neckar nagyvárosi régió példáján

Wéber Erika PhD-hallgató: A mezőgazdasági munkaerő változása (A Dél-Alföld és a Dél-Dunántúl összehasonlítása)

Tatárné Varga Ivett: Uniós városstratégiák tervezése – többváltozós statisztikai módszerek alkalmazása a kutatás-fejlesztés területén lehívott támogatások elemzése során

Dr. PhD Juhász Krisztina: Centrum-periféria relációk világméretű értelmezése a működőtőke-befektetésekben

Kutasiné Nagy Irén PhD-hallgató–Dr. habil Harsányi Endre: A határmentiség regionális sajátosságainak vizsgálata Románia Északnyugati fejlesztési régiójában, különös tekintettel Bihar megyére

Dr. habil Láczay Magdolna: A társadalmi tradíció és progresszió folyamatainak kapcsolódása az Északkeleti régió vállalkozásaiban

Dr. PhD Molnár Ernő–Lengyel István Máté: Egy versenyképes iparág kelet-közép-európai kontextusban: a magyarországi gyógyszeripar helyzete külkereskedelmi adatok tükrében

Perkovátz Tamás PhD-hallgató: A helyi pénzek helye és szerepe a gazdaságban

3. SZEKCIÓ: **Régió és kultúra/városok kulturális gazdasága, felsőoktatás**

Dr. habil. Fábián Attila: A határ menti együttműködések interkulturális nézőpontjai

Keczeli Lajos PhD-hallgató: Szerencsejáték-fogyasztási szokások vizsgálata a pécsi egyetemisták körében

Szabados György Norbert–Pierog Anita–Troy B. Wiwczaroski: Mihez kezdjünk egy civil szervezettel? – dilemmák napjainkban

Kovács Laura PhD-hallgató: Hazai tapasztaltatok a transznacionális önkormányzati együttműködések terén

Dr. PhD Lazányi Kornélia: Kereslet és kínálat a munkaerőpiacon – Az Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Karának hallgatói véleményeinek tükrében

Orbán Hédi PhD-hallgató: A küldetés a tartalom változása? A hazai közművelődési intézmények reagálása az Európai Uniós kihívásokra

Dr. PhD Pirisi Gábor: Kulturális gazdaság és társadalmi tőke a zsugorodó kisvárosokban
Dr. Molnár Gábor: Regionális mintázatok a preszókratikus filozófiában. Harmadik rész: A Püthagoreus mozgalom topográfiája

4. SZEKCIÓ: **Régió és pénzügyek/versenyképesség**

Dr. habil. Gál Zoltán: Bankok szerepe a helyi és regionális gazdaságfejlesztésben
Spilák Viktor PhD-hallgató: A szervezeti kultúra és vezetési stílusok hatása az információbiztonsági kiválóságra
Tatárné Varga Ivett: A versenyképesség szervezeti háttere, új modellek alkalmazása az önkormányzati szektorban
Korosecné Pavlin Rita PhD-hallgató: Versenyképesség és a vállalkozásalapítás követelményei
Ágoston Anita PhD-hallgató: A „3E" kritérium érvényesülése a felsőoktatási intézmények gazdálkodásában
Dr. PhD Gáspár Tamás: Természetes régiók és versenyképesség
Dr. PhD Wickert Irén: Állami támogatások számviteli elszámolása és hatása az eredményre
Dr. PhD Varga József: Az iszlám és a hazai bankrendszer működésének összehasonlítása a banki mérlegek tükrében
Turcsányi Katalin–Simon Ildikó: A magán egészségbiztosítással kapcsolatos várakozások Somogy megyében
Dr. PhD Tatay Tibor: Tőzsdei emelkedés válság után
Horváthné Dr. Kovács Bernadett: A horvát agrár- és élelmiszer szektor kutatás-fejlesztési és innovációs jellemzői

5. SZEKCIÓ: **Régió és humánerőforrások**

5/A alszekció

Prof. Dr. Berde Csaba: Önálló vezetéstudományi doktori program a Debreceni Egyetemen
Kiss Judit: Logikai tervezési keretrendszer agilis projektekhez
Kozák Anita PhD-hallgató: A munkahelyi beillesztés
Dr. Bácsné Dr. PhD Bába Éva: Szervezeti reakciók a változások tükrében
Dr. PhD Czeglédi Csilla–Dr. PhD Juhász Tímea: A pályakezdők munkaerő-piaci megfelelése a pályakezdők szemszögéből
Dr. PhD Terjék László: A munka- és egészségvédelem szakmai kihívásai és fejlődési lehetőségei az oktatásban és kutatásban
Balázs-Földi Emese PhD-hallgató: A fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek megítélése a munkaerőpiacon a rendszerváltás előtt és után
Dr. PhD Oláh Judit–Fónai Eszter PhD-hallgató: Az ifjúsági munkanélküliség csökkentési lehetőségei atipikus foglalkoztatási formákkal
Elekes Edit PhD-hallgató: Szervezetfejlesztés lehetőségei egy konkrét államigazgatási szervnél egy felmérés eredményei alapján
Dr. PhD Gergely Éva: A teljesítményértékelő interjú célja, a visszajelzés hatása a teljesítményre
Dr. PhD Turcsányi Enikő: A csapatmunka a pszichológus szemével

5/B alszekció

Dr. habil. Dajnoki Krisztina: HR sajátosságok feltárása vezetői mélyinterjúk alapján megváltozott munkaképességű személyeket foglalkoztató szervezeteknél
Dr. PhD Machová Renáta–Dr. Phd Tóbiás Kosár Silvia: Munkaerő fluktuáció vizsgálata Szlovákiában

Dr. habil. Juhász Csilla: Az Y generáció elvárásai egy debreceni szervezetnél
Dr. PhD Troy B. Wiwczaroski–Dr. PhD György Norbert Szabados– Anita Pierog PhD-hallgató: Developing English language negotiation skills in employees
Dr. PhD Mohácsi Márta: Tanulás és versenyképesség regionális összefüggésben
Dr. habil. Móré Mariann: A tudás megszerzésének módja a munkahelyen – a munkahelyi tanulás speciális esetei Hajdú-Bihar megyében
Dr. PhD Szilágyi Barnabás: Dolgozói értékrend vizsgálat tapasztalatai, és felhasználása a vezető kultúraformáló tevékenységében
Dr. PhD Szabó Gyula: A házasság és az életminőség kapcsolata – Regionális különbségek Magyarországon
Kurbucz Marcell: Emberi erőforrások optimális kiválasztásának vizsgálata a projekttervezésben

6. SZEKCIÓ: **Régió és közlekedés/logisztika**
Dr. PhD Veres Lajos: A gazdasági és társadalmi infrastruktúra fejlesztésének új dimenziói és kihívásai
Hegedűs Csaba PhD-hallgató: A megfelelőség értékelésének átalakítása a bizonytalanságok és kockázatok figyelembevételével
Katona Attila Imre: Új kockázatalapú szabályozó kártyák tervezése, kiválasztása és folyamathoz illesztése
Bencze Zsolt PhD-hallgató: Mit ér egy régió csatlakozás nélkül, avagy a hidak valódi értéke.
Liska Szilárd: Vasúti EU-s rendeletcsomagok, mint a liberalizáció…
Dr. PhD Oláh Judit–Kocsi Balázs: Hogyan lehet a Kárpát-medencei szervezetek működési hatékonyságát javítani egy hazai cég logisztikai folyamatának példáján keresztül?
Szabó Lajos: A regionális vasutak társadalmi-gazdasági hatásainak vizsgálata fogalmi modell segítségével
Németh Anikó PhD-hallgató: Teljes körű hatékony karbantartás a lean szíve lelke!

Balaton-kutató alszekció

Prof. Dr Szávai Ferenc –Dr. habil. Gulyás László–Dr. PhD Bali Lóránt: A Balaton körüli vasúthálózat fejlődése a dualizmustól a II. világháború végéig
Dr. habil. Gulyás László–Dr PhD Bali Lóránt–Prof. Dr. Szávai Ferenc: A Balaton körüli vasúthálózat fejlődése a szocialista korszakban 1945–1990
Dr. PhD Bali Lóránt–Prof. Dr. Szávai Ferenc–Dr. habil. Gulyás László: A Balaton körüli vasúthálózat fejlődése a rendszerváltástól napjainkig

7. SZEKCIÓ: **Régió és marketing/településmarketing, turizmus és vidékfejlesztés**
Dr. PhD Hafner József–Barna Tamás–Prof. Dr. Seregi János: A ló- és lovassportokhoz, oktatásukhoz kapcsolható marketing vidékfejlesztés kérdései
Sáriné Dr. PhD Csajka Edina: Közösségfejlesztéstől a helyi gazdaságfejlesztésig – lehetőségek a Kadarkúti kistérségben
Dr. PhD Molnár Eszter: Élménygazdaságok jó példái a kadarkúti térségben
Fodor Gabriella PhD-hallgató: Kistelepülések lehetőségei a „települések piacán”
Gerdesics Viktória PhD-hallgató: A horvát országimázs új fejezete – az uniós csatlakozás
Kovács Ildikó PhD-hallgató: Turizmus a határ menti területeken – a tematikus utakban rejlő lehetőségek

Vedrédi Katalin PhD-hallgató: Köztérfejlesztések hatásai a gyulai Kossuth tér példáján
Dr. PhD Kopcsay László: A globalizáció hatása Magyarországon a borkultúrára
Tapolczai Tímea PhD-hallgató–Bodrogai László PhD-hallgató–Dr. PhD Parádi-Dolgos Anett: Az egészségturizmus mint plusz forrásbevonási alternatíva az egészségügy finanszírozásba

8. SZEKCIÓ: **Régió és agrárgazdálkodás, élelmiszergazdaság és környezetgazdálkodás**
Dr. habil. Bodnár Károly: Helyi termékek a magyar–román határ mentén
Dr. PhD Vántus András–Dr. PhD Hagymássy Zoltán: A humán erőforrás és a műszaki ellátottság kapcsolata, s ezek jelentősége a termék-előállításban
Dr. Bodnárné dr. Skobrák Erika: A vadászat és vadgazdálkodás társadalmi megítélése Csongrád megyében
Kiss István: Extenzív vagy intenzív búzatermesztés?
Dr. Borbély Csaba et al.: A vállalkozások környezetvédelmi aktivitásának lakossági megítélése a Balaton déli részvízgyűjtőjén
Dr. Borbély Csaba et al.: Hazai nagyvállalatok CSR tevékenységének vizsgálata
Tamás László PhD-hallgató: A Duna régió iparosodása a környezet és a táj szempontjából
Nagy Gyula PhD-hallgató: A vörösiszap-katasztrófa társadalmi-gazdasági hatásai a környezeti igazságosság szempontjából
Prof. Dr. Seregi János–Kis Zoltán: Az állattenyésztési kapacitás fogalma és szerepe a régióban
Szabó Ferenc PhD-hallgató: Az új hulladékgazdálkodási szabályozás implementációja

9. SZEKCIÓ: **„Pannon-modell" Workshop**
A Kadarkúti LHH-s kistérségben a TÁMOP-4.1.1.C-12/1/KONV-2012-0011 azonosító számú, »Pannon modell« – regionális szintű, ágazati felsőoktatási együttműködés megvalósítása az élelmiszerbiztonság és a gasztronómia területén" elnevezésű projekt keretében végzett kutatáshoz kapcsolódó műhelymegbeszélés.

A workshopot vezeti: **Sáriné Dr. PhD Csajka Edina**

A workshop résztvevői:
Baka József (KE)
Dr. Bali Lóránt (PE)
Dr. Csimáné Dr. Pozsegovics Beáta (KE)
Csizmadia Vivien (PE)
Hegedűsné Dr. Baranyai Nóra (PE)
Horváthné Tóth Ildikó (KE)
Huller Dániel (PE)
Körmendi Franciska (PE)
Dr. Maksay Klára (KE)
Dr. Molnár Ágnes (KE)
Dr. Molnár Gábor (KE)
Takács Anett (KE)
Dr. Vörös Klára (KE)
Walter Imola Ágnes (KE)
valamint a Kaposvári Egyetem kutatásba bevont hallgatói.

VIII. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl
2014. október 17. Kaposvár

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Prof. Dr. Gazdag Ferenc (Nemzeti Közszolgálati Egyetem): **A rendszerváltás geopolitikai dimenziója Közép-Európában: a periféria centrumából a centrum perifériájára**

Prof. Dr. Szávai Ferenc (Kaposvári Egyetem): **A nemzetközi kapcsolatok új dimenziói: a gazdasági biztonság**

Prof. Dr. Kerekes Sándor **(Kaposvári Egyetem): Fenntartható fejlődés**

Dr. habil. Gulyás László **(Szegedi Tudományegyetem): Foglalkoztatottság, munkanélküliség, avagy a munka világa a 21. században**

Dr. PhD Vizi László Tamás **(Kodolányi János Főiskola): A 20. század területi átrendeződéseiből keletkező válsággócok Köztes-Európában**

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRAT-BEMUTATÓK

Dr. PhD Keczer Gabriella és Prof. Dr. Szávai Ferenc **bemutatja a legfrissebb kiadványainkat:**

- **Taylor. Gazdálkodás- és szervezéstudományi folyóirat.** No. 16–17. 2014/3–4. szám
- **Közép-Európai Közlemények.** No. 26–27. 2014/3–4. szám
- *Gulyás László (szerk.):* **Stratégiai menedzsment. Szun-Ce-től a „Kék Óceánig"**

1. SZEKCIÓ: **Köztes-Európa politikai földrajzának aktuális kérdései**

Politikai földrajz alszekció

Dr. habil. Pap Norbert: Civilizációk összeütközése és a kultúrák párbeszéde

Dr. PhD Csüllög Gábor: Politika terek ütközésének hatása a Kárpát-medence regionális tagolódására

Dr. CSc Nagy Miklós Mihály: Az első világháború geográfiai kérdései

Dr. PhD Remek Éva: Közép-Európa: biztonságpolitikai körkép – fókuszban a V4

Dr. PhD Reményi Péter: Posztkonfliktusos térségek a Balkánon

Dr. PhD Suba János: A magyar–román határ 1941-ben

Fiume alszekció

Dr. PhD Andrási Dorottya: A 'riječka provisoria' az újabb horvát jogi és historiográfiai szakirodalomban

Dr. PhD Belovári Anita: Kivándorlás és népművelés

Ordasi Ágnes PhD-hallgató: Pártviszonyok és az 1901-es országgyűlési képviselőválasztás Fiume városában

Dr. PhD Simon Piroska: Balkán fotósa – Duschek Ferenc. Egy fiumei fényképalbum nyomában Brassón keresztül Plevnán át Isztambulig

2. SZEKCIÓ: **Gazdaságtörténet és régiótörténeti kutatások**

Prof. Dr. Kaposi Zoltán. A fürdőkultúra fejlődése a 19. századi Dél-Dunántúlon

Dr. CSc Barancsuk János: Merkantilista csírák a Tündérkertben

Haffner Tamás PhD-hallgató: A pécsi kesztyűgyártás múltja és jövője

Dr. PhD Zachar Péter: A gazdasági kamarai mozgalom felsőoktatási reformtörekvései a válságperiódusok leküzdésére

Dr. PhD Juhász Krisztina: Magyarország és a „keleti nyitás”

Dr. PhD Lőrinczné Bencze Edit: A többszintű kormányzás horizontális aspektusa: Horvátország részvétele a határ-menti transznacionális együttműködésben

Hartl Mónika PhD-hallgató: Dél-Szlovákia regionális gazdasági fejlesztési lehetőségei, különös tekintettel az Ister-Granum EGTC területére

Kutasiné Nagy Irén PhD-hallgató–Dr. habil. Harsányi Endre: A határmenti mezőgazdaság fenntartható fejlesztése, jövőbeli kilátásai

Dr. PhD Soós Edit: A határon átnyúló együttműködések szerepe a határok nélküli Európa megteremtésében

3. SZEKCIÓ: **Képzés: felsőoktatás, szak- és felnőttképzés**

Felsőoktatás alszekció

Dr. PhD Keczer Gabriella: Kínai felsőoktatási reformok Mao Ce-tungtól napjainkig

Erdei Norbert PhD-hallgató: Sajátos nevelési igényű hallgatók oktatásának szervezése

Fehér-Polgár Pál PhD-hallgató: Felsőoktatásban tanuló hallgatók biztonságtudatossága

Kiss Zsuzsanna PhD-hallgató: A felsőfokú végzettségűek foglalkoztathatósága, különös tekintettel a szakterületek közötti hasonlóságok és különbségek elemzésére

Szak- és felnőttképzés alszekció

Dr. PhD Kun András István: Egy határon átnyúló felmérés tapasztalatai a gazdálkodó szervezetek emberierőforrás-, -ellátási és -fejlesztési gyakorlatára vonatkozóan Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben

Dr. PhD Mohácsi Márta: A munkaerőpiac változó igényeihez alkalmazkodó tanulás, oktatás

Dr. PhD Balázs László: Érzelmi intelligencia mintázatok vizsgálata a közoktatási intézmények vezetőinél

Dr. PhD Pongrácz Attila: A duális szakképzés gyakorlata a győri autóipari vállalatoknál

Katona Miklós NMH SZFI operatív vezető: Pályaorientációs fejlesztések a hazai foglalkoztatás növekedésének érdekében

Dr. PhD Kordé Zoltán: A felnőtt- és szakképzés történetének kutatása. Elméleti és módszertani kérdések

Takács Zsuzsanna Mária doktorjelölt: Tanítóképzés Baranyában a 20. század első felében

Dr. PhD Gulyás László–Dr. PhD Turcsányi Enikő: A felnőttképzés kihívásai a HR-szakember, illetve a pszichológus szemszögéből

Orbán Hedvig PhD-hallgató: Értéktárak-élményközpontok létrejötte. A hazai közművelődési folyamatok társadalmi-gazdasági hatása a települések életében

4. SZEKCIÓ: **A regionális fejlődés tényezői 1.**

Közlekedés alszekció

Dr. habil. Gál Zoltán: Dr. PhD Veres Lajos: Az EU VII. közlekedési folyosó magyarországi szakaszának stratégiai fejlesztési irányai

Dr. PhD Bali Lóránt–H.-né Dr. PhD Baranyai Nóra–Fitos Gábor PhD-hallgató: A posztjugoszláv magyar közúti határátkelők forgalmának változása a délszláv polgárháborútól napjainkig

Bencze Zsolt PhD-hallgató: A téli útüzem fejlesztési lehetőségei, különös tekintettel a régiók téli közlekedési viszonyaira

Szabó Lajos PhD-hallgató: Regionális vasutak rangsorolása modellezési eljárás segítségével

Pénzügyek alszekció

Dr. PhD Forman Balázs: Pénzügyi központok Köztes-Európában

Szabó Richárd PhD-hallgató: Előre látható volt-e az ALBA Takarékszövetkezet helyzete a nyilvános információk alapján

Kriskó Andrea PhD-hallgató–Dr. PhD Tatay Tibor: Az alpesi országok klíringházai, az elszámolásforgalom fejlődése

Dr. PhD Falus Orsolya: Egy erkölcsös adónem – „a zakah"

Dr. PhD Varga József–Ary Tamás PhD-hallgató: Az iszlám bank eredményének elemzése

Katona Ferenc PhD-hallgató: Controlling eszközök alkalmazásának hatása a magyar kkv-ék versenyképességére

5. SZEKCIÓ: **Régió és humánerőforrások 1.**

Prof Dr. Berde Csaba: Regionalitás a menedzsmentben: környezeti hatások és vezetés

Dr. PhD Fülöp Katalin: Parlamenti döntéshozók kockázati magatartása

Dr. PhD Pierog Anita: Konfliktus vizsgálatok civil szervezetekben

Balázs-Földi Emese PhD-hallgató: Gazdasági növekedés és esélyegyenlőség az Európai Unióban

Dr. habil. Dajnoki Krisztina: Kilépési okok feltárása egy szolgáltató központban

Dr. PhD Gergely Éva: „Gátló tényezők" feltárása a szervezetek teljesítménymenedzsment folyamatában

Dr. PhD Juhász Tímea: A mentori gyakorlat hazai szervezetekben

Dr. habil. Juhász Csilla: Az elégedettség és a motiválás gyakorlati összefüggései

Mozsár Lívia Alice PhD-hallgató: Kockázatmenedzsment és az informatikai alkalmazások menedzsmentjének kapcsolata

Dr. PhD Szabados Krisztián–Dr. PhD Pierog Anita–Prof. Dr. Berde Csaba: A struktúra és a funkció összefüggései önkormányzati szervezeteknél

Alpek Levente PhD-hallgató: A munkanélküliség új dimenziójának vizsgálata: Hazánk válság-szenzitivitási makro térstruktúrája

6. SZEKCIÓ: **Régió és humánerőforrások 2.**

Dr. habil. Móré Mariann: Intézményi menedzsment – az egyetemi vezetés sajátosságai

Kertai-Kiss Ildikó PhD-hallgató: A biztonsági kultúra szervezeti keretei

Dr. habil. Láczay Magdolna: A vezetés funkcióinak és feladatainak értelmezése az új irányzatokban

Palatinus Brigitta PhD-hallgató: A Debreceni Nemzetközi Repülőtéren végzett elégedettségmérés bemutatása

Szikora Péter PhD-hallgató: Párosítási elméleti problémák megoldásának lehetőségei, és a döntések racionalitásának vizsgálata

Dr. PhD Lazányi Kornélia: A családi vállalkozások és a tudásmenedzsment

Dr. PhD Keszthelyi András: Jelszavakról – iparági legrosszabb gyakorlatok

Dr. PhD Vántus András–Dr PhD Hagymássy Zoltán: A termék-előállítás emberi és tárgyi tényezőinek vizsgálata

Dr. PhD Ujhelyi Mária: A humán erőforrás motivációjának vizsgálata Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben egy empirikus vizsgálat alapján

Dr. PhD Bácsné Bába Éva: Szervezeti változások sikeres sportvállalkozások esetében

Tóth Bordásné–Dr. PhD Marosi Ildikó: Családi vállalkozás háttérrel rendelkező pályakezdők karriertervei és motivációjának összefüggései

7. SZEKCIÓ: **A regionális fejlődés tényezői 2.**

Dr. habil. Fábián Attila–Fazekas Nikolett: A vállalati telephelyválasztás kulturális és humán aspektusai

Tatárné Varga Ivett PhD-hallgató: A regionális stratégiai tervezés belső környezetének elemzése az önkormányzati és vállalati szektorban, a versenyképesség fenntarthatóságának lehetőségei

Tatárné Varga Ivett PhD-hallgató: Városi és regionális képviseletek Brüsszelben – az uniós városstratégiai tervek externális környezete

Kissomlyói-Zsigmond Csilla PhD-hallgató: A város rehabilitáció alakulása Budapesten

Dr. PhD Koudela Pál: Regionális fejlettségi különbségek összefüggése a kivándorlás lehetséges gazdasági hatásaival

Kiss Mariann: A hálózatépítésről alkotott vélemények és a Network Marketing tényezőinek vizsgálata

Dr. CSc Gáspár Tamás: Hálózatelmélet a regionális versenyképesség szolgálatában

Kiss Alida PhD-hallgató: A természeti katasztrófákat követő helyreállítások, újjáépítések vizsgálata nemzetközi szakirodalmak alapján

Dr. PhD Szabó Gyula: Pályázati fejlesztési források és az abszorpciós képesség vizsgálata a magyarországi régiókban

8. SZEKCIÓ: **Régió és agrárgazdálkodás, élelmiszergazdaság és környezetgazdálkodás**

Dr. habil. Bodnár Károly: A vadhúsok fogyasztását befolyásoló tényezők vizsgálata egyetemi hallgatók körében

Dr. PhD Csonka Arnold: Az élelmiszergazdaság szerkezetének és termelékenységének területi különbségei az EU-ban

Kiss Virág Ágnes PhD-hallgató: A fenntartható fogyasztói magatartás és megnyilvánulási formái

Dr. PhD Kopcsay László: A pálinkaforgalmazás aktuális kérdései, egy lehetséges exportoffenzíva marketingstratégiai alapjai

Dr. PhD Mile Csilla: Versenyképes biogazdálkodás Magyarországon a termelő szemszögéből

Dr. PhD Pusztai Péter: Az ökológiai baromfitenyésztés néhány kérdése, különös tekintettel az elternatív („gyepes”) tartási módra

Wéber Erika PhD-hallgató: Agrár- és vidékfejlesztési támogatások hatása a Dél-Alföldön

Szabó Ferenc PhD-hallgató: A finanszírozási feltételek hiányának hatása a magyarországi hulladékgazdálkodási politika implementációjára

Prof. Dr. Seregi János–Kocsonya László: Adatok a zártkerti dámvadtenyésztés környezetvédelmi és tenyésztési kérdéseihez

Prof. Dr. Seregi et al.: A BAKONYERDŐ ZRT. környezetgazdálkodási programjai

Prof. Dr. Seregi János–Gottfried Brem: Gondolatok az oktatás és az eredetvédelem néhány kérdéséről a vadgazdálkodás területén

Prof. Dr. Seregi János–Kovács Ágnes: Regionális élelmiszertermelés és forgalmazás lehetőségei

***9. SZEKCIÓ:* „Pannon-modell" Workshop**

A Kadarkúti LHH-s kistérségben a TÁMOP-4.1.1.C-12/1/KONV-2012-0011 azonosító számú, »Pannon modell« – regionális szintű, ágazati felsőoktatási együttműködés megvalósítása az élelmiszerbiztonság és a gasztronómia területén" elnevezésű projekt keretében végzett kutatáshoz kapcsolódó műhelymegbeszélés.

Sáriné Dr. PhD Csajka Edina: Helyi gazdaságfejlesztés – lehetőség vagy kényszerpálya?

Csimáné Dr. PhD Pozsegovics Beáta–Horváthné Tóth Ildikó: Nyugdíjasok élete egy leghátrányosabb helyzetű kistérségben

Csimáné Dr. PhD Pozsegovics Beáta–Horváthné Tóth Ildikó: Romák a Kadarkút-Nagybajom kistérségben

Dr. PhD Molnár Gábor–Horváthné Tóth Ildikó: Egy roma település sajátosságai – Pálmajor

Baka József–Takács Anett: Kulturális-közösségi potenciálok a Kadarkúti kistérségben

Walter Imola: A humán faktor szerepe egy leghátrányosabb helyzetű kistérségben

Dr. PhD Maksay Klára–Csimáné Dr. PhD Pozsegovics Beáta: Lehet-e kitörési pont a turizmus egy leghátrányosabb helyzetű kistérségben?

Takács Anett–Walter Imola: Szenna – A Kadarkúti kistérség kulturális márkája

A workshop a TÁMOP-4.1.1.C-12/1/KONV-2012-0011 azonosító számú, »Pannon modell« – regionális szintű, ágazati felsőoktatási együttműködés megvalósítása az élelmiszerbiztonság és a gasztronómia területén" elnevezésű projekt keretében, az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

***10. SZEKCIÓ:* A Balaton déli vízgyűjtő területének konfliktustörténeti-földrajzi kutatása**

Dr. PhD Bali Lóránt: A Balaton déli vízgyűjtőjén áthaladó közúti úthálózat kialakulásának története

Dr. PhD Gulyás László: A déli Balaton-part beépülésének jellemzői

Prof. Dr. Szávai Ferenc: Lápok, mocsarak és halastavak a Balaton déli vízgyűjtőjében

Prof. Dr. Szávai Ferenc–Dr. PhD Bali Lóránt–Dr. PhD Gulyás László: A Balaton-part mint emberalkotta képződmény kialakulásának története

2.3.2. Régiótörténeti Kutatások 2009–2014.

I. RÉGIÓTÖRTÉNETI KUTATÁSOK KONFERENCIA
A BÁNSÁG, MINT TÖRTÉNETI RÉGIÓ SORSA A TÖRÖK KIŰZÉSÉTŐL NAPJAINKIG
2009. december 7. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Gulyás László: **Regionalizmus a dualista Magyarországon**
Kókai Sándor: **A Bánság mint a történelmi Magyarország sajátos régiója különböző szemléletek tükrében**
Csüllög Gábor: **A Bánság változó szerepe Magyarország történeti térszerkezetében**

1. SZEKCIÓ

Szónokyné Ancsin Gabriella: Határok a Bánság történeti régióban
Pál Ágnes: A Bánság földrajzos szemmel
Vincze Gábor: Egy elfelejtett interetnikus konfliktus a Bánságban: szerbek és románok az ortodox egyház keretén belül
Pap Tibor: Szerb próbálkozások a Bánság kikerekítésére: egy etnikai alapú területkikülönítési terv az 1860-as évekből
Majdán János: A vasutak kiépülése a Bánságban
Keczer Gabriella: A Szeged–Temesvár városverseny oktatási és tudományos dimenziói
Gál Zoltán: A helyi bankok aranykora: bankközpontok a Bánságban a 20. század elején
Komarek Levente: Az ipari parkok jellemző vonásai a Nyugat/West romániai régióban

2. SZEKCIÓ

Marjanucz László: A bánsági németek
Miklós Péter: Felekezeti viszonyok a Temesi Bánságban
Mérei András: A német nemzetiségűek jelentősége a bánsági táj formálásában
Suba János: Katonai térképek a Bánságról (XVIII–XX. század)
Tóth István: A bánsági szlovák telepek a 18. és 19. században
Sarnyai Csaba Máté: Katolikus felekezeti viszonyok a Bánságban az impériumváltás után
Dénes Zoltán: Egy bánsági szakrális tér változása az első világháború után
Baranyi Béla: Történeti trendek a Kárpát-medence regionális fejlődésében
Hajdú Zoltán: A Bánság térfejlődésének közigazgatás-történeti csomópontjai

II. RÉGIÓTÖRTÉNETI KUTATÁSOK KONFERENCIA
„A FELVIDÉK MINT TÖRTÉNETI RÉGIÓ SORSA A KÖZÉPKORTÓL NAPJAINKIG”
2010. december 3. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Prof. dr. Tóth József (PTE): **A Felvidék helye és szerepe a Kárpát-medencében**

Prof. dr. Kaposi Zoltán (PTE): **A Felvidék és a Dél-Dunántúl gazdasági és társadalmi kapcsolatai a 19. században**

Prof. dr. Hajdú Zoltán (MTA RKK): **A „tótoklakta Felföld” politikai földrajzi kérdései a dualizmus időszakában**

Dr. habil. Gulyás László (SZTE): **A rendszer változik, de a módszer marad?! Csehszlovák és szlovák közigazgatási reformok 1918-tól napjainkig**

Dr. PhD Csüllög Gábor (ELTE): **A Felvidék történeti régiói**

1. SZEKCIÓ: **A Felvidék története**

Kollár Katalin: Teljes kártalanításról természetesen nem lehet szó….” – A csehszlovák–magyar lakosságcsere fordulópontjai és lezárása

Dr. Suba János: A visszatért Felvidék határának kijelölése

Pfuscher Emese: Mikszáth-adaptációk és a Felvidék

Koudela Pál: A siker lehetősége hanyatló gazdasági és társadalmi környezetben Selmecbányán a 19. században egy család történetén keresztül

Dr. Majdán János*:* A vasúthálózat kiépülése Felső-Magyarországon

Miszlay Zsolt*:* A felvidéki vasúthálózat Trianon és az első bécsi döntés viszonylatában

Spisák Mónika: Az 1919 rendkívüli szlovák népszámlálás

Dr. Nagy Miklós Mihály: Az 1919. évi felvidéki hadjárat geográfiai kérdései

Dr. Kugler József: Kisebbségi magyarok az első Csehszlovák Köztársságban (1920–1938)

Szalai Gábor: Felvidéki magyarok a Dél-Dunántúlon. A csehszlovák–magyar lakosságcsere utóélete

Miklós Péter: A csehszlovák–magyar lakosságcsere és az egyházak

Dr. Tóth István: Felvidéki szlovák egyesületek és pénzintézetek a dualista korszakban

2. SZEKCIÓ: **Gazdaságtörténet**

Dr. Kókai Sándor: Kassa regionális szerepköre a Felvidéken

Antalik Imre: A kis- és középvállalkozói szféra fejlődése és jellemzőinek alakulása a rendszerváltástól napjainkig Szlovákiában

Murányi Péter: Térbeliség, társadalom és identitás összefüggései a XX. századi Szlovákiában

Huszárik Erika: Új trendnek Szlovákia kiskereskedelmében

Korcsmáros Enikő*:* Helyzetjelentés: kis- és középvállalatok az Érsekújvári járásban

Csiba Zsuzsa–Kosár Szilvia*:* Az emberi erőforrás menedzsment jellemzőinek vizsgálata szlovákiai vállalatok körében

Hartl Mónika: Határon átnyúló gazdasági együttműködés lehetőségei az Ister–Granum eurorégió területén

Szabó Ingrid: Dél-Szlovákia népessége és munkaerőpiaca

III. RÉGIÓTÖRTÉNETI KUTATÁSOK KONFERENCIA
A VAJDASÁG MINT TÖRTÉNETI RÉGIÓ SORSA.
A 19. századi előzményektől napjainkig
2011. május 20. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

***Prof. dr. Tóth József* (PTE): A határok szerepe, különös tekintettel a jugoszláv–magyar határra**

***Dr. habil. Botlik József* (PPKE): Az 1941-es délvidéki bevonulás**

***Prof. dr. Hajdú Zoltán* (MTA RKK): A Baranya-háromszög közigazgatási integrálásának permanens problémái 1945 előtt**

***Dr. habil. Gulyás László* (SZTE): A Vajdaság gazdasági fejlődésének csomópontjai**

***Forró Lajos* (SZTE JGYPK): Észak-Bácska sorsa 1944/45-ben**

***Prof. Dr. Nagy Imre* (MTA RKK): A Vajdaság regionális fejlettségének (fejlettségi) különbségei**

1. SZEKCIÓ: **Regionalisták és geográfusok: A Vajdaság regionális fejlődési kérdései**

Dr. habil. Gábrity Molnár Irén: A vajdasági magyarlakta térség társadalmi és gazdasági felzárkózásának az esélye

Dr. habil. Pál Ágnes: A Vajdaság társadalmi-gazdasági helyzetének változásai

Dr. Fejes Zsuzsanna: A Vajdaság lehetőségei a területi együttműködésben – a Duna Stratégia

Ricz András: A szerb–magyar határ menti együttműködések formái

Dr. Soós Edit: A Vajdaság útja az európai integrációba a Vajdaság Statútumának tükrében

Dr. Kozma József: A tiszai identitásrégió kialakulásának első lépéseiről

Dr. Kugler József: A vajdasági városok szerepe a határ menti együttműködésben

Léphaft Áron: Az etnikai térnyerés térbeli mintái vajdasági példákon

Rózsa Rita: Vajdaság, mint a migrációs mozgások főszereplője

Mátyus Ákos: Vajdasági magyar pártok 1990 után

Pap Tibor–Dr. Sarnyai Csaba: Szakértőt vagy politikust választanak a vajdasági magyarok? Elemzés a Magyar Nemzeti Tanács 2010-es évi megválasztásának folyamatáról

2. SZEKCIÓ: **Történészek: Adalékok a Vajdaság történetéhez**

Dr. Csüllög Gábor: A Vajdaság térszerkezeti szerepe a 18. század elejétől Trianonig

Dr. Nagy Miklós Mihály: Rákóczi 1704. évi bácskai hadjáratának földrajzi kérdései

Dr. habil. Marjanucz László: A Szerb Vajdaság és Temesi Bánság (1849–1860) közigazgatási és etnikai sajátosságai

Dr. Suba János: Katonai helyőrségek a „vajdaság” területén 1867–1918

Merlák Zsuzsanna: A Római Katolikus kultúra és iskolatörténet a Vajdaságban az I. világháború előtt

Dr. Dénes Zoltán: Római katolikus változások a Vajdaságban

Miklós Péter: Csuka János és „délszlávkérdés”

Vincze Gábor: Csöbörből vödörbe: Székelyek Bukovinában és a Bácskában

Miszlay Zsolt: A Délvidék visszacsatolásának vasúttörténeti aspektusai – 1941

Dr. Kókai Sándor: A magyar nyelvű oktatás helyzete a Bánságban

Dr. Jakus János: NATO légi hadművelet Jugoszlávia ellen, 1999

Dr. Tóth István: A szlovák iskolaügy a visszatért Délvidéken

IV. RÉGIÓTÖRTÉNETI KUTATÁSOK KONFERENCIA
AZ 1944–45-ÖS DÉLVIDÉKI MAGYAR TRAGÉDIA, A MAGYAR–SZERB TÖRTÉNELMI KAPCSOLATOK TÜKRÉBEN
2011. november 25. Budapest–Várpalota

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Prof. Dr. Hajdú Zoltán **(MTA, RKK): Impériumváltások és etnopolitika a Kárpát-medencében 1938–1945**

Dr. PhD Botlik József **(Pázmány Péter Katolikus Egyetem): Magyarellenes atrocitások a Kárpát-medencében**

Dr. habil. Gulyás László **(Szegedi Tudományegyetem): A 20. századi magyar–szerb közös történelem vitás pontjai (1918–1945), különös tekintettel a délvidéki magyarirtásra (1944–45)**

Dr. PhD Juhász György: **A terrormerénylettől a délvidéki magyar népirtásig. A Csubrilovics-terv**

Matuska Márton: **Nagyobb városaink adóssága, avagy Szabadka, Újvidék, Nagybecskerek, Zombor 1944–45-ös története hiányzik a monográfiák sorából**

Prof. Dr. Tóth József **(PTE): Bemutatja az alábbi publikációkat: Közép-Európai Közlemények folyóirat No. 14–15-ös „Vajdaság tematikus" számát és M. Császár Zsuzsa és Győri Ferenc könyveit**

1. SZEKCIÓ: **Magyar–szerb közös múlt az Árpád-háztól Trianonig (896–1920)**

Dr. Csüllög Gábor, PhD (ELTE): Magyar–szerb területi folyamatok ütközése az Árpád-kortól a török kiűzéséig.

Dr. habil. Kókai Sándor PhD (Nyíregyházi Főiskola): A hely szelleme a Bánságban a szerbek szemszögéből (1718–1920)

Dr. Nagy Miklós Mihály, CSc: A déli Határőrvidék mint társadalomformáló régió

Prof. Dr. Majdán János (EJF, Baja)–Dr. Jéger Gábor, PhD: A nemzeti kérdés megjelenése a vasútépítésben, különös tekintettel a Délvidékre

Pelyach István (SZTE): A szerb nemzeti mozgalom kibontakozása és okai 1848 tavaszán

Dr. Sarnyai Csaba Máté, PhD (KRE): Szerb–magyar etnikai konfliktusok a kalocsai egyházmegyében 1848–49

Dr. habil. Zakar, PhD (SZTE): A Csanádi Egyházmegye a szerb-magyar konfliktusok tükrében 1848–49-ben

Dr. habil. Marjanucz László (SZTE): Adalékok a Szerb Vajdaság történetéhez 1849–1860

2. SZEKCIÓ: **Magyar–szerb közös múlt Trianontól napjainkig**

Dr. Vizi László Tamás (Kodolányi János Főiskola): „Hiszem és remélem, hogy… hamarosan visszatérhet a régi barátság és megértés." Horthy Miklós mohácsi beszéde és a szerb orientáció alternatívája a magyar külpolitikában

Kálmán Peregrin (PPKE): Steuer György ny. államtitkár: A dél-bácskai közállapotokról 1941-ben emlékiratának elemzése

Dr. Suba János, PhD (Hadtörténeti Intézet és Múzeum): A jugoszláv–magyar határ őrizete a Horthy-korszakban.

Jakus János (ZMNE): Magyar–jugoszláv katonai szembenállás az 1950-es években

Vincze Gábor (Emlékpont): Székelyek az országúton. Bukovinai székelyek kálváriája 1944/45 telén

Pap Tibor PhD-hallgató (PTE): A Jugoszláv Királyság viszonyulása a ‚magyar kérdés'-hez a Központi Sajtóiroda (CPB) 1929 és 1941 közötti magyar anyag alapján

Mérei András (PTE): A jugoszláv–magyar határ története, különös tekintettel a Baranya-háromszög kérdésére

Dr. M. Császár Zsuzsanna PhD (PTE): A magyar fiatalok képe Szerbiáról és a szerb történelemről

3. SZEKCIÓ: **A magyar szerb–kapcsolatok gazdasági, regionális és földrajzi dimenziói**

Dr. habil. Pap Norbert PhD (PTE): A magyar Balkán politika változásai

Prof. Dr. Nagy Imre (Újvidéki Egyetem): A szerb–magyar kapcsolatok prognosztizálása Szerbia Területfejlesztési Stratégiája (2010–2014–2020) alapján

Dr. Gábrity Molnár Irén (Újvidéki Egyetem): A vajdasági magyarok szerepe és motívumai a szerb–magyar határmenti kapcsolatépítésben.

Lőrinczné Dr. Bencze Edit PhD (Kodolányi János Főiskola): A magyar–szerb kapcsolatok új dimenziói a határmenti együttműködések tükrében.

Dr. habil. Pál Ágnes (SZTE): A Duna–Körös–Maros–Tisza eurorégió története

Dr. Reményi Péter PhD–Kitanics Máté PhD hallgató (mindkettő PTE): A szerb–magyar határmenti együttműködés egyes területei

Léphaft Áron PhD-hallgató (PTE): A 2011-es szerb népszámlálás etnikai kérdései

Dr. Bali Lórant PhD (Pannon Egyetem): A szerb–magyar kapcsolatok társadalmi-gazdasági fejlesztésének jövőbeli aspektusai

Dr. Soós Edit PhD (SZTE): A magyar–szerb határtérség a nemzetpolitika szolgálatában

4. SZEKCIÓ: **A délvidéki magyar tragédia (1944–45) a helytörténeti kutatások fényében**

Mojzes Antal: Bajmok 1944-ben

Molnár Tibor: A magyar kisebbség választójogának korlátozásáról a zentai Járásbíróság anyagában

Weiss Rudolf: A vajdasági németek helyzete a második világháború alatt és az azt követő időszakban.

Mezei Zsuzsanna: A Vajdasági Levéltár anyagai. Az adatbázis készítésének lehetőségei, nehézségei

Forró Lajos: A háborús bűnöket vizsgáló bizottság iratai a Vajdasági Levéltárban

Papp Árpád: Egy kutatás tanulságai – szépítés nélkül

V. RÉGIÓTÖRTÉNETI KUTATÁSOK KONFERENCIA
HORVÁTORSZÁG ÉS FIUME SORSA A KÖZÉPKORTÓL NAPJAINKIG
2012. december 7. Szeged

A PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Prof. Dr. Kaposi Zoltán (Pécsi Tudományegyetem): **Horvát–magyar gazdasági kapcsolatok a 18–19. században**

Prof. Dr. Hajdú Zoltán (Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont): **Fiume 1868–1918. „Erisz almája" avagy „Lebegő Gyöngyszem Szent István Koronáján"**

Dr. habil. Sokcsevits Dénes (Pécsi Tudományegyetem): **Magyar, olasz vagy horvát Fiume? A város képe a horvát közvéleményben a 20. század elején**

Lőrinczné Dr. PhD Bencze Edit (Kodolányi János Főiskola): **Az újabb uniós bővítési kör első állomása, Horvátország**

Dr. habil. Gulyás László (Szegedi Tudományegyetem): **Nemzet- és államépítés Köztes-Európában: a horvát példa**

Dr. habil. Pap Norbert (Pécsi Tudományegyetem): **Fiume olasz megközelítésben**

1. SZEKCIÓ: **Horvátország és a horvátok története**

Dr. PhD Csüllög Gábor: Horvátország és a történelmi Magyarország térszerkezete

Dr. PhD Suba János: A határőrvidék alakulatainak betagolódása az Osztrák–Magyar haderő területi szervezetébe 1872–1883

Dr. habil. Kókai Sándor: A bánsági horvátok etnikai csoportjai

Mátyus Ákos: Horvátország nemzetpolitikája az önállósodási folyamatoktól az EU-csatlakozásig

Pap Tibor: Horvát–szerb kapcsolatok egykor és ma

Dr. PhD Bali Lorant: Európába értünk? Hogyan tovább? A horvát–magyar politikai kapcsolatok fejlesztésének lehetséges aspektusai

Dr. PhD Székely Andrea: A határok mentális percepciója: a horvát–magyar határ esete

2. SZEKCIÓ: **Fiume és Mura-vidék**

Dr. PhD Kanizsa Marica: Horvátok a Mura két partján az előadásának címe

Prof. Dr. Majdán János: A fiumei vasút kiépítése és a város alatti szakasz

Dr. Csc Makkai Béla: Horvátország és Fiume a magyar nemzetpolitikában a XIX–XX. század fordulóján

Dr. PhD Forman Balázs: Fiume szerepének változásai 1918 után

Dr. CsC Nagy Miklós Mihály: Nagymagyarország. Magyar kikötőváros a térben. Fiume földrajzi funkciói

Dr. PhD Simon P. Piroska: Támadás Fiume autonómiája ellen. A fiumei Közigazgatási Bizottság 1897. évről készült jelentése nyomán

Dr. habil. Gulyás László: Fiume kérdése a versailles-i békekonferencián

VI. RÉGIÓTÖRTÉNETI KUTATÁSOK KONFERENCIA
Partium, Bánság, Székelyföld és Erdély mint történelmi régiók (1. forduló)
2013. november 29. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Prof. Dr. Süli-Zakar István–Szilágyi Ferenc: A partiumi magyar autonómia történelmi, etnikai és társadalomföldrajzi alapjai

Dr. habil. Gulyás László: Nagy-Románia régiói, avagy földrajzi érvek és ellenérvek a román nemzetállam-építés folyamatában

Vincze Gábor: A Magyar Autonóm Tartomány, a „székely autonóm régió". Mítosz és valóság

Prof. Dr. Hajdú Zoltán: Autonómiaváltozatok Erdélyben 2012–2013

Dr PhD Tonk Márton: Az erdélyi magyar nyelvű oktatás jellemzői, különös tekintettel a felsőoktatásra

Dr. PhD Vizi László Tamás: Egy erdélyi arisztokrata a magyar külügyek élén – Bánffy Miklós

Muradin János Kristóf: Összmagyar gondolat regionális köntösben. Az Erdélyi Párt 1940 és 1944 között

Dr. Nagy Miklós Mihály CsC: A Partium és Erdély szerepe a magyar hadtörténelemben

Dr. PhD Suba János: Partium ábrázolása a középiskolai atlaszokban

Dr. PhD Csüllög Gábor: A történeti tájhasználat-változás térszerkezeti következményei a 17–19. századi Tiszántúlon

Dr. PhD Kollléga-Tarsoly István: II. József bánsági telepítése

Dr. habil. Marjanucz László: Francesco Grisellini Bánság képe

Dr. habil. Kókai Sándor: Bánság társadalmi-gazdasági sajátosságai (1718–1918)

Dr. PhD Sarnyai Csaba Máté: Az erdélyi Katolikus Státus gazdasági helyzetének változása az impériumváltás után

VII. RÉGIÓTÖRTÉNETI KUTATÁSOK KONFERENCIA
Partium, Bánság, Székelyföld és Erdély mint történelmi régiók (2. forduló)
2014. december 12. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Dr. PhD Csüllög Gábor: Partium Köztes-Európa migrációs terében – történeti és térszerkezeti összefüggések

Dr. PhD Forman Balázs: Megyeszékhelyek versenye a magyar–román határ mentén

Dr. PhD Győri Ferenc: Kivonat a Bánság tehetségföldrajzából

Dr. PhD Székely Andrea: A román és a szerb nemzetiségek területi megoszlása Magyarországon a népszámlálási adatok tükrében

Dr. habil. Gulyás László: Földrajzi (és katonaföldrajzi) érvek a második bécsi döntés megszületése során

Dr. PhD Suba János: Határvédelem megszervezése a visszatért Erdélyben 1940–1944

Dr. PhD Kókai Sándor: Bánsági romák

Dr. Sarnyai Csaba Máté: Az erdélyi magyar felekezeti oktatási intézmények helyzetének fő vonásai az 1920-as években

2.3.3. Több nemzetiségű államok keletkezése és felbomlása 2009–2014.

I. TÖBB NEMZETISÉGŰ ÁLLAMOK KELETKEZÉSE ÉS FELBOMLÁSA KÖZÉP-EURÓPÁBAN

2009. március 6. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Dr. Törzsök Erika: **Néhány aktuális gondolat a nemzeti kérdésről**
Dr. habil. Marjanucz László: **Térképek a nacionalizmus szolgálatában**
Dr. habil. Zakar Péter: **Egyház és politika az Osztrák–Magyar Monarchiában**
Dr. Prof. Majoros István: **Közép-Európa nyomában**
Dr. Prof. Szávai Ferenc: **Volt-e szerepe a gazdasági tényezőknek az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásában?**
Dr. PhD, PhD Gulyás László: **Közigazgatás és nemzeti kérdés Közép-Európában**

1. SZEKCIÓ: **Osztrák–Magyar Monarchia és Magyarország**

Nagy Mariann: Állami gazdaságpolitika a peremvidékek felzárkóztatása érdekében: a felvidéki akció
Nagy Miklós Mihály: Az Osztrák–Magyar Monarchia geostratégiai és katonaföldrajzi kényszerei
Majdán János: Közlekedésfejlesztési koncepciók az Osztrák–Magyar Monarchiában és az utódállamokban
Pap József: Országgyűlési választások eredményeinek statisztikai vizsgálata az 1887–1905. években
Rab Virág: Hasonlóságok és különbségek. Az első világháború következményei gazdasági, pénzügyi szempontból európai és magyar összehasonlításban
Tóth Imre: Indivisibiliter ac inseparabiliter? Térszerkezeti változások egy összetartozó térségben. Ausztria és Magyarország
Takács Gyula: Katonapolitikai kérdések Magyarországon 1918 őszén
Vörös Boldizsár: A magyar köztársaság kikiáltása 1918. november 16-án: szimbolikus helyfoglalás térben és időben
Tóth István: Az alföldi szlovákok útkeresése 1918–1921

2. SZEKCIÓ: **Utódállamok 1. (Történész szekció)**

Simon Attila: Nemzetállam-építés a két világháború közötti Csehszlovákiában
Szalai Gábor: A csehszlovák–magyar lakosságcsere hatásainak vizsgálata egy lokális (Véménd) példán keresztül
Miklós Péter: Fejezetek a csehszlovák–magyar lakosságcsere délalföldi történetéből – Csanádalberti példája
Hornyák Árpád: Délszláv területi igények az I. világháború végén
Pap Tibor: A szerb Vajdság, mint politikai cél/eszme kialakulása, formálódása, s a róla folyó diskurzusok 1848 és 1867 között
Kókai Sándor: A Bánsági Köztársaság a korabeli sajtóban és a visszaemlékezésekben
Sarnyai Csaba Máté: Az erdélyi világi katolikusok helyzetértékelése az impérium-váltás után
Vincze Gábor: Egyetemalapítási kísérlet Kolozsvárott 1920-ban
Sípos József: Kós Károly Néppártja
Gottfried Barna: Hadsereg-szervezés, és a Székely Hadosztály

3. SZEKCIÓ: **Utódállamok 2. (Regionalista-földrajzos szekció)**

Suba János: Nemzetiségi törekvések kartográfiai ábrázolása cseh és szlovák példák alapján

Demeter Gábor–Radics Zsolt: Centrumok és perifériák a Monarchia szétesése után – az új határok racionalitásának vizsgálata gravitációs modellek alapján Köztes-Európában

Császár Zsuzsa-Mérei András–Végh Andor: Kisebbségi múlt és jövő Koszovóban

Schmidt Andrea: A lengyel térfejlődés sajátosságai a 20. században

Bali Lóránt: Eszék és Pécs kétoldalú kapcsolatai az államszocializmustól napjainkig

Forman Balázs: Romániai NUTS II. régiók fejlődési pályája 1990 és 2008 között. Dinamikus nagyvárosok Erdélyben

II. TÖBB NEMZETISÉGŰ ÁLLAMOK KELETKEZÉSE ÉS FELBOMLÁSA KÖZÉP-EURÓPÁBAN
2010. március 5. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Prof. Dr. Kaposi Zoltán: **A közös piac és elmaradott térségek a Habsburg Birodalomban. A peremterületek felzárkózási esélyei (1867–1914), különös tekintettel a Felvidékre**

Prof. Dr. Majoros István: **Szibériában született Csehszlovákia? A Csehszlovák Légió**

Prof. Dr. Szávai Ferenc: **Az első csehszlovák állam születése és bukása nemzetközi jogi szempontból**

Prof. Dr. Pók Attila: **Magyar politikai álláspontok Csehszlovákia megalakulásáról**

Prof. Dr. Fülöp Mihály: **A nagyhatalmak és londoni csehszlovák kormány visszatérése Csehszlovákiába és a felvidéki magyarság sorsa 1943–1945**

Dr. habil. Gulyás László: **Állam és nemzet Közép-Európában, a csehszlovák államok bukásának tanulságai**

1. SZEKCIÓ: **Az Osztrák–Magyar Monarchia és közeli (Olasz-ország) és távoli szomszédai (Baltikum)**

Nagy Mariann: A nemzetiségi viszonyok változása Magyarországon a dualizmus korában

Pap József: A szlovákok által lakott választókerületek vizsgálata a 20. század első éveiben

Bácsfainé Hévizi Józsa: Nyelvtörvények és nyelvhasználat tisztázatlan kérdései a 19. századi Magyarországon

Nagy Miklós Mihály: Egy elmulasztott történelmi lehetőség az osztrák–magyar gyarmatosítás

Vizi László Tamás: A trianoni diktátum aláírója: a politikus Benárd Ágoston

Pfuscher Emese: Az Osztrák–Magyar Monarchia filmeken

Polgár Tamás: Vilnius vagy Wilno (1918–1923). Egy soknemzetiségű város az első világháború végén

Németh Ádám: Wilno – – Вільня – Вильна – ווילנע – Vilnius. A litván főváros nemzetiségi, vallási összetétele és annak permanens átalakulása a XIX–XX. században

Andreides Gábor–Nagy István Ferenc: Egy nem létező nemzet a többnemzetiségű Olaszország

Takács Gyula: A Mackensen hadseregcsoport átvonulása Magyarországon

Keczer Gabriella: Oktatásirányítás az Osztrák–Magyar Monarchiában

Tóth István: Szlovák társadalmi egyesületek a dualista korszakban

2. SZEKCIÓ: **Csehszlovákia és Szlovákia 1918-tól napjainkig**

Huszárokiva Erika: A kiskereskedelem fejlődése Szlovákiában az ezredfordulótól napjainkig

Dobai Korcsmáros Enikő: Kis- és középvállalatok Szlovákiában az 1989-es rendszerváltástól napjainkig

Kosárová Szilvia: A vállalati sikeresség múltja és jelene a szlovák–magyar határtérségben

Szabó Ingrid: Munkaerő-piaci folyamatok a szlovák–magyar határ mentén

Morvay Endre: Magyarország és Szlovákia: Munkaerő-piaci trendek és problémák

Bartók Béla: A rozsnyói egyházmegye magyarországi kormányzása a két világháború között

***Spisák Mónika**:* A retribuciós eljárások, mint a politikai játszmák eszközei
Bánhidy Anita Éva: A felvidéke magyarok meghurcoltatása a második világháború után
Kugler József: A Csallóköz és a csehszlovák állam
Suba János: Csehszlovákia déli határszakaszának kijelölése 1921–1925
Miszlay Zsolt: Kárpátalja vasúthálózatának alakulása az 1939-es területi visszacsatolás következtében
Majdán János: A vasúthálózat változásai Csehszlovákia megalakulása után
Miklós Péter: A csehszlovák–magyar lakosságcsere egyházi vonatkozásai Csanád vármegyében

3. SZEKCIÓ: **Jugoszlávia és Románia a 19. századtól napjainkig**

Jugoszláv alszekció

Papp Norbert: A déli irány a magyar geopolitikai gondolkodás szintjeiben
Lörinczné Bencze Edit: Az EU további bővülése: a jugoszláv utódállamok
Reményi Péter: A jugoszláv városhálózat rang-nagyság eloszlásának változásai
Pámer Zoltán: A bosznia-hercegovinai Szerb Köztársaság politikai földrajza
Mérei András–Szalai Gábor: A „Schwabische Türkei" németségre ható politikák a két világháború között
Papp Tibor: A monarchiabeli szerb sajtó viszonyainak alakulása a 20. század elején

Román alszekció

***Sallai János**:* Gazdasági kapcsolatok a román–magyar határon a 19. század második felében
Bánhidy András: Az 1921. évi romániai földreform
Kókai Sándor: A Bánság etnikai kulturális közösségei és szervezetei a 20. század elején
Sarnyai Csaba Máté: Az erdélyi katolikus státus
Gulyás László: Az 1925. évi román közigazgatási reform

4. SZEKCIÓ: **Regionális és földrajzi folyamatok Közép-Európában**

Csüllög Gábor: A trianoni határok szerepe Magyarország térszerkezetének kialakulásában
Székely Andrea: Az eurorégiók szerepe a határok lebomlásában
Szabó Sándor: A Nyugat- és Közép-Dunántúli régió iparszerkezete a dualizmus korában és a két világháború között
Kocinszky György–Kuttor Dániel: Változó gazdasági térszerkezet Kelet- és Közép-Európában, különös tekintettel Magyarországra és Szlovákiára
Demeter Gábor–Radics Zsolt: Fejlettségi különbségek járási szintű vizsgálata a Dunamedence középső és alsó szakaszán a két világháború között
Szabó Richard: Hitelintézetek átalakulása az 1920-as határváltozások következtében
Starics Roland: A kisipar jelentősége a Nyugat-Dunántúlon a szocializmus éveiben
Lux Gábor: Perifériks iparfejlődés, szerkezetátalakítási törekvések: Baranya megye és az államszocialista iparpolitika
Molnár Ernő: Románia rendszerváltás utáni ipari szerkezetváltásának globális és regionális aspektusai
Gyermán István: Az orosz–ukrán gázválság hatásai Horvátország, Bosznia és Szerbia földgáz ellátására
Besze Tamás: A 20. századi Magyarország a globális városrégiók fogságában
Zsótér Brigitta: A mezőhegyesi cukorgyár bezárásának körülményei

III. TÖBB NEMZETISÉGŰ ÁLLAMOK KELETKEZÉSE ÉS FELBOMLÁSA KÖZÉP-EURÓPÁBAN KONFERENCIA
2011. március 4. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Prof. Dr. Szávai Ferenc (KE): **Az Osztrák–Magyar Monarchia államutódlása: a délszláv példa**

Prof. Dr. Majoros István (ELTE): **Franciaország szerepe az első jugoszláv állam megszületésében**

Dr. habil. Gulyás László (SZTE): **Néhány gondolat a Szerb–Magyar Történész Vegyes Bizottság „Alapelvei"-hez, avagy a 20. századi szerb–magyar történelem kritikus pontjai**

Dr. habil. Pap Norbert (PTE): **Az albán nemzeti integrációs törekvések a Nyugat-Balkánon**

Dr. habil. Sokcsevits Dénes (PTE): **Bleiburg és a második világháborús partizán megtorlások visszhangja a mai horvát közéletben**

Prof. Dr. Hajdú Zoltán (MTA RKK): **Föderációk összeomlása és a második jugoszláv összeomlás általános és különös elemei**

Dr. habil. Juhász József (MTA TTI): **Jugoszlávia felbomlásának interpretációi a nyugati szakirodalomban**

1. SZEKCIÓ: **A Balkán története a 19. századtól napjainkig**

Dr. PhD M. Császár Zsuzsa–Mérei András PhD-hallgató: A migráció hatása a vallási térszerkezet változására a Vajdaságban az elmúlt 60 évben

Lőrinczné Dr. PhD Bencze Edit: Külső és belső határok a Nyugat-Balkán regionális térfelosztásában

Dr. PhD Reményi Péter: A jugoszláv utódállamok fragmentálódó városhálózata

Miszlay Zsolt PhD-hallgató: A Déli Vasúttól a DSA-ig, Monarchiából Jugoszláviába vasúton

Léphaft Áron PhD-hallgató–Dr. PhD Végh Andor: Vegyes etnikumú konfliktuszónák és azok területeinek alakulása a volt jugoszláv térségben

Dr. PhD Vizi László: Illyria a francia nagyhatalmi politikában a 19. század elején

Dr. CsC Nagy Miklós Mihály: Balkán-kép vagy a Balkán képei (A Balkán-félsziget a magyar katonai utazási irodalomban)

Dr. PhD Suba János: A magyar–jugoszláv határszakasz határjelei 1921–1932

Dr. PhD Sípos József: A vajdasági magyar pártok a 20-as évek elején

Pap Tibor: A párhuzamosok és a végtelen. Montenegró kiválása az aszimmetrikus államszövetségből és az önállóság perspektívái

Dr. PhD Csüllög Gábor: Államtér problémák a Balkánon a 20. század elején

2. SZEKCIÓ: **Magyarország története és az utódállamok története**

Dr. habil. Zakar Péter: Társadalmi és egyházi reformtörekvések a csanádi egyházmegyés papság körében 1848/49-ben

Pfuscher Emese PhD-hallgató: Mikszáth-adaptációk: családpolitikája regionális szinten II.

Takács Gyula PhD-hallgató: A Vörös Őrség

Polgár Tamás PhD-hallgató: Kelet-Galícia 1918–1919

Miklós Péter PhD-hallgató: Szeparáció vagy integráció? Szlovák–magyar együttélés Csanád vármegyében (1945–1949)

Dr. PhD Jobbágy István: A szlovákiai magyar kisebbség intézményrendszere (1990–2004)

Spisák Mónika PhD-hallgató: A három prágai egyezmény. Cseh centralizációs törekvések a második világháború utáni Csehszlovákiában

Vincze Gábor: A Szent Mihály Arkangyal Légió/Vasgárda: fasiszta terrorszervezet – vagy valami egyéb?

Dr. PhD Sarnyai Csaba Máté: Két korszak, két nézet az Erdélyi Katolikus Státussal szemben (Csorba Ferenc és Onisifor Ghibu)

3. SZEKCIÓ: **Gazdaságtörténet és regionális folyamatok**

Stárics Roland PhD-hallgató: A magyar és a kelet-közép-európai kis- és középvállalkozások gazdasági teljesítményének és hatékonyságának összehasonlítása (2003–2008)

Prof. Dr. Kaposi Zoltán: Pécs gazdasági helyzete a szerb megszállás idején (1918–1921)

Dr. PhD Juhász Krisztina: Magyar vállalatok terjeszkedése Kelet-Közép-Európában

Dr. PhD Zachar Péter: Neokorporatív társadalmi-gazdasági érdekegyeztetés Közép-Európában: A szlovén modell

Dr. habil. Sallai János: Észtország politika földrajza, és biztonságpolitikája

Nagyházi György: A Lengyel regionális politika bemutatása a Sziléziai Vajdaság példáján

Németh Ádám PhD-hallgató: Ország az államban. Latgale történeti földrajza és nemzetiségi szerkezetének átalakulása

Bacsa Beatrix PhD-hallgató: A romák társadalmi helyzete Bulgáriában

Hartl Mónika PhD-hallgató: A határon átnyúló fejlesztések az Ister–Granum Eurorégió példáján

Dr. habil. Gulyás László: A rendszerváltás utáni magyar munkaerőpiac jellemzői, különös tekintettel a regionális különbségekre

IV. TÖBB NEMZETISÉGŰ ÁLLAMOK KELETKEZÉSE ÉS FELBOMLÁSA KÖZÉP-EURÓPÁBAN
2012. március 2. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Dr. habil. Marjanucz László: **A modern román államiság kezdetei 1812–1861**
Prof. Dr. Raffay Ernő: **Az ideológia szerepe Nagy-Románia létrejöttében**
Prof. Dr. Majoros István: **Franciaország szerepe Nagy-Románia létrejöttében**
Prof. Dr. habil. Szakály Sándor: **A második bécsi döntés és a katonai bevonulás**
Dr. habil. Gulyás László: **A közigazgatási reformok és a kisebbségi kérdés a szocialista Romániában**
Vincze Gábor: **Budapest Románia politikájának két mélypontja (1958, 1988) – és ami közte történt**

1. SZEKCIÓ: **A Habsburg Birodalom és utódállamainak története**

Döbör András PhD-hallgató: A Jelenkor és Társalkodó a nemzeti identitás és a polgári átalakulás szolgálatában az 1830as években
Lendvai Tamás PhD-hallgató: A Magyar Katolikus Egyház oktatáspolitikája és az 1868. évi XXXVIII. tc. közötti elvi eltérések értelmezése a Főrendiházi Napló, és a(z) (Új) Magyar Sion egyháztörténeti folyóirat alapján
Polgár Tamás PhD-hallgató: Ukrajna–Kelet-Galícia–Kárpátalja 1917–1921
Takács Gyula PhD-hallgató: Krasznojarszk, 1919. augusztus 1–2.
Dr. PhD Vizi László Tamás: A trianoni békediktátum aláírójának népbírósági pere
Dr. PhD Andrej Tóth: A magyar nemzeti kisebbség helyzetének néhány aspektusa az első Csehszlovák Köztársaságban (1918–1938)
Dr. PhD Kugler József: A békés-csanádi szlovák parasztcsaládok csehszlovákiai letelepítése a lakosságcsere keretében (1945–1948)
Forró Lajos PhD-hallgató: Egy népirtás dokumentálása. Jugoszláv partizán iratok 1944–45-ben
Dr. habil. Sallai János: Nyugati határunk biztonsági zálog: az aknamező (1949–68)
Miklós Péter PhD-hallgató: Balogh István és a Független Kisgazdapárt felbomlása (1946–1947)

2. SZEKCIÓ: **Közép-Európa gazdaságtörténete**

Prof. Dr. Kaposi Zoltán: Hitbizományi működés a két világháború között
Trombitás Tímea PhD-hallgató: A vajdasági magyarság társadalmi-gazdasági jellemzői a munkaerő-piaci helyzet tükrében
Dr. PhD Zachar Péter Krisztián: Német-Ausztria keresztény-konzervatív gondolkodói és válaszaik a gazdasági válsághelyzetekre (1918–1938)
Vedrédi Katalin PhD-hallgató: Magyarországi köztérfejlesztések vizsgálata
Dr. PhD Juhász Krisztina: Románia, mint befektetési célterület
Martyin Zita PhD-hallgató: A termál- és gyógyfürdők szerepe a határon átnyúló turizmusban
Dr. PhD Keczer Gabriella: A felsőoktatás finanszírozása és teljesítménye a közép-európai államokban

3. SZEKCIÓ: **Románia története**

Dr. PhD Jakus János: Román betörés Erdélybe és kiveretésük 1916–1917

Dr. habil. Kókai Sándor: Az utódállamok berendezkedése a Bánságban (1918–1923)

Dr. PhD Sarnyai Csaba: Gondolatok az erdélyi katolikus státusról (1920–1931)

Dr. PhD Bretter Zoltán: Átmeneti Románia

Dr. PhD Suba János: A Román királyság nyugati erődrendszere 1939–41

Dr. Sípos József Csc: Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet 1920–1921-ben

Miklósné Dr. PhD Zakar Andrea: Konvergáló Erdély-percepciók: interetnikus párbeszéd a térség kontextusában – egy kutatás eredményei

Dr. PhD Bajmócy Péter–Balizs Dániel PhD-hallgató: A magyarországi és erdélyi városok etnikai homogenizációjának néhány aspektusa a 20. században

Dr. Tóth István: A bánsági románok

4. SZEKCIÓ: **Regionalista-geográfus szekció**

Dr. PhD Csüllög Gábor: A közép-európai Duna-völgy történeti földrajzi jellemzői

Dr. Nagy Miklós Mihály CsC: Államterek és Köztes-Európa

Szabó Richard PhD-hallgató: Demográfiai párhuzamok a XIX és XXI században (Tanultunk-e Trianonból?)

Pap Tibor PhD-hallgató–Dr PhD Sarnyai Csaba: A vajdasági magyar többségű önkormányzatok és a szerbiai regionalizációs folyamatok kapcsolata

Bacsa Beatrix PhD-hallgató: Etnikai viszonyok, arányok alakulása Bulgáriában a 2011-es népszámlálási adatok tükrében

Dr. PhD Bali Lóránt: A harkányi folyamat, avagy a közös tervezés kezdete a horvát–magyar határ menti együttműködés hajnalán

Dr. PhD Juhász György: Az elfelejtett alternatíva, az Alpok-Adriai Együttműködés

Lőrinczné Dr. PhD Bencze Edit: Az uniós csatlakozás támogatottságának változásai Horvátországban

Nagy Gyula PhD-hallgató: Környezeti igazságtalanság a Kárpát-medencei kisebbségek körében

Dr. PhD Molnár Gábor: Ethnos és polis. Etnikai és politikai közösségek egymásba dobozoltsága az archaikus és klasszikus kori Hellaszban

V. TÖBB NEMZETISÉGŰ ÁLLAMOK KELETKEZÉSE ÉS FELBOMLÁSA KÖZÉP-EURÓPÁBAN
2013. március 1. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Prof. Dr. Fodor Pál (MTA BTK TTI): **A dzsihád szerepe a klasszikus kori Oszmán Birodalomban**

Prof. Dr. Majoros István (ELTE): **Politikai és gazdasági modernizáció a 19. századi Oszmán Birodalomban**

Prof. Dr. Hajdú Zoltán (MTA KRTK RKI): **Az Oszmán Birodalom megítélésének változásai**

Prof. Dr. Szávai Ferenc (Kaposvári Egyetem): **Az Oszmán Birodalom felbomlásának államjogi kérdései**

Dr. habil. Gulyás László (SZTE): **Sevres-től Lausenne-ig, vagy hogyan kerülte el Törökország saját Trianonját?**

Dr. habil. Pap Norbert (PTE): **A szigetvári Szulejmán szultán kutatás és különös jelentősége**

1. SZEKCIÓ: **Az Oszmán Birodalom és Köztes-Európa története**

Dr. Csüllög Gábor PhD: A Török Birodalom balkáni területi rendszere

Tóth Hajnalka PhD-hallgató: A karlócai béke és következményei

Dr. Nagy Miklós Mihály CsC: Egy nagyhatalom története a térben

Lecturer Yücel Namal: According to the Türkish resources: Helps of Hungarians to the Ottoman Red Crescent Association during the First World War

Prof. Dr. Melek Colak PhD*:* Kemal Atatürk kulturpolitikája

Miszlay Zsolt doktorjelölt: „Görög Trianon" – A pontuszi görögök genocídiuma

Dr. Forman Balázs PhD: Az 1921-es görög–török háború és a ciprusi kérdés

Dr. habil. Császár Zsuzsa–Bacsa Beatrix PhD-hallgató: Reiszlamizációs folyamatok a Balkán egyes államaiban

Simonné Dr. Pallós Piroska PhD*:* Szándékok, koncepciók az oktatás megreformálására az Oszmán Birodalomban 1839–1918

Polgár Tamás doktorjelölt: Ukrajna a német és a szovjet politika erőterében az első világháború végén

Dr. Vizi László Tamás PhD: „Trianon teóriájánál rosszabb Trianon praxisa". A békediktátum tízedik évfordulója – 1930

Dr. Suba János PhD: A visszatért területek katonai közigazgatása (1938–1941)

Dr. Sarnyai Csaba Máté PhD: Az erdélyi magyar oktatási intézmények helyzetének fő vonásai az 1920-as években

D. Fizel Natasa PhD-hallgató: Vallás és oktatás a Ferenc József Tudományegyetemen az 1920-as években

2. SZEKCIÓ: **Regionális folyamatok, regionalizmus**

Lőrinczné Dr. Bencze Edit PhD: Decentralizáció és regionalitás a horvát uniós csatlakozás árnyékában

Gerdesics Viktória PhD-hallgató: Belgrádtól Brüsszelig, avagy a horvát országimázs alakulása

Dr. Bali Lóránt PhD: A horvát–magyar IPA nyerteseinek térbeli elhelyezkedése, és ágazati sajátosságai

Dr. Juhász Krisztina PhD: Kelet-Közép-Európa országainak versenyképessége
Horváth Sarolta Noémi PhD-hallgató*:* Nagyvárosi régiók fejlesztésének tendenciái a visegrádi országokban
Dr. Bajor Tibor PhD–Prykhodko Volodymyr PhD-hallgató: Kárpátalja közlekedési logisztikai rendszere
Heindl Zsombor PhD-hallgató: Az egyetemi hallgatók jelenlétének hatása Pécs gazdaságában
Páger Balázs PhD-hallgató: Innovációs rendszerek a közép-európai nem nagyvárosi térségekben: a Dél-dunántúli régió példája
Szügyi Éva doktorjelölt–Trombitás Tímea PhD-hallgató: Regionalizációs folyamatok Szerbiában
Pap Tibor PhD-hallgató: Regionális törekvés vagy belső sokszínűség: a goranik és szerbek viszonya

3. SZEKCIÓ: **Köztes-Európa országainak gazdaságtörténete**
Prof. Dr. Kaposi Zoltán: Egy szlavóniai nagybirtok gazdasági változásai (18–19. század)
Mátyus Ákos: Gazdasági fejlődés és hitelezés a 19. századi Balkánon
Dr. habil. Kókai Sándor PhD: Miért nem lett a Bánság a Balkán-kapuja a dualista korszakban?
Balizs Dániel PhD-hallgató: Asszimiláció és identitás a történeti Vas megye nemzeti kisebbségei körében
Dr. Koudela Pál PhD: Selmecbánya helyi és regionális szerepe a magyar gazdaságban a 19–20. században
Döbör András doktorjelölt: A reformkori közbeszéd tematizálása a gazdasági és társadalmi átalakulás mentén a Jelenkor hasábjain
Dr. Tóth István: A felvidéki szlovák pénzintézetek, szlovák sajtó a szlovák mozgalom szolgálatában 1868–1918
Dr. Zachar Péter Krisztián PhD: „Államkapitalizmus”, „szervezett piacgazdaság”, „hivatásrendi állam”? A liberális gazdaságszervezés alternatívái Közép-Európában a két világháború között
Horeczki Réka PhD-hallgató: A kisvárosok ipari átalakulása a XX. században
Weber Erika PhD-hallgató: A dél-alföldi élelmiszeripar változásának vizsgálata
Pető Bálint PhD-hallgató: Trianon hatása a DKMT eurorégióra

VI. TÖBB NEMZETISÉGŰ ÁLLAMOK KELETKEZÉSE ÉS FELBOMLÁSA KÖZÉP-EURÓPÁBAN
2014. március 7. Szeged.

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Dr. habil. Gulyás László (Szegedi Tudományegyetem): **Az első világháború és egymást keresztező államépítő törekvések**

Prof. Dr. Szilágyi István (Pécsi Tudományegyetem): **A versailles-i békerendszer geopolitikai következményei**

Prof. Dr. Szávai Ferenc (Kaposvári Egyetem): **A versailles-i békerendszer gazdasági dimenziója különös tekintettel a jóvátétel kérdéskörére**

Prof. Dr. Hajdú Zoltán (MTA KRTK): **A Balkán az európai hatalmak „érdekhálójában" és a belső modernizációs kísérletek sajátosságai a két világháború között**

Prof. Dr. Baranyi Béla (Debreceni Egyetem): **A határ menti szerep újraértelmezése Trianon után**

Prof. Dr. Horváth Gyula (MTA KRTK): **Regionális tudomány a Kárpát-medencében. Egy könyvsorozat nemzetstratégiai tanulságai**

1. SZEKCIÓ: **Az Oszták–Magyar Monarchia és az első világháború**

Dr. PhD Frisnyák Zsuzsa: A magyarországi vasutak felkészítése egy potenciális háborúra (1890–1914)

Polgár Tamás PhD-hallgató: Lángba borítani Oroszországot. Egy kétélű fegyver az első világháborús német politikai eszköztárban

Dr. PhD Makkai Béla: A balkáni „lőporos hordó" izzó kanóca. Bosznia-hercegovinai konfliktus-leltár a világháború előestéjén

Dr. PhD Andrej Tóth: Masaryk elképzelései a világháború utáni Csehszlovákiáról és Kelet-Közép-Európa térségéről – áttekintés"

Dr. CsC Nagy Miklós Mihály: A központi hatalmak katonai kényszerei és területi céljai a nagy háború első időszakában

Dr. PhD Yücel Namal: Attila Von Orbók and Armenians

Dr. PhD Vizi László Tamás: A világháborús válság kezelésének egy lehetséges kormányzati alternatívája: a Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium a húszas évek első felében

Dr. PhD Suba János: Erődvonalak a Kárpát-medencében a két világháború között

Dr. PhD Orosz László: A két világháború közti német történettudomány közelítése Köztes-Európa népeinek vizsgálatához

Zeman Ferenc PhD-hallgató: Az első világháború és közvetett és közvetlen hatásai a választások lebonyolítására Hódmezővásárhely példáján keresztül

Vincze Gábor: A nagyváradi négyes honvédek az Isonzónál

Dr. univ. Tóth István: Alföldi szlovák honvédek az első világháborúban

*2. szekció:***KÖZTES-EURÓPA POLITIKAI FÖLDRAJZI KÉRDÉSEI ÉS GEOPOLITIKA HELYZETÉNEK VÁLTOZÁSAI**

Dr. habil. Pap Norbert: A magyar keleti nyitás doktrína és az új, Davotoglu-i külpolitika

Papp Tibor PhD-hallgató: Autonómia és/vagy integráció

Dr. Oroszné Dr. PhD Takács Katalin: „hát hol vagy otthon elhaló szavak harsány szünetében" – A magyarországi németek identitáskeresésének útjai

Koller Inez PhD-hallgató: Szellemtörténeti adalékok a Pécsi Naplóból
Dr. habil. M. Császár Zsuzsa: A magyarországi református népesség térbeli struktúrájában történt változások a 2011-es népszámlálási adatok alapján

Fiume alszekció

Dr. PhD Andrási Dorottya: A Fiuméra vonatkozó autonómia terjedelme és intézményei az 1868-as magyar–horvát kiegyezést követő években (1868–1883)
Dr. PhD Simon. P. Piroska: Città Olocausta" Fiume – az áldozat városa
Ordasi Ágnes: Batthyány Tivadar és Fiume kapcsolata
Dr. PhD Bali Lóránt: A Fiumei kikötő változó szerepe a magyar viszonyrendszerben, különös tekintettel a Trianon utáni agrárexportra

3. SZEKCIÓ: **regionális folyamatok (regionalizmus és regionalizáció) Köztes-Európa országaiban az első világháborútól napjainkig**
Dr. PhD Csüllög Gábor: Az új nemzetállamok regionális problémái Közép-Európában (1920–1939)
Dr. habil. Kókai Sándor: Trianon hatása a Bánság városhálózatára (1910–2010)
Dr. PhD Koudela Pál: A kivándorlás és jólét összefüggése hazánkban az első világháborútól napjainkig
Dr. PhD Szabó Pál–Farkas Máté PhD-hallgató: Kelet-közép-európai régiók térszerkezeti tipizálása
Horváth Péter PhD-hallgató: A népi kultúra kohéziós szerepe az interregionális kapcsolatok erősítésében
Kovács Szilárd PhD-hallgató: Területi különbségek Bajorországban
Dr. PhD Molnár Ernő–Lengyel István PhD-hallgató: A debreceni gyógyszeripar humán erőforrás alapjai a XXI. században
Weber Erika PhD-hallgató: A mezőgazdasági kistermelők helyzete a Dél-Alföldön

4. SZEKCIÓ: **Köztes-Európa gazdaságtörténete a 19. század végétől napjainkig**
Prof. Dr. Kaposi Zoltán: A herceg Esterházy család földbirtoklása (17–20. század)
Dr. PhD Barancsuk János: Kapcsolat és különállás: A magyar gazdasági gondolkodás mintázatai a Kiegyezést követően
Dr. PhD Strausz Péter: A modern termelésirányítás nyugati modelljeinek magyar recepciója 1910–1945 között
Dr. PhD Zachar Péter: Az első világháborút követő társadalmi átalakítás kérdése: jóllét diskurzus és kapitalizmus-kritika a két világháború közötti Magyarországon
Horeczki Réka PhD-hallgató: Az urbanizáció kibontakozása a Kárpát-medencében
Vedrédi Katalin PhD-hallgató: Köztérfejlesztések hatásai néhány év távlatából – a budapesti Mátyás tér példája
Haffner Tamás PhD-hallgató: Zsolnay Gyár tündöklése és viszontagságai
Mihályi Péter Dániel PhD-hallgató: A szegedi idegenforgalmi szektorban dolgozók származási- és lakhelyének térbeli jellegzetességei
Lőrinczné Dr. PhD Bencze Edit: A versenyképesség és a jól-lét percepciói a Nyugat-Balkán államaiban a válság tükrében
Zemniczky Nándor PhD-hallgató: Új lehetőségek a szerb-magyar gazdasági kapcsolatokban
Dr. PhD Cseresnyés Ferenc: Veszély, vagy inkább a liberális demokrácia szükséges korrekciója a Fidesz jobbközép kormányzása?

2.3.4. Taylor Vezetéstudományi Konferencia 2011–2014.

I. Taylor vezetéstudományi konferencia
Taylor után 100 évvel − Vezetéstudományi és emberi erőforrás kihívások a 21. század elején
2011. május. 27. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Prof. Dr. Poór József (Szent István Egyetem): **Trendek-tendenciák az emberi erőforrás menedzsmentben empirikus kutatások tükrében**

Prof. Dr. Berde Csaba (Debreceni Tudományegyetem): **A funkcionalizmus lehetőségei a vezetés-kutatásban**

Karoliny Mártonné Dr. Csetneki Zsuzsanna (Pécsi Tudományegyetem): **Személyzeti döntések és a közös ló háta**

Prof. Dr. Székely Csaba (Nyugat-Magyarországi Egyetem): **A stratégiai menedzsment alteregói és elágazásai**

Prof. Dr. Koltai Dénes (Pécsi Tudományegyetem): **Kiégés**

Dr. Tasi Miklós (Vis Valor Kft.): **Magyarország legnagyobb privatizációja – a Tungsram-GE sztori**

1. SZEKCIÓ: **Agrár-, projekt- és klasztermenedzsment**

***Jarjabka Ákos (PTE KTK)**:* A projekt-teamek menedzselésének megítélése a taylori vezetési elvek alapján

Turcsányi Katalin (PTE ETK ZKK): Projektszemlélet a közszférában

Gönczi Kornélia (NYME): Az EU-bizottság által IT infrastrukturális tenderek projektjeikben alkalmazott ajánlott módszerek

Weiner János (PTE KTK): Klaszterek értékelése, klasztermenedzsment és klaszterek belső működési folyamatai

Szabó Ferenc (SZTE JGYPK): Klaszterek Magyarországon, mit hoz a jövő?

Cehla Béla, Vántus András (DE AGTC): A hazai juhászatok időszakos munkáinak jelenléte és jellemzői egyéni (családi) gazdaságokban

Vántus András, Cehla Béla (DE AGTC): Az egyéni (családi) gazdaságok szervezeti jellemzőinek bemutatása néhány juhászati telep példáján

Kulcsár Gergely (DE AGTC): Ellátási lánc menedzsment vizsgálata a tej-termékpályán

2. SZEKCIÓ: **Emberi erőforrás menedzsment**

Nádasdi Ferenc (DF): A lágytudományok hatása a vezetéstudomány fejlődésére

Szabó Zsófia (Accor-Pannon Hotels Zrt.): Nemzetközi humán erőforrás menedzsmentet befolyásoló tényezők elméletben és gyakorlatban

Dajnoki Krisztina (DE GVK): A munkaerő-ellátás sajátosságai az Esélyegyenlőségi Emberi Erőforrás Menedzsmentben

Laki Ildikó (SZTE JGYPK): Társadalmi felelősségvállalás és a fogyatékos munkavállalók

Móré Mariann (DE GYFK): A különböző életkorból adódó munkahelyi beilleszkedési, beillesztési nehézségek

Csehné Papp Imola (SZIE GTK): Női szerepváltások: karrier, család

Juhász Csilla (DE GVK): Az elvárások hatásirányai

Juhász Krisztina–Németh János Pál (Harsányi János Főiskola): Magyar vállalkozások külföldi beruházásai és a sikerek emberi erőforrás háttere

Gulyás László (SZTE)–Turcsányi Enikő (CSM Tanulási Képességet Vizsgáló Bizottság): A felnőttképzés kihívásai Magyarországon

3. SZEKCIÓ: **Képzés, tudásmenedzsment**

Nagy Enikő Ágota (DF): Oktatás a XXI. század elején az emberi megújulás tükrében

Lazányi Kornélia (Óbudai Egyetem): Vezetői szerepek változása a munkavállalói képzettség változásának tükrében

Tóthné Téglás Tünde (SZTE): A kritikus kompetencia

Titkos Csaba (PTE KTK): Típusok és módszerek a tudástranszferben

Sipos Norbert (PTE): Kapcsolódjunk a tehetségekhez!

Balogh Gábor (PTE): Tehetségmenedzsment szempontok a „Pécsi Közgáz" végzősei körében

Turcsányi Enikő (CSM Tanulási Képességet Vizsgáló Bizottság)–Gulyás László (SZTE): Az élethosszig tartó tanulás pszichológiai aspektusai

Keczer Gabriella (SZTE JGYPK): A felsőoktatás-menedzsment oktatása

4. SZEKCIÓ: **A vezetés hard és soft aspektusai**

Orbán József–Kalmár Sándor–Karácsony Péter (NYME MÉK): Időtanulmányok létjogosultsága a 21. században

Bácsné Bába Éva (DE AGTC): Változás-vezetéshez kapcsolódó idővizsgálatok

Szabó Richard (Óbudai Egyetem): Taylorista módszerek a pénzügyi szolgáltatásban

Tóth József (KF GAMF): Dinamikus rendszermodell szerkesztése mátrix formában

Ziegler Éva (Ziegler Consulting): Egy új megközelítés: rendszerelméleti alapú emberi erőforrás- és időgazdálkodás – egy gyakorlati modell alapjai

Terjék László (DE GVK): A biztonsági kultúrának, mint a szervezeti tőke egyik elemének a vizsgálata

Juhász Tímea: Milyen vállalati kultúrában valósul meg a családbarát kezdeményezés?

Málovics Éva (SZTE GTK): A családi vállalkozások kultúrája – szakirodalmi összefoglaló

Horváth Sarolta Noémi (SZTE GTK): Az utasok választásának hatása a repülőtéri menedzsmentre

5. SZEKCIÓ: **Közmenedzsment, civil szervezetek**

Pierog Anita (DE GVK): Új kihívások a vezetésben: civil szervezetek

Szabados György–Töviskes Imre–Szabados Krisztián (DE GVK): Civil szervezetek – status quo és szervezetfejlesztés

Orbán Hedvig (SZTE JGYPK): Kulturális menedzsment és kultúraközvetítés egy évtizedek óta működő és egy újonnan létrehozásra kerülő közművelődési intézményben

Gályász József (DE GVK): Speciális hálózatok a közszférában

Láczay Magdolna (DE GYFK): Egy közmenedzsment feladat társadalmasításának tradíciói

Kárpáti József (SZTE GTK): Magyary Zoltán nyomában – egy átfogó közigazgatási kontrolling rendszer lehetőségei

Antal József (DE GVK): Az energiamenedzsment lehetőségei és kihívásai a közszférában

Gergely Éva (DE GVK): A teljesítménymenedzsment gyakorlata a vállalati szférában és az önkormányzatoknál

Szügyi György: A XXI. század teljesítménykényszere és a Taylor által felvetett „rendszer elsődlegessége az emberrel szemben" dilemmája

II. Taylor vezetéstudományi konferencia
Vezetés és hatékonyság Taylor után 101 évvel”
2012. június 1. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Prof. Dr. Székely Csaba egyetemi tanár (Nyugat-Magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar): **Gondolatok az innovatív stratégiák kialakításáról**

Dr. habil. Csath Magdolna **egyetemi tanár (Kodolányi János Főiskola): Üzleti modell innováció, nyitott innováció, agilis vállalat**

Dr. Tasi Miklós ügyvezető (Vis Valor Kft.): **Taylor és Konfuciusz – Nyugat és Kelet találkozása, avagy egy multinacionális üzleti kaland**

Karoliny Mártonné Dr. Csetneki Zsuzsanna egyetemi docens (Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar): **A stratégiai HR új fókuszai**

Dr. Balogh László egyetemi docens (Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar): **A sportolók sportszervezettel kapcsolatos szervezetpszichológiai attitűdjeinek vizsgálata**

1. SZEKCIÓ: **Emberi erőforrás menedzsment I.**

Móré Mariann: Beillesztettek? A munkahelyi beillesztés folyamata az egyén megközelítésében

Szoboszlai Viktória: A globális sikeresség feltétele: a kompetenciák fejlesztése

Losonci Dávid: A lean termelési technikák és emberi erőforrás menedzsment gyakorlatok kapcsolata – alkalmazási szint és működési teljesítményre gyakorolt hatások

Kozák Anita: A munkahelyi beillesztés kommunikációs különbségei az egyes generációknál

Juhász Csilla: Ösztönzésmenedzsment

Finna Henrietta–Gyökér Irén: Nemzetközi karrierutak és karriermenedzsment a hazai vállalatok gyakorlatában

Dajnoki Krisztina: Munkavédelmi feladatok megítélése a fogyatékos, illetve a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásában

Csutkai Réka: A szervezeti kultúra jelentősége a multinacionális vállalatok humánerő gazdálkodásában

Cseh Judit: Taylori szempontok a megváltozott munkaképességű személyek integrált foglalkoztatásában

2. SZEKCIÓ: **Emberi erőforrás menedzsment II.**

Gulyás László: A görög munkaerőpiac újabb fejleményei 2004–2011

Vántus András: A szervezettség és foglalkoztatottság gyakorlati összefüggései

Turcsányi Enikő–Gulyás László: A munkanélküliség pszichológiai és gazdasági vonatkozásai

Titkos Csaba: A fejlesztés szerepe a megértés kulturális-fogalmi korlátainak felismerésében

Sipos Norbert: Herzberg tényezők a Pécsi közgázon

Oláh Judit: A munkaerő-kölcsönzés elméleti és gyakorlati megalapozása

Marczellné Szilágyi Eszter: A személyiségjegyek és az érzelmi intelligencia szerepe a hallgatólagos tudás formálódásában

Juhász Tímea: Férfiak gyermekgondozási szabadságon – empirikus vizsgálat alapján

Hegedűs Henrik: Paradigmaváltás a humánerőforrás gazdálkodásban

***3. SZEKCIÓ:* Képzés, felsőoktatás tudásmenedzsment**

Keczer Gabriella: Egyetemirányítási reformok Európában

Petákné Balogh Anikó: A „varázsló" és tanítványa – Személyre szabott tudásmenedzsment megoldások a felsőoktatásban

Pádár Katalin: A fiatal tehetségek innovatív toborzása: a szakmai diákversenyek szervezésének potenciális haszna – egy nemzetközi kutatás eredményei

Daruka Eszter: Az Y generációs tehetségek menedzselése

Czeglédi Csilla, Borsos Eszter: Női karrierút a felsőoktatásban

Bunya-Szabados Anikó: A felsőoktatás szervezési, minőségmenedzselési dilemmái

Borsi Csaba: A kötelesség és érdekeltség konfliktusa a munkaerőpiaci képzésekben

Boga-Pohl Patrícia–Bácsi Judit: A szellemi tőke és az innováció kapcsolata – a tudásmenedzsment szerepe a versenyképességben

Barizsné Hadházi Edit: Vállalatok képzési tevékenységének empirikus elemzése

***4. SZEKCIÓ:* A vezetés soft és hard aspektusai**

Troy Wiwczaroski: John Stuart Mill, Frederick Taylor and Homo economicus: Management, Rationalization and Human Capital

Szabó Richard: Taylorizmus és IT a modern pénzügyi szolgáltató intézményeknél

Sipos Anna: Szervezés- és vezetéstudomány tudománymetriai és informetriai megközelítésben

Németh János Pál: Szervezeti megoldás a vállalati érdekek belső védelmére

Németh Gergely: A tökéletesre való törekvés képtelensége

Láczay Magdolna: A vezetési tradíciók kutatásának hazai lehetőségei

Kristóf Péter: Stratégiai controlling az informatikai teljesítmény-menedzsmentben

Joó Lajos: A lebontó és építkező gondolkodásmód jelentősége a kommunikáció és a vezetés eredményességében

Benedek Andrea–Takácsné György Katalin: A vállalatirányítás CSR központú kérdései

Bácsné Bába Éva: Idővizsgálatok vezetési és szervezeti folyamatokban

***5. SZEKCIÓ:* Vállalkozások, piac, politika**

Szabó Ferenc: A hulladékgazdálkodás makrokörnyezetének változásai

Pakurár Miklós: Az ostorcsapás-effektus teória jelentősége az ellátási lánc menedzsmentben

Osvát Krisztina: Kísérletek az ausztrál őslakosok bevonására a modern piacgazdaságba

Nagy Miklós: Politikai döntés és frontier (A víz és a folyóvíz szerepe a politikai menedzsmentben)

Málovics Éva: A piaci és a vállalkozói orientáció vizsgálata kkv-knál és családi vállalkozásoknál

Magyar Zoltán: Lakossági célcsoport pénzügyi közvetítőkkel kapcsolatos attitűdjének vizsgálata

Juhász Krisztina: A globalizáció hatása a „Deutschland AG" átalakulására

Gór Arnold: A fenntarthatóság és versenyképesség elsődleges színterei a mezőgazdasági vállalatokban

Gályász József: A technopolisz programok strukturálása

Flaskár Anett: A franchise szervezetek létezését magyarázó elméletek

***6. SZEKCIÓ:* Változtatásmenedzsment, szervezetfejlesztés, projektmenedzsment**

Ziegler Éva: „Merre lépjek?" váltás-, változtatás-, és válságmenedzsment megelőző lépések gyakorlati kezelés

Terjék László: A biztonsági kultúra szervezeti fejlesztési lehetőségei

Németh Anikó: Megbízhatóság-kockázat központú projekt szakértői mátrix

Mohácsi Márta: Kommunikációs stratégiák és eszközök szerepe a szervezetfejlesztésben

Mesics Olívia: Változtatásmenedzsment vezetői szemmel

Herczeg László: Változtatásmenedzsment és folyamatoptimalizálás a vállalati stratégia tükrében

Gönczi Kornélia: Új projektmenedzsment módszer a sikeres projektekért a gazdasági válság körülményei között

Elekes Edit: Élet a projekt előtt, közben és után – Vezetési funkciók és projektmenedzsment egy adott szervezetben

Blastik Mátyás: Teammunka differenciált értelmezése és a magyarországi munkaszervezetek érettségének elemzése régiós kontextusban

Benke Mariann: Változásmenedzselési modellek, mint szervezeti sikertényezők

***7. SZEKCIÓ:* Közmenedzsment, civil szervezetek**

Orbán Hedvig: Tartalomfejlesztési lehetőségek, irányzatok hazánk közművelődési intézményeiben

Turcsányi Katalin: Az outsourcing-technika hatékonyságának megítélése napjaink egészségügyében

Szabóné Nagy Éva: Szervezeti tanulás a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárában; a könyvtár, mint tanuló szervezet

Szabados György: A nonprofit szervezetek menedzsmentje-egy felmérés következtetései

Pierog Anita: Civil szervezetek működési aktivitása Hajdú-Bihar megyében

Miklós Péter: Szervezési és vezetési kérdések egy szegedi önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságnál (2001–2011)

Kiss Zsuzsa: Esettanulmány egy technológiai innováció bevezetéséről

Dienesné Kovács Erzsébet: A humán erőforrások fejlesztése a profitorientált szervezetekben és a közszférában

Braunné dr. Fülöp Katalin: A közszféra kockázatmenedzsmentje PPP beruházások példáján

III. Taylor vezetéstudományi konferencia
Vezetés és szervezetek Taylor után 102 évvel
2013. május 31. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Prof. Dr. Berde Csaba: **Menedzsment trendek hatása a vezetési iskolák kialakulására**

Prof. Dr. Noszkay Erzsébet: **Tudásmenedzsment – módszertani megközelítésben**

Dr. habil. Nemeskéri Zsolt–Dr. habil. Krisztián Béla: **A taylori elvek a magyar gazdaságban**

Dr. Gyökér Irén egyetemi docens: **Humán tőke fejlesztése – globális karrierek**

Dr. habil. Gulyás László: **Taylor rémálma. Avagy az alternatív munkaidőrendszerek előretörése**

1. SZEKCIÓ: **Felsőoktatás, képzés, tudásmenedzsment**

Bartha Klára: A tudás- és technológiatranszfer értelmezése. Technológia, vagy tudástranszfer?

Dr. Henkey István: A munkakörnyezet együttműködési kompetenciái napjainkban

Keszler Ádám: Az előzetesen megszerzett tudás elismerése az Európai Unióban

Lenténé Puskás Andrea: A párhuzamos karrierépítés lehetőségei élsportoló egyetemisták körében

Pfau Christa: Szabadidősport rendezvények szervezése a kutató egyetemeken

Zsigmond Száva: Egy fogalom, három értelmezés – avagy ellentmondások a coach szerep értelmezésében

Dr. Keczer Gabriella: Üvegplafon 3.: Nők a kutatói pályán – fékek és hajtóerők

Dr. Veres Lajos: Tudásmenedzsment a területi stratégiai tervezés folyamatában

2. SZEKCIÓ: **Változásmenedzsment, szervezetfejlesztés, hatékonyság**

Göndör András: Szívvel vagy ésszel? Mi határozza meg a vezetői eredményességet?

Horváth András: Vissza a Jövőbe? Mikro-, kis- és középvállalkozások növekedési életpálya-menedzsmentje, valamint a tulajdonosi háttér generáció váltásainak kezelése

Kapitány Anna: Csoportkohézió, lojalitás és alkalmazotti teljesítmény összefüggésének vizsgálata a Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei vállalatok esetében

Dr. Kása Richárd: Folyamatjavítási módszerek és technikák fejlődése és szolgáltatásokra szabhatósága

Mesics Olivia: Változásvezetés kompetenciák értékelése vezetői szemmel

Szabó Krisztián: A taylori minőség 102 éve

Völgyiné Nadabán Márta: Változásmenedzsment eszközök alkalmazási lehetőségeinek vizsgálata klasztereknél

Dr. habil. Pakurár Miklós: Lean termelés az élelmiszeriparban

3. SZEKCIÓ: **Emberi erőforrás menedzsment**

Dr. Bácsné dr. Bába Éva: Keresd a nőt! Többlet erőforrást találsz a szervezetnek

Benke Mariann: Az emberi tőke „készletezési" problémáinak változó jellege

Dienesné dr. Kovács Erzsébet: Toborzási és kiválasztási problémák az emberi erőforrás menedzsment gyakorlatában

Dr. Juhász Csilla: Az elvárások és a teljesítmény összefüggésének néhány aspektusa

Kozák Anita: A munkahelyi beillesztés dokumentációja egy multinacionális szervezet magyarországi leányvállalatánál
Lepp Katalin: A teljesítményértékelés kapcsolata a humán erőforrás menedzsment különböző területeivel
Losonci Dávid: Teljesítményértékelés és javadalmazás a lean és hagyományos vállalatoknál
Dr. habil. Dajnoki Krisztina: Fogyatékos munkavállalók beillesztésének elősegítése, különös tekintettel az érzékenyítő tréningekre

4. SZEKCIÓ: **CSR, üzleti etika, szervezeti kultúra**
Birnbauer Erzsébet: Új tendenciák a management filozófiában – avagy: Mitől lesz etikus a vállalatvezetés?
Gáspár Gergely: Fenntarthatósági jelentések szerepe a hazai vállalatok környezetmenedzsmentjében
Hegedűs Mihály: Csaláslélektan a kkv szektorban
Krajcsák Zoltán: A tudatos elkötelezettség szervezeti jelentősége
Dr. Szilágyi Barnabás: Dolgozói elégedettségvizsgálat tapasztalatainak felhasználása a vezetői munkában
Tarró Adrienn: A transznacionális zöld vállalatok és a róluk készített ökológiai rangsorok mérési lehetőségei
Dr. Terjék László: A munkavédelmi biztonsági kultúra színvonalának megelégedettségi vizsgálata Hajdú-Bihar megye gazdasági szervezeteiben
Dr. habil. Láczay Magdolna: A szervezetfejlesztés és a szervezeti kultúra kapcsolatának vizsgálata egy térség vállalkozásaiban

5. SZEKCIÓ: **Projektmenedzsment, innováció-menedzsment, kommunikáció**
Berde Ágnes Barbara: Regionális innovációs szervezetek összehasonlító elemzése
Dr. Gönczi Kornélia: Új irányzatok a projektmenedzsmentben
Németh Anikó: Karbantartási projektek tervezése és modellezése
Palatinus Brigitta: A folyamatorientált vezetési filozófia szemléletének adaptálása egy konkrét kutatási projektben
Retkes Attila: Zenei fesztiválmenedzsment Magyarországon
Semeginé dr. Tariszka Éva: A szervezeti belső kommunikáció hatása a szervezetek hatékony működésére
Varga János: A nyitott innovációs üzleti modell és az együttműködésen alapuló piacgazdaság
Ziegler Éva: A kommunikáció fogalma a rendszertudományban
Dr. Mohácsi Márta: A vállalati kommunikáció sajátosságai

6. SZEKCIÓ: **Munkaerőpiac, foglalkoztatás**
Borsi Csaba: Start-munkaprogram Hajdúböszörményben
Dr. Juhász Tímea: Tudásmegőrzés a kismamák körében
Kiss Zsuzsanna: A Debreceni Egyetemen végzett diplomások foglalkoztathatóságának vizsgálata
Dr. Móré Mariann: A tudás szerepe a munkaerőpiacon
Dr. Oláh Judit: Pályakezdő diplomások a munkaerőpiacon
Dr. Vántus András: A foglalkoztatottság jellemzői és kitörési lehetőségei a hajdúszoboszlói munkaerőpiac területén
Csehné dr. Papp Imola: Ismerjük-e a munkaerőpiacot?

Dr. habil. Gulyás László: A részmunkaidős foglalkoztatás helyzete az EU-országaiban, a lisszaboni stratégia meghirdetésétől napjainkig (2000–2012)

7. SZEKCIÓ: **Üzleti döntések, piac, stratégia**

Blumné Bán Erika: Controlling a vezetés szolgálatában. Történeti fejlődés, perspektívák

Katona Norbert: Stratégiaalkotás monopolista környezetben

Dr. Nagy Miklós Mihály: Földrajzi tényezők és katonai döntések

Németh Gergely: Gazdasági döntéshozatal nehézségei (torzítások)

Osvát Krisztina: Az ausztrál őslakosok földjogi helyzetének változása és ennek piacgazdasági hatásai

Dr. Varga Zoltán: A vállalkozás-vezetés és a stratégia problémai a KKV szektorban

Szabó Ferenc: Az új szabályozás hatása a hazai hulladékpiacra

Dr. habil. Gályász József: Az üzleti szolgáltatások kiszervezésének trendje és a kutatás viszonya

8. SZEKCIÓ: **Civil szervezetek, közintézmények menedzsmentje**

Bedzsula Bálint: Napjaink vezető folyamatmenedzsment megközelítésének alkalmazási lehetőségei egy felsőoktatási intézménynél

Darnai Balázs: A Tudományos Élményparkok összehasonlító modellezése

Elekes Edit: Szervezetfejlesztési vizsgálat eredményei egy rendőr-főkapitányságon

Hegedűs Szilárd–Gácsi Roland: Javaslat Balanced Scorecard modell alkalmazására a hazai helyi önkormányzatok fejlesztéspolitikájában

Kovács Gergő Péter: Osztódás a közigazgatásban, avagy az új járási és polgármesteri hivatali struktúrák át-/kialakulása

Pierog Anita: Miről szól a civil érintettség?

Pirger Tamás: Győr-Moson-Sopron megye büntetés-végrehajtási intézetei a szervezeti kultúra aspektusából

Dr. Troy Wiwczaroski: Civic organizations – an approach of diverse understandings

Orbán Hedvig: A élményfunkciók megjelenése, küldetése hazánk közművelődési intézményeiben

IV. Taylor vezetéstudományi konferencia
Vezetés és szervezetek Taylor után 102 évvel
2014. május 31. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Dr. Vilmányi Márton egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem: **Szervezeti együttműködések változtatási mintázatai – Tayloron innen és túl**

Prof. Dr. Berde Csaba egyetemi tanár, Debreceni Egyetem: **Szakértői szervezetek autonómiája**

Prof. Dr. Székely Csaba egyetemi tanár, Nyugat-Magyarországi Egyetem: **Stratégiai kockázatmenedzsment**

Prof. Dr. Berács József egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem: **Tudásmunkások és a felsőoktatás nemzetközi versenyképessége**

Dr. Keczer Gabriella főiskolai docens, Szegedi Tudományegyetem: **Managing Harvard – egy elit egyetem irányítása és működtetése**

1. SZEKCIÓ: **Menedzsment módszerek**

Dr. Vántus András: A műszaki színvonal hatása a termék-előállítás eredményességére

Kurbucz Marcell Tamás: Projektek nyomon követése mátrixokkal

Dr. habil. Szabó Lajos: Stratégiai projektek vezetése

Szukits Ágnes: A controlling szerepe a vállalati teljesítmény tükrében

Németh Anikó: Karbantartás tervezés új köntösben

Katona Attila Imre: Kockázatalapú változó paraméterű szabályozó kártya kidolgozása a statisztikai folyamatszabályozásban

Dr. Terjék László: A biztonság menedzsment szervezeti kérdései a logisztikai ágazatban

Dr. Lazányi Kornélia: A biztonsági kultúra

Mozsár Lívia Alice: Informatikai alkalmazások menedzsment kérdéskörei multinacionális vállalatoknál

2. SZEKCIÓ: **Szektorok, vállalatok, vállalkozások**

Gyurácz-Németh Petra: A szállodalánc tagság és a sztenderdizáltság szintjének vizsgálata a hazai szállodákban

Katona Norbert: A szerencse forgandó? – a hazai szerencsejáték szektor alakulása a rendszerváltástól napjainkig

Palatinus Brigitta: A Debreceni Nemzetközi Repülőtéren végzett kérdőíves kutatás tesztelési időszakában kapott eredmények és következtetések bemutatása

Szabó Ferenc: A jogi szabályozás ellentmondásosságának hatásai a magyar hulladékgazdálkodási politika implementációjára

Dr. Paár Dávid: A sportszektor menedzselése gyenge fizetőképes keresletű piac mellett

Magyar Mária: 'Strategizing', avagy a stratégiaalkotás szerepe a hálózatban egy magyarországi autóipari beszállító példáján keresztül

Dr. Varga Zoltán: A kis- és középvállalkozások tőkeszerkezete és finanszírozási problémái

Horváth András: KKV életpálya modell jellegzetességek a Nyugat-Magyarországi Régióban

Almási Anikó: A vállalkozás tulajdonosa, mint a vállalati identitás forrása

***3. SZEKCIÓ:* Szervezetek, szervezetfejlesztés**

Dr. Láczay Magdolna: A duális szervezeti formák vezetői kérdései
Dr. Bácsné dr. Bába Éva: Sportszervezetek működési kereteinek változása
Pierog Anita: Szervezetfejlesztés módszertani kérdései
Kovács Gergő Péter: Szervezetfejlesztés az önkormányzati szektorban
Kovács Nikoletta: Módszertani lehetőségek az értékteremtés szolgálatában
Dr. Pakurár Miklós: A lean és a six sigma alkalmazása a vállalatok versenyképességének a javítására
Gáspár Gergely: A magyar ökoinnováció helyzete Európában
Tarró Adrienn: A transznacionális zöld vállalatok és a róluk készített ökológiai rangsorok mérési lehetőségei

***4. SZEKCIÓ:* Oktatás, tudásmenedzsment**

Dr. habil. Móré Mariann: A hallgatólagos tudás szerepe a munkahelyi beillesztés folyamatában
Ferincz Adrienn: Munkahelyi tanulás elősegítésének változásvezetési szempontjai
Dr. Szilágyi Barnabás: A tehetséggondozás, a vezetői kompetencia fejlesztés gondolkodási műveletekre alapozott megközelítése
Dr. Juhász Csilla: Tanul-e a tanulószervezet? Egy debreceni szervezet jellemzői
Dr. Balázs László: Érzelmi intelligencia mintázatok vizsgálata a közoktatási intézmények vezetőinél
Bedzsula Bálint: Minőségmenedzsment módszerek alkalmazási lehetőségei a felsőoktatásban
Szikora Péter: Hallgatói döntések racionalitásának vizsgálata párosításelméleti eszközökkel
Dr. Keczer Gabriella: A diploma értéke

***5. SZEKCIÓ:* Az emberi tényező**

Dr. habil. Dajnoki Krisztina: Ösztönzés és teljesítményértékelés gyakorlata fogyatékos, illetve megváltozott munkaképességű személyeket foglalkoztató észak-alföldi szervezeteknél
Csutkai Réka: Szervezeti átalakulások és HR fejlesztések az észak-kelet magyarországi térségben
Kozák Anita: Munkahelyi beillesztés
Ziegler Éva: Ki a jó vezető?
Benke Mariann: Az emberi tőke „készletezési" problémáinak változó jellege
Dr. Turcsányi Enikő: Érzelmi intelligencia szerepe egyetemi hallgató csoportokban
Fehér-Polgár Pál: A biztonságot veszélyeztető tényezőkkel kapcsolatos attitűdök vizsgálata egyetemi hallgatókon
Dr. Keszthelyi András: Paradigmaváltás – biztonság – emberi tényező

***6. SZEKCIÓ:* Szakképzés, munkaerőpiac**

Katona Miklós: Szakképzési és felnőttképzési kutatások 2014–2017 között a Nemzeti Munkaügyi Hivatal Szak-és Felnőttképzési Igazgatóságának gondozásában
Döbör András: A szak- és felnőttképzés megújításának kérdései
Dr. habil. Gulyás László: A duális képzés megjelenése a magyar felsőoktatásban
Dr. Czeglédi Csilla–Dr. Juhász Tímea: A felsőfokú oktatásban tanulók munkaerő-piaci felkészültsége a munkáltatók szemszögéből
Pajrok Andor: A bajai mérnökképzés eredményei a Diplomás Pályakövető Rendszer alapján

Dr. Oláh Judit: Az ifjúság munkába állását segítő technikák
Dr. Szabó Gyula: A gazdasági helyzet és a családi állapot kapcsolata az Észak-alföldi régióban
Hegedűs Mihály: Az egészségügy és szociális védőháló kapcsolata

7. SZEKCIÓ: **Szervezeti kultúra / Nők és vezetés**
Csehné dr. Papp Imola: Tudományos irányítás(?) a nők és férfiak időfelhasználásában
Borsos Eszter: A jó példa ragadós? – Avagy a nők helyzete a felsőoktatási felsővezetésben Nyugat-Európában
Dr. Dunavölgyi Mária: Férfiak és nők a felsővezetésben
Dr. Turcsányi Katalin: Főnővér, főorvos – Nők és férfiak az egészségügyben
Elekes Edit: A vezetési stílus és a szervezeti kultúra hatása a szervezetfejlesztés formáira a rendőrségen
Németh Gergely: Vállalkozói és befektetői kultúra – startup őrület
Kertai-Kiss Ildikó: A nemzeti és szervezeti kultúrák illeszkedése a nemzetközi szakirodalom alapján
Tóth-Bordásné Dr. Marosi Ildikó: A családi szocializáció szerepe az Y generáció cél- és eszközértékeiben

2.3.5. Újragondolt negyedszázad 2012–2014.

I. Újragondolt negyedszázad. Tudományos konferencia a Horthy-korszakról
2008. június 28. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Miklós Péter történész-muzeológus (Móra Ferenc Múzeum): Politikai és ideológiai tendenciák a Horthy-korszakban

Zombori István igazgató (Móra Ferenc Múzeum): Horthy és Szeged

Vincze Gábor történész (Tornyai János Múzeum – Emlékpont): A Keleti Akciótól a revízióig, Bethlentől Telekiig. Budapest Erdély-politikája az 1920–1930-as években

Csath Magdolna egyetemi tanár (Szent István Egyetem): Gazdaság és gazdaságpolitika a Horthy-korszakban

Szakály Sándor egyetemi tanár (Semmelweis Egyetem): A magyar haderő 1919 és 1944 között

Pál József egyetemi tanár (Szegedi Tudományegyetem): Irodalmi élet és irányzatok a Horthy-korszakban

Lezsák Sándor alelnök (Magyar Országgyűlés): Klebelsberg Kuno oktatáspolitikája

Lóránt Csaba közgazdász, rendvédelmi kutató (Budapest): Közbiztonság a Horthy-korszakban

Kerekasztal-beszélgetés Horthy Miklósról és a korszakról

A beszélgetés résztvevői: *A. Sajti Enikő* egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem; *Sipos József* egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem; *Zakar Péter* főiskolai tanár, Szegedi Tudományegyetem; *Miklós Péter* történész-muzeológus, Móra Ferenc Múzeum; *Haág Zalán* újságíró, Szeged város kulturális bizottságának alelnöke

A konferencián elhangzott előadások szerkesztett verziója az alábbi konferenciakötetben jelent meg: **Miklós Péter szerk. (2010): Újragondolt negyedszázad. Tanulmányok a Horthy-korszakról. Belvedere, Szeged.**

II. Újragondolt negyedszázad.
Tudományos konferencia a Horthy-korszakról.
2012. november 23. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Dr. Nagy Miklós Mihály (Nagymagyarország, főszerkesztő): Horthy Miklós a tengerész, az első világháborús évek 1914–1918

Prof. Dr. Szávai Ferenc (Kaposvári Egyetem): Adalékok a magyar–német gazdasági kapcsolatok történetéhez. Különös tekintettel győri program megvalósítására

Dr. PhD Vízi László Tamás (Kodolányi János Főiskola): A külügyminiszter kabinetjének létrehozása 1920-ban. Adalékok az önálló Magyar Királyi Külügyminisztérium létrejöttének történetéhez

Miklós Péter doktorjelölt (Szegedi Tudományegyetem): Legitimista egyházi elit a Horthy-korszakban

Dr. habil. Újváry Gábor (Kodolányi János Főiskola): A magyar kultúra külföldi őrszemei. Kulturális külpolitika a két világháború között

Dr. habil. Gulyás László (SZTE): Milan Hodza Közép-Európa terve (1936) és annak fogadtatása

Dr. Sipos József CsC (SZTE): Az Egységes Párt és az 1922-es választások előkészítése

Fizel Natasa PhD-hallgató (SZTE): Felsőoktatás-politika a Horthy-korszakban

Dr. PhD Csíky Balázs: A magyarországi szélsőjobboldal és a katolikus egyház az 1930-as években

Dr. PhD Kiss Gábor Ferenc (SZTE): A Magyar Királyi Honvédség gyorscsapatainak alkalmazása 1938–1941

Dr. PhD Sarnyai Csaba Máté (KGRE): Az export növelésének intézményi tervei a Bethlen–korszakban

Haág Zalán PhD-hallgató (PTE): Válaszutak és felelősség. Horthy Miklós történeti értékelésének vitatott pontjai

Kohári Nándor PhD-hallgató (ELTE): A Független Kisgazda Párt 1930-as zászlóbontásának politikai körülményei

Pintér István (Hódmezővásárhely): A 2. Magyar Hadsereg harcai a Donnál

III. Újragondolt negyedszázad konferencia
Tudományos konferencia a Horthy-korszakról
2013. december 13. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Dr. PhD Vizi László Tamás: Gróf Károlyi József és a királypuccsok. Egy legitimista főispán lemondásának politikai háttere

Prof. Dr. Szávai Ferenc: A magyarországi német kisebbség a Horthy-korszakban

Dr. habil. Gulyás László: A magyar külpolitika és a nagy gazdasági világválság

Dr. PhD Andrej Tóth: Prága hozzáállása Budapest Népszövetséghez való társulási törekvéséhez (1920–1922)

Dr. habil. Tóth Imre: A trianoni Magyarország külpolitikai elitje. Koncepciótlanság vagy szereptévesztés Kánya Kálmán külügyminiszterségében

Dr. Olasz Lajos: A kormányzó 1938. augusztusi, németországi útja

Dr. PhD Miklós Péter: Forradalom és ellenforradalom Izsákon és Orgoványon – az egyházi források tükrében

Dr. PhD Orosz László: Adalékok a német „völkisch" történelemszemlélet fogadtatásához a Horthy-korszak Magyarországán

Dr. PhD Csíky Balázs: A két világháború közötti magyarországi katolikus megújulás a statisztikai adatok fényében

Dr. PhD Suba János: A Magyar Állam határőrizete 1922–1938

Dr. CsC Nagy Miklós Mihály: Magyar államtér és külpolitikai kényszer

Fizel Natasa: Dolch Erzsébet és az újszegedi Kerti Iskola. Egy rendhagyó női karrierút a Horthy-korszakban

Dr. Sipos József CsC: Az Egységes Párt és az 1922-es választások

Zeman Ferenc: Epizódok a két világháború közötti hódmezővásárhelyi képviselőválasztások történetéből

Kohári Nándor: A Független Kisgazdapárt az 1935-ös választásokon

Pintér István: Az 1944. október 15-i kiugrási kísérlet

Dr. PhD Sarnyai Csaba: Vallási és/vagy nemzeti kisebbség. A román konkordátum vitája a magyar katolikusok szemszögéből

IV. Újragondolt negyedszázad konferencia
Tudományos konferencia a Horthy-korszakról
2014. december 12. Szeged

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Prof. Dr. Szakály Sándor (Veritas Történetkutató Intézet): A magyar katonadiplomácia megszervezése 1918–1927

Prof. Dr. Szávai Ferenc (Kaposvári Egyetem): Külpolitikai útkeresés az 1920-as évek elején

Dr. PhD Vizi László Tamás (Kodolányi János Főiskola): Az Amerikai Egyesült Államok és Magyarország között 1921-ben megkötött békeszerződés

Dr. PhD Orosz László Veritas Történetkutató Intézet): A müncheni Südost-Institut létrehozása és első éveinek magyar kapcsolatai (1930–1936)

Dr. PhD Olasz Lajos (SZTE): A kormányzó utódlásának kérdése a Horthy-korszakban

Dr. habil. Gulyás László (SZTE): Károlyi Gyula kormányának külpolitikája

Dr. PhD Suba János (Hadtörténeti Intézet és Múzeum): A Nemzeti hadsereg csendőralakulatai 1919–1921

Dr. PhD Schlett András (PPKE): Hitelexpanzió, válság és válságkezelés a Horthy-korszakban

Fizel Natasa PhD-hallgató (SZTE): Felsőoktatási intézmények együttműködése a Horthy-korszakban

Dr. PhD Muradin János Kristóf (Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem): A kényelmetlen nagyúr. Gróf Bánffy Miklós helye és szerepe a magyar politikai életben 1940 és 1944 között

Hamerli Petra PhD-hallgató (Pécsi Tudományegyetem): A Belső Macedón Forradalmi Szervezet (VMRO), Magyarország és Olaszország a Horthy-korszakban

Zeman Ferenc PhD-hallgató (SZTE): Példátlan ellenzéki siker: az 1935-ös országgyűlési választás Hódmezővásárhelyen

KAPOSI ZOLTÁN*

FÖLD ÉS HATALOM. A HERCEG ESTERHÁZY CSALÁD URADALMAINAK VÁLTOZÁSAI (17–20. SZÁZAD)

LAND AND POWER. CHAGES OF THE MANORS OF THE PRINCE ESTERHÁZY FAMILY IN THE 17–20th CENTURY

ABSTRACT

The traditional feudal form of the Esterházys' land tenure underwent significant changes during the examined 400 years in the 17–20th centuries. In the first 150 years it was pliantly adaptable to the changes without global importance of that age. Buti in the age of the bourgeois reforms the massive demand for land ownership of the serfs, the challenges of running a modern economy and the prestigious princely lifestyle became more and more contradictory. By the early 1860s the fee tail went bankrupt and it could only be very slowly reformed. As a result of the various cataclysms of the 20th century (Trianon, land reform, capital levy) a significant portion of the fee tail's land estates were lost and finally the land reform of 1945 liquidated the private property of aristocrats: the farmlands were devided and the forests became state property. Today only wooded properties and lumbermills in Austria together with some buildings and assets remain of the original system, but this hardly resembles a traditional land estates.

A Mohács utáni trónviszályok és az azt követő hódoltsági rendszer a korábbiakhoz képest alaposan megváltoztatta az ország földbirtokrendszerét és a nagybirtokosok összetételét. A Szapolyai és Ferdinánd alatti fiktív adományozás megnövelte a birtokosok számát, s végeláthatatlan perek sorozatát nyitotta meg egy-egy jelentősebb várért vagy váruradalomért. A délről jövő török veszély mobilitásra késztette a nemesség nagy részét, akik egyre inkább északra húzódtak, így kényszerszerűen elhagyták földjeiket és jövedelemforrásaikat. A törvények és Werbőczy *Tripartituma* értelmében azonban a nemesi tulajdonjog nem veszett el, a nemesség leszármazottai joggal tarthattak igényt földjeikre, ám előfordulhatott, hogy 4-5 generáción át nem is látták azt a birtokot, ami azonban mégis csak az övék volt. A hódoltsági időkben sok nemesi család férfiága halt ki, ami megnyitotta a földek utáni oldalági öröklés lehetőségét. Ugyanakkor a zavarosban való halászatra is lehetőséget teremtett: egyre több olyan család válhatott közép- vagy nagybirtokossá, akik kihasználták a katonáskodás nyújtotta előnyöket, a jó politikai helyezkedés esélyét, az előnyös házasságokat, az államirányításban való szerepvállalást, avagy éppen a majorsági árutermelésből és a szarvasmarha-kereskedelemből nyíló gazdasági lehetőségeket.[1]

Az Esterházy család felemelkedése és vagyongyűjtése

Ebbe a sorba illeszkedik az Esterházy család felemelkedése is. A család kiemelkedése a korban megszokott karriermintának megfelelően ment végbe. Esterházy Ferenc Pozsony megyei harmincados, majd alispán volt, aki egy jó házasság révén feleségétől birtokokat

* Dr. Kaposi Zoltán a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karának professzora, az MTA doktora.

nyert, ami persze a nemesi jog alapján nem az övé, hanem gyermekeié lett. Erről a Galánta nevű településről nevezte a későbbiekben magát az Esterházy család. A felemelkedés Esterházy Miklós személyéhez kötődik, az ő gyors karrierje alapozta meg a család 300 éves hatalmát és befolyását. Esterházy Miklós apai örökséggel gyakorlatilag alig rendelkezett, hiszen a galántai földre heten voltak örökösök. Esterházy katonaként kezdte, majd pedig volt gazdája, Mágóchy Ferenc özvegyét, Dersffy Orsolyát vette feleségül. Az asszony viszonylag korai halála után egy másik „jó házasság" adatott neki Nyáry Krisztina (Thurzó Imre özvegye) személyében. A két házasság tekintélyes földbirtokokat, várakat és vagyont eredményezett. Első felesége révén szerezte meg a lánzséri és a munkácsi uradalmat. Lánzsér nem volt nagy birtok; ezzel szemben a munkácsi uradalom négy mezővárossal és 148 faluval bírt, valóságos kis fejedelemség volt az ország másik végében.[2]

A birtokszerzés azonban a korabeli körülmények között nem volt nehézségek nélküli. Munkács a nagyhatalmi politika áldozatául esett, hiszen az 1622. évi nikolsburgi béke révén azt Bethlen Gábor erdélyi fejedelem szerezte meg, s ezzel lényegében legfontosabb bevételi forrásától fosztotta meg Esterházy Miklóst. 1622-ben a királynak tett szolgálataiért, s részben Munkács elveszítése miatt kapta kompenzációképpen Kismartont, valamint 1626-ban Fraknót. E két település hosszú távra egybeforrt az Esterházy névvel. Fraknót a grófi címmel együtt nádorrá választása után kapta meg. Ám a nehézségek a rokonsági birtokjogból is származhattak, ami sok problémát okozott Esterházynak, főleg a második házassága révén megszerezhető Thurzó-birtokok esetében. Birtokszerzési technikája az volt, hogy a különböző jogokon vitás birtokokat elzálogosította, s az így kapott pénzen más földeket próbált vásárolni, ám ez meglehetősen lassan ment. Amikor Esterházy nádor 1645-ben meghalt, tiszta tulajdona nem sok volt, Fraknó és Kismarton mellett csak a Nyitra vármegyében fekvő semptei és a Hegyalján található regéci birtok, illetve fiánál, Istvánnál volt a lánzséri uradalom. Zálogban viszont nyolc uradalmat is bírt, amelyek között már tekintélyes földek is voltak, így például Pápa, a Trencsén megyében lévő Biccse, s homályos források alapján úgy tűnik, hogy 1622-től a Dél-Dunántúlon (hódoltsági területen) Kaposvár és Ozora tekintélyes méretű birtokai is nála voltak. Ekkor még nem Esterházy volt a legnagyobb és leggazdagabb földbirtokos Magyarországon és Erdélyben, hiszen egyelőre megelőzte őt a hatalmas nagybirtokokkal rendelkező Rákóczi, a Zrínyi, Nádasdy és más família, vagyis egy generáció alatt még nem sikerült az élre törni.[3] Az Esterházyak között Miklós testvérei is komoly karriert futottak be, így egyre több föld koncentrálódott a kezükön, amelyek végül is három fiág vonalán – a fraknói, a cseszneki és a zólyomi ágon – öröklődtek tovább.[4]

Esterházy Miklós gróf 20 éven keresztül Magyarország nádora s egyben egyik legbefolyásosabb embere volt. A család legnagyobb birtokgyűjtögetőjévé kétségtelenül fia, *Pál* vált a 17. század második felében.[5] Első felesége első unokahúga, Esterházy Orsolya volt, akivel sikerült a korán meghalt István-féle ágról a Thurzó-birtokok egy részét kezébe kaparintani. Orsolya asszony 1682-ben meghalt, s ekkor Pál a hatalma teljében lévő Thököly-családból választott magának gróf új feleséget. Második nejével – gróf Thököly Évával – az első halála után négy hónappal kelt egybe. Fontos volt a Thököly-házasság, mert felesége apja, Thököly István ugyanannak az Árva megyének volt a főispánja, ahol a Thurzó-birtokok egy része is elhelyezkedett, ugyanakkor Éva Thököly Imre fejedelem húga volt. Esterházy Pál gróf is bekapcsolódott a politikai és katonai életbe. Politikai karrierje 1681-ben ért a csúcsra: az országgyűlésen nádorrá választották – elfelejtve neki, hogy tevékenyen részt vett a Wesselényi-összeesküvés ítéleteinek végrehajtásában –, s ezzel neki sikerült először a magyar történelemben leszármazottként ugyanazt a nádori címet elnyerni, amit korábban apja is viselt.[6] A török alóli felszabadító háború során, 1684-ben viszont úgy megsértődött az udvari vezetésre, hogy Buda sikeres ostrománál már nem is volt jelen.

A família vagyoni felemelkedése Esterházy Pál alatt következett be, aki lényegében apja művére építve, azt továbbfejlesztve megalapozta a család 250 éves pályafutását. Esterházy Pál gróf esetében a birtokszerzés formái a következők voltak:[7]

1. Első házassága révén Thurzó, második házassága révén Thököly-birtokok (pl. Sempte) kerültek hozzá.
2. A Wesselényi-féle per és ítéletek után könnyedén szerezte meg az elkobzott földek egy részét: a volt Nádasdy-birtokok közül kivégzett sógora (Nádasdy Ferenc országbíró felesége Esterházy Anna, vagyis Pál nővére volt) földjei előbb a Draskovich családhoz kerültek, nekik azonban nem kellett a bérlet, s lemondtak róla, ami alkalmat adott Esterházynak. Lékát és az alsólendvai uradalmat – utóbbi 85 000 holdas nagybirtok, s gazdaságföldrajzilag jelentős, hiszen rajta feküdt a Bécs–Kőszeg–Trieszt (tengerparti kikötők) útvonalon – 1676-ben szerezte meg.
3. Jelentős zálogbirtokokat vett vissza, így például az 1650-es években elzálogosított kaposvári és ozorai uradalmat 1686-ban visszaváltotta. Buda visszavívásának évében a Dél-Dunántúlon övé volt a sásdi, a pincehelyi, az ozorai és a kaposvári uradalom; tolnai birtokai 292 000 holdat, somogyi birtokai csaknem 80 000 holdat tettek ki. Apja által korábban már zálogban bírt jószágok közül a boldogasszonyi, a koppányi és a simontornyai birtokot is visszaváltotta.
4. A Neoacquistica Commissio révén szerzett az Alföldön területeket. 1702-ben zálogba vette a derecskei uradalmat, amit aztán leszármazottai 1745-ben tulajdonba kaptak.
5. Királyi adományként kapta 1681-ben – amikor nádorrá választották – Kapuvárt és uradalmát, illetve Süttört (a későbbi Eszterházát). Kapuvár sorsa ezt megelőzően elég zavaros volt, a kincstár Monteccuccoli Raymundnak adta, aki elzálogosította, majd pedig lemondott róla, s ezt a helyzetet kihasználva Esterházy megszerezte a jó mezőgazdasági termelésre lehetőséget biztosító kisalföldi uradalmat. 1690-ben 77 800 forintért kapta adományként Nemphtit és Felsőlendvát.
6. Különböző egyezségek és vételek révén is szerzett birtokokat. Első ilyen szerzeménye 1669-ben Csobáncz vára és a mellette lévő Rátót és Gyulakeszi falva volt (kb. 10 000 hold). A csobánczi birtok esetében igen jó balatonmelléki szőlő- és borvidékről van szó. Esterházy fontosnak tartotta a birtokvásárlásoknál, hogy kikerekítse, egységesebbé tegye szétszórt birtokait, ennek megfelelően vásárolta meg 1677-ben a nyugat-magyarországi földjeivel éppen szemközt lévő, de már alsó-ausztriai területen fekvő Schwarzenbachot. A lékai vár mellett lévő kőszegi uradalmat 1693-ban, Köpcsényt 1676-ban, Dombóvárt 1692-ben szerezte meg. 1702-ben örökjogon vette meg Szarvkőt, valamint 1704-ben Kaboldot.

A politikai és vagyoni erősödést világosan mutatja, hogy 1687-ben az Esterházyak griffes címere fölé hermelinpalást és hercegi süveg került, s ezzel Esterházy Pál az első magyar herceg lett, aki halála előtt egy évvel, 1712-ben megszerezte az örökíthetőséget is a hercegi címhez.[8] Témánk szempontjából az is lényeges, hogy az 1687. évi pozsonyi országgyűlésen a 9. tc. kimondta a hitbizomány-alakítási lehetőséget. Esterházy Pál 1695. évi végrendelete értelmében addigi birtokai nagy részéből hitbizományt alapított, s ezzel a hatalmas méretű földek az egyes családtagok tulajdonaként öröklődhettek tovább. A végrendelet szerint három fiának három hitbizományt alakított ki. Az első hitbizományi egység döntően a nyugati, a második a déli, a harmadik pedig az északi területeket ölelte fel. Azonban három fia közül kettő örökös nélkül halt meg, így a három területi egység végül is egy kézbe került. Az oszthatatlan nagybirtokot ettől kezdve a mindenkori családfő, a *majoresco* bírta, míg a potenciális testvéreknek, fiúknak csak némi életjáradék jutott. Érde-

kes a család leszármazását illetően, hogy a későbbiekben elég kevés fiú gyermek született, s ez jelentős belső viszályoktól óvta meg a famíliát.[9] Nem ez volt az első hitbizomány Magyarországon, hiszen Thurzó Elek már 1574-ben létrehozott egy világi hitbizományt, ám az intézmény jogi megfogalmazása után az Esterházy-hitbizomány volt a legjelentősebb.[10]

Természetes, hogy a 17–18. század fordulóján a megszerzett és birtokolt várak, uradalmak között nagy értékkülönbségek voltak. A volt hódoltsági területeken lévő várromok (Kaposvár, Ozora stb.) alig értek valamit, egy 1688-as becslés szerint 50 000 forintot tett csak ki a tolnai és somogyi várak és tartozékaik értéke. Hozzátartozik ehhez, hogy a volt hódoltsági területen lévő Esterházy-földek elhagyott, elnéptelenedett területen feküdtek, amit ráadásul a Rákóczi-szabadságharc idején a császáriak által felbátorított rácok dúlásai és vérfürdői is pusztítottak. Nem véletlen, hogy a hercegi birtokokon hamar megindult a betelepítés, s ebben Esterházy Pál nagy szerepet játszott. A dél-dunántúli birtokokkal szemben az épségben megmaradt várak közül például Köpcsény és Léka 250–250 000, Lánzsér 350 000, míg Fraknó és Kismarton 500–500 000 ezer forintot ért.[11] A szintén 1688-as keltezésű birtokbecslés szerint az akkor zálogban lévő jószágok értéke 582 000 forint volt, ezek közül a legjelentősebb a biccsei birtok volt, amely korábban az Illésházyaké volt, ezt 110 000 forintra értékelték.[12] Javítandó a család anyagi helyzetét, 1694-ben Esterházy Pál bérbe vette az udvartól a magyarországi sókereskedelem monopóliumát.[13] Arról sem szabad elfeledkeznünk, hogy Esterházynak igen tekintélyes jövedelme volt a nádori pozícióból, évi 12–24 000 forint fizetés ütötte a markát, s akkor ott volt még az ún. nádori negyed, ami újfent vásárlásokra adhatott lehetőséget.[14]

Esterházy Pál 1713. évi halálakor egyértelműen az ország leggazdagabb emberének számított. Ám ugyanakkor tény, hogy túl gazdagok is lettek, ami miatt a bécsi politikusok megpróbálták az Esterházyak fényét kicsit tompítani. Az udvar figyelme más családok felé fordult, így a későbbiekben nagy karriert befutó Batthyányak, Grassalkovichok és Festeticsek kerültek középpontba.[15]

Az Esterházy-vagyon a 18. század közepén

A történeti szakirodalom elég egyértelműen emeli ki azt, hogy herceg Esterházy Pállal véget ér a befolyásos, jelentős funkciókat betöltő Esterházyak sora. Akik közülük később komolyabb országos tisztségekhez jutottak, azok inkább a család grófi ágaiból kerültek ki, vagyis a 19–20. században a hercegi ág tagjai már nem rendelkeztek olyan országos befolyással, mint korábban. Az Esterházy hercegek pályafordulása helyzetükből fakadt: irdatlan vagyonuk révén olyan társadalmi pozícióba jutottak, amellyel a német birodalmi előkelőségekkel vetélkedhettek, s messze kimagaslottak a magyar arisztokrácia köréből. A 18. században már alapvetően nem Magyarország, hanem a Habsburg Birodalom nyugati részei felé, vagy még attól is nyugatabbra keresték az érvényesülést. Hatalmas nagybirtokaik révén patriarchális kötelezettségeik is voltak, hiszen egy ekkora birtokkomplexum működtetéséhez komoly irányítói szervezetre és tevékenységre volt szükség, amit ki kellett építeni. A 18. században a herceg Esterházy-birtokokon jött létre először olyan modern birtokirányítási szervezet, amelynek célja a jövedelemtermelés és gazdálkodás folyamatossá tétele, valamint a bevételek optimalizálása volt. A század közepén állt fel a hitbizományt vezető Központi Igazgatóság.[16] Volt mit felügyelni: 28 kastély és számos vadászkastély volt a tulajdonukban. Az arisztokrata életmódhoz hozzátartozott a rendi közösségi szokások ápolása. A vadászat kultusza a 18. században alakult ki, nem véletlen, hogy egyre-másra épültek arisztokrata tulajdonban lévő vadászkastélyok Magyarországon. A hercegi család 1778-ban Tamásiban is épített egy vadászkastélyt, ám a régi süttöri mellett a mai Bur-

genland területén lévő kisebb-nagyobb vadászházaik is jó szolgálatot tettek.[17] Érdemes kiemelni, hogy ebben a korban egyre több arisztokratában alakult ki a birtokaikon élőkkel szembeni felelősségérzet, amihez persze jó gazdálkodás kellett.

Esterházy Pál halála után az uradalmak száma és nagysága sokat már nem változott, bár kisebb-nagyobb vásárlások mindig előfordultak. (A derecskei uradalom 1745. évi megszerzése mellett már 1734-ben megvették 8000 forintért a Somogyban lévő Istvándi és Kovácsi birtokokat, ugyanakkor adományos leveleket kaptak a hatvani és a gyöngyösi uradalomra.)[18] A legnagyobb változás gazdaságilag kétségtelenül az volt, hogy a birtokok tekintélyes részét adó dél-dunántúli uradalmak a 18. század közepére megerősödtek, s egyre jelentősebb jövedelmi forrásnak bizonyultak. A jövedelmek ebben az időben szinte folyamatosan emelkedtek, amit jól mutat, hogy 1750–1775 között a 15,5 milliós összbevétellel szemben csak 6,8 millió forint volt a kiadás, vagyis a hercegi uradalmak összesen a 26 év alatt 8,7 millió forintot, évi átlagban pedig 335 ezer forintot jövedelmeztek.[19] A 18. század közepétől jelentkező mezőgazdasági áremelkedés hatására azok az uradalmak hoztak sokat a konyhára, amelyek piacorientált helyen voltak, s viszonylag jó lehetőségük adódott majorsági árutermelésre. Nem véletlen, hogy az uradalmak közül a dombóvári, az ozorai, a lévai és a kapuvári nagybirtokok voltak a legjövedelmezőbbek.

Kérdés, hogy mekkora is volt a herceg Esterházy-földbirtok mérete. Ennek pontos megítélése sajnos nem lehetséges. A kor emberének nem volt szüksége birtokának holdban kifejezhető nagyságrendjét ismerni, fontosabb volt azt tudni, hogy az egyes uradalmakhoz mely falvak tartoznak. Az Esterházy-birtokok ebből a szempontból szerencsések voltak, hiszen általában egész falvakat sikerült megszerezniük. Zavarja a pontos ítéletalkotást az is, hogy a birtokfelmérések eltérően állapították meg a holdak nagyságát, a földminőségtől függően 1100–1300 négyszögöl is lehetett, vagyis egy hold terület megállapítása mögött akár 15% eltérés is lehet. Ugyancsak zavaró tényező, hogy a felméréseknél beszámították-e a közös területet (erdőket, legelőket), avagy csak a tiszta allodiális és úrbéres területet vették be a számításokba. Így egyáltalán nem véletlen, hogy még a 19. század közepén sem lehetett pontosan tudni azt, hogy mekkora is a hercegi birtok, s ebben érdemi változást csak a pontos kataszteri munkálatok megindulása hozott. Mindent egybevetve a 18. század második felére vonatkozóan – amikor a nagybirtokok területében a közös haszonvételű és az úrbéres földek is benne foglaltattak – akár a 900 ezer kat. holdnál nagyobb Esterházy-területet is elfogadhatónak tarthatjuk.[20]

Eladósodás és adóssággörgetés

Az emelkedő jövedelmekre szüksége is volt a hercegi családnak, mivel a 18. századi barokk-rokokó stílusirányzat s a főrangúságból, az előkelőségből következő kötelező társadalmi reprezentáció olyan életvitelt kívánt, amit az alacsony termelékenységgel és jövedelemtermelő-képességgel működő magyar mezőgazdaság csak nagyon nehezen tudott fedezni. A meglévő kastélyok és várak fenntartása már önmagában vitte a pénzt, ugyanakkor az igen reprezentatív s nagy pompával berendezett kismartoni kastély mellett 1762-ben „Fényes", vagy más néven „Pompakedvelő" Esterházy Miklós herceg ideje alatt megkezdődött Eszterháza felépítése, amihez a süttöri vadászkastélyt építették át. A herceg 1790. évi halálakor a kastély felépítése már befejeződött, ám addigra Miklós hercegnek 3,7 milliós forint adóssága halmozódott fel.[21] Utódai kezén az adósság tovább növekedett.

A napóleoni háború időszakában a magyar agrárgazdaságra fényes napok köszöntöttek, hiszen nagy tömegű mezőgazdasági terméket lehetett egyre emelkedő áron értékesíteni, s ezzel a nagybirtokosok és a jómódú középbirtokosok jelentős jövedelmekhez jutottak.

Sokan ekkor szabadultak meg hosszú távon felgyülemlett adósságaiktól. Az Esterházyak esete azonban némileg ekkor is különbözött a többiekétől. Kifelé tovább tartott a látványos csillogás. 1794 után II. Miklós fenntartotta a korábban megszokott külcsínt, amit jól mutat, hogy elődjéhez hasonlóan újra szerződtette az addigra már öreg Haydnt, átépítette a kismartoni kastélyt és a parkot, s még birtokot is vásárolt: 1803-ban megvette Pottendorf tulajdonjogát, illetve egy évvel később, 1804-ben megszerezte a bajorországi Edelstettent, amivel a birodalmi hercegi cím is együtt járt. Edelstetten 1804 előtt Frankónia német tartományban volt, 1806-ban azonban a Bajor Királyság alá került. Mindösszesen egy mezőváros és két falu tartozott hozzá, egytized négyzetmérföldet tett ki, ám a birodalmi hercegi cím ennél sokkal többet ért. Esterházy II. Miklós nem fogadta el a Napóleon által felajánlott magyar nemzeti koronát, továbbra is az udvart szolgálta. Az 1814–15-ös bécsi tárgyalások alkalmával káprázatos fellépései és jelentős udvari kiadásai voltak. Két bécsi palotája mellé megszerezte a Máriahilferen lévő Kaunitz-kastélyt, ott helyezte el 625 festményből és 50 ezer rézkarcból álló gyűjteményét (mellette volt értékes éremgyűjteménye, csigagyűjteménye és könyvtára is).[22]

A költekezés mögött azonban romló gazdasági teljesítmény állt, hiszen a konjunktúra idején szinte egyáltalán nem nőtt a hercegi bevétel. Ennek legfontosabb oka – a későbbi visszaemlékezések tanúsága szerint – valószínűleg az volt, hogy a 19. század elején (a hercegi nemtörődés eredményeképpen) szétzilálódott a korábbi centrális, keménykezű irányítási rendszer, s egy-két évtized alatt bekövetkezett a teljes decentralizáció: az uradalmak azt csináltak, amit akartak, s ennek a hercegi bevételek látták kárát. Nem voltak egységes döntések, a kastélyok, paloták egy része pusztulásnak indult. Az adósság egyre nőtt, s 1832-ben a hitelezőknek elfogyott a türelmük: a herceg Esterházy-tulajdon egy részét végrehajtási gondnokság alá helyezték.[23] A birtokok fele zárgondnokság alá került, míg a másik felének jövedelmeivel egyelőre még szabadon rendelkeztek. Vagyonukat tekintve továbbra is a leggazdagabbak voltak az országban, fényes partinak számítottak, s Metternich kapcsolatai biztosították a hercegi családnak a diszkrét bankári hitelezést, ráadásul külföldi kapcsolataik is virágoztak. A zárgondnokság elrendelése után egy évvel, 1833-ban az amúgy életvidám herceg Itáliában, Comoban meghalt.

Az Esterházy-vagyon a 19. század második felében

A korábbról örökölt anyagi-gazdasági problémák a század középső harmadában Pál Antal hercegsége idején kulmináltak. Nem véletlenül alakult ki az a – szerte az országban ismert – *„népélcz”,* amely szerint *„Az Eszterházyak vagy zár alatt, vagy az oda vezető úton vannak.”*[24] Az ifjú korától külügyi szolgálatban lévő Esterházy herceg Metternich személyes jó ismerőse volt, s a kancellár nagyon sokat tett azért, hogy az Esterházyak anyagi nehézségei – egy szűk körön kívül – ne kerüljenek nyilvánosságra. Az 1828–32 közötti megoldási kísérletek nem vezettek eredményre, a herceg egyre nagyobb adósságot halmozott fel, s a megszerzett jelentősebb kölcsönök is csak Pál Antal időszakának áthidalására voltak elegendőek. Növelte az adósságot a Londonban nagyköveti pozíciót betöltő herceg ottani költséges életvitele, s ráadásul jelentős londoni kölcsönöket is felvett külszolgálata idején. III. Pál Antal élete jelentős részét külföldön töltötte. Jellemző eset, hogy a herceg még a hitbizomány átvételekor sem tért haza. Regensburgban halt meg, gyerekei is ott születtek. A 19. században a család „kiterjeszkedése” révén egyre több nyugateurópai főrangú família (Thurn und Taxis, Lichtenstein, Lobkovitz, Child Villiers stb.) tagja került be a rokonságba. Létrejött a 19. század közepén a hercegi famíliának egy franciaországi ága is. A herceg politikai viták miatt 1842-ben lemondott és hazatért. 1848-ban

viszont újra megtalálták: a forradalom után a király személye körüli miniszterként próbálta a Batthyány-kormány és Bécs közötti ellentéteket elsimítani, ám sok eredményt nem ért el, szeptemberben a radikalizálódó magyar politika hatására le is mondott tisztségéről.[25]

Az Esterházy-hitbizomány történetében az egyik legnagyobb nehézséget kétségkívül a jobbágyfelszabadítás s annak végrehajtása, valamint a korábbi közös földek (erdők, legelők) jogi (tulajdoni) elkülönítése okozta. Természetesen ez az esemény minden olyan nagybirtokot megrázott, ahol telki állománnyal bíró úrbéresek éltek. Az 1848. évi törvénynyel a korábbi jobbágyi és zselléri telki földek kiszakadtak a nagybirtokok területéből, s önálló (polgári) tulajdonná váltak. A közös földnek számító erdőkről és legelőkről az 1853. évi császári pátens rendelkezett. A területi veszteségekért anyagi kárpótlás illette meg a volt földesurakat, sokáig azonban csak kárpótlási előlegeket utaltak ki, a többire kamatozó kötvényeket kaptak. Nyilván a lojális politikai kapcsolatok eredményezték, hogy az Esterházyak hamar hozzájutottak a kárpótlási összeghez. A kötvények névértékéhez képest mintegy 20–25%-kal alacsonyabb áron, előbb gyorssegélyként mintegy 3 millió, később pedig mintegy 6,5 millió forintos bevételhez jutottak, ami némi gyógyír volt az adósságban fuldokló családnak, ám semmit nem oldott meg a nehézségekből.[26] A területi veszteség azonban így is nagy volt, az 1866. évi felmérés szerint a korábbi, mintegy 900 000 kat. holdas hitbizományi és szabad rendelkezésű hercegi terület 685 000 kat. holdra csökkent. Az Esterházy hercegek 11 256 úrbéres telek, valamint 14 919 zsellér töredéktelke után kaptak kárpótlást.[27] Az 1850-es években a hercegi birtokok hozzávetőlegesen 2 millió forintot termeltek, ám a herceg ebből mindössze 80 000 forinthoz juthatott hozzá.[28]

Az 1860-as évek elejére csődbe jutott a hitbizomány gazdálkodása. Ennek alapvető oka a rossz irányítási struktúra volt.[30] 1860–65 között a zárgondnokság elrendelésével és különböző zárgondnokok kijelölésével számos tervezet készült a problémák megoldására. Az elsődleges cél a bevételek növelése, valamint az adósságok visszafizetése lett volna. 1861–65 között számos kisebb birtok eladásához szereztek engedélyt, ugyanakkor uradalmi bérletek kialakításával próbáltak jelentősebb forrásokhoz hozzájutni, ám nem sok eredménynyel. A megoldás az 1860-as évek második felében jött el, amikor is sikerült nagyobb birtoktesteket eladni, s ezzel az adósságtömeget csökkenteni. Természetesen olyan birtokrészeket, uradalmakat adtak el, amelyek amúgy is rosszul teljesítettek, s inkább vitték a pénzt, mint hozták. Ekkor adták el a lévai, az ipolypásztói, a bujáki, a véglesi, a szádvári, a biccsei, a sztrecsényi, a derecskei és a kisvárdai uradalmakat, s ez azt eredményezte, hogy a korábbi 684 448 holdas hercegi uradalom 466 256 holdra fogyott.[31] (Tegyük hozzá, hogy közben 1862-ben a herceg egy fürdőzés közben megvette a gróf Viczay családtól a 11 000 holdas, nagyon jó adottságokkal rendelkező iregi uradalmat, ám hét évvel később már tovább is adta.)[32] A dél-dunántúli uradalmak 217 000 holdat foglaltak el: a hat nagybirtok adta a hercegi földek mintegy 47%-át.

Ezekkel a birtokeladásokkal már Esterházy III. Miklós próbálta meg helyrehozni a család anyagi helyzetét. A siker reményében 1870-ben eladta az ún. Esterházy-gyűjteményt is a magyar államnak (637 festményt, 3500 rajzot és 51 000 metszetet), s ez képezte a Szépművészeti Múzeum alapállományát. Az ügylet 1,3 millió forintot eredményezett, amivel részlegesen feloldották a zárgondnokságot.[33] Ám a család anyagi helyzetének rendbe hozása tovább húzódott, s az csak a 20. század elejére sikerült *Esterházy IV. Miklósnak.* A hercegnek egy jó házassággal és eredményes gazdálkodással sikerült az Esterházy név presztízsét helyreállítani. Miklós herceg felesége a jelentős vagyont öröklő dénesfalvi Cziráky Margit volt, akinek hozománya, valamint a szisztematikus, takarékos gazdálkodás megtette a magáét.[34] Az uradalmak egy részén valóságos mintagazdaságokat hoztak létre, másik részét pedig úgy adták bérbe, hogy előnyben részesítették az intézményi beruházókat. Így például a kaposvári uradalom 38 000 holdját a Hitelbankhoz tartozó Mezőgazdasági Ipar

Rt. vette bérbe. A cég a somogyi megyeszékhelyen 1890–94 között felépítette az ország egyik legmodernebb cukorgyárát, amihez megszervezte az uradalmi cukorrépa termelést is.[35] Az újra mintaszerűen szervezett Esterházy-birtokkormányzatban 1200 embert foglalkoztattak, s a hercegi birtokokon 6000 fő részesült öregségi nyugdíjban.[36] A 20. század elején alakult ki az Esterházy-birtokok kapcsán az a pozitív kép, amely az ott dolgozók biztonságával s jövedelmével kiemelkedett a nagybirtokok amúgy elég lehangoló megítéléséből. Az 1860-as évek elején megkötött bérleti szerződések 1890 körül lejártak, ezt követően 20–25 éves bérleti szerződéseket kötöttek. 1912-től viszont a legtöbb uradalomban már saját kézbe vették a gazdálkodást.

Az Esterházy hitbizomány Trianon után

1920. június 4-én Magyarország aláírta a trianoni kényszerbékét, s ezzel a korábbi ország területének mintegy 66%-a, míg népességnek csaknem 60%-a más államhoz került. A magyarországi arisztokráciának szinte nem volt olyan családja, amelyet ne érintett volna tragikusan ez az esemény, hiszen a birtokok általában szórtan, az ország különböző pontjain helyezkedtek el, s ami a határon kívül maradt, arra itthonról már nemigen lehetett számítani. A hercegi hitbizomány három részre esett szét. A hitbizomány területének több mint a fele a megcsonkított ország területén maradt. Ausztriához mintegy 110 ezer hold; míg a többi – mintegy 130 ezer holdnyi birtok – a Monarchia utód országaihoz került.[37] A birtokok természetesen továbbra is magántulajdont képeztek. Kétségessé vált viszont a szláv államokhoz került földek megtartása. A probléma több szálú volt. Egyrészt a jugoszláv és csehszlovák törvények nem ismerték el a magyar hitbizományi jogot saját területükön, így a hercegi földek egyszerűen csak polgári tulajdonnak minősültek. Másrészt, ha a birtokos nem költözött az új ország területére, vagyis nem vált az új ország állampolgárává, akkor földjeit állami kezelésbe vagy tulajdonba vehették.[38] Harmadrészt pedig a nyílt nacionalista politika megnyilvánulásaként az utódországok belső társadalmi és gazdasági problémáit, így például a földéhséget a magyar nagybirtokok kiosztásával próbálták meg enyhíteni. Erre csak egy példát hozunk: a mintegy 29 000 holdas, a Mura vidékén lévő alsólendvailenti uradalomnak az alsólendvai kerülete, vagyis mintegy 16 000 hold az új délszláv államhoz került, aminek az erdők nélküli mezőgazdasági területeit szinte teljes egészében kiosztották.[39] Bár a hitbizományi kormányzat próbálkozott minden utódországban a földek megtartásával és esetleges értékesítésével, de erre kevés esély volt.

Az Esterházy-földbirtoklásnak a másik nagy érvágást az 1920. évi földreform végrehajtása, illetve a vagyonváltságról szóló rendelkezés jelentette. Az 1920. 36. tc. a hitbizományokat úgy tekintette, mint amelyek természetes polgári tulajdont képeznek, vagyis a földreform céljára az előírt földek leadása számukra is kötelező volt. Az 1921. évi Hegedűsféle vagyonváltsági törvény pontosan rögzítette nagybirtokok után fizetendő adót, de lehetővé tette számukra, hogy tulajdonosaik természetben tudják le kötelezettségüket.[40] Ez annyit jelentett, hogy a hitbizománynak is le kellett adnia a hazai megmaradt területei jókora részét. Mindennek következtében a trianoni határokon belüli Esterházy-földek a korábbi 261 436 holdról – a törvények hatására – 222 241 holdra csökkentek.[41] Tegyük még hozzá, hogy a nagybirtokok területének csökkenése általános jellemző a 20. század első felében.[42] Oka volt ennek a parcellázások iránti társadalmi igények erősödése; a közgondolkodás változása, amely az agrárszegénység legfőbb okát a nagybirtokban látta; a nagybirtokellenes politikai magatartás stb.[43]

A megmaradt és lecsökkent méretű birtokokat vizsgálva azt látjuk, hogy a korábbiakhoz képest alaposan megváltozott az eloszlásuk. Egyértelműen felértékelődtek a dél-du-

nántúli uradalmak (Lenti, Kaposvár, Ozora, Dombóvár és Szentlőrinc), hiszen most már a földek 77%-át ezek tették ki. A nyugat-magyarországi területen a korábbi jelentősebb birtokok közül csak a kapuvári uradalom maradt meg. Fontos azonban, hogy az osztrák-magyar államhatár nem jelentette a birtoklási rendszer teljes széttagolódását. Így például a korábban szomszédos kapuvári és a boldogasszonyi (Frauenkirchen) uradalmak térben most is szomszédosak maradtak, s az ausztriai uradalmak (kismartoni, lakompaki, lékai stb.) kormányzata sem jelentett nagy problémát.

A trianoni béke évében halt meg Esterházy Miklós herceg, s az új helyzettel a 20 éves Esterházy IV. Pálnak kellett megbirkózni. Korábban nem volt divat az Esterházyak között az egyetemek látogatása, Pál herceg viszont egy évig Bécsben járt kereskedelmi akadémiára, majd Münchenben folytatta tanulmányait, ezt követően a Pázmány Péter Tudományegyetemen államtudományi doktori fokozatot nyert.[44] Az új hitbizományi tulajdonosnak át kellett szervezni a birtokirányítást. Korábban Kismartonból kormányoztak, ám az most az ausztriai irányítási központ lett, a magyarországi birtokokat Eszterházáról és Sopronból vezették. A herceg többnyire Budapesten lakott, a Tárnok utcai palotájából irányította a munkát. (Palotája volt még a Nemzeti Múzeum melletti mágnás negyedben is.) A több száz éves családi szokásokkal ellentétben rangon alul házasodott, felesége Ottrubay Melinda, az Operaház prímabalerinája lett. Esterházy Pál legitimista beállítottsága mellett alapvetően liberális szemléletű volt, ebből következően elutasított minden társadalmi szélsőséget, így például az 1938-as Anschluss után már nem kívánt Ausztria földjére lépni. A nácik Ausztria bekebelezése során megkaparintották az ottani Esterházy-vagyont is. Ismert, hogy 1944–45-ben, a német megszállás alatt pénzügyi segítségével sok ember életének megmentéséhez járult hozzá.[45]

A herceg a hitbizományt 1945-ig megőrizte, gazdálkodását fejlesztette, főleg a jól működő nagybérleti rendszerrel tudta jövedelmezőségét emelni.[46] Folytatta a Hanság telkesítését, magnemesítést létesített, korszerűsítette badacsonyi szőlészetét. Kapuváron húsgyárat, Dombóváron malmot és sertéshizlalót létesített. Erdészetét iparvállalatok létrehozásával tökéletesítette. Műbarát és tudománypártoló volt. 1938-ban 300 000 pengős alapítványt tett az orvosi kutatás előmozdítására.[47]

Ha egy pillantást vetünk a herceg és a gróf Esterházyak magyarországi birtokaira közvetlenül a második világháború vége előtt,[48] akkor azt láthatjuk, hogy a família földjei Magyarország területének mintegy 2,5%-át tették ki. Az összes hazai Esterházy-birtok 55%-a tartozott a hercegi ághoz, míg 45%-a a grófi ágakhoz. (A grófi latifundiumok közül területével kiemelkedett a csákvári, a devecseri és a tatai uradalom.)

Ha Trianon megroppantotta a hercegi hitbizományi, akkor az 1945-ös földosztás végleg padlóra vitte. A földreform-rendelet értelmében az Esterházy hercegek gyakorlatilag minden mezőgazdasági termelésre alkalmas hazai földjüket elveszítették, míg a hatalmas kiterjedésű erdőik állami tulajdonba kerültek. A 223 000 holdas hazai hitbizományból nem maradt semmi. A szovjet megszállók a burgenlandi vagyontárgyakra rátették a kezüket. A herceget 1948-ban letartóztatták, a Mindszenty-per negyedrendű vádlottjaként 15 évi börtönre és vagyonelkobzásra ítélték.[49] 1956-ban szabadult, s nem sokkal ezután külföldre menekült, hiszen (az 1955. évi szovjet kivonulás után) ausztriai földjei még megvoltak. Bár a herceg 1922-től osztrák állampolgár is volt,[50] az osztrák társadalom és politika sem nézte jó szemmel a mágnást, így feleségével Svájcban telepedett le. Ausztriában lévő földjeinek egyharmadától még élete során meg kellett válnia, ugyanakkor a kismartoni kastélyt részben meg kellett nyitnia a nagyközönség s a helyi hatóság előtt. Gondoskodni kellett viszont a vagyonról, hiszen Esterházy Pálnak nem voltak gyermekei. A korábbi hagyományokkal ellentétben halála után végrendelete szerint minden vagyona, vagyis a hitbizománya is, a feleségére szállt. A herceg 1989-ben Zürichben halt meg (felesége 25 évvel később, 2014 augusztusában hunyt el Eisenstadtban).

Az 1990 körüli, közép-európai országokban végbe ment politikai rendszerváltozás sem hozott túl sok jót az Esterházyaknak. A szovjet blokk országainak átalakulása után sem a csallóközi és Nyitra megyei, sem a volt magyarországi birtokaikat nem kaphatták vissza. Magyarországon kaptak volna (a felső határértéket jelentő) 5 millió forintnyi kárpótlási jegyet, de azt nem fogadták el, hiszen töredékét sem tette volna ki a korábban elvett vagyonnak.[51] Az ausztriai vagyonnal is kezdeni kellett valamit, hiszen az a családi veszekedések melegágya volt. Az özvegy, Esterházy Melinda – szembesülve a helyzet fonákságával, valamint a korábbi szokások szerinti rokonsági követelésekkel – a vagyont alapítványokba vitte. Kisebb részét megtartotta saját irányításában, nagyobb részéről ugyanakkor lemondott a herceg Esterházy-família részére. Három alapítványt hoztak létre.

- A Forchtenstein-alapítvány Esterházy Melindáé, így az Ottrubay családé lett. Ez a Fraknó körül elterülő földeket, illetve a Fertő tó déli részét, összesen mintegy 19 000 hektárt tesz ki.
- A Léka körüli birtokokat tömörítő Lockenhaus-alapítvány a herceg 90 éves öccséé, Lászlóé és négy lányáé lett, ehhez tartozik mintegy 6000 hektárnyi föld (főleg a város körüli erdőségek).
- Az Eisenstadt-alapítvány a 13. galánthai Esterházy herceg II. Antal Rudolfé, illetve később fiáé, Pál Antalé, vagyis az elhunyt Pál herceg legközelebbi rokonaié lett. Ehhez az alapítványhoz mintegy 15 000 hektár terjedelemben a Fertő nyugati partján lévő földek, valamint a Lajta-hegység területén lévő erdőségek tartoznak, beleértve a kismartoni kastélyt is.[52]

A három alapítvány külön álló egység, már ami a gazdálkodási bevételeket illeti, maga a vagyon azonban egységes maradt. A vagyoni egységek működtetésére hozták létre az Esterházy Gazdaság Kft.-t. A 2000-es évek elején a vagyonkezelő cég 22 055 hektár erdőt, 5585 hektár művelt területet, illetve 16 441 hektár természetvédelmi területet kezelt (ez utóbbi a Fertő tó vidékén volt); 134 alkalmazottat foglalkoztattak, 14,1 millió euró forgalom mellett 1,4 millió euró nyereséget értek el.[53] 2003-ban az özvegy visszavonult az aktív gazdasági tevékenységtől.

***

Látható tehát, hogy az Esterházy-földbirtoklás a vizsgált csaknem 400 év alatt igen jelentős változásokon ment át. A korszak első 150 évében még rugalmasan tudott alkalmazkodni a korabeli, viszonylag nem generális jelentőségű változásokhoz. Ám a polgárosodás időszaka, a paraszti tulajdon iránti igény, s a modern gazdaság működtetésével összefüggő kihívások, valamint a hagyományos presztízsértékű hercegi életvitel fokozatosan egyre nagyobb ellentmondásba kerültek. Ebben az időszakban a hitbizomány már csak vegetált, elszenvedte a sokszor kívülről jött változásokat, azonban némi foltozgatással még sikerült megmenteni. A 20. században újabb kataklizmák érték a hitbizományt, amelyek végén 1945-ben az új politikai rendszer felszámolta az arisztokrata magántulajdont. Ami mára megmaradt a tradicionális rendszerből, az néhány ausztriai erdőgazdasági birtok és üzem, s jó néhány épület és egyéb vagyontárgy, ez azonban már alig hasonlít valamiben is a hagyományos földbirtokhoz.

JEGYZETEK

1. Kaposi Zoltán (2000): 21–30. old.
2. Péter Katalin (1985): 17–32. old.
3. Ugyanott.
4. Nagy Iván: (1861): 80–100. old.; Gudenus József János (1990): 352–380. old.
5. Tóth István György (1994): 21. old.
6. Lásd: Merényi Lajos–Bubics István (1895).
7. Az adatokat az Esterházy Pálra vonatkozó igen széles irodalomból gyűjtöttük össze, s kiegészítettük a Fülöp Évától kapott levéltári források másolatával. Lásd: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (a továbbiakban MNL OL) P. 125. III. 10361–10373.; P. 125. Pál nádor (1651–1713). III. Pál nádor pénzügyi és gazdasági iratai. 10361–10373. Kimutatás az uradalmakhoz tartozó helységekről és pusztákról 1686–1689.
8. Tóth István György (1994): 22. old.
9. A hitbizomány létesítéséhez lásd Kállay István (1979): 76. old.; illetve lásd még Katona Mór (1894); Erdélyi Aladár (1912).
10. Ágoston Péter (1913).
11. Fülöp Éva (1995): 84–98. old.
12. Fülöp Éva (1995).
13. Markó László (2000): 216. old.
14. Ágoston Péter (1913): 270–271. old.
15. A 18. század során Batthyány Lajos gróf 15 éven keresztül volt nádor, a közrendű Grassalkovichok és Festeticsek grófi címet szereztek s nagybirtokossá váltak.
16. Kállay István (1978): 853–913. old.; Tobler, Felix (1995): 99–119. old.
17. A tamási vadászkastélyra: http://www.csatolna.hu/hu/tolnamegve/muemlek/esterhazv.shtml
18. Kállay István (1978): 855. old.
19. Kállay István (1980): 89. old. táblázatai alapján számolva.
20. A területre vonatkozóan lásd a következő adatokat: Kállay István (1980) könyvében 620 821 holdra tette; Galgóczy Károly (1855) szerint területe elérte, vagy meg is haladta a württembergi királyságét. Ágoston Péter (1913) és Erdélyi Aladár (1912) 1 millió holdra tette.
21. MNL OL P 163. Fasc. XII. No. 314.
22. Molden Hana (1999); Hajnal István (1927).
23. Nyulászyné Straub Éva: (1976): 20. old.
24. Wessely József (1865): 6. old.; Cassius (1866).
25. Hermann István (2000): 89–90. old.; Fülöp Éva (1999): 9. old.
26. Nyulászyné Straub Éva (1976): 65–70. old.; Wessely József (1865): 6–17. old.; Sandgruber, Roman (1982): 89–107. old.
27. Nyulászyné Straub Éva (1976): 66. old.
28. Nagy Iván (1863): 88. old.
29. A táblázatot Nyulászyné Straub Éva (1976) művéből vettük át (3. melléklet, rövidítve).
30. Wessely József (1865): 17–24. old.; lásd még Zichy Ferenc (1865).
31. Ugyanott.
32. Aradi Gábor (2013): 252. old.
33. Fülöp Éva (2000): 64. old.; Meller Simon (1915).
34. Molden, Hana (1999): 85. old.
35. Szili Ferenc (1986); a hazai uradalmak átalakulására lásd még Kaposi Zoltán (2014) tanulmányát.
36. Molden, Hana (1999): 74. old.
37. A számítások alapja: Rubinek Gyula (1911) adatai.
38. A folyamatra lásd a hasonló problémákkal küszködő herceg Batthyány-hitbizomány esetét. Kaposi Zoltán (2013): 109–147. old.
39. Lásd Kovács Attila (2005) tanulmányát.
40. Az 1921. évi 45. tc.: http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=7501.
41. Magyarország földbirtokosai és földbérlői (1925): 406–408. old.

42. A nagybirtok területi csökkenésére lásd a burgenlandi esetet: Eddie, Scott (1999).
43. Lásd Kaposi Zoltán (2013/b): tanulmányát.
44. Lásd: http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC03609/03961.htm.
45. Karsai László (2008): 84. old.
46. Molden, Hana (1999): 86. old.
47. Lásd: http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC03609/03961.htm.
48. Zentay Dezső (1945): Táblázatok.
49. http://lexikon.katolikus.hu/M/Mindszenty-per.html.
50. Lütgenau, Stefan August (2008): 189. old.
51. http://www.kepcp.hu/Esterhazy.htm.
52. Molden, Hana (1999): 246–253. old.
53. http://ujszo.com/cimkek/kitekinto/2003/01/21/

FELHASZNÁLT IRODALOM

Ágoston Péter (2013): A magyar világi nagybirtok története. Budapest.

Aradi Gábor (2013): Tolna megyei uradalmak a 18. században és a 19. század első évtizedeiben. In: Uradalmak térben és időben (Szerk. Borsy Judit Borbála). Pécs. 247–266. old.

Cassius (1866): Kék könyv vagy a kaposvári uradalom a herceg Esterházy catastropha előtt és után. Pest.

Eddie, Scott (1999): Historisches Verzeichnis der Grundbesitzer des Burgenlandes 1893–1930. Eisenstadt.

Erdélyi Aladár (1912): Régi magyar családi hitbizományok története és joga. Budapest.

Esterházy Pál 1901–1989. Az utolsó herceg a szélsőségek századában (Szerk. Stefan August Lütgenau). Budapest, 2008.

Fülöp Éva (1995): Angaben zur Besitzgeschichte des Fürstlichen Zweiges der Familie Esterházy in der Feudalzeit. In: Die Fürsten Esterházy. Magnaten, Diplomaten & Mäzene. Burgenländische Forschungen XVI. (Hrsg. Perschy, Prickler, Harald.) Wien. 84–98. old.

Fülöp Éva (1999): Az Esterházy család története. Limes, 1999. 2. 7–11. old.

Fülöp Éva (2000): Művészeti tevékenység és művészetpártolás az Esterházy-családban. Limes, 2000. 4. 61–66. old.

Galgóczy Károly (1855): Magyarország a Szerb vajdaság és a Temesi Bánság mezőgazdasági statisztikája. Pest.

Gudenus József János (1990): A magyarországi arisztokrácia 20. századi genealógiája. 1. Budapest. Hajnal István (1927): Egy magyar herceg ifjúkora Napóleon idején. Budapest.

Hermann István (2000): Az Esterházyak 1848/49-ben. Limes, 2000. 4. 89–92. old.

Kállay István (1978): Az Esterházy hercegi hitbizomány központi igazgatása a 18. század második felében. Századok, 1978. 853–913. old.

Kállay István (1979): A családi hitbizományok Magyarországon. Levéltári Közlemények 1979. 1. 69–91. old.

Kállay István (1980): A magyarországi nagybirtok kormányzata. Budapest.

Kaposi Zoltán (2000): Uradalmi gazdaság és társadalom. Budapest–Pécs.

Kaposi Zoltán (2013): A herceg Batthyány–Strattmann hitbizományi uradalmak területi és gazdasági változásai (1746–1945). In: Uradalmak térben és időben (Szerk. Borsy Judit Borbála). Pécs. 109–147. old.

Kaposi Zoltán (2013/b): A nagybirtok és az agrárszegénység kapcsolata. In: Bűnbakok az európai és a magyar történelemben (Szerk. Gyarmati György, Lengvári István, Pók Attila, Vonyó József). Pécs–Budapest. 264–284. old.

Kaposi Zoltán (2014): A magyarországi uradalmi rendszer változásai. In: Griff kardal és rózsával. Az Esterházy család története (Szerk. Fülöp Éva). Annales Tataienses VII. Tata. 207–236. old.

Karsai László (2008): Esterházy Pál és a holokauszt 1944-ben. In: Esterházy Pál 1901–1989. Az utolsó herceg a szélsőségek századában (Szerk. Stefan August Lütgenau). Budapest, 2008. 65–86. old.

Katona Mór (1894): A magyar családi hitbizomány. Budapest.
Kovács Attila (2005): Földreform és kolonizáció a Lendva-vidéken a két világháború között. Korall, 2005. No. 18.
Lütgenau, Stefan August (2008): Egy bonyolult kárpótlási történet. In: Esterházy Pál 1901–1989. Az utolsó herceg a szélsőségek századában (Szerk. Stefan August Lütgenau). Budapest, 2008. 181–206. old.
Magyarország földbirtokosai és földbérlői. Budapest, 1925. 406–408. old.
Magyar Életrajzi Lexikon. http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC03609/03961.htm.
Markó László (2000): A magyar állam főméltóságai Szent Istvántól napjainkig. Budapest.
Meller Simon (1915): Az Esterházy-képtár története. Budapest.
Merényi Lajos – Bubics István (1895): Hg. Esterházy Pál nádor. Budapest.
Molden, Hana (1999): Griff és rózsa. Budapest.
Nagy Iván (1861): Magyar nemes családok. 3. kötet. Pest.
Nyulászyné Straub Éva (1976): A hg. Eszterházy-hitbizomány 1865-ös pénzügyi csődje és előzményei. ELTE. Bölcsészdoktori értekezés. Budapest.
Péter Katalin (1985): Esterházy Miklós. Budapest.
Rubinek Gyula (1911): Magyarországi gazdacímtár. Budapest.
Sandgruber, Roman (1982): Ungarn und die österreichische Landwirtschaft. In: Demographie, Bevölkerungs und Agrarstatistik (Hrsg. Vera Zimányi). Budapest. 89–107. old.
Szili Ferenc (1986): A cukorrépa termesztése Délkelet-Dunántúlon és a MIR kaposvári cukorgyára 1893–1948. Kaposvár.
Tobler, Felix (1995): Die Hochfürstlich Esterházysche Zentralverwaltung vom Ende des 17. bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts. In: Burgenländische Forschungen 1995. 99–119. old.
Tóth István György (1994): Az Esterházyak. Rubicon 1994. 10. 20–23. old.
Wessely József (1865): A Herczeg Eszterházy-féle Katastropha. Pest.
Zentay Dezső (1945): Beszélő számok XIII. Az utolsó nagybirtokosok. Budapest.
Zichy Ferenc (1865): A Herceg Eszterházy-vagyon kezelése Gróf Zichy Ferenc által. Bécs.

BARANCSUK JÁNOS*

MERKANTILISTA CSÍRÁK BETHLEN TÜNDÉRKERTJÉBEN A FEJEDELMI HATALOM GONDOLATI „EXTERNÁLIÁI"

ROOTS OF MERCANTILISM IN BETHLEN'S FAIRY-GARDEN THE „EXTERNALITIES" IN THOUGHTS OF REGAL POWER

ABSTRACT

The first third of 17th century is a „heroic" but also a hard era, and it brings the encounter of a man growing up for his tasks and the leader who stands an example for next eras in Transylvania. The essay's aim is to „categorize" Bethlen Gábor's economic policy. Throughout the essay we try to form an opinion as if the instructions given by the monarch, the power system he worked on were alltogether to serve in mercantilistic way the raison and the common good. Since there is still no „healthy" consense about the basics od mercantilism in the academic knowledge, we believe it is necessary to introduce the subject breafly, connecting it with the cogitation on the economic processes coordinated by the mechanisms' and absolutism's relationship. The period of Bethlen, for today's era is a root of some kind of „crosstalk": serves as excellent additions to make an assumption in the evergreen „government and/or market" debate, in the understanding of understanding „historical personalities" roles, moreover it might be a good help when speculating on the highlights of democracy as well.

A Tündérkert, mint metafora

Tanulmányunk az előtt az államférfi előtt kíván tisztelegni, aki e sorok írásakor éppen 401 éve foglalta el az Erdélyi Fejedelemség trónját. Bethlen Gábor uralkodása alatt olyan progresszív társadalmi és gazdasági folyamatok bontakoztak ki a nemzetközi megítélés terén is egyre növekvő reputációval bíró államban, amelyek tanulmányozása magától értetődő, ha a hatékony, egyúttal előrevivő (gazdaság)politika megkülönböztető jegyeit kutatjuk.

Joggal gondolhatnánk, hogy a „Tündérkert" megnevezés is ezekkel a pozitív fejleményekkel kapcsolatos, azonban a vizsgálatunk fókuszában álló fejedelmi Erdély korántsem becéző célzattal kapta ezt a címkét. 1733-ban Verestói György református lelkipásztor az elnevezés eredetét fejtegetve, nem éppen hízelgő motívumként említi az emberi gyarlóság gyakori megnyilvánulásait: „Erdélyországban is, mint más országokban, magok viselésére és sok rendbéli cselekedeteikre nézve az emberek igen tündéresek: hol egy, hol más álorcáját viselvén magokon a képmutatásnak."[1]

A korabeli Erdély politikai státuszának megszilárdításán munkálkodó fejedelem viselkedése, kommunikációja természetesen ugyancsak – sőt, triviálisan – hordoz „olyan, mintha" jegyeket. Az állam létrejöttét és történetét meghatározó körülmények – melyek közül domináns a két nagy birodalom által gerjesztett politikai erőtér turbulenciája – a diplomáciai fogások – köztük gyakran a „tettetés" – mesteri alkalmazását követeli meg a túlélés érdekében.

Elemzésünk azonban most tevékenységének nem elsősorban (kül)politikai, kontroverziákkal, játszmákkal terhes metszetét helyezi górcső alá, hanem jobbára gazdasági szerve-

* Dr. Barancsuk János, a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karának docense, a közgazdaságtudomány kandidátusa

zőerejének *építő* jellegű megnyilvánulásaira, még inkább az ezek által létrehozott „gestalt” mibenlétére figyel. Vajon Bethlen kifejezetten modern, haladó szemléletű és szándékú gazdaságpolitikája mennyiben képezi-képezheti le a *lokálisan* is fejlettnek számító nyugat-európai régiók repertoárját? Vajon az Erdélyre jellemző, tagadhatatlanul eltérő keretfeltételek miatt a formailag hasonló fejedelmi törekvések eredményei is csupán „tündéresen” illékony formai, nem pedig tartalmi, lényegbeli hasonlóságot hordoznak napnyugati megfelelőikkel? Mennyiben tekinthető Bethlen gazdasági téren is a „természetes rendet” katalizáló, azt kiszolgáló *reál*politikusnak, netán mennyiben azonosítható – hatalmi súlyánál fogva – voluntarista, „saját feje után” menő, autoriter személyiségként?

A feltett kérdésekre természetesen nem adunk – különösen nem a „véglegesnek” akár csak illúzióját is keltő – válaszokat, mindössze megkíséreljük azonosítani, „értelmezni” azt a vonatkoztatási rendszert, amelyben – sejtésünk szerint – a szóban forgó problémakörök elhelyezhetők.

Az adottságok

A saját, de fejedelmükben mélyen csalódott hajdúi által Váradon meggyilkolt Báthory Gábortól tönkretett, elszegényedett államot, szétzilált kapcsolatrendszert örököl az utód: kül- és belpolitikai „haragosokat” a törökök, szászok, hajdúk, rendek személyében, gyér állami bevételeket, a fejedelmi birtokok morzsáit a kegyencek között szétosztott területek szerény maradványaként. Ebben a helyzetben fogalmazza meg küldetését a következőképpen Bethlen: „Kívántatik az én értelmem szerint, hogy ennyi hadakozások után, ilyen elkevesedett és fogyatkozott nemzetünknek sok romlását megszánván, ha utolsó veszedelmünket el akarjuk kerülni, keressük magunk megmaradásáért a békesség útját.”[2]

A társadalmi-gazdasági konszolidációnak azonban további körülmények sem kedveztek. Hátráltatta a kibontakozást a 14. és 19. század között észlelhető kedvezőtlen időjárási anomália, az ún. „kis jégkorszak”, amely jelentősen rontotta az Erdély fő exportcikkeit szolgáltató mezőgazdaság eltartóképességét.[3] A 17. században aztán a felvevőpiac fizetőképessége is megrendül, amely szoros kapcsolatban áll az amerikai nemesfémek beáramlásának lefékeződésével, ezzel összefüggésben a piacgazdaság térhódításának megtorpanásával, ami az agrárexport cserearányát rontva válik érezhetővé a keresztény és iszlám világ ütközőzónáiban.[4]

Nem segítette Bethlen helyzetét a fejedelemség gyenge adózóképessége sem. „Kortársai, a hatalmukat nyugaton építő uralkodók a korszerű állam megszervezéséhez nélkülözhetetlen anyagiakat elsősorban az állami adók emelésével teremtették elő. […] Ez az az időpont, amikor az adózók vagyoni állapotára építő adóztatás a feudális kötöttségektől mentes polgárságot kiemeli a népesség más rétegei közül. A gyors vagyongyűjtésre alkalmas és képes társadalmi osztály válik az abszolutista államok anyagi fenntartójává” – állapítja meg Péter Katalin.[5] Bethlennek azonban nincs módja ezzel az eszközzel élni, egyrészt a polgárság gyér – talán csak, és *csupán bizonyos értelemben véve* a szászokra, továbbá az ún. taxás városok közül Kolozsvárra és Gyulafehérvárra korlátozódó – erdélyi jelenléte miatt. A Szász Universitas – kiváltságainak, autonómiájának birtokában korántsem készséges entitásként – egyébként is „végig megbízhatatlan elem maradt, idegen test az államon belül” – írja Mráz Vera.[6]

Az adóalanyok *vagyoni állapotától független*, korszerűtlen adórendszer is útjában állt a fiskus gyarapodásának. Ennek lényege az 1609-es országgyűlés által meghatározott módon az *egy összegben* történő fizetés volt, amely az adózók és a kincstár viszonyában az előzőek számára eredményez fölöttébb kedvező elosztást. „E módszer a kor Európájában példa nélkül áll, a »facultas« vagy »tehetség« figyelembevétele a középkor óta általános törekvése az adóztatásnak” – jegyzi meg szintén Péter.[7]

Bethlen, a „kertész”

Bethlen, megválasztását követően a kor „uralkodói gyakorlatának” megfelelően *központosított kormányzat,* fejedelmi *szuverenitás* kiépítésére törekedett. Tisztában volt vele, hogy a korszerű államvezetés elengedhetetlen tartozéka mindenekelőtt a rendszeresen fizetett, az uralkodónak alárendelt reguláris hadsereg, ami a két nagy birodalom szorításában egyensúlyozó Erdély esetében különösen igaz volt. Ugyanígy megértette azt is, hogy terveinek végrehajtásához vagy meg kell nyernie, vagy le kell szerelnie, közömbösíteni kell az ország többi, mérvadó érdekcsoportjait, a rendeket. Bethlennek inkább az utóbbi sikerült, azonban nem az erő, a nyílt konfrontáció eszközeivel, hanem *a rendi jogokat, Erdély középkori eredetű társadalmi berendezkedését mindvégig tiszteletben tartva*. A nemesi társadalom legfőbb megnyilvánulási fórumát jelentő országgyűlés működését formálissá degradálva leszűkíti a *valódi* ügyekbe történő beleszólás lehetőségét.

A kormányzati pozíció megerősítésének másik fontos momentuma az 1615-ös adományrevízió, amely az *uralkodói jogkör kihasználásával* az 1588 utáni, „érdemtelennek” minősített birtokjuttatásokat tette semmissé, és helyezte ismét fejedelmi diszpozíció alá. Ezzel Bethlen két legyet ütött egy csapásra: egyrészt jelentősen gyengítette a rendek gazdasági erejét, ellenálló képességét, másrészt számottevően erősítette a sajátját.

A harmadik, a hatalom koncentrációját előmozdító intézkedéssorozatát a kormányzást segítő humán értelmiség kinevelése, taníttatása jelentette, amely azonban túl is mutat ezen a célon: hosszú távon a szellemi és szakmai téren magasan képzett emberek gyarapodásában látta biztosítva a fejedelemség egészének boldogulását. „Országunk és maradékunk veszedelmesebb állapota csak úgy kerülhető el, ha gondviselés lesz a hasznosan szolgáló tudós férfiak pótlására” – vallja Bethlen a máig működő, általa alapított nagyenyedi kollégium alapítólevelében. Végül a centralizált hatalom korántsem öncélú, hanem az általa képviselt állam reputációja szempontjából igencsak fontos, funkcionális megjelenítéseként építi ki rendkívül fényűzően, ugyanakkor emelkedett ízlésre utaló művészi, kulturális értékekkel megtöltve a fejedelmi palotát, a gyulafehérvári udvart.

A hatalom gyakorlásához szükséges „kellékek” azonban komoly jövedelemforrásokat igényelnek. Felmerül azonban a kérdés: ha az állam „rendes” adóbevételei a fentebb felsorolt okok miatt igencsak szerények, akkor hogyan finanszírozhatók a kormányzati funkciók? A kort feldolgozó gazdaságtörténeti forrásokból tudjuk, hogy a fejedelem – mintegy kényszerűségből – *saját maga válik vállalkozóvá*, az állami bevételek súlypontját a „saját hatáskörben” folytatott kereskedelemre és a bányászatra helyezve. Ennek megfelelően állami monopóliumot vezet be a külpiacokon kurrens termékek – marha, ló, só, réz, vas, méz, viasz, higany, állatbőrök stb. – kereskedelmére, hogy az ebből származó nyereség közvetlenül a kincstárba folyjon be. A pénz anyagát biztosító aranybányászat előmozdítását kedvezményekkel, továbbá felvidéki és német bányászok betelepítésével igyekezett segíteni.[8] Általánosságban is igaz azonban, hogy az igényes, magas szakértelemmel, mesterségbeli tudással végzett munkát az ipar minden területén a fejedelemség gazdasági erejét – ezen keresztül adózó- és exportképességét – fokozó tényezőnek tekintette.

A külországokból származó, és gyakran nem a református államvallást gyakorló kereskedők, mesterek, tudósok „szervesülését” segítette elő az a vallási tolerancia, amelyet a fejedelem az 1568-as tordai elveket[9] további felekezetűekre kiterjesztve hirdetett. Ez az attitűd egyúttal a társadalmi béke oly vágyott és termékeny állapotához is hozzájárult.

A fiskus jövedelmét bővítette az 1621-es nikolsburgi békében Bethlennek – „gazdasági célú hasznosításra” – átengedett hét vármegye potenciálja is, amely az éves, körülbelül 800 ezer forintos bevétel[10] közel egyhatod részét szolgáltatta. Ugyancsak a pénzügyi források kiszé-

lesítését érte el az adószedés hatékonyságának növelésével, továbbá 1620–25 között – kevésbé respektálható módon – a pénzrontás eszközét bevetve.

Annak érdekében, hogy egyáltalán rendelkezésre álljon, fizikailag létezzen a kincstári jövedelmeknek megfelelő pénz, továbbá hogy *elegendő „monéta”* tudja ellátni a belső forgalmat, minden erővel törekszik arra, hogy a mennyiségben és minőségben megfelelő pénzállományt biztosítsa, a piaci szükségletekhez igazodóan gyarapítsa. Ezért – a kor szokásainak megfelelően – megtiltja a pénz kivitelét az országból, arra kötelezve a kereskedőket, hogy legalább az import értékének megfelelő erdélyi árut vásároljanak fel. Jól észrevehető, hogy ez a politika tulajdonképpen a fejedelemség külkereskedelmi mérlegének az aranybányászat által kipótolt, hagyományosan passzív egyenlegét kívánja a *merkantilista* elvekre kísértetiesen emlékeztető módon mérsékelni, lehetőleg aktívba fordítani.

Kérdések a bethleni gazdaságpolitika ürügyén

„Bethlen Gábor az ő szinte zsenialitással határos praktikus érzékével egyszerűen azt valósította meg, ami akkor egész Európában a levegőben volt” – vélekedik Szekfű Gyula.[11] Minden bizonnyal innen ered a Bethlen-féle „ösztönös merkantilizmus” kifejezés, amit olyan előszeretettel használ gazdaságpolitikájával kapcsolatosan a szakirodalom.[12] Ennek az „ösztönösségnek” azonban ellentmond, hogy szocializációja korábbi fejedelmi udvarokhoz köti, rengeteg alkalmat biztosítva ahhoz, hogy a kor humán- és reálkultúráját elsajátítsa.[13]

Ténykedését természetesen mások másként ítélik meg. Angyal Dávid szerint például, „Erdélyben szegényes, vásárokon lebonyolított kereskedésről van leginkább szó. […] Talán felesleges az ilyen szerény szervezetre ráaggatnunk a merkantilizmus nehéz palástját.”[14] Mások ugyanakkor egyenesen a felvilágosult abszolutizmus megnyilvánulásaként[15] vagy prekameralistának[16] vélik gazdaságpolitikáját. E fogalmi zavarban érthetően merül fel a kérdés, hogy vajon mit is kell értenünk *valójában* merkantilizmus alatt, amelyhez aztán Bethlen időszakát viszonyíthatnánk. Bármennyire is furcsa, de egyáltalán *nem létezik* – még csak megközelítő – konszenzus sem ezen a téren a szakirodalomban.

Az Adam Smith nyomán leginkább elterjedt nézet a merkantilistákat bugyuta bálványimádó szerepre kárhoztatja, akik lévén, hogy a nemesfémet tekintik a gazdagság megtestesítőjének, az arany és ezüst minél nagyobb mennyiségben való *felhalmozására* törekednek az országban.[17] *Ennek érdekében* emelik gazdasági stratégiájuk homlokterébe az aktív külkereskedelmi mérleg motívumát. Mráz jóval plauzibilisebb definíciója szerint ugyanakkor „a merkantilizmus a *feudális abszolút államhatalom gazdaságpolitikája*, mely azt a célt szolgálja, hogy az állam részére bőséges anyagi erőforrások biztosításával a feudális rendszert védelmezze, az abszolút államot erősítse, egy olyan korszakban, amikor a világkereskedelem és az ipar már meglehetős fejlettséget ért el és a pénzgazdaság már széles körben elterjedt. […] S bár a merkantilista politikának nem ez az indítója, *objektíve* mégis elősegíti [mivel támaszkodni kénytelen rá] a polgári fejlődést.”[18] Figyeljük meg: ez a meghatározás a merkantilista gyakorlatot és az abszolutizmust *szimbiotikus, egymást feltételező*, egymással szétválaszthatatlanul összefonódó entitásokként tételezi. Az aktív külkereskedelmi mérleg pedig egyrészt a modern állam működtetéséhez szükséges adó, másrészt pedig a természeténél fogva terjeszkedő forgalmi gazdaság vivőanyagát, a pénzt teszi hozzáférhetővé.

Léteznek azonban olyan felfogások is, amelyek szerint „a merkantilizmus elveinek alkalmazása *nem* feltételezi egyértelműen az uralkodó abszolút hatalmát. Mert igaz ugyan, hogy az abszolutista államrendszerek e gazdaságpolitikai módszer fogásaival élnek általában, a tétel azonban nem megfordítható. A merkantilizmus különböző elemei Európaszerte – a korlátlan uralkodói hatalomtól függetlenül – részben már a középkorban, részben

a 16. század elején jól kitapinthatóan megjelentek."[19] Tegyük hozzá: az angol polgári fejlődés története is lényegében ezt az utat követi. Erről az oldalról megközelítve tehát a pénz – mint forgalmi *eszköz* – gyarapítására irányuló törekvés a spontán polgári, piacgazdasági tendenciák és azok aktorainak megnyilvánulását, érdekeik artikulálódását jelenti.

A magunk részéről úgy véljük, hogy – az első kivételével – mindegyik, fentebb említett megközelítés fontos momentumát ragadja meg a merkantilizmusnak[20], amely Madarász Aladár szerint mindazonáltal „olyan absztrakció, történelmi rekonstrukció terméke, melynek jogosultsága és hasznossága nem magától értetődő."[21] A *káoszelmélet* nyelvén itt azt a kérdést tehetnénk fel, hogy vajon a merkantilizmus tekinthető-e egyfajta „attraktornak", olyan „mintázatnak", amely bizonyos „történelmi fázistérben" a rendszer trajektóriáit „gyenge mágnesként" magához vonzza? Ha „igen" a válasz, akkor a fogalomnak létjogosultsága van a tudományban, a spanyol, francia, angol, erdélyi stb. merkantilizmusok pedig az „ideáltípusként" is felfogható attraktor vonzásterében megnyilvánuló, viszonylag tartósan, de nem örökérvényűen fennmaradó alakzatok. A magunk részéről úgy véljük, hogy az „Uralkodó – Rendek – Polgárság" sarokpontok által definiálható az a vonatkoztatási rendszer („attraktor"), amelyben a korszak konkrét történései, „mintázatai" leírhatók. Legalábbis ígéretes keretet nyújt a három szereplő közötti „erőhatások" eredőjeként létrejövő egyensúly, voltaképpen a merkantilizmus különböző országokra jellemző eseteinek elemzéséhez.

Az „alapséma" – amely talán soha és sehol sem teljesül a maga elméleti tisztaságában – az (abszolút hatalommal rendelkező) Uralkodó és a Polgárság egymásra utaltságát, és a Rendek velük szembeni diffúzióját tükrözi. „Egyfelől az uralkodók a pénzemberek állandó közreműködése nélkül nem tudnák fedezni sem köz-, sem magánkiadásaik költségeit, másfelől viszont a nagykereskedők, a bankárok, a hajózási vállalkozók arra számítanak, hogy az uralkodók megvédelmezik őket a városi partikularizmus túlkapásaitól, elfojtják a városi felkeléseket, biztosítják pénzük és áruik forgalmát" – írja Pirenne.[22]

A *spanyol*, *francia*, *angol* – és mint majd meglátjuk, az *erdélyi* – „modellben" azonban ez az erőegyensúly felborul, ami a merkantilizmus más-más változatát kelti életre. Most azonban kanyarodjunk vissza a káosz- és a hálózatelmélet logikai- és fogalmi rendszeréhez egy heurisztikus értéket sejtető megközelítés kedvéért. Ennek lényege, hogy a merkantilizmus időszakát és jelenségeit egyfajta „fázisátmenetként", „halmazállapot változásként" fogjuk fel a feudális és tőkés társadalmi-gazdasági szisztéma között. Az ilyen módosulás a kiinduló „halmazállapot" „válságának" is tekinthető, a rendszer kaotikus viselkedését generálva.[23] Iloskics Zita kutatásai arra mutatnak rá, hogy ennek az átalakulási folyamatnak a során az elemek elrendeződése módosul, a skálafüggetlen, egymásba ágyazott mintázatot az – egy középponthoz *közvetlenül* kapcsolódó – elemek „csillaghálós" csoportosulása váltja fel.[24] Nehéz nem észrevenni, hogy az abszolutizmus kora pontosan ilyen, csillaghálós struktúrához közelítő tendenciákat mutat a társadalmak szerkezeti dimenziójában. „Az állandó katonai veszélyeztetettség és békeidőben az állam puszta fennmaradásáért folytatott küzdelem kényszerű hatalmi és kormányzati centralizációt vont maga után" – állapítja meg mintegy ezt alátámasztva Oborni Teréz.[25]

De vajon mi az oka, hogy megrendül a „klasszikus feudalizmus", és annak szabályozókörei? A szakforrások többsége azokra a válságjelenségekre utal, amelyek a 14–15. században megoldhatatlannak bizonyultak a régi rend számára. A decentralizált, ideológiai szinten az egyház által dominált hatalmi szisztéma nem volt képes sem a kedvezőtlen időjárás miatt pusztító éhínségek, az ezeket követő járványok, lázadások, sem a külső fenyegetettség közömbösítésére. Az így keletkező vákuumot tölti ki aztán a központosított hatalom.

„Tektonikus törésvonalak” és áthallások

Akár azonosulunk Madarász szkepticizmusával, vagy az alternatíváiként bemutatott felfogásokkal, akár nem, mindenképpen észrevehető, hogy az egyes merkantilizmus-koncepciók mögött álló meggondolások a közgazdaságtan korpuszát tagoló nagy „tektonikus törésvonal” más-más oldalán helyet foglaló paradigmákat jelentenek. Nevezetesen: elsősorban a klasszikus *„piac versus állam”* dilemmáról van itt szó, arról, hogy a gazdaságnak, mint organizmusnak elégséges koordinációs mechanizmusa-e a piac, vagy (inkább) a kormányzati reguláció (is) megfelelő. Ezen a ponton azonban felmerül az a kérdés, hogy vajon történelmi véletlen, avagy valamiféle szükségszerűség terméke-e a 15. századtól mintegy „járványszerűen” elterjedő – *erőteljes kormányzati intervenciókkal* járó – abszolutizmus?

Az egyik sajátos válaszlehetőséget Heckscher szolgáltatja módfelett intellektuális, egyúttal éteri derűt keltő álláspontja révén. Eszerint „a gazdasági eszmék [és a velük összefonódó intézményrendszer] változása *nem a külső környezet hatására* következik be […], hanem a megismerés előrehaladásának, az eszmék autonóm fejlődésének eredménye”.[26] Vagyis: a központi hatalom és annak gazdasági vetülete, a merkantilizmus legfeljebb eszmetörténeti szükségszerűség, amely azonban „gyakorlati tesztelése” során elhibázottnak bizonyul – merthogy Heckscher szerint az egyetlen, minden korban igaz és helyes eszme, a gazdasági liberalizmus. Szorosan kapcsolódnak ide Smithnek, a „történelmi személyiségek” szerepéről (is) írt sorai: „Az önfenntartásnak […] a tehetsége […] sok tekintetben el tudja hárítani és ki tudja javítani a részrehajló és elnyomó nemzetgazdasági politika rossz hatásait. Bár az ilyen nemzetgazdasági politika kétségtelenül többé-kevésbé késlelteti a nemzet haladását a gazdagság és virágzás felé, nem mindig bírja azt megakasztani, és még kevésbé visszafordítani.”[27]

Ha azonban a merkantilista praxis *haladó* történelmi szerepét sem tartjuk lehetetlennek, akkor felmerül a kérdés: vajon definiálható-e ennek „természetes” rendje? Egy Boisguilberttől vett idézettel talán közelebb kerülhetünk a válaszadáshoz: „Spanyolország […] példája világosan mutatja, hogy a vezetők alkalmassága vagy alkalmatlansága legalább olyan mértékben befolyásolja egy ország gazdagságát, mint természeti adottságai.”[28] Mintegy ezt egészíti ki R. Várkonyi állásfoglalása: „Erdély jóllétének kulcsa valószínűleg Bethlen uralkodói zsenialitásában, vagyis intézkedési komplex jellegében rejlik.”[29] Ez alapján úgy tűnik, hogy a turbulens történelmi folyamatban az uralkodó egyfajta „váltókezelőként” működik, amely jó, de rossz irányba is eltérítheti az események menetét. És habár a jó („természetes rend”) és rossz („pozitív rend”) megkülönböztethető, de nincsenek automatikusan bekapcsoló, az „elhajlásokat” korrigáló feedback-ek, ami miatt a „felvilágosult despota” manapság oly népszerű eszméje is rendkívüli kockázatokat hord magában. Vagy talán a történelem kaotikus dinamikája miatt nem is értelmes a természetes és pozitív rend elkülönítése? Vegyük észre, hogy ezen a ponton elkanyarodhatnánk a történelmi személyiség szintén „tektonikus törésvonal” által elválasztott marxista, historicista versus popperi felfogásához, a terjedelmi keretek miatt azonban ettől eltekintünk.

A bethleni „modell”

Bethlen államát értékelve kijelenthetjük, hogy a „klasszikus”, nyugati értelemben nem hozott létre abszolutizmust annak ellenére, hogy szuverén, a rendektől független uralkodói hatalmat – annak anyagi bázisát is ideértve – épített ki. Péter ezt azzal magyarázza, hogy a fejedelem *de jure* érintetlenül hagyja a hagyományos rendi tagozódást: *ható*körét, érvényesülési lehetőségét ugyan szűkíti, de nem csorbítja az országgyűlés jogait. A központi kormányzat 1541 óta kialakult jellegén sem módosít: nem szervez új, ügykörök szerint tagolt közigazgatást. Az

adózás eredeti formáját sem képes modernizálni, összességében és érdemben tehát semmit nem változtat a társadalom konzervatív feudális talapzatán. „Minthogy a polgárság mind a társadalom egészéhez viszonyított arányát tekintve, mind gazdasági erejét nézve messze hátrányban van az uralkodó osztályokhoz képest, semmi sem veszélyezteti itt az előző századból maradt társadalom szerkezetét. Nem volt tehát szükség abszolutizmusra" – amely végső soron a rendi hatalmat lenne hivatott átmenteni. Ugyanakkor „az alattvalóitól függetlenné vált fejedelem alakja […] nem szorítható be a rendek együttműködésére építő centralizmus fogalmába [sem…] Bethlen állama inkább az Elbától keletre megfigyelhető abszolutizmusokhoz hasonlatos. Ezek létrejöttét – a nyugati típusoktól eltérően – nem belső társadalmi feszültségek segítették, hiszen a feudalizmust Európa e területén a 17. században még nem veszélyezteti semmi. Itt a *külső* erőknek, a [fenyegető] nemzetközi környezetnek van nagy szerepe a hatalmi szerkezet átalakulásában" a belső erjedés helyett – summázza Péter.[30]

Bethlen gazdaságpolitikája tehát nem a feudális rend „átmentésének" eszköze, hiszen az – szemben a nyugat-európai tendenciákkal – sértetlen, egzisztenciálisan stabil. De – mint láttuk – nem is az „alulról építkező" polgári struktúráknak keretet adó, azokkal mintegy együttműködő konstruktum. Bethlen – természetesen durva hasonlattal – egyfajta „zárványként" hozta létre és működtette azt a gazdasági szegmenst, amelynek jövedelméből fedezni tudta az általa menedzselt – egyébként a „köz" javát szolgáló – állami funkciókat.

Ha az „Uralkodó – Rendek – Polgárság" – előzőekben már használt – sémában gondolkodunk, akkor bizonyos tekintetben az angol modell „tükörképéről" van szó. A Rendek és a Polgárság között Erdélyben sincs komoly ellentét, bár itt a Polgárság jórészt az előjogok, autonómia által biztosított rendi keretek mögött működik. Azonban itt az Uralkodó az erősebb fél, aki – ugyan nem kívánja a társadalomból negligálni a másik két „szereplőt" – kordában tartja, hatástalanítja azok „szertelen", fejedelmi törekvésekkel szembeni megnyilvánulásait.

Folytatva gazdaságpolitikájának értékelését, Bethlen gazdaságszervező tevékenységére a nyugaton – különösen Franciaországban – „felkapott" uralkodói ipar, manufaktúrák létesítése sem kifejezetten jellemző. További sajátosság, hogy a „szokásos" merkantilista gyakorlattal szemben az erdélyi gazdaságpolitika – az ipar viszonylagos fejletlensége miatt – a „primer" szektorból származó alacsony feldolgozottságú nyerstermékek exportját, versus a „szekunder", „magasabb rendű" javak importját szorgalmazta – gyakran nemesfémkivitellel kompenzálva a külkereskedelmi mérleg sokáig nehezen elkerülhető, a nyugati relációban tartósan fenn is maradó passzívumát. Ez a nagyfokú, közvetlenül a termelési vertikumok „forrásvidékét" érintő exportorientáltság nem egymás felé irányuló, hanem párhuzamos, külpiacot megcélzó kínálatot táplált, ezért a termelési kapacitások emiatt is nehezen fonódtak össze szövevényes munkamegosztási és árucsere-kapcsolatban lévő hálózattá.

Kovács a bethleni gazdaságpolitika negatívumának tekinti, hogy „a fejedelem céheknek versenyt támasztó tevékenysége, például a morva anabaptisták vagy a gdanski kézművesek betelepítése a hagyományos polgári rétegek megerősödését akadályozta, illetve a fejedelmi monopóliumok érvényesítése […] a külkereskedelmi forgalomból eredő polgári tőkefelhalmozásra kedvezőtlenül hathatott."[31] Ráadásul a nemesség fokozatos betelepülése a jól védhető városokba a nemesi életforma elterjedését, a polgári szellem hanyatlását idézte elő. Összegzésképpen Kovács megjegyzi, hogy „Bethlen Gábor politikája inkább tekinthető állam-centrikussága és a polgárság megerősödését nem támogató hatása miatt »prekameralistának«, mint »ösztönös merkantilizmusnak«."[32]

A tanulmányt zárva azonban megállapíthatjuk, hogy a mérleg mindenképpen, sőt kifejezetten pozitív. Amit a fejedelem – történelmünk egyik legnagyobb alakjaként, a mai kor számára zavarba ejtő referenciaszemélyiségként – hátrahagyott: egy nemzetközileg elismert, a kor mércéjével mérve „biztonságos": társadalmi békét, vallási toleranciát valló és megvalósító Erdélyt. A szakmai és magas kultúrában jártas embereket, oktatási intézmé-

nyeket. Egy, uralkodása kezdetéhez viszonyítva jóval erősebb, *jobban teljesítő* gazdaságot. Tündérkertet, de a szó jó értelmében. Róla emlékezve gyakran idézik az 1619. évi kolozsvári országgyűlés megállapítását: „Istennek hála, az országban minden bőség vagyon.” „Oh vajha avagy ne született vagy örökké élt volna!” – búcsúzott szeretett urától krónikása, Kemény János.

JEGYZETEK

1. Tonk (2001).
2. In: R. Várkonyi (2013b).
3. Részletes leírást olvashatunk a „kis jégkorszak” magyarországi lefolyásáról Rácz (1999) cikkében.
4. V. ö. Zimányi (1976) 54–83. o.
5. Péter (1986) 649. o., kiemelés tőlem – *B. J.* Hasonlóképpen fogalmaz Pirenne (1983) 311. o.
6. Mráz (1953) Jegyezzük meg: a szászok respektálhatták volna Bethlen gesztusát, amellyel visszaállította a Báthory által megtépázott autonómiájukat.
7. Péter (1986) 650. o.
8. Jó áttekintést nyújt e témakörben Mátyás–Rausch (2013).
9. Az említett tordai diéta hirdetett ki a világon először – bár csak a „négy bevett” keresztény felekezetre vonatkozóan – a vallás szabad gyakorlását biztosító törvényt.
10. Lásd R. Várkonyi (2014).
11. Szekfű (1935) 65. o. Lásd még Szekfű (1983) 167. o.
12. Lásd pl. Kovács (2006a), Csetri (2001) 12. o., Csetri (1999) 29. o. Mezey (1980) 25. o.
13. Meggyőzően ír erről R. Várkonyi (2013a) 27–29. o.
14. Angyal (1937).
15. Lásd pl. R. Várkonyi (2014).
16. Lásd pl. Kovács (2006b).
17. Smith (1776) IV., lásd még Viner (2000).
18. Mráz (1953) 600–601. o., kiemelés és kiegészítés tőlem – *B. J.* Hasonló koncepciót képvisel még pl. Anderson (1989), Wallerstein (1983) 250. o.
19. Péter (1986) 654. o.
20. Azonosulni tudunk Szakolczai felfogásával, mely szerint „ahogy a gazdasági tevékenység három, szinte teljesen elkülönült szférában zajlik, úgy a gazdasággal foglalkozó irodalom is jól megfeleltethető ennek a felosztásnak..” I. m. 56. o. A merkantilizmus különböző felfogásairól rendkívül jó összefoglalót ad Madarász (1978), lásd még Viner (2000).
21. Madarász (1978).
22. Pirenne (1983) 311. o.
23. V. ö. Gleick (1999) „Különös attraktorok”, Barabási (2003) 93–168. o.
24. Iloskics (2014) 3–4. fejezet.
25. Oborni (1996).
26. Idézi Madarász (1978). Kiemelés és kiegészítés tőlem – B. J.
27. Smith (1940) 190. o.
28. Idézi Csató (2000) 11. o.
29. R. Várkonyi (2013a) 67. o.
30. Péter (1986) 654–655. o. Kiegészítés tőlem – B. J.
31. Kovács (2006b)
32. Uo.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Anderson, P. (1989): Az abszolutista állam. Gondolat Kiadó, Budapest.

Angyal D. (1937): Adalék Bethlen Gábor történetéhez. In: Angyal D.: Történeti tanulmányok, MTA kiadása, Budapest.

Barabási A. L. (2003): Behálózva. A hálózatok új tudománya. Magyar Könyvklub, Budapest.

Csató K. (2000): A fogyasztáskorlátos gazdaság egyik korai elemzője: Pierre Le Pesant de Boisguilbert. KTK/IE Műhelytanulmányok 2000/4. Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Kutatóközpont, Budapest.
Csetri E. (1999): Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás 1800-ig. Erdélyi Gazda Kiadó, Kolozsvár.
Csetri E. (2001): Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás előzményeiről a XVIII. század végéig. In: Csetri et al. (szerk.): Az erdélyi magyar gondolkodás múltjából. Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Kolozsvár.
Gleick, J. (1999): A káosz. Egy új tudomány születése. Göncöl Kiadó, Budapest.
Iloskics Z. (2014): Hálózatelmélet a közgazdaságtanban. Hálózati zavarok a válságokban. Szakdolgozat. Pécsi Tudományegyetem, KTK, Pécs.
Kovács Gy. (2006a): A bankrendszer és stakeholderei történeti megközelítésben, avagy az állam szerepvállalása az ipar banki finanszírozása előmozdításában a magyar gazdaságtörténetben. SZTE GTK Tudományos Közlemények, Szeged.
Kovács Gy. (2006b): Az európai pénzügyi rendszer válságai és a magyar pénztörténet. Polgári Szemle, II. évf./5.
Madarász A. (1978): Heckscher és Keynes vitája a merkantilizmusról. Egy fogalom történetéből. I–II. Világosság, 1978/4–5.
Mátyás-Rausch P. (2013): „Befogadó Erdély": Erdélyi és külföldi szakemberek a fejedelemség ércbányászatában Bethlen Gábor idejében (1613–1629). In: Papp K. – Balogh J. (szerk.): Bethlen Gábor képmása. Speculum Historiae Debreceniense 15, Debrecen.
Mezey B. (1980): Az Erdélyi Fejedelemség kormányzata Bethlen Gábor korában. In: Kovács K. (szerk.): Bethlen Gábor állama és kora. ELTE Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, Budapest.
Mráz (Zimányi) V. (1953): Bethlen Gábor gazdaságpolitikája. Századok, 1953/4.
Oborni T. (1996): Erdély. Abszolutizmus vagy rendi centralizmus. Rubicon, VII./4–5.
Péter K. (1986): A fejedelemség virágkora. In: Köpeczi B. (szerk.:) Erdély története. Akadémiai Kiadó, Budapest.
Pirenne, H. (1983): A középkori gazdaság és társadalom története. Gondolat, Budapest.
R. Várkonyi Á. (2013a): Bethlen Gábor jelenléte Európában. In: Kármán G.–Teszelszky, K. (szerk.): Bethlen Gábor és Európa. ELTE BTK Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszék, Transylvania Emlékeiért Tudományos Egyesület, Budapest.
R. Várkonyi Á. (2013b): Az európai jelenlét alternatívái. Bethlen Gábor fejedelemmé választásának évfordulójára. Magyar Tudomány, 2013. 10. 1194–1207. o.
R. Várkonyi Á. (2014) Gondolatok, ha találkoznak – Bethlen Gábor Európában. Széchenyi Emlékbeszédek. MTA, 2014. 04. 08., Budapest.
Rácz L. (1999): Magyarország éghajlattörténete a 16. századtól napjainkig. Magyar Tudomány, 1999. 09.
Smith, A. (1776): An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. W. Straman–T. Cadeli, London.
Smith, A. (1940): Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól II. kötet, Magyar Közgazdasági Társaság, Budapest.
Szakolczai Á. (1990): A fejlődés megkérdőjelezése. Akadémiai Kiadó, Budapest.
Szekfű Gy. (1935): Az erdélyi fejedelemség. In: Hóman B.–Szekfű Gy. (szerk.): Magyar történet IV. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.
Szekfű Gy. (1983): Bethlen Gábor. Helikon Kiadó, Budapest.
Tonk S. (2001): Erdély rövid története. In: Magyarok a világban – Kárpát-medence. Magyarország Kézikönyvtára (szerk.: Xantusz Nemzetközi Koordinációs Iroda) CEBA Kiadó, Budapest. 2014. 10. 20: http://www.hhrf.org/xantusz/mve_erdely_rovid_tortenete.html
Viner, J. (2000): A hatalom és a bőség, mint a 17–18. századi külpolitika céljai. In: Madarász A. (szerk.): Közgazdaságtani eszmetörténet. Osiris Kiadó, Budapest
Wallerstein, I. (1983): A modern világgazdasági rendszer kialakulása. Gondolat Könyvkiadó, Budapest.
Zimányi V. (1976): Magyarország az európai gazdaságban (1600–1650). Akadémiai Kiadó, Budapest.

LŐRINCZNÉ BENCZE EDIT*

A VERSENYKÉPESSÉG ÉS A JÓL-LÉT PERCEPCIÓI A NYUGAT-BALKÁN ÁLLAMAIBAN A VÁLSÁG TÜKRÉBEN

THE IMPACT OF THE CRISIS ON THE COMPETITIVENESS AND WELL-BEING IN THE WESTERN-BALKAN REGION

ABSRTACT

Most of the Western Balkan countries have focused on economic integration with the Europe, on building up a functioning market economy and the capacity to cope with competitive pressure and market forces within the European Union. These efforts have led to a period of rapid catching up and SEE countries reported an average annual growth rate of 5.1% between 2000 and 2007. Despite the huge improvements the reforms came to a halt at an early stage in 2009 due to the economic crisis. The region's economy has been declining since then mainly due to the fact that in the Western Balkan region the economic and political transformation process has been initiated rather late and all the structural changes have just been partially implemented. The current paper tries to track down the effects of the global economic crisis on the competitiveness of the countries in the Western Balkan region. The Western Balkan countries' under-developed economies have been exposed to internal economic crises resulting from the economic transformation of their economies, macroeconomic instability, government mismanagement, and political reasons such as wars, sanctions, etc. The economic problems reflected not only in the Western-Balkan states' macroeconomic indicators but also in the annual international competitiveness report (World Economic Forum). In order to improve the country's competitiveness, market oriented economic reforms should be finished. The business environment needs to be strengthened, as well as R&D, innovation, FDI and private capital in order to further stimulate the economy.

1. Bevezetés

A kilencvenes években Jugoszlávia felbomlása során létrejövő új államalakulatok előtt olyan feladatok álltak, mint az integritás megteremtése, a nemzet- és államépítés, a nemzetközi elismertség biztosítása, a plurális demokrácia kiépítése, a piacgazdaság létrehozása és gazdasági potenciál erősítése. Utóbbi kiemelt szereppel bírt, hiszen a létrejövő új államok számára fontos, hogy milyen helyet foglalnak el a világban, melynek egyik legfőbb mérőszámát gazdasági mutatóik és versenyképességük adják. Jelen tanulmány a Nyugat-Balkán mint egész régió, valamint a térség egyes államainak versenyképességét veszi górcső alá. Megvizsgálásra kerülnek a térség eddig elért gazdasági teljesítményei, vagyis ex post versenyképessége, továbbá az ex ante versenyképesség, vagyis hogy a gazdaság eredményeire építve milyen lehetőségek állnak a további gazdasági növekedés előtt, hogy a régió államai milyen hatékonysággal tudnak gazdálkodni a rendelkezésükre álló erőforrásokkal. A kérdés vizsgálatának aktualitását többek közt az is adja, hogy az Európa szuper-perifériájának titulált és az európaizáció által erőteljesen érintett[1] Délkelet-Európa államainak egyik fő külpolitikai célkitűzése az európai integráció, s a taggá válás egyik alapvető kritériuma, hogy a régió gazdaságai képesek legyenek megbirkózni a Közösség egy-

* Lőrinczné dr. Bencze Edit PhD, főiskolai tanár, Kodolányi János Főiskola Társadalom- és Bölcsészettudományi Intézet igazgató.

séges piacán uralkodó versennyel, mert csak így biztosítható számukra az integrációból fakadó előnyök kellő mértékű kihasználása. A munka a fentiek figyelembe vételével egyrészt megvizsgálja a Nyugat-Balkán makrogazdasági eredményeit a válság előtt időszakban és a válság alatt, másrészt a gazdaság versenyképességét az Európai Unió piacán és a világban (terjedelmi korlátok miatt a teljesség igénye nélkül a Global Competitiveness Index, Corruption Perceptions Index, Doing Business, The Lisbon Review 2010 alapján).

2. A Nyugat-Balkán gazdaságának fő mutatói a válságot megelőző időszakban

A Nyugat-Balkán államaiban a gazdasági átalakulás problémáira adandó válasz alapján három jól elkülöníthető időszakot lehet meghatározni. Az első, rövidtávon megoldásra váró feladat, hogy – mint az összes rendszerváltó országnak – szembe kellett nézniük a transzformációs krízis minden nehézségével, kezdve a magas inflációval, a termelés hanyatlásával, az export drasztikus csökkenésével, az eladósodással, egészen a tömegessé váló munkanélküliségig. Ennek rendbetétele az első és rövidtávon megoldásra kerülő teendő volt, melyet néhány kivétellel sikeresen realizáltak a térség államai, s mely folyamat kb. négy évvel később vette kezdetét (1998), mint a fejlettebb közép-európai országokban.[2] Középtávon a rendszerváltás véghezvitele a cél, mely a gazdaságban főként a sikeres privatizációt, a piacgazdaság megteremtését foglalja magában, s ebben a régió államai a legkülönbözőbb szinteken állnak, s a gazdasági rendszerváltás még mindig nem fejeződött be a térségben. Mindehhez olyan csak hosszú távon megvalósítható feladatok is társulnak, melyek az uniós csatlakozással kerültek előtérbe, s a gazdaságnak az EU-tagállamok fejlettségi szintjéhez való közelítését célozzák meg.[3]

A délszláv háborút lezáró Daytoni békét követő időszakban a pozitív folyamatok ugyan kezdetüket vették, de csak az 1998 után váltak általánossá. Ezután az egész térségre jellemző az erőteljes gazdasági fellendülés, s minden makrogazdasági mutató tekintetében pozitívak a változások. Figyelemreméltó, hogy 2000-től kezdve a régió országai évi 5–6%-os GDP növekedést produkáltak, kivéve Macedóniát, ahol a kezdeti fellendülést visszaesés követte.[4,5] 2005–2007 között pedig a növekedés 6 és 7% között mozgott, mely dinamikusabb volt, mint a Közösség államai esetében. Az egyértelműen pozitív mutatók ellenére a Nyugat-Balkánon az egy főre jutó GDP az utolsó válság előtti évben, vagyis 2007-ben mindössze 20%-a volt az EU 27-ek átlagának. Ráadásul, mindezen azonos trend, az egész térségre jellemző fellendülés ellenére a régió államai között jelentős különbségek vannak. A Nyugat-Balkán legfejlettebb állama Horvátország, mely a válságot megelőző időszakban az egy főre jutó GDP vonatkozásában a legjobb értéket tudhatta magáénak. 2007-ben a 8400 euró GDP-vel nem csak vezette a térséget, hanem ez a mutató ötszöröse a leggyengébben teljesítő 1600 euróval rendelkező Koszovóénak, s háromszorosa a régió többi állama átlagának (2600 euró).[6]

Az *1. táblázat* adatai alapján látható, hogy a Nyugat-Balkán térségében a válságot megelőzően a gazdaság – különösen a GDP éves növekedését tekintve – pozitív mutatókkal rendelkezett. A probléma azonban az volt, a növekedés motorjait elsősorban a magánbefektetések számának és az importnak az ugrásszerű emelkedése, továbbá a fogyasztás és belföldi kereslet erőteljes növekedése jelentették. Utóbbi együtt járt a bérek növelésével és a hitelek felvételével.[7] Tekintettel arra, hogy nem a termelő beruházások álltak a növekedés hátterében, és Szerbia kivételével mindenhol a beruházások több mint fele a bruttó állóeszköz felhalmozásból származott, így várható volt, hogy egy esetleges recesszió bekövetkeztével a gazdaság hanyatlani kezd. A válság előtti expanzió további sajátossága, hogy az export nem emelkedett, GDP arányosan mindvégig negatív maradt, a gazdaság nem volt export orientált, a régió országai nem tudtak nyitni a külső piacok irányába, állandó és hosszú távú külkereskedelmi hiánnyal küszködtek, ami még a fellendülés időszakában is súlyosan terhelte a gazdaságot.

1. táblázat. **Egy főre jutó GDP-növekedés a Nyugat-Balkán államaiban**
Table 1. **The growth of GDP in the Western-Balkans**

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Albánia	5,8	5,7	5,8	5,5	6,0	7,7	3,6	3,3	3,0	1,6	1,4
BIH	3,0	6,3	3,9	6,7	6,0	6,0	–2,8	0,7	1,3	–1,2	2,1
Horvátország	5,3	4,3	4,3	4,8	5,6	2,1	–6,9	–2,3	0,1	–1,9	–1,0
Macedónia	2,9	4,1	4,1	4,0	5,1	4,8	–1,0	1,9	3,1	–0,4	2,9
Montenegró	2,5	4,4	4,2	8,6	7,0	7,5	–5,7	2,5	2,4	–2,5	3,5
Szerbia	2,5	8,4	6,2	5,7	7,5	5,5	–3,5	1,0	1,6	–1,5	2,5
Koszovó	–0,1	3,2	–1,0	2,6	2,8	4,2	–3,6	2,2	3,4	2,5	

Forrás: IMF, World Economic Outlook, October 2010, April 2012, July 2012, October 2012, April 2013, October 2013, July 2014; Directorate General Economic and Financial Affairs (2014) EU Candidate and Potencial Candidate Countries Economic Quaterly (CCEQ) 2013/1–2014/2; Eurostat: Candidatee Countries and Potencial candidate Countries: GDP and Main Aggregates.

Nem csak az export mennyisége, hanem a kivitelre szánt áruk szerkezete is problémát jelentett a térségben, hiszen elsősorban primer, vagy alacsony feldolgozottságú termékekkel jelent – és jelenik – meg a világpiacon, s ezek árai hosszú távon csökkenő tendenciát tükröznek, amely a bevételek további apadását eredményezték.

A gazdasági expanzió további fontos mozgatórugója a hitelállomány gyors növekedése volt az egész régióban. Az ezredfordulón még viszonylag alacsony mutató a válságot megelőző öt évben mindenhol kétszámjegyűvé vált, a GDP arányos államadósság meredeken nőtt és különösen erőteljes emelkedést produkált Montenegróban, Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában. Mindez kiegészült a folyó fizetési mérlegek súlyos deficitjével, amely a GDP növekedés mutatta fellendülés ellenére, szintén megkérdőjelezi a gazdaság stabilitását.[8]

A válságot megelőző időszak látszólagos prosperitása és a piacgazdaságra történő átállásban végrehajtott jelentős előrelépések ellenére a Nyugat-Balkán államainak gazdasága strukturális problémákkal küszködött, mert a nagy szerkezeti reformok elmaradtak, vagy felemás módon mentek végbe. A gazdasági nehézségek a külső válság következtében felerősödtek és a belső problémák miatt a krízis hosszabb, a kiigazítás költségesebb és lassúbb folyamat, s ezáltal mély recesszió jellemzi a térséget.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a régió országainak gazdasága atipikus[9] volt, mely ellentétben a tipikus[10] gazdaságpolitikával, a fogyasztást, a kereskedelmet, az importot ösztönözte, továbbá erőteljes külső eladósodást, túlzott költségvetési hiányt, valamint a termelés és foglalkoztatás csökkenését eredményezett. Következésképpen a Nyugat-Balkán országai, mint fejlődő gazdaságok még nem elég stabilak, sebezhetőségük a válság következtében nagy, hiszen hiányoznak azon automatikus stabilizátorok, melyek a fejlett Nyugat esetében mérsékelni tudják a krízis hatásait és megtemetik a kilábalás hátterét.

3. A Nyugat-Balkán makrogazdasági mutatói a válság tükrében

A régió makrogazdasági mutató azt tükrözik, hogy a Nyugat-Balkán követő magatartást folytat, vagyis a válság globális és európai trendjei itt is érvényesültek, ugyanakkor hónapokkal, sőt néhány államban egy évvel később jelentkeztek. A globális válság 2008-ban ugyanis még csak kis mértékben érintette a térség országait, gazdaságuk ekkor még stabilnak volt mondható, s számottevő visszaesés csak 2009-től következett be, melyet a makrogazdasági mutatók is egyértelműen tükröznek. Ugyanakkor kis különbségek találhatóak a krízis kezdetét illetően, mert a recesszió már 2008 utolsó negyedében elérte Macedóniát, Montenegrót és Szerbiát, míg csak 2009 első negyedében Albániát, Horvátországot és Bosznia-Hercegovinát.

További eltérés, hogy Macedóniát, Koszovót és Albániát kezdetben kevésbé érintette, hiszen ezen államok kevésbé integrálódtak a világgazdaságba.[11] Az első táblázat GDP adatai alapján érzékelhető, hogy a 2009 és 2010-es mélypont után 2011-ben lassú javulás kezdődött és az előrejelzések 2012-t már a válságból való kilábalás, a növekedés megindulása évének prognosztizálták. Ezen remények azonban nem váltak valóra, 2012-ben újabb visszaesésnek lehetünk tanúi – legnagyobb mértékben Horvátországban –, vagyis a térségben a válság visszakanyarodott, a gazdaság kisebb fellendülés után ismét mély depresszióba esett. A kilábalás csak 2013-ban indult el, mely azonban még igen törékeny volt és erőteljesen hátráltatta a kemény tél és a 2013. évi nyári szárazság. Mindent összevetve azonban a talpraállás folyamata 2013-ban elkezdődött. Ezt jól tükrözik a régió egy főre jutó GDP adatai is, bár nehezen elképzelhető, hogy a tartós fellendülés elindulhat, amíg az eurozóna gazdasága továbbra is recesszióban van, tekintettel az ezen államokkal való maghatározó gazdasági kapcsolatokra.[12]

2. táblázat. **Egy főre jutó GDP növekedés a Nyugat-Balkán államaiban és az eurozónában**
Table 2. **The growth of GDP in the and the eurozone Western-Balkans**

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Eurozóna	2,7	0,6	–4,1	1,9	1,5	–0,3	0,7
Nyugat-Balkán	7,1	6,4	–1,1	2,2	2,7	0,8	2,1

Forrás: Eurostat: Candidate Countries and Potential candidate Countries: GDP and Main Aggregates

Mindezen egybeesések kifejezik a régió egészének hasonló gazdasági fejlődését. Bár a visszaesés alapvetően magas volt minden nyugat-balkáni államban, mégis különbségek is megjelennek. Az egy főre jutó GDP növekedése vonatkozásában a legnagyobb mértékű recesszió a válságot megelőzően legjobb értékekkel rendelkező Montenegróban volt, ahol 2009-ben az előző évi 7,5-ről –5,7-re csökkent. A középmezőnyben alig vannak különbségek, Szerbiában 5,5-ről –3,5-re, Horvátországban 2,1-ről –6,9-re, Bosznia-Hercegovinában 6,0-ról –2,8-re és Koszovóban 4,2-ről –3,6-re csökkent a GDP-növekedése. Két ország, így Albánia és Macedónia sokkal jobb mutatókkal rendelkezik.[13]

Az idősoros gazdasági mutatók egyértelműen azt tükrözik, hogy a 2009-ig tartó expanzív időszakot követően a régió államai hosszantartó és mély válságba kerültek. A nemzetközi pénzügyi és gazdasági krízis előtérbe helyezte azokat a megoldatlan, vagy csak részlegesen véghezvitt strukturális problémákat, melyek a Nyugat-Balkán rendszerváltó jellegéből és a piacgazdaságra történő átállás nehézségeiből fakadtak. A makrogazdasági mutatók szinte mindegyike jelentős visszaesést tükrözött, így többek között a globális válság negatívan hatott az importra és a folyó fizetési mérleg egyenlegére, mely 2009-ben és 2010-ben ugyan csökkent – ennek fő oka, hogy a régión belüli import erőteljesebb csökkent, mint az export – s, mind a mai napig a gazdaság fő gyengesége.[14]

A külföldi államadósság a válságot megelőzően folyamatosan nőtt a folyó fizetési mérleg hiányának és a magánszektor nagyarányú hitelfelvételének következtében. S annak ellenére, hogy a fizetési mérleg hiánya a válság első két évében csökkent, az adósság mégis tovább növekedett. Ennek hátterében a kormányok nemzetközi hitelfelvétele állt, mely megoldáshoz a pénzügyi szektor stabilizálása miatt fordultak. Ennek ellenére a konvergencia-kritériumok tekintetében – az államadósság hiánya a GDP 60%-a alatt és a költségvetési hiány 3% alatt – a Nyugat-Balkán államai jobban teljesítettek, mint az eurozóna tagjainak zöme. A költségvetési hiány 2007-ben Albánia kivételével minden régióbeli államban 3% alatt maradt, s ugyan a válság hatására emelkedett, mégis a 2009-ben elért 4,9%-os átlagával alatta maradt a rendszerváltó uniós országokénak, s az ezt követő válságévekben 3,5 és 4% között mozgott.[15]

3. táblázat. **A folyó fizetési mérleg egyenlege a Nyugat-Balkán államaiban (GDP%)**
Table 3. **The current account balance in the Western-Balkans (% of GDP)**

	Macedónia	Montenegró	Szerbia	Albánia	BiH	Koszovó	Horvát-ország
2008	–13,1	–32,6	–17,6	–14,8	–14,9	–19,4	–9,3
2009	–6,8	–27,9	–6,6	–15,3	–6,6	–9,3	–5,1
2010	–2	–2,3	–6,9	–11,5	–6,2	–12	–1,1
2011	–2,5	–17,7	–9,2	–13	–9,9	–13,8	–0,9
2012	–3	–18,7	–10,8	–10,3	–9,3	–7,7	–0,1
2013	–1,9	–14,6	–4,9	–10,6	–5,5	n. a.	–0,6

Forrás: Directorate General Economic and Financial Affairs (2014) EU Candidate and Potential Candidate Countries Economic Quarterly (CCEQ) 2013/1–014/2; IMF (2014) World Economic Outlook Recovery Strengthens, Remains Uneven. April 2014, 54.

A krízist megelőzően a külföldi tőke beáramlása jelentős mértékű volt – a régió átlagában 9,6%. 2008-ban azonban Albánia kivételével a Nyugat-Balkán minden országában csökkent, s ez a negatív tendencia 2009-ben tovább folytatódott, kivéve továbbra is Albániát, valamint Montenegrót, mindkét államban néhány meghatározó privatizáció következtében (Albániában egy olajfinomító, Montenegróban a villamos energia ágazat). A legnagyobb mértékű csökkenés Macedóniában és Bosznia-Hercegovinában következett be, s a negatív trend 2011 kivételével is fő jellemzője volt a térségnek.

A globális gazdasági válság egyik legfőbb negatív hatása mindenütt a munkanélküliségi ráta növekedése volt, mely sokkal érzékenyebben érintette a Nyugat-Balkán államait, hiszen ezek nem rendelkeztek azon automatikus stabilizátorokkal, melyekkel az iparosodott európai országok. A munkanélküliség már a válságot megelőzően is magas volt a régióban, a válság kitörése után azonban mindenütt komoly problémát okozott, s három államban, Bosznia-Hercegovinában, Koszovóban –, ahol több mint 40%-os – és Macedóniában – 30% feletti – kezelhetetlenné vált a kérdés. Nehezíti a helyzetet, hogy különösen magas a munkanélküliség aránya a fiatalok körében, továbbá jelentős gender problémák is keletkeztek, ugyanis a régió államaiban jóval nagyobb a munkanélküliség a férfiak, mint a nők körében. Ennek oka elsősorban abban keresendő, hogy a válság főként a férfiakat foglalkoztató feldolgozó és építőipart érintette. Kritikusnak mondhatóak a negatív foglalkoztatási mutatók is, így a régióban 2012-ben a 15 év feletti munkaképes lakosság foglalkoztatottsága 31,7 és 43,9% között mozgott, miközben az Európai Unió 2020-ra a 75%-os arányt szeretné elérni.[16]

4. táblázat. **Munkanélküliségi ráta a Nyugat-Balkán államaiban**
Table 3. **Unemployment rate in the Western-Balkans**

	Macedónia	Montenegró	Szerbia	Albánia	BiH	Koszovó	Horvát-ország
2008	33,8	10,7	13,6	12,7	40,6	47,5	8,4
2009	32,2	11,4	16,1	13,6	42,7	45,4	9,1
2010	32,1	12,1	19,2	13,7	42,7	–	11,8
2011	31,4	11,5	23,0	13,4	43,8	44,8	13,6
2012	31,0	13,5	23,9	12,9	45,9	30,9	13,2
2013	30,0	15,0	24,0	16,2	44,5	–	12,4

Forrás: Directorate General Economic and Financial Affairs (2014) EU Candidate and Potential Candidate Countries Economic Quarterly (CCEQ) 2013/1–2014/2; The Institute of Economics: Croatian Economic Outlook Quarterly 2007–2013, Eurostat – Tables, Graphs and maps Interface. http:// epp.eurostat.es; Vienna Institute for International Economic Studies wiiw handbook of Statistics 2013. Central, East and Southeast Europe

A Nyugat-Balkán államainak fő külpolitikai törekvése az euroatlanti integráció, melyet a válság szintén erőteljesen befolyásolt, s minimum három negatív aspektusát érdemes kiemelnünk. Ha az EU oldaláról tekintünk a kérdésre, először is jól látható, hogy a Közösség saját belső, gazdasági problémáival van elfoglalva, s ez a bővítést háttérbe szorította. Másrészt miközben az Unió a válságból való kilábaláshoz megteremtette a gazdasági kormányzást, kétségtelenül nagyobb hangsúlyt helyez a tagjelöltek gazdasági és fiskális helyzetére és közvetlenül vagy közvetve igyekszik megakadályozni a gazdaságilag gyenge államok csatlakozását, hiszen azok képtelenek lennének megfelelni az újonnan kialakított szigorúbb szabályoknak. Harmadrészt a tagjelöltek oldaláról is lelassult az integrációs folyamat, tekintettel arra, hogy a régió kormányai minden energiájukat és pénzügyi forrásaikat a válság leküzdése fordítják, így elmaradtak és háttérbe szorultak az integrációhoz elengedhetetlen reformok.[17]

4. A Nyugat-Balkán versenyképessége

A regionális versenyképesség vizsgálatára napjainkban számos olyan módszer létezik, melyek országokat, régiókat vagy területi egységeket meghatározott gazdasági, társadalmi és kulturális mutatók alapján jellemeznek. Ezek közül az egyik legismertebb a genfi székhelyű Világgazdasági Fórum (World Economic Forum: WEF) által évről évre megjelentetett globális versenyképességi jelentés, amelyet 2013–14-ben 148 (előző évben 144) állam gazdasági mutatóinak vizsgálatával alakított ki. A versenyképességet mérő adatok összegyűjtése az adott állam gazdasági szereplőinek közreműködésével történik. Módszere, hogy a vállalatok képviselőinek minden országban egy egységesen definiált hét fokozatú skálán kell kiválasztania az országra leginkább megfelelő választ. A fokozatok minőségi sorrendet takarnak – az egyes jelenti legrosszabb, a hetes a legjobb értéket – s ez lehetővé teszi a különböző országoknak az adott versenyképességi tényező alapján történő összehasonlítását és egy komplex versenyképességi rangsor kialakítását. Olyan intézmények, politikák és tényezők – az ország GDP-je, az egy főre jutó GDP, az ország részesedése a világ össz GDP-jéből, a költségvetési hiány, a beruházási ráta, és a népességszám – összessége kerül vizsgálatra, melyek meghatározzák egy ország esetében a termelékenység szintjét és növekedési potenciálját. Mindezek alapján elkészül az ország globális versenyképességi indexe (Global Competitiveness Index: GCI), mely 3 részindex – alapvető, hatékonyságnövelő és innováció, komplexitás részindex – és ezeken belül 12 pillér alapján kerül meghatározásra.

5. táblázat. **A Nyugat-Balkán globális versenyképességi indexe 2013–14-ben és 2012–13-ban**
Table 5. **The Global Competitiveness Index 2013–2014 and 2012–2013: The Western-Balkans**

	2013–14	2012–13	Különbség
Montenegró	67	72	5
Macedónia	73	80	7
Horvátország	75	81	6
BiH	87	88	1
Albánia	95	89	–6
Szerbia	101	95	–6

Forrás: World Economic Forum Klaus Schwab (ed) The Global Competitiveness Report 2013–2014, 16–17.; World Economic Forum Klaus Schwab (ed) The Global Competitiveness Report 2012–2013, 16–17.[18]

A Világgazdasági Fórum a 3 részindex és 12 pillér alapján 3 fő típusba sorolja a felmérésben résztvevő 148 államot. A Közép-Kelet- és Délkelet-Európa térségében található országok egyike sem tartozik a versenyképesség legalacsonyabb fokát képviselő tényező vezérelt gazdaságok közé. A fejlettségi szint második fokát jelentő hatékonyság vezérelt államok kategóriába sorolták Horvátország kivételével a Nyugat-Balkán valamennyi vizsgált országát – Albániát, Macedóniát, Montenegrót és Szerbiát –, valamint a 2007-ben csatlakozott Bulgáriát és Romániát. Versenyképesség szempontjából azok az államok képviselik a legfejlettebb szintet, amelyek az ún. innováció vezérelt gazdaságok kategóriába tartoznak, s itt foglal helyet a térségből Ausztria, Csehország, Szlovénia és Szlovákia. Horvátország Magyarországgal és Lengyelországgal együtt átmenetet képez a hatékonyság vezérelt és innováció vezérelt gazdaságok között, ami a térség viszonylatában középszintre helyezi Zágrábot.

A versenyképesség mérésével a Világbank is foglalkozik. Az „üzleti vállalkozások" (doing business) indexe 189 ország kis-és középvállalkozásainak 10 aspektusból történő vizsgálata alapján kerül kialakításra.

***6. táblázat.* A Nyugat-Balkán üzleti vállalkozások indexe 2008–2013**

***Table 6.* Doing Business Rank in the Western-Balkans 2008–2013**

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Montenegró	84	90	71	66	56	51
Macedónia	79	71	32	38	22	23
Horvátország	107	106	103	84	80	84
BiH	117	119	116	110	125	126
Albánia	135	89	82	82	82	85
Szerbia	91	94	88	89	92	86
Koszovó	–	107	113	119	117	98

Forrás: International Bank for Reconstruction and Development/World Bank: Doing Business 2008–2014. Understanding Regulations for Small and Medium-size Enterprise

A Világbank felmérése alapján a régió legjobban teljesítő állama Macedónia, mely 2012-be érte el a legjobb eredményt, s ugyan tavaly egy pontot visszaesett, de még ez a 23. hely is elkülönül a térség többi államától. Kedvező helyet vívott ki magának Montenegró is, bár több mint kétszer rosszabb pozíciót foglal el a rangsorban. Mindkét országban mélyreható reformok kerültek bevezetésre az üzleti környezet javítására, s a jelentős javulás ennek köszönhető. Meglepő, hogy az EU-tag Horvátország a doing business index alapján csak a középmezőnyben teljesít, hasonlóan Szerbiához és Albániához.

A Transparency International 1995 óta teszi közzé korrupcióérzékelési indexét (Corruption Perceptions Index, CPI). 2013-ban 177 országot sorolt be 100-tól (nagyon tiszta) 0-ig (nagyon korrupt) skálán. A Nyugat-Balkán a 80. helyet foglalja el a 177 ország között, mely a középmezőnybe helyezi a térséget, ugyanakkor a korrupcióérzékelési index alapján gyengébb (40,5) mutatóval bír. Ez alátámasztja azt a tényt, hogy a korrupció még mindig a jogszabályi környezet gyenge pontja, mely a térség gazdasági versenyképességének is egyik meghatározó akadálya és csupán minimális előrelépés tapasztalható, ha összevetjük a 2012-es adatokkal. A Nyugat-Balkán korrupcióérzékelési indexe a leginkább korrupt Albánia (33) és a legjobb helyzetű (49) Horvátország között mozog.

A Világgazdasági Fórum a Lisszaboni Stratégia (2010) célkitűzései teljesítése kapcsán kétévente megvizsgálta az EU tagállamait, továbbá a tagjelöltek gazdasági versenyképességét. A legutolsó felmérésre 2010-ben került sor. Az alábbi táblázat a Nyugat-Balkán államainak rangsorát, továbbá a lisszaboni célok teljesítése kapcsán kialakított versenyképességi indexét tartalmazza, utóbbi 0-tól 7-ig tartó skálán mozog, mely minél magasabb,

annál jobb az állam gazdasági teljesítőképessége. Ha a régió versenyképességét a lisszaboni célok teljesítése kapcsán vizsgáljuk, akkor Montenegró és Horvátország a régió legversenyképesebb államai és Bosznia-Hercegovina ezen mutatók alapján is a térség legproblémásabb országa.

***7. táblázat.* A Nyugat-Balkán korrupcióérzékelési indexe 2013**
***Table 7.* Western-Balkan Corruption Perceptions Index 2013**

Rangsor	Ország	2013	2012
		CPI	
57	Horvátország	48	49
67	Macedónia	44	43
67	Montenegró	44	41
72	Bosznia-Hercegovina	42	42
72	Szerbia	42	39
111	Koszovó	33	34
116	Albánia	31	33
80	Nyugat-Balkán	40,5	40,1

Forrás: Transparency International Corruption Perceptions Index 2013 alapján saját szerkesztés

***8. táblázat.* A Nyugat-Balkán Lisszaboni stratégiai indexe 2010**
***Table 8.* The Lisbon Review 2010 – Western-Balkans**

Ország	Index
Montenegró	4,19
Horvátország	4,18
Macedónia	3,79
Szerbia	3,51
Albánia	3,47
Bosznia-Hercegovina	3,07

Forrás: World Economic Forum (2010) The Lisbon Review 2010.
Towards a more Competitive Europe?

Összességében, bár vannak kisebb-nagyobb különbségek a bemutatott versenyképességet mérő módszerek eredményei között, mégis ezek is alapvetően megerősítik a makrogazdasági mutatókat. Ennek alapján a régióban Montenegró, Macedónia és Horvátország a legfejlettebb entitások. Horvátország helyzete speciális, hiszen 2013. július 1-jétől már az EU teljes jogú tagja és ennek alapján nem tekinthetjük a Nyugat-Balkán részének. Egyes, a térségre vonatkozó vizsgálatok ezért már nem is foglalkoznak az állammal. Azonban az is jól látható, hogy a térség korábbi vezető entitásában, Horvátországban a növekedés üteme lelassult, versenyelőnyét fokozatosan elvesztette, s minden mutató azt tükrözi, hogy nem előzi meg magasan szomszédjait, melyek közül néhány már erőteljesebb növekedést tudhat magáénak.

7. Összegzés

Összegezve elmondhatjuk, hogy a Nyugat-Balkánon is érvényesülnek a globális és európai trendek, a globális válság begyűrűzik a térségbe és hasonló negatív folyamatokat indít el. Ez a régióban követő formát ölt, vagyis majdnem egy évvel később éri el a krízis, s úgy tűnik, hogy a kilábalás is időben később fog megvalósulni és a válság hasonló ívet fog leírni. A krízis igazolta azt, hogy a GDP növekedése nem jelenti egyben a gazdasági

stabilitást, ehhez egyéb makrogazdasági mutatók vonatkozásában is szükség van eredmények felmutatására, továbbá a gazdaság szerkezetátalakításának végig vitelére a szükséges reformok megvalósítására. A munkanélküliség megoldása komoly kihívást jelent a térség országainak, leküzdése lassú folyamat, mely nyomást gyakorol mind a költségvetésre, mind a jóléti szociális hálóra. A tartós munkanélküliség társadalmi feszültségeket okozhat, melynek következtében nőhet a szürkegazdaság és a bűnözés. A külföldön munkavállalók támogatásainak drasztikus csökkenése fokozza a gazdaság problémáit, s a válság leküzdéséhez nagy mértékben fog hozzájárulni, hogy a bevándorlókat fogadó államok mikor fognak kilábalni a recesszióból. Ugyan a válság pozitív hatásaként az első időszakban javult a folyó fizetési mérleg hiánya és a kereskedelmi deficit, de ezen eredmények lévén nem strukturális változások következményei, csak ideiglenesek voltak. A válság hatására a régió országai komolyan foglalkoznak a gondolattal, hogy a gazdasági kormányzást, illetve annak egyes elemit maguk is bevezessék. Ezzel nem csak a gazdasági problémák és a populista törekvések elleni fékeket léptetnek életbe, hanem egyben az Uniót is biztosítják integrációs elkötelezettségükről.[19]

JEGYZETEK

1. Bartlett, William (2013): European Super-Periphery. In: Academic Foresights. No. 7 January–April 2013. http://www.academic-foresights.com/European_Super-Periphery.html
2. L. Škuflić–V. Botrić–J. Ladavac (1999): Problemi, ost-varenje i perspektive tranzicijskih procesa u zemljama srednje i istočne europe, Hrvatsko gospodarstvo u tran-ziciji," Zbornik radova EIZ, Zagreb.
3. Balázs, Péter (1998): Szempontok a magyar EU-csatlakozás előny–hátrány mérlegének kidolgozásához. In: Közgazdasági Szemle, XLV. évf., 1998. szeptember 835–850.
4. A gazdasági visszaesésben a macedón etnikai konfliktus meghatározó szerepet játszott, s csak ennek rendeződése után, vagyis 2003-tól állt az állam ismét növekvő pályára.
5. International Bank for Reconstruction and Development (2008) Western Balkan integration and the EU. 6.
6. Economic and Financial Affairs (2009): The Western-Balkan is Transition. Occasional Papers No. 46. May 2009. 5.
7. Slavica, Penev (2012): Economic and European Perspectives of Western Balkan Countries. Westminster Foundation for Democracy. 18.
8. Economic and Financial Affairs (2009): The Western-Balkan is Transition. Occasional Papers No. 46. May 2009. 4–13.
9. Philipov, Dimiter–Dorbritz, Jürgen (2003): Democratic consequences of economic transition of Central and Eastern Europe. Council of Europe Publishing 81.
10. A tipikus gazdaságpolitika a termelés bővítését, a foglalkoztatás növelést, az életszínvonal emelését, vagyis a fenntartható növekedést és versenyképességet állítja középpontba, s az import helyett az exportot ösztönzi.
11. Rumiana, Jeleva (2012): The Impact of the Crisis on the EU Perspective of the Western Balkans. Centre for European Studies, Konrad Adenauer Stiftung. 28.
12. World Bank (2013): From Double-Dip Recession to Fragile Recovery. In: South East Europe Regular Economic Report I. No. 4. June 18, 2013. 1.
13. EU Candidate and Pre-accession Countries"; Economic Quarterly – CCEQ ECFIN Unit D-1 (8 October 2010 & 12 January 2011).
14. Slavica, Penev (2012): 20.
15. IFI Coordination Office (2013) Outlook for Macroeconomic Development in the Western Balkans. May 2013. 6.
16. Bartlett, William – Uvalić, Milica (2013): The Social Consequences of the Global Economic Crisis in South East Europe. Research in South Eastern Europe. 5–6.

17. Institute for Regional and International Studies (2010): The Western Balkans: Between the Economic Crisis and European Perspective. September 2010, Sofia, 6–7.
18. Koszovó nem szerepel a 148 megvizsgált állam között.
19. Institute (2010): 8–9.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Balázs Péter (1998): Szempontok a magyar EU-csatlakozás előny–hátrány mérlegének kidolgozásához. In: Közgazdasági Szemle, XLV. évf., 1998. szeptember 835–850.

Bartlett, William (2013): European Super-Periphery. In: Academic Foresights. No. 7. January–April 2013. http://www.academic-foresights.com/European_Super-Periphery.html

Bartlett, William – Uvalić, Milica (2013): The Social Consequences of the Global Economic Crisis in South East Europe. Research in South Eastern Europe.

Directorate General Economic and Financial Affairs (2014): EU Candidate and Potential Candidate Countries Economic Quarterly (CCEQ) 2013/1–2014/2. http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/cpaceq/index_en.htm

Economic and Financial Affairs (2009): The Western-Balkan is Transition. Occasional Papers No. 46. May 2009.

Economic and Financial Affairs (2009): The Western-Balkan is Transition. Occasional Papers No. 46. May 2009.

Economic and Financial Affairs (2009): The Western-Balkan is Transition. Occasional Papers No. 46. May 2009.

EU Candidate and Pre-accession Countries – Economic Quarterly – CCEQ ECFIN Unit D-1 (8 October 2010 & 12 January 2011).

Eurostat: Candidate Countries and Potential candidate Countries: GDP and Main Aggregates. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=cpc_ecnagdp&lang=en

IFI Coordination Office (2013): Outlook for Macroeconomic Development in the Western Balkans. May 2013.

IMF (2010-2014): World Economic Outlook, October 2010, April 2012, July 2012, October 2012, April 2013, October 2013, July 2014 http://www.imf.org/external/ns/cs.aspx?id=28International Bank for Reconstruction and Development (2008) Western Balkan integration and the EU. 6.

IMF (2014): World Economic Outlook Recovery Strengthens, Remains Uneven. April 2014.

International Bank for Reconstruction and Development/World Bank: Doing Business 2008–2014. Understanding Regulations for Small and Medium-size Enterprise.

Institute for Regional and International Studies (2010): The Western Balkans: Between the Economic Crisis and European Perspective. September 2010, Sofia.

Philipov, Dimiter–Dorbritz, Jürgen (2003): Democratic consequences of economic transition of Central and Eastern Europe. Council of Europe Publishing.

Rumiana, Jeleva (2012): The Impact of the Crisis on the EU Perspective of the Western Balkans. Centre for European Studies, Konrad Adenauer Stiftung.

Slavica, Penev (2012): Economic and European Perspectives of Western Balkan Countries. Westminster Foundation for Democracy. 18.

The Institute of Economics: Croatian Economic Outlook Quaterly 2007–2013.

World Bank (2013): From Double-Dip Recession to Fragile Recovery. In: South East Europe Regular Economic Report I. No. 4. June 18, 2013.

World Economic Forum (2013): Klaus Schwab (ed) The Global Competitiveness Report 2013–2014.

World Economic Forum (2014): Klaus Schwab (ed) The Global Competitiveness Report 2012–2013.

World Economic Forum (2010): The Lisbon Review 2010. Towards a more Competitive Europe?

MOHÁCSI MÁRTA*

TANULÁS ÉS VERSENYKÉPESSÉG REGIONÁLIS MEGKÖZELÍTÉSBEN

LEARNING AND COMPETITIVENESS IN REGIONAL APPROACH

ABSTRACT

The knowledge-based economy not only changes the operation methods of economy, but re-evaluates the human relations and institutions operated by it. With all this, the problem of learning carrying the capacity of knowledge will also be reconsidered. In the European Union the human resource belongs to the factors that influence the competitiveness of the member countries. The carrier, the developer and the utilizer of knowledge capital is the self-fulfilling person with a determined intention for learning. The human factor becomes an economic factor, where the individual's will, learning inclination and learning ability transforms into competitive edge. The individual and institutional knowledge is created from formal learning and through experience. One of the most important characteristics of knowledge economy is the demand for creative and highly trained employees. Based on these factors, our conception on education and labour market alters. When planning the development processes of education and vocational training, it is practical and justified to consider those regional particularities that appear in the socio-economic environment. This paper seeks the answer to the question of how could individual learning become an economic competitive factor.

1. Nemzetközi környezet, tudásalapú gazdaság

Az Európa 2020 a következő évtizedre szóló európai uniós növekedési stratégia. Célja, hogy változó világunkban az Európai Unió gazdasága intelligens, fenntartható és inkluzív legyen. Az Európa 2020 három prioritása: intelligens növekedés: tudáson és innováción alapuló gazdaság kialakítása; fenntartható növekedés: erőforrás-hatékonyabb, környezetbarátabb és versenyképesebb gazdaság; inkluzív növekedés: magas foglalkoztatás, valamint szociális és területi kohézió jellemezte gazdaság kialakításának ösztönzése.[1]

A Magyarországot érintő legnagyobb kihívások az üzleti innováció és a versenyképesség előmozdítása, fenntartható infrastrukturális fejlődés, a foglalkoztatás és a társadalmi kohézió szintjének növelése és a természeti erőforrások hatékony felhasználása. Napjaink tudás-alapú vagy tanulás-alapú gazdaságában az innovációs képesség és a térségek kívánatosnak vélt gazdasági folyamatai között szoros összefüggés áll fenn. A tanulás és innovációs képesség révén a régiók nehezen utánozható, egyedi erőforrásokra tesznek szert, amelyek segítik őket a területi versenyben történő helytállásban.[2]

A tudásalapú gazdaság fogalma, értelmezése elsősorban a gazdaságpolitikai elemzésekben, dokumentumokban jelenik meg. A fogalmon a felgyorsult információáramlást, a tudományos élet és a gazdaság összefonódását, a tudás gazdasági felértékelődését értik.[3] A tudásalapú gazdaság az OECD definíciója szerint olyan gazdaság, amely közvetlenül a tudás és az innováció teremtésén, elosztásán és felhasználásán alapszik. A tudás nagyon sokrétű, amely széles értelemben magában foglalja az emberek konkrét és általános ismereteit, tapasztalatait, intuícióit, kreativitását, készségeit, a dolgok megértését és megítélését, értékekről alkotott véleményét.

* Mohácsi Márta PhD, főiskolai adjunktus, Nyíregyházi Főiskola Társadalom- és Kultúratudományi Intézet.

Egyik metszetét a tanulás során megszerzett ismeretek, információk összessége adja, a másikat az a képesség, készség, amely általánossá teszi az embert, hogy ezen információkat a gyakorlatban felhasználja, hasznosítsa. Az emberben lévő tudás, ismereteket, készségeket, képességeket és magatartásbeli tulajdonságokat sikeres, problémamegoldó cselekvéssé alakít, ami egyben a közvetlen tudásalkotás képességének megnyilvánulása.[4] Különbség van a tudásalapú gazdaság és a tárgyi alapú gazdaság, szerveződési formái, munkaerőforrása, vállalati jellemzői és térszerveződése között *(1. táblázat)*.

1. táblázat. **A tárgyi alapú gazdaság és a tudásalapú gazdaság főbb jellemzői**
Table 1. **The main characteristics of object-based and knowledge-based economy**

Jellemzők	Tárgyi alapú gazdaság	Tudásalapú gazdaság
1. A gazdaság szerveződési elvei, formái	hierarchikus, bürokratikus, vertikális hálózatok	egyenrangú, team-szerveződés, horizontális hálózatok
Verseny alapja	alacsony költség	magas hozzáadott érték (minőség)
Fő erőforrás	fizikai javak, pénztőke	kapcsolati tőke, tudástőke
Növekedés forrásai	tőke és munkaerő	tudás és innováció
2. Munkaerőforrás	feladat végrehajtása, előírt teendők	problémamegoldás, nagyfokú önállóság
Ösztönzés	jövedelem	jövedelem, „kihívások”, vonzó környezet, béren kívüli juttatások
Felsőoktatás	„diplomagyár” alapkutatások	„tudásgyár” spin off cégek
3. Vállalati jellemzők	független vállalatok	stratégiai szövetségek, hálózatok, klaszterek
Vállalati szerkezet	nagyvállalati dominancia, stabil	vállalkozókészség (KKV-k), változó
K + F szerepe a vállalatnál	mérsékelt, esetleges	erős, folyamatos
4. Térszerveződés	top-down irányítás	bottom-up szerveződés
Területi kormányzatok	alárendeltek, passzívak	önállóak, aktívak
Vállalati versenyelőnyök térbelisége	nemzeti	lokális, regionális

Forrás: Lengyel, 2005, 196. p.[5]

2. Tanulási elméletek, tanulási modellek

Carroll és Bloom,[6] a „mastery learning” elmélet kidolgozói a megtanulás fokát, mint komplex mércét közelítik meg az oktatás folyamatában. A megtanulás fokának változóiként értelmezik: a rendelkezésre álló időt, a kitartást, az adottságokat, az oktatás minőségét, az oktatás megértésének képességét. A „mastery learning” elmélete az eltérő adottságokhoz rendeli az egyénileg eltérő tanulási idő mennyiségét. Az elmélet a személyiségközpontú oktatásirányításnak egy lehetséges változata. Domináns, lényegi gondolatai és elvei irányt mutatnak a tanítási-tanulási folyamat hatékony szervezéséhez.

Az 1970-es évektől kezdve a szakirodalom három fő tanulási környezetet különböztet meg: formális, nonformális, informális. A Lifelong Learning oktatáspolitikai modellje a tanulás egyetlen lehetséges esetét sem zárja ki. A folyamatos tanulás fogalmát három kategóriával írja le: formális, nonformális, informális.

Formális tanulási környezetet jelent a felsőoktatást is magában foglaló iskolarendszerű képzés, mely jellemzői közé tartozik: a bemeneti-, a folyamat- és a kimeneti szabályozás; a

megszerezhető bizonyítványok, illetve a képesítések jogszabályi rendezettsége és a professzionális tudástámogatók jelenléte.[7]

Az Európai Unió által 2000-ben kiadott definíció alapján, a nem-formális tanulás fogalmában a legfontosabb kritérium a tanúsítvány hiánya, tehát minden olyan tanulási folyamat, ami szervezett de bizonyítvány, tanúsítvány megszerzése nélkül végződik, az nem formális tanulásnak tekinthető. A CEDEFOP (az Európai Unió Szakképzésfejlesztési Központja) által javasolt megfogalmazás szerint a nem formális képzés esetében hiányzik a tanulási célkitűzés.[8] Az informális tanulás, nem szervezett keretek között zajló, azaz képzőintézményektől és curriculumtól független tanulás. A tanulót támogató személyek nincsenek jelen, vagy nem professzionális személyek segítik a tanulási folyamatot.[9]

Az Európai Unió területén lévő összes felsőoktatási intézmény vonatkozásában a képzési modulokat és a képzési programokat tanulási eredmény formájában kell mérni. Az oktatás területén lévő nemzetközi trendek azt mutatják, hogy a hagyományos oktatóközpontú megközelítés a diákközpontú megközelítés felé mozdul el: azaz a súlypont immár nem csak az oktatáson van, hanem azon is, hogy a hallgatóktól milyen tudáselemeket várnak el az adott modul, illetve program elvégzésekor.[10] Troy B. Wiwczaroski érvel, hogy nagyobb hangsúlyt kell helyezni a „viselkedési tanulási célok(ra)" az oktatásban.[11]

A diákok többsége nem nyújt egyenletes teljesítményt minden tantárgyból, ezért a tanulócsoportokban a tanulás új jelentésének megismerésére kerül sor. Az új módszer a tapasztalati tanulás. A tapasztalati tanulásban a résztvevő saját élmény útján szerzi meg azokat az ismereteket, sajátítja el azokat a készségeket, begyakorolja azokat az algoritmusokat, melyet későbbiekben alkalmazni tud. A tapasztalati tanulás érdekes érzést nyújt a résztvevők számára, hiszen önmaguknak köszönhetik a felismerést, aktív részesei lehetnek a tanulási folyamatnak, ezáltal könnyebben elsajátítják az ismeretet. A tapasztalati tanulás modelljét David Kolb[12] készítette el *(1. ábra).*

***1. ábra.* A tapasztalati tanulás modellje**

***Figure 1.*The model of experiential learning**

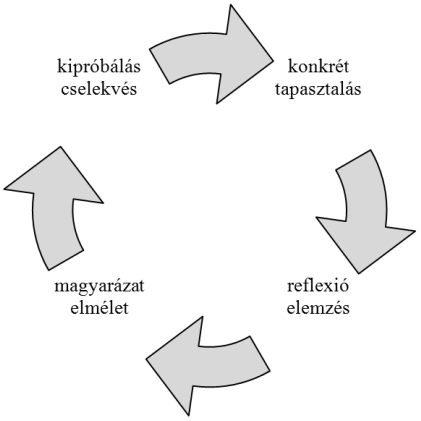

Forrás: David Kolb (1976) modellje alapján saját szerkesztés

3. Tanuló gazdaság, régiós verseny

A régió területfejlesztési szempontból olyan társadalmi-gazdasági tevékenységet jelent, amely az őt alkotó „részek" szoros együttműködésére és érdekazonosságára épül. Jellegükből adódóan a földrajzi térben a közigazgatási egységek – megyék, régiók, tartomá-

nyok, országok – összességében a regionalizáció az „állandóságot”, a regionalizmus folyamatának eredményei a makroregionális térstruktúrák viszont a „változékonyságot” képviselik. A régió mindkét esetben a földrajzi térben tapasztalható sokszínűség viszonyai között társadalmi, gazdasági, kulturális téren megnyilvánuló homogenitást képvisel.[13]

Lengyel[14] szerint a regionális versenyképesség nem más, mint a régiók képessége relatíve magas jövedelem és foglalkoztatottsági szint tartós létrehozására, miközben nemzetközi versenynek van kitéve. A regionális versenyképességben a regionális politika két hagyományos célja (a hatékonyság és a méltányosság) együtt szerepel.

A modern technológia alkalmazása, a tudásalapú társadalom nagy tömegben igényli a kiművelt emberfőket, felkészült szakembereket. Olyan munkaerőre van szükség, amely széles látókörrel, viszonylag önállóan el tud igazodni bonyolult helyzetekben: képes a jelentkező problémákat felismerni, kezelni, megoldani.[15]

A tudáspiaci verseny kialakulásával a verseny erősödik az intézmények között a hallgatókért, az állami támogatásért, a szabad forrásokért, a munkaadók támogatásáért. Az intézmények már nemcsak egymást minősítik, hanem a társadalomban olyan külső értékelések is születnek, amelyek teljesítményük szerint nyilvánosan is rangsorolják az intézményeket.[16] A tudásalapú társadalom és gazdaság hatásaként kialakulóban vannak azok a regionális területi egységek, ahol a gazdaság átlagosnál gyorsabb fejlődése révén az oktatás és képzés szélesebb lehetőségei teremtődnek meg.[17]

Mindezek alapján joggal tehető fel a kérdés, mennyiben beszélhetünk új folyamatokról és régi struktúrákról az oktatásban, avagy csupán részrendszerek autonóm fejlődése zajlik, s a szinkronitás hiánya okoz szükségszerű feszültségeket.[18]

4. Oktatási mutatók, tanuló régiók

4.1. Felsőoktatási tanulási keretek

A magyar felsőoktatás fejlesztésének elsődleges feladata a képzési kimenetek és a gazdasági igények közötti összhang erősítése, a képzési tartalmak minőségelvű fejlesztése, ezek eredményeként a foglalkoztatás és a gazdaság versenyképességének javítása. A magyar felsőoktatás fő problémái nem elsősorban a diplomások számában, hanem az oktatás szerkezetében és általános minőségében keresendők. A magyar felsőoktatás fejlesztésének elsődleges célja, a munkaerőpiac számára jobban megfelelő képzési szerkezet kialakítása, és a képzés minőségi átalakítása, amely hozzájárul a gazdaság versenyképességének javításához.[19]

A társadalomtudományok arra vállalkoztak, hogy a vészjelzéseket kommunikálják a gazdaságra, a civil társadalomra, és a mindennapi életünkre vonatkozóan és a kifejtett hatásokat számszerűsítsék.[20]

Empirikus kutatásomban az Észak-alföldi régió legnagyobb felsőoktatási intézmények vállalati kapcsolatait vizsgáltam. Arra kerestem a választ, hogy a régió munkaadói milyen képességeket és készségeket várnak el a végzett hallgatóktól. A cégvezetők arra is választ adtak, hogy mennyire hasznos és értékes az tudás amelyet a Debreceni Egyetem nyújt.

Hipotézisem szerint az egyetemen megszerzett tudás a munkaadók szempontjából – függetlenül a vállalkozások tulajdonosi, szerkezeti, ágazati jellemzőitől – egyaránt hasznos és értékes. A hasznos-értékes fogalompárt vizsgáltam az alábbi két ábrával. A munkaadók szemszögéből mennyire hasznos és mennyire értékes az a tudás, amelyet a Debreceni Egyetem adott a már végzett hallgatói számára. Az egytől hétig terjedő skálán kapott vélemények gyakorisági eloszlása jobbra eltolt aszimmetrikus eloszlást mutat, ami azt jelenti, hogy a választások a nagyobb értékekre (6–7) estek a legnagyobb gyakorisággal. Ez a hasznosság mértékét mutatja *(2. ábra)*.

2. ábra. **Az egyetemen szerzett tudás hasznossága**

Figure 2. **The usefulness of the knowledge acquired at the university**

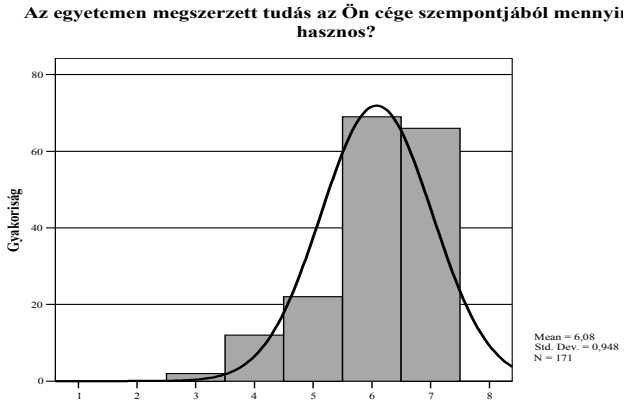

Forrás: empirikus vizsgálat alapján SPSS.

Az elvárások megoszlása az egytől hétig skálán egy jobbra eltolt (másképp megfogalmazva balra lejtős) képet mutat, tehát a válaszadók közül kb. 140-en választották a 6-os vagy 7-es értéket. Az ábra azt mutatja, hogy a cég szempontjából mennyien tartják értékesnek az egyetemen megszerzett tudást *(3. ábra)*.

3. ábra. **Az egyetemen szerzett tudás értékessége**

Figure 3. **The value of the knowledge acquired at the university**

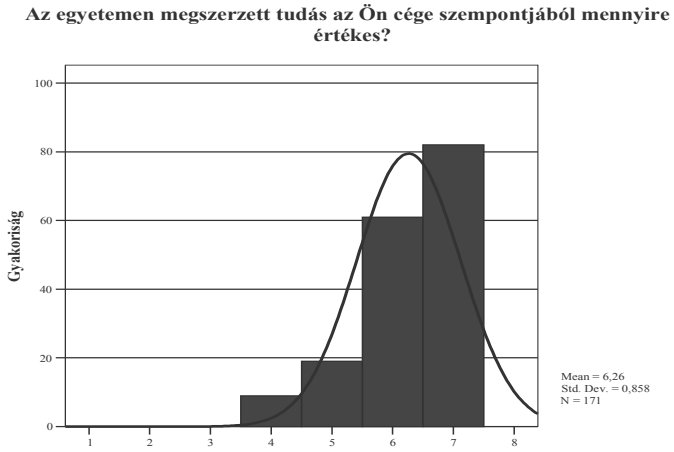

Forrás: empirikus vizsgálat alapján SPSS

4.3. Felnőttképzés régiós összefüggésben

Az Országos Statisztikai Adatszolgáltatási Program (OSAP) képzésekre vonatkozó adatfelvételei megmutatják a fejlődési pályákat. Az OSAP 2013 régiókra bontott táblázatából kiderül a magyarországi képzést folytató intézmények száma *(2. táblázat)*.

Regionálisan vizsgálva a képzésbe belépettek számának arányát, a képzés jellege szerint jelentős eltéréseket találunk. A szakmai továbbképzés területén 2013-ban Közép-Magyarország, Nyugat-Dunántúl, Közép-Dunántúl, és az Észak-alföldi régióban végzett a legtöbb hallgató. Általános felnőttképzés területén Közép-Magyarország után az Észak-alföldi régió volt a legfelkapottabb képzőhely *(3. táblázat)*.

2. táblázat. **A képzést folytató intézmények száma, régiónként 2013-ban**
Table 2. **The number of institutes offering trainings based on regions in 2013**

Régiók	Intézmények száma
Dél-Alföld	157
Dél-Dunántúl	88
Észak-Alföld	***191***
Észak-Magyarország	113
Közép-Dunántúl	124
Közép-Magyarország	736
Nyugat-Dunántúl	127

Forrás: OSAP 1665; 2013.

3. táblázat. **A képzésbe beiratkozottak száma, a képzés jellege szerint 2013-ban**
Table 3. **The number of students enrolled in the trainings based on the type of trainings in 2013**

Régiók/ képzés jellege	Dél-Alföld	Dél-Dunán-túl	Közép-Dunán-túl	Közép-Magyar-ország	Nyugat-Dunán-túl	Észak-Alföld	Észak-Magyar-ország	Össze-sen
	2013/fő							
állam által elismert OKJ szakképe-sítést adó	17 004	10 397	13 376	40 912	16 499	***18 979***	13 905	131 072
munkakörhöz, foglalkozáshoz szükséges nem OKJ szakképe-sítést adó	2 986	7 386	4 310	15 123	2 765	***4 173***	4 158	40 901
hatósági jellegű (közl., hírközl., vízü. ágazati) képesítésre felk. képzés	2 083	711	1 713	11 265	1 386	***2 435***	2 173	21 766
általános felnőtt-képzés	5 970	4 511	5 578	28 172	4 881	***10 904***	6 100	66 116
nyelvi képzés	11 610	9 348	10 908	32 096	15 813	***18 073***	14 631	112 479
szakmai tovább-képzés	14 013	12 092	14 291	59 870	23 111	***14 076***	12 306	149 759

Forrás: OSAP 1665; 2013.

5. Összefoglalás

A regionális tudomány, a menedzsment, az egyéni, szervezeti és tapasztalati tanulás, az innováció és a versenyképesség meghatározó fogalom párjai a tudás alapú gazdaság vagy tanuló gazdaság létrejöttének.

A tanuló régió fogalom megszületéséhez vezető folyamatban jelentős szerepe volt a tudás-alapú gazdaság és a tanuló gazdaság koncepciójának. A tudásgazdaság vagy a párhuzamosan használt tudás alapú gazdaság fogalma az új gazdaság szinonimájaként jelenik meg, és hangsúlyozza, hogy a fejlett gazdaságokban végbemenő növekedésben és innovációban a tudás és a tanulás elsődleges szerepet játszik.[21]

A tudás, a képzettség, az innovációs készség a gazdasági teljesítménynek és az egyéni karriernek egyformán meghatározó tényezőjévé vált. Ezzel megnőtt az oktatási intézményekkel szemben támasztott közvetlen igény arra, hogy piackonform ismereteket és készségeket adjanak át a hallgatóknak. Több fajta igény kerül szembe egymással, és a képzőintézményekre hárul a feladat, hogy megtalálják, illetve megteremtsék az igények és az elvárások közötti összhangot.

JEGYZETEK

1. Európa (2020): Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája. Európai Bizottság, Brüsszel 2010. 03. 03.
2. Bajmóczy Zoltán (2008): A regionális innovációs képesség értelmezése és számbavétele a tanulásalapú gazdaságban. In. Lengyel I.–Lukovics M. (szerk.): Kérdőjelek a régiók gazdasági fejlődésében. JATEPress, Szeged, 26. p.
3. OECD (2001): Science, Technology and Indrustry Scoreboard. Towards a Knowledge-based Economy. OECD, Párizs.
4. OECD (2000): Knowledge Management in the Learning Society, OECD, Párizs.
5. Lengyel Imre (2005): Egyetemek lehetőségei elmaradott régiók versenyképességének javítására. In.: Glück R.–Rácz G.: Évkönyv 2004–2005. II. kötet, PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs 193–202. p.
6. Carroll John és Bloom Benjamin (1963): A mastery learning elmélete.
7. Derényi András–Tóth Éva (2011): Validáció. A hozott tudás elismerése a felsőoktatásban. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 130–134. p.
8. Tóth Éva (2008): A nem formális és informális tanulás elismerése. Egy OECD-projekt tanulságai. Oktatási és Kulturális Minisztérium, Budapest 15–19. p.
9. Kálmán Anikó (2009): Az oktatástól az önálló tanulásig. Tanulás támogatás, útmutató füzetek. BME, APPI, Budapest.
10. Kennedy, Declan (2007): Tanulási eredmények megfogalmazása és azok használata. Gyakorlati Útmutató. University College Cork (UCC).
11. Wiwczaroski Troy B. (2013): Effective English Business Communication Training: On Developing Negotiation Skills. Porta Lingua – 2013. Innováció és nemzetközi együttműködés a szaknyelvoktatásban és kutatásban, Debrecen 305–314.
12. Kolb, David (1976): Learning Style Inventory Technical Manual. McBer, Boston.
13. Süli-Zakar István (2004): Regionalizmus és régió. In: a középszintű közigazgatás reformja Magyarországon 2. Térszerkezet – régió – vonzáskörzetek – kistérség. Székesfehérvár–Pécs, 14–24. p.
14. Lengyel Imre (2000): A regionális versenyképesség tényezői, különös tekintettel a Dél-Alföldre. In: Versenyképesség – regionális versenyképesség. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei, JATEPress, Szeged.
15. Barakonyi Károly (2004): Rendszerváltás a felsőoktatásban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 70. p.
16. Barakonyi Károly (2004): Rendszerváltás a felsőoktatásban. Akadémiai Kiadó, Budapest.
17. Németh Balázs (2006): A tanuló régió szerepe az egész életen át tartó tanulás megvalósításában. Új Pedagógiai Szemle, 2006. június.
18. Benedek András (2009): Szakképzés: változás vagy reform? In: Kié az oktatáskutatás? Tanulmányok Kozma Tamás 70. születésnapjára. Szerk.: Pusztai Gabriella–Rébay Magdolna. Csokonai Könyvkiadó, Debrecen 192–204. p.
19. Széll Kálmán Terv 2.0 (2012): A következő lépés. Magyarország Kormánya, Budapest, 2012. április 47. p.
20. Oláh Judit (2008): A szociális gazdaság jellemzői Magyarországon. In: Hagyományok és új kihívások a menedzsmentben: 140 éves a vezetés és szervezés oktatása a debreceni gazdasági felsőoktatásban. Debreceni Egyetem, Debrecen, 2008. október 2–3. 450–456. p.
21. Lundvall, Bengt-Ake (1992): National Innovation Systems: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning. Pinter Publishers, London.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bajmóczy Zoltán (2008): A regionális innovációs képesség értelmezése és számbavétele a tanulásalapú gazdaságban. In: Lengyel I.–Lukovics M. (szerk.): Kérdőjelek a régiók gazdasági fejlődésében. JATEPress, Szeged, 26. p.

Barakonyi Károly (2004): Rendszerváltás a felsőoktatásban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 70. p.

Barakonyi Károly (2004): Rendszerváltás a felsőoktatásban. Akadémiai Kiadó, Budapest.
Benedek András (Szerk.) (2008): Tanulás életen át (TéT) Magyarországon. Tempus Közalapítvány, Budapest.
Benedek András (2009): Szakképzés: változás vagy reform? In: Kié az oktatáskutatás? Tanulmányok Kozma Tamás 70. születésnapjára. Szerk.: Pusztai Gabriella–Rébay Magdolna Csokonai Könyvkiadó, Debrecen 192–204. p.
Carroll John és Bloom Benjamin (1963): A mastery learning elmélete.
Csapó Benő (2006): A formális és nem formális tanulás során szerzett tudás integrálása. Iskolakultúra 2006/2.
Derényi András–Tóth Éva (2011): Validáció. A hozott tudás elismerése a felsőoktatásban. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 130–134. p.
Európa 2020: Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája. Európai Bizottság, Brüsszel 2010. 03. 03.
Horváth Gyula (2006): Régiók és települések versenyképessége. Magyar Tudományos Akadémia, Regionális Kutatások Központja, Pécs.
Kálmán Anikó (2009): Az oktatástól az önálló tanulásig. Tanulás támogatás, útmutató füzetek. BME, APPI, Budapest.
Kennedy, Declan (2007): Tanulási eredmények megfogalmazása és azok használata. Gyakorlati Útmutató. University College Cork (UCC).
Kolb, David (1976): Learning Style Inventory Technical Manual. McBer, Boston.
Lengyel Imre (2005): Egyetemek lehetőségei elmaradott régiók versenyképességének javítására. In.: Glück R.–Rácz G.: Évkönyv 2004–2005. II. kötet, PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs 193–202. p.
Lengyel Imre (2000): A regionális versenyképesség tényezői, különös tekintettel a Dél-Alföldre. In.: Versenyképesség – regionális versenyképesség. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei, JATEPress, Szeged.
Lengyel Imre–Rechnitzer János (2009): A regionális tudomány két évtizede Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Budapest.
Lundvall, Bengt-Ake (1992): National Innovation Systems: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning. Pinter Publishers, London.
Németh Balázs (2006): A tanuló régió szerepe az egész életen át tartó tanulás megvalósításában. Új Pedagógiai Szemle, 2006. június.
OECD (2001): Science, Technology and Indrustry Scoreboard. Towards a Knowledge-based Economy. OECD, Párizs.
OECD (2000): Knowledge Management in the Learning Society, OECD, Párizs.
Oláh Judit (2008): A szociális gazdaság jellemzői Magyarországon. In: Hagyományok és új kihívások a menedzsmentben: 140 éves a vezetés és szervezés oktatása a debreceni gazdasági felsőoktatásban. Debreceni Egyetem, Debrecen, 2008. október 2–3. 450–456. p.
Süli-Zakar István (2004): Regionalizmus és régió. In: a középszintű közigazgatás reformja Magyarországon 2. Térszerkezet – régió – vonzáskörzetek – kistérség. Székesfehérvár–Pécs, 14–24. p.
Széll Kálmán Terv 2.0 (2012): A következő lépés. Magyarország Kormánya, Budapest, 2012. április 47. p.
Tóth Éva (2008): A nem formális és informális tanulás elismerése. Egy OECD-projekt tanulságai. Oktatási és Kulturális Minisztérium, Budapest 15–19. p.
Vámosi Tamás (2011): Képzés, tudás, munka. A magyar szak- és felnőttképzési rendszer szerepe és funkciója a társadalmi-gazdasági térben a 21. század elején. Új Mandátum, Budapest.
Wiwczaroski Troy B. (2013): Effective English Business Communication Training: On Developing Negotiation Skills. Porta Lingua – 2013. Innováció és nemzetközi együttműködés a szaknyelvoktatásban és kutatásban, Debrecen 305–314.

KÓKAI SÁNDOR*

TRIANON HATÁSA A BÁNSÁG VÁROSHÁLÓZATÁRA

THE EFFECT OF THE TRIANON THREATY ON THE SETTLEMENT NETWORK OF THE BÁNSÁG

ABSTRACT

In the last decade the internal migration waves correlated with border changes and the social and economical pursuit of successor states, and the assimilation process also significantly contributed to the national homogenisation of the previously multiethnical settlements and the continuous space loss of minor ethnical groups. The regions near Trianon border and small towns both homogenisated, therefore the Bansag degraded to a meeting point of three different culture, language and religion divided by the nations' borders, which means a serious step back compared to the early decades of the 20th century. This study prooves that the cumulatively handicapped Bansag region and its settlements stepped into the 21st century with many contradiction. During last fifty years in the Bansag bigger cities – where multilingual society were typical before Trianon – the German and Hungarian language disappeared, not mentioning the other ethnic groups. As a result of social and economical process nowadays the decline of nationalities is continuous in most of the Bansag settlements.

I. Bevezetés

Trianon átszabta az országot, amelyben élünk és/vagy amiben maradtunk. A társadalmi-gazdasági folyamatokkal együtt a településhálózati-térszerkezeti sajátosságok is markánsan megváltoztak. Az 1920-ban meghúzott új határok figyelmen kívül hagyták az évszázadok során kialakult racionális hierarchiai és térszerkezeti kapcsolatokat. Ennek következtében egyrészt jelentős városok veszítették el vonzáskörzetük kisebb-nagyobb részét (pl. Szeged, Makó, Nagykikinda, Zsombolya, Versec stb.), másrészt nagy területek (pl. Marosszög, Erdőhát stb.) maradtak vonzásközpont nélkül. E halmozottan hátrányos helyzetbe került határ menti települések demográfiai-vándorlási viszonyai alapvető átalakulásra kényszerültek, melyek sikertelenségének egyik eredménye, hogy a határ mindkét oldalán társadalmi-gazdasági értelemben stagnáló, ill. depressziós régiók alakultak ki. E stagnáló-depressziós térségeknek új központjaikhoz kapcsolódva sem sikerült problémáikat megoldani, mindazok ellenére, hogy a trianoni határhoz igazodva az utódállamok az elmúlt évszázadban új városokat, településhierarchiát és térszerkezetet alakítottak ki. Az új térstruktúra kevésszámú nyertes városával szemben a leszakadók széles tábora mutatja azokat a társadalmi-gazdasági veszélyeket, amelyek a demográfiai-, etnikai-, és kulturális eróziótól a gazdasági ellehetetlenülésig húzódnak. E folyamat vázlatos bemutatását tanulmányomban igyekszem összefüggésrendszerében bemutatni.

* Dr. Kókai Sándor egyetemi magántanár, Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézet.

II. A Bánság városainak demográfiai és térszerkezeti sajátosságai a dualizmus korában

A régió közigazgatási önállósága (1718–1778) lehetővé tette a bécsi udvar telepítési politikájának érvényesülését, melynek hatására a demográfiai-etnikai, térszerkezeti-települési és társadalmi-gazdasági folyamatok az ország többi régiójától karakterisztikusan elkülönültek, jellegzetes vonásai révén specifikussá váltak. A dualizmus időszaka a városodás vonatkozásában – azaz a mennyiségi oldalt tekintve – sorsdöntő a Bánság esetében, megítélése és értékelése azonban erősen vitatott, különösen a kisvárosok esetében. A témával foglalkozó geográfusok és történészek egy csoportja[1] a dualizmus kori bánsági városfejlődés esetén a megkésettséget hangsúlyozza – ennek oka lehet, hogy a II. József féle népszámlálás idején a Bánságban mindössze egy szabad királyi város és 17 mezőváros volt, valamint az, hogy itt céhek csak a 19. század elején alakulhattak meg –, míg más kutatók a bánsági városok aranykoraként értékelik az időszakot.[2]

A dualizmuskori Bánság városhálózatának az ország más területeitől eltérő jellege az alábbiakban foglalható össze:

1. A 18. századi kamarai irányítás és elképzelések eredménye, hogy az Alföldtől eltérő, azaz kisebb határú és népességű falvakat hoztak létre, „szabályos” kismezővárosi hálózattal. A bánsági városfejlődés fontos momentuma, hogy a 19. század közepén egy átlagos bánsági kisvárosban mindössze 2650 fő élt, de a nagy- és középvárosi átlag is alig volt több mint tízezer (10 234 fő) lakos, azaz nem voltak jellemzőek a nagy nagyhatárú és nagy népességszámú mezővárosok. 1828-ban a Magyar Királyságban 51 szabad királyi város, 692 mezőváros és 23 szabadalmas bányaváros funkcionált.[3] Ebből *három szabadkirályi város*, *ötvenhét mezőváros* (vizsgálatom tárgyát *ötvenkét mezőváros* képezte, mert Újszeged 1870-től Szeged része lett, Nagyszentmiklós, Facsád, Párdány, Módos két-két önálló mezővárosból állt, de adataik később együtt szerepelnek) és *tíz szabadalmas bányaváros* alkotta a bánsági városhálózat elemeit *(1. térkép)*.

1. térkép. **A Bánság városi jogállású települései (1848)**

Map 1. **The settlements with municipal status in the Bansag (1848)**

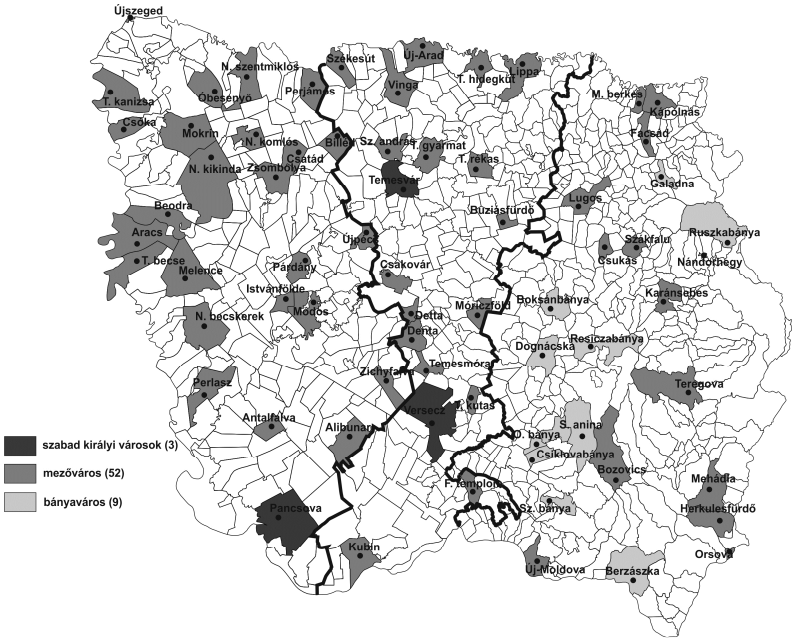

Forrás: Fényes E. (1851), Népszámlálás 1870, ill. Bácskai V.–Nagy L. (1984) alapján saját szerkesztés

2. A fentiekből következik, hogy a 19. században átformálódó és a modernizációtól megérintett bánsági városhálózat esetében viszonylag sok – csekély népességű, városi funkciókkal, városi társadalommal és városi polgársággal alig rendelkező – település örökölt vagy kapott városi intézményrendszert. Mindezek ellenére több községi jogállású település (pl. Csanád, Gattaja, Nagymargitta, Bozovics stb.) is birtokolt még városi funkciókat, igaz közülük öt település csak egy-egy forrásban fordult elő, mint piacközpont. Ezek közül a Torontál megyei Csanád és Nagylajosfalva csak Szalkay Gábor Ipari címtárában (1846) szerepel országos vásárt tartó központként, Temesbökény község 1836. dec. 29-én országos vásárok tartására nyert szabadalmat, Bozovics község 1850-től hetivásárt és évi négy nagyvásárt tartott, Váradia község 1869-ben heti- és két országos vásár tartására kapott jogot, de csak 1876-ban lett nagyközség. Ezeket a településeket – Bozovics kivételével – kihagytam az adatbázisomból *(1–2. táblázat)*, miként Újszegedet is.

3. A Bánság sűrű közút-, vasút- és víziút-hálózata kedvezően befolyásolta az anyagi javak áramlását. A bánsági városok egy részének jelentőségét ez is emelte, illetve az, hogy szűkebb-tágabb hinterlandjukra a nagy tételben keresett mezőgazdasági tömegtermékek bősége volt jellemző. A központok nem csak saját népességük ellátására rendezkedtek be, hanem piacközponti szerepkörrel is rendelkezetek, amely lehetővé tette a tagolt településhierarchia és térstruktúra, valamint vonzáskörzetek kialakulását, e sajátosságok feltárását *(2. térkép)*. A térszerkezet Temesvár központúsága és szabályossága mellett fontos Szeged és Arad társadalmi-gazdasági befolyása és szoros kapcsolata a Bánság északnyugati és északkeleti településeivel,[4] melyek az erőforrások áramlási pályáinak is jelentős csomópontjaivá váltak.[5]

***2. térkép.* A Bánság térszerkezeti vázlata (1910)**

***Map. 2.* Outline of the spatial structure of the Bánság (1910)**

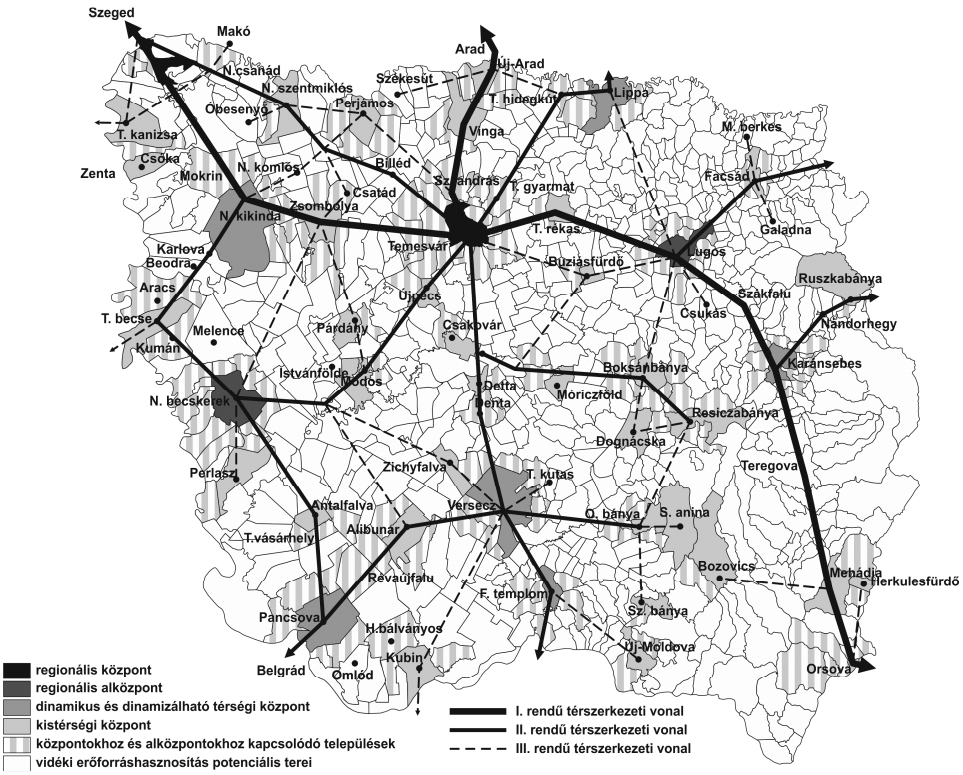

Forrás: Kókai S. (2010) alapján saját szerkesztés

4. A Bánság várossűrűségi értékei (a Bánság 801 településéből 70 volt város, azaz minden tizenkettedik település, illetve 1000 km^2-re 2,4 város jutott) meghaladták az országos átlagot, azonban a bánsági átlagtól is magasabb várossűrűség alakult ki a Bánság északnyugati részén (Perlasz–Lippa vonaltól északnyugatra). A Bánság területének ezen egyharmadán helyezkedett el a városok közel fele (34 db), ugyanakkor az egykori Bánsági Határőrvidéken, amely a régió területének egyharmada (9666 km^2 = 191 település), mindössze tíz városi jogállású települést találunk *(2. térkép)*.

5. A Bánság megkésve reorganizálódott, középkori sajátosságokkal rendelkező városhálózatát az 1848. évi (megszüntette a szabad királyi városokat) és az 1854. évi (a bányavárosok kiváltságait lényegesen csökkentette) törvények csak ideiglenesen és perifériálisan érintették, az 1876. évi XX. tc. azonban markánsan, alapjaiban változtatta meg. E törvény értelmében 1876-tól csak két városjogi kategória maradt, s így Magyarországon csak 24 törvényhatósági jogú és 123 rendezett tanácsú város volt. A Bánságban három törvényhatósági jogú (Temesvár, Versec, Pancsova) és időponttól függően három-hat rendezett tanácsú város (Nagybecskerek, Nagykikinda (1893-tól), Vinga (1901-ig), Lugos (1887-től), Karánsebes (1887-től), Fehértemplom) volt, minden más városi jogállás megszűnt, igaz az egykori mezővárosok még másfél évtizedig használhatták jogcímüket. A jogi értelemben városnak tekintett nyolc településen 1910-ben – Vinga ekkor már nem volt rendezett tanácsú város – a Bánság lakosságának (1 582 133 fő) alig 13,3%-a (210 564 fő) élt, az egykori mezővárosokat tekintve is csak 30,6%-a *(1–2. táblázat)*, azaz a régió városodottsága elmaradt a Kisalföld, ill. a Nagyalföld mögött is.

6. Az 1870–1910 közötti 40 évet tekintve a bánsági városok népességszám-változásának differenciáira vonatkozóan az alábbi fontosabb sajátosságokat emelhetjük ki:

- a hét nagy- és középváros – dinamikus gazdasági fejlődés eredményeként – együttesen 58,3%-kal növelte népességszámát, melynek városi szintű differenciáltságát tekintve Resicabánya, Temesvár és Lugos emelkedett ki, s így javítani tudták pozíciójukat a történelmi Magyarország városai között *(1. ábra)*;
- az egykori kisvárosok háromnegyedének (46 db) népességszáma ekkor még emelkedett, a differenciák azonban igen jelentősek: néhány százalékos értéktől a 356%-os (Orsova) népességszám-növekedésig terjedtek *(2. táblázat)*;
- a dinamikus kisvárosok egyik csoportját azok képezték, amelyek folyók menti helyzetükből fakadóan ekkor még kiemelkedő kereskedelmi-közlekedési szerepkört töltöttek be (pl. Törökkanizsa, Csóka, Aracs, Perlasz, Orsova stb.);
- a dinamikus kisvárosok másik csoportját azok a vasúti csomópontok képezték, amelyek a Szeged–Temesvár–Orsova/Bazias fővasútvonal mentén elhelyezkedve (pl. Zsombolya, Detta, Karánsebes, Orsova stb.) dinamizálták hinterlandjukat;
- három bányaváros népessége (pl. Stájerlakanina, Berzászkabánya, Nándorhegy stb.) az átlagot meghaladó mértékben emelkedett, de ugyanekkor kezdődött néhány „mélyrepülése” is (pl. Ruszkabánya, Galadna, Csiklovabánya stb.);
- a közigazgatási szerepkör (járásszékhely) csak néhány kisváros fejlődésében (pl. Újpécs, Facsád, Antalfalva, Karánsebes stb.) játszott fontosabb szerepet;
- a kisvárosok átlagos népességszám-növekedése szerény (17,3%), nem érte el a Bánság átlagos népességnövekedési értékét (17,62%), s e növekedési ütem alatt maradt a kisvárosok harmada (21 db), tizenöt kisváros népességszáma pedig csökkent *(2. táblázat)*;
- a népesség utánpótlás hiánya miatt mindkét bolgárok által lakott kismezőváros (Óbesenyő, Vinga), valamint a bánsági németek által lakott kismezővárosok felének is (pl. Billéd, Csatád Temeshidegkút stb.) csökkent vagy stagnált a népességszáma.

1. táblázat. **A Bánság nagy- és középvárosainak népessége és pozíciója a Kárpát-medencében (1910–2011)**

Table 1. **The Bansag large and middle size cities' population number and their position in the Carpathian-basin (1910–2011)**

Városok	1870	1910	Változás (1870–1910)	1930/31	1953/56	1970/77	1991/92	2011	Változás 1910–2011)
Temesvár	36 844 (10.)	72 555 (7.)	**196,9**	102 390 (7.)	142 257 (5.)	269 353 (4.)	334 115 (4.)	319 279 (5.)	**440,1**
Lugos	11 654 (73.)	19 818 (61.)	**170,1**	24 300 (58.)	31 634 (50.)	44 537 (49.)	49 742 (64.)	40 361 (67.)	**203,7**
Resicabánya	7 498 (134.)	17 368 (66.)	**231,8**	25 307 (56.)	47 305 (26.)	84 786 (25.)	96 918 (28.)	73 282 (34.)	**421,5**
Versec	21 095 (28.)	27 370 (39.)	**129,7**	29 411 (46.)	23 038 (73.)	34 256 (68.)	35 585 (92.)	36 040 (82.)	**131,7**
N.kikinda	18 834 (40.)	26 795 (41.)	**142,3**	28 400 (49.)	28 665 (58.)	37 576 (65.)	42 707 (74.)	38 065 (72.)	**142,1**
N.becskerek	19 666 (35.)	26 006 (43.)	**132,2**	32 831 (36.)	34 091 (42.)	59 630 (35.)	80 170 (37.)	76 511 (31.)	**294,2**
Pancsova	16 888 (46.)	20 201 (59.)	**119,6**	22 089 (66.)	26 423 (64.)	54 444 (39.)	71 668 (43.)	76 203 (32.)	**377,2**
Összesen	**132 754**	**210 113**	**158,3**	**264 758**	**333 413**	**584 582**	**710 905**	**659 741**	**314,0**

Forrás: Népszámlálások alapján saját szerkesztés

1. ábra. **A Bánság nagy- és középvárosainak pozícióváltozása a Kárpát-medencében**

Figure 1. **The Bansag large and middle size cities' position changes in the Carpathian-basin**

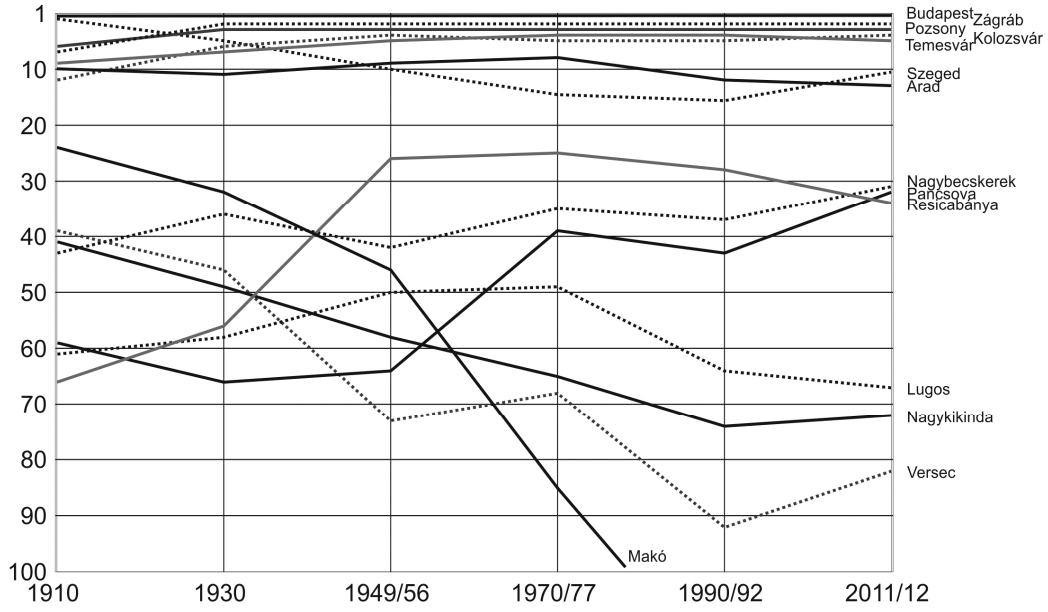

***2. táblázat.* A Bánság kisvárosainak népességszáma (1910–2001/02)**

***Table 2.* The Bansag small size cities' population (1910–2001/2)**

Városok	1870	1910	Változás 1870–1910	1930/31	1953/56	Változás (1910–1953/56)	1991/92	2001/02	Változás (1910–2001/02)
Törökkanizsa	3 329	4 938	**148,3**	4 218	7 967	**161,3**	8 232	7 581	**153,5**
Csóka	3 405	4 239	**124,5**	3 733	4 342	**102,4**	5 244	4 707	**111,0**
N.szentmiklós	11 108	12 350	**111,2**	10 676	9 956	**80,6**	13 083	12 914	**104,6**
Perjámos	5 215	5 336	**102,3**	5 147	5 264	**98,7**	4 589	4 464	**83,7**
Óbesenyő	7 099	5 989	**84,4**	6 073	5 906	**98,6**	4 450	3 881	**64,8**
Mokrin	8 502	8 830	**103,9**	9 107	7 984	**90,4**	6 300	5 918	**67,0**
Melence	8 156	8 935	**109,6**	8 510	8 363	**93,6**	7 270	6 737	**75,4**
Billéd	4 331	3 946	**91,1**	3 791	4 254	**107,8**	3 485	3 515	**89,1**
Csatád	3 122	2 603	**83,4**	2 456	2 559	**98,3**	1 486	1 714	**65,8**
Zsombolya	7 981	10 882	**136,3**	10 873	11 281	**103,7**	11 830	11 136	**102,3**
Nagykomlós	5 715	4 089	**71,5**	4 389	3 095	**75,7**	3 230	3 351	**82,0**
Beodra+Karlova	9 364	10 177	**108,7**	9 787	9 356	**91,9**	7 309	6 763	**66,5**
Aracs	7 230	9 162	**126,7**	9 238	16 303	**97,0**	15 404	14 452	**86,0**
Törökbecse	7 193	7 640	**106,2**	7 100					
Párdány	4 012	3 208	**80,0**	2 711	2 638	**82,2**	1 403	1 155	**36,0**
Újpécs	1 885	2 435	**129,2**	2 344	2 999	**123,2**	2 944	2 988	**122,7**
Módos	4 272	4 746	**111,1**	4 141	4 569	**96,3**	3 544	2 982	**62,8**
Istvánfölde	2 329	2 445	**105,0**	2 810	3 733	**152,7**	2 428	2 241	**91,7**
Perlasz	3 553	4 943	**139,1**	4 681	4 623	**93,5**	3 880	3 818	**77,2**
Antalfalva	3 160	4 963	**157,1**	5 334	6 674	**134,5**	7 426	6 764	**136,3**
Alibunár	3 583	4 496	**125,5**	3 973	3 811	**84,8**	3 738	3 431	**76,3**
Zichyfalva	2 937	2 846	**96,9**	3 281	3 096	**108,8**	4 380	4 270	**150,0**
Székesút	2 667	2 446	**91,7**	2 636	2 035	**83,2**	2 135	2 212	**90,4**
Új-arad	4 960	5 982	**120,6**	6 064	Közigazgatásilag Aradhoz csatolva				
Temeshidegkút	3 060	2 993	**97,8**	2 797	2 754	**92,0**	2 146	2 299	**76,8**
Lippa	7 008	7 854	**112,1**	10 064	6 000	**76,4**	8 829	7 920	**100,8**
Vinga	4 552	4 702	**103,3**	4 764	4 651	**98,9**	4 132	4 218	**89,7**
Temesgyarmat	5 125	5 259	**102,6**	5 184	4 604	**87,5**	4 228	4 405	**83,8**
Szentandrás	2 377	2 736	**115,1**	2 456	2 702	**98,8**	2 482	2 826	**103,3**
Temesrékas	3 630	4 314	**118,8**	4 210	4 284	**99,3**	5 085	4 955	**114,9**
Buziasfürdő	2 594	2 917	**112,5**	2 935	5 140	**176,2**	5 682	5 335	**182,9**
Csákova	4 369	4 399	**100,7**	3 744	3 685	**83,8**	2 949	2 752	**62,6**
Denta	3 063	3 487	**113,8**	2 979	2 525	**72,4**	2 182	2 253	**64,6**
Detta	2 745	4 197	**152,9**	4 056	4 983	**118,7**	6 489	5 786	**137,9**
Móriczföld	2 506	2 466	**98,4**	2 202	2 066	**83,8**	1 692	1 731	**70,2**
Temeskutas	2 038	2 042	**100,2**	1 829	2 024	**99,1**	1 338	1 267	**62,0**
Temesmóra	1 582	1 699	**107,4**	1 591	1 272	**74,9**	1 104	1 040	**61,2**
Fehértemplom	8 284	10 181	**122,9**	9 657	9 803	**96,3**	11 634	10 675	**104,9**
Temeskubin	4 536	7 342	**160,8**	8 077	9 766	**133,0**	13 669	14 250	**202,9**
Kápolnás	1 541	1 602	**104,0**	1 407	1 378	**86,0**	1 024	1 000	**62,4**
Marosberkes	1 608	1 489	**92,6**	1 491	1 268	**85,2**	752	729	**49,0**
Facsád	1 977	3 316	**167,7**	2 978	3 091	**93,2**	4 085	3 759	**113,4**
Galadna	739	752	**101,8**	725	595	**79,1**	477	382	**50,8**
Ruszkabánya	3 386	2 592	**76,6**	2 168	1 554	**60,0**	1 820	1 642	**63,3**
Nándorhegy	971	1 693	**174,4**	1 413	2 993	**176,8**	11 799	10 554	**623,4**
Boksánbánya	2 622	3 362	**128,2**	3 202	6 603	**196,4**	19 152	16 911	**503,0**
Dognácska	3 120	3 417	**109,5**	2 838	2 852	**83,5**	2 121	1 928	**56,4**
Oravicabánya	4 310	4 051	**94,0**	9 585	8 175	**201,8**	12 355	10 222	**252,3**
Csiklovabánya	2 206	2 001	**90,7**	1 418	810	**40,5**	713	636	**31,8**
Szászkabánya	2 728	1 883	**69,0**	1 461	619	**32,9**	787	587	**31,2**
Stájerlakanina	8 361	12 323	**147,4**	10 080	11 837	**96,1**	11 329	9 167	**74,4**
Újmoldova	1 203	3 426	**284,8**	3 982	3 582	**104,6**	4 030	3 492	**101,9**
Karánsebes	3 512	7 638	**217,5**	8 704	15 195	**198,9**	31 389	27 723	**363,0**
Szákul	2 039	1 351	**66,3**	1 231	1 271	**94,1**	951	932	**69,0**
Csukás	866	938	**108,3**	947	797	**85,0**	640	849	**90,5**
Teregova	2 661	3 535	**132,8**	3 764	3 845	**108,8**	3 464	3 065	**86,7**
Bozovics	3 149	4 240	**134,6**	3 644	3 252	**76,7**	2 668	2 408	**56,8**
Mehádia	2 069	2 497	**120,7**	2 162	2 024	**81,1**	2 834	2 345	**93,9**
Berzászkabánya	1 100	2 384	**216,7**	1 939	1 569	**65,8**	1 619	1 478	**61,2**
Orsova	1 555	5 538	**356,1**	8 159	7 750	**139,9**	16 009	12 965	**234,1**
Herkulesfürdő	-	509	**-**	377	1 656	**325,3**	5 698	5 396	**1060,1**
Összesen	**234 200**	**274 751**	**117,3**	**273 293**	**279 823**	**101,8**	**333 147**	**306 876**	**111,8**

Forrás: Népszámlálások alapján saját szerkesztés

7. A történelmi Magyarország régióit tekintve a Bánság etnikailag mindig vegyes összetételű volt, s az elmúlt száz évben e tekintetben is az új határok megvonása jelentette a legnagyobb változást. A Bánság városainak etnikai sokszínűsége 1910-ben is jól tükrözte a régió sajátosságait, melyek az alábbiak foglalhatók össze *(3–4. táblázat)*:

- a modernizáció által átformált, funkciókban gazdag nagy- és középvárosok közül Nagybecskereken és Lugoson a magyarok voltak relatív többségben, a németek Temesváron, Versecen és Resicabányán, míg a szerbek Pancsován és Nagykikindán alkottak többséget. A románok, egyetlen nagy és középvárosban sem kerültek többségbe.
- a kisvárosok etnikai összetételét tekintve a magyarok és a szerbek csak négy-négy kisvárosban, a németek 28 kisvárosban, a románok 20 kisvárosban alkottak többséget. Óbesenyőn (5361 fő = 89,5%) és Vingán (2701 fő = 57,4%) a bolgárok, Antalfalván (4471 fő = 89%) a szlovákok éltek többségben.
- a nagyvárosoktól az egykori kisvárosokig egyaránt megfigyelhető, hogy a németek felülreprezentáltak, azaz 1910-ben a bánsági németek (378 545 fő) közel fele (182 910 fő = 48,3%) városokban élt, miközben az össznépesség 24,5%-át adták. A bánsági magyarok 43%-a városlakó volt, miközben a Bánság összlakosságának csak 15,3%-a volt magyar. A bánsági szerbek közül minden harmadik a vizsgált egykori városokban élt. A bánsági románok alulreprezentáltak voltak, azaz 1910-ben a bánsági románok (592 049 fő) közül a hét nagy és középvárosban mindössze 20 012 fő (9,5%) élt, de az egykori kisvárosokban is csak 61 968 fő (22,6%) miközben az össznépesség 37,4%-át adták. Mindez azt is jelentette, hogy a bánsági románoknak csak 13,8%-a élt városokban, azaz minden nyolcadik bánsági román anyanyelvű.

3. táblázat. **A Bánság nagy- és középvárosainak népességszáma és etnikai összetétele (1910–2011)**
Table 3. **The Bansag large and middle size cities' population and ethnic composition (1910–2011)**

Városok	1910					2001/02				
	Népesség	magyar	német	szerb	román	Népesség	magyar	német	szerb	román
Temesvár	72 555	39,4	**43,6**	4,8	10,4	317 651	7,9	2,2	2,0	**85,2**
Lugos	19 818	**34,7**	31,0	1,1	31,4	44 571	9,6	2,9	0,1	**82,9**
Resicabánya	17 368	15,6	**54,3**	0,9	21,9	79 869	3,7	3,2	0,0	**88,9**
Versec	27 370	14,2	**49,5**	31,4	3,2	36 623	4,9	0,2	**77,5**	4,7
N.kikinda	26 795	22,3	21,9	**52,8**	1,6	41 935	12,6	0,1	**74,7**	0,2
N.becskerek	26 006	**35,2**	26,2	34,4	1,3	79 773	14,5	0,2	**70,9**	0,8
Pancsova	20 201	16,7	37,0	**43,1**	3,8	77 087	4,3	0,2	**79,1**	1,0
Összesen	**210 113**	**28,8**	**38,5**	**21,1**	**9,5**	**677 509**	**8,0**	**1,7**	**27,1**	**56,3**

Forrás: Népszámlálások alapján saját szerkesztés

4. táblázat. **A Bánság kisvárosainak népességszáma és etnikai összetétele (1910–2001/02)**
Table 4. **The Bansag small size cities' population and ethnic composition (1910–2001/2)**

Városok	1910					2001/02				
	Népesség	magyar	német	szerb	román	Népesség	magyar	német	szerb	román
Szerb-Bánság										
Törökkanizsa	4938	**64,2**	1,3	33,7	0,2	7581	35,0	0,1	**57,6**	0,1
Csóka	4239	**77,0**	0,8	21,3	0,8	4707	**57,4**	0,1	32,7	0,0
Mokrin	8830	9,2	14,0	**74,7**	1,0	5918	4,9	0,2	**83,5**	0,1
Melence	8935	2,7	1,6	**95,3**	0,3	6737	1,0	0,0	**93,4**	0,1
Beodra+Karlova	10177	18,4	6,2	**74,7**	0,3	6763	14,6	0,1	**76,1**	0,0
Aracs	9162	25,1	0,6	**73,7**	0,3	14452	26,6	0,0	**61,4**	1,0
Törökbecse	7640	**69,2**	2,2	27,4	0,2					
Párdány	3208	7,6	**58,4**	32,8	0,1	1155	3,7	0,2	**88,7**	0,1
Módos	4746	18,5	**40,9**	29,0	1,3	2982	8,4	0,2	**71,3**	0,3
Istvánfölde	2445	2,9	**95,5**	0,0	0,9	2241	0,5	0,0	**91,8**	0,2
Perlasz	4943	6,4	15,7	**65,1**	0,3	3818	1,6	0,1	**87,3**	0,1
Antalfalva	4963	6,6	2,1	0,5	0,4	6764	0,5	0,0	8,2	0,3
Alibunár	4496	5,9	7,5	25,9	**60,4**	3431	1,8	0,2	**59,8**	28,0
Zichyfalva	2846	10,0	**86,6**	0,5	0,9	4270	5,7	0,2	**59,5**	1,7
Temeskutas	2042	4,1	**94,2**	0,4	0,5	1267	3,5	0,2	**66,2**	2,4
Fehértemplom	10181	11,9	**59,5**	19,6	17,7	10675	1,7	0,3	**77,0**	1,8
Temeskubin	7322	9,7	**36,2**	30,0	23,6	14250	5,5	0,2	**80,8**	2,9
Sz-B. összesen	**101113**	**21,1**	**22,5**	**44,7**	**6,6**	**97011**	**12,6**	**0,1**	**67,4**	**1,9**
Román-Bánság										
N.szentmiklós	12350	17,5	**39,1**	9,2	32,6	12914	9,4	3,2	3,6	**76,8**
Perjámos	5336	9,1	**80,8**	1,8	5,4	4464	2,7	3,6	0,8	**87,7**
Óbesenyő	5989	5,6	1,8	0,2	1,5	3881	2,4	0,6	0,3	16,8
Székesút	2446	3,6	12,1	0,2	**79,7**	2212	4,8	0,9	0,5	**85,9**
Új-arad	5982	11,8	**84,5**	0,2	3,7	Közigazgatásilag Aradhoz csatolva				
Billéd	3946	4,0	**91,4**	0,2	2,7	3515	4,7	3,5	0,0	**86,1**
Csatád	2603	2,4	**95,1**	0,3	0,7	1714	1,7	5,2	0,0	**90,7**
Zsombolya	10882	20,8	**74,3**	2,3	1,0	11136	14,8	4,6	0,5	**72,4**
Nagykomlós	4089	3,3	27,7	7,2	**75,9**	3351	0,7	1,9	0,4	**70,5**
Temeshidegkút	2993	3,0	**88,8**	0,0	8,4	2299	1,0	0,9	0,0	**96,0**
Lippa	7854	24,9	30,6	0,6	**42,4**	7920	4,2	2,3	0,1	**91,7**
Vinga	4702	17,5	11,3	0,4	12,5	4218	12,6	0,7	0,1	**62,4**
Temesgyarmat	5259	3,0	**90,9**	0,0	6,0	4405	1,5	0,5	0,0	**97,1**
Szentandrás	2736	3,9	**79,5**	0,3	16,3	2826	2,5	2,3	0,3	**93,7**
Temesrékas	4314	28,7	**42,5**	0,5	5,0	4955	16,2	2,0	2,0	**74,1**
Buziasfürdő	2917	31,3	**35,8**	0,8	30,9	5335	5,0	3,3	0,2	**86,1**
Újpécs	2435	4,1	**91,2**	2,5	2,5	2988	3,1	1,7	5,8	**87,6**
Csákova	4399	14,9	**50,8**	10,8	21,4	2752	13,8	4,5	3,1	**72,6**
Denta	3487	11,8	19,0	22,3	**36,1**	2253	6,8	0,9	7,5	**73,6**
Detta	4197	21,4	**66,8**	3,2	8,0	5786	18,3	6,2	4,9	**64,3**
Móriczföld	2466	10,2	**88,6**	0,0	0,7	1731	2,1	3,8	0,3	**93,5**
Temesmóra	1699	3,1	**94,8**	1,0	0,8	1040	1,9	2,8	1,1	**93,0**
Kápolnás	1602	3,4	1,1	0,0	**92,1**	1000	0,6	0,2	0,0	**84,3**
Marosberkes	1489	4,4	0,6	0,1	**95,2**	729	0,5	0,0	0,0	**88,2**
Facsád	3316	44,1	11,3	0,3	**44,2**	3759	8,6	1,5	0,0	**89,2**
Galadna	752	0,9	0,3	0,1	**98,7**	382	0,0	0,0	0,0	**100,0**
Ruszkabánya	2592	9,1	32,1	0,2	**51,3**	1642	1,1	3,2	0,0	**94,5**
Nándorhegy	1693	8,6	**54,8**	0,1	24,7	10554	4,5	4,4	0,1	**89,6**
Boksánbánya	3362	14,4	23,3	2,3	**58,6**	16911	3,5	2,6	0,4	**88,9**
Dognácska	3417	1,5	30,2	0,3	**67,9**	1928	0,4	6,8	0,1	**90,8**
Oravicabánya	4051	12,7	**51,4**	2,2	32,9	10222	1,4	2,0	0,8	**93,2**
Csiklovabánya	2001	0,7	5,0	0,3	**93,8**	636	0,2	1,3	0,2	**97,8**
Szászkabánya	1883	5,3	22,3	0,4	**71,2**	587	1,4	1,4	0,2	**95,2**
Stájerlakanina	12323	5,7	**71,7**	0,5	10,4	9167	2,2	8,3	0,2	**87,2**
Újmoldova	3426	2,7	8,6	1,2	**85,6**	3492	0,6	0,3	0,8	**94,9**
Karánsebes	7638	18,5	31,7	0,9	**51,3**	27723	1,1	1,8	0,1	**92,5**
Szákul	1351	13,2	9,3	0,3	**77,3**	932	0,6	1,2	0,0	**98,0**
Csukás	938	1,5	**96,7**	0,1	0,7	849	0,0	1,9	0,0	12,2
Teregova	3535	3,8	3,4	0,0	**91,8**	3065	0,1	0,1	0,0	**98,5**
Bozovics	4240	4,9	7,8	0,4	**78,4**	2408	0,5	0,5	0,0	**94,2**
Mehádia	2497	5,3	8,2	1,2	**82,9**	2345	0,4	0,5	0,0	**99,0**
Berzászka	2384	7,3	9,3	1,5	**71,1**	1478	0,5	0,0	0,8	**88,5**
Orsova	5538	33,8	**36,4**	4,7	24,6	12965	0,7	1,2	0,8	**94,4**
Herkulesfürdő	509	**39,3**	22,8	2,9	33,0	5396	0,9	0,5	0,1	**96,7**
R-B. összesen	**173618**	**12,8**	**45,6**	**2,4**	**31,9**	**209865**	**4,5**	**2,6**	**0,9**	**85,4**
Összesen	**274731**	**15,9**	**37,1**	**17,9**	**22,6**	**306876**	**7,1**	**1,8**	**21,9**	**59,0**

Forrás: Népszámlálások alapján saját szerkesztés

III. A Bánság városainak demográfiai és térszerkezeti sajátosságai (1920–2011)

A Bánság településhálózata és térszerkezete az adott természetföldrajzi környezet bázisán, a hosszú távú történeti folyamatok, társadalmi-gazdasági és politikai fejlődés, a változó társadalmi és területi munkamegosztás talán legsajátosabb lenyomata és szintézise, egyben a további fejlődés és fejlesztés egyik legmerevebb kerete és általános feltételrendszere. A településhálózat csúcsát képviselő nagyvárosok, mint az új kihívások elsőszámú célpontjai gyorsabban reagáltak a változásokra, a politikai hatalom a városhálózat egyes struktúraelemeit (pl. települések jogállása, közigazgatási beosztás stb.) rövid idő alatt újrarendezte, s a kapcsolatrendszereket is átalakította. A Trianon óta eltelt közel száz év alatt ez motiválta mind a szerb, mind a román politikai-társadalmi és gazdasági törekvéseket. A rövid 20. században nagyobb kihívásokkal (pl. erőszakos kitelepítések, iparosítás, migráció stb.) kellett a településeknek szembe nézniük, mint a korábbi évszázadokban összességében. Az országhatár és a megyehatárok ekkor sem voltak nyitottak és átjárhatók a társadalmi-gazdasági kapcsolatok tekintetében.

1. A Bánság településhálózatát tekintve 1920-ban Romániához került 611 település, melyből egy törvényhatósági jogú és két rendezett tanácsú város, míg a Szerb–Horvát–Szlovén királysághoz 181 település, melyből kettő törvényhatósági jogú és három rendezett tanácsú város volt. Az elmúlt évszázadban csak részben pótolták a hiányokat, a Bánság egész területén 2014-ben harminckét városi jogállású település volt (ezek neveit a 3. és 4. táblázatban félkövér betűkiemeléssel jeleztem). A városok hierarchikus besorolása is jelzi, hogy a kiterjedt városhiányos régiók és a deformálódott térszerkezet napjainkig fennmaradt *(3. térkép)*, mindazok ellenére, hogy Szerb-Bánságot napjainkban öt közúti és két vasúti Tisza-híd kapcsolja a Bácskához és két közúti Duna-híd Szerbiához. Román-Bánság kapcsolatrendszere azonban mind Erdély, mind a regáti területek felé gyenge. Hiányzik a megyei jogú városok alatti hierarchiai szint (középváros), kisvárosainak hinterlandjai fejletlenek, csökkenő népességszámmal. A települések nagyság szerinti tagoltságának torzulásait mutatja, hogy mindössze Boksánbánya, Orsova, Nagyszentmiklós, Zsombolya, Nándorhegy, Oravicabánya, valamint Fehértemplom, Temeskubin és Törökbecse alkotja a 10 és 20 ezer fő közötti népességű települések csoportját.

***3. térkép.* A Bánság városhálózata és térszerkezeti kapcsolatrendszere (2011)**

***Map. 3.* Outline of the spatial structure of the Bánság (2011)**

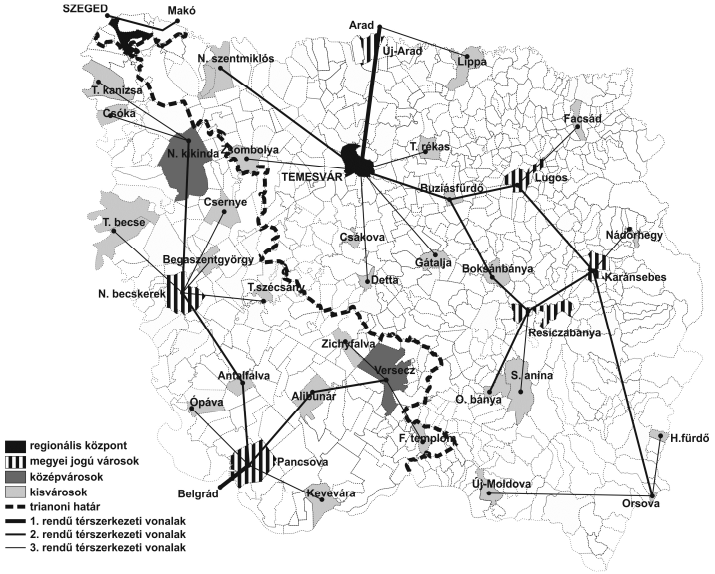

Forrás: Népszámlálások alapján saját szerkesztés

2. A Bánság városainak népességszám szerinti vizsgálata makro- és mikroregionális viszonylatban is szignifikáns különbségeket eredményezett *(1–2. táblázat)*. A népesség számbeli, etnikai-vallási és nyelvi összetétele is megváltozott. Az időbeli differenciáltság mellett az országokhoz való tartozás szerint is eltérő népességváltozási tendenciák mutathatók ki.

2.1. Szerb-Bánságban az 1910–2001 közötti népességszám-változások egyszerű adatsorai mögött olyan etnikai-nyelvi összetételt jelentő módosulások is bekövetkeztek (pl. szerb telepes falvak létesítése, a német nemzetiség szinte teljes likvidálása 1945 után, magyarok tömeges elmenekülése stb.), amelyek egyértelműen mutatják, hogy a demográfiai folyamatokat a különböző irányú és motivációjú, gyakran erőszakos migrációs folyamatok határozták meg. A városi népességnövekedés 90%-át a négy legnépesebb város *(1. táblázat)* adta, míg a fennmaradó értéket azok a kisvárosok (pl. Antalfalva, Temeskubin, Törökkanizsa stb.), melyek kedvezőbb közlekedés-földrajzi helyzetük, igazgatási, szervezési szerepkörük, tradicionális városi funkcióik és iparosításuk eredményeként kiemelkedtek e régióból. A mezővárosi tradíciókkal rendelkező települések egy csoportjában (pl. Mokrin, Módos, Párdány stb.) és a falvakban viszont visszafordíthatatlanul megbomlott a demográfiai egyensúly. Jellemzővé vált a népességcsökkenés és az elöregedés. A természetes fogyás mértéke minden előzetes várakozást felülmúlt. A trianoni államhatártól számított 30–50 km-es zónába telepített délszlávoknak köszönhetően Csóka kivételével valamennyi város szerb többségű lett *(3–4. táblázat)* és teljesen új telepes falvakat is létrehozva (pl. Aleksandrovo, Vojvoda Stepa, Banatsko Karadjordevo stb.) a szerb etnikai tér kiterjedése dominánssá vált. A szerb gyarapodás egy része Belgrád növekedésével magyarázható, melynek hinterlandja egyre jobban kiterjedt a Dél-Bánságra, magához kapcsolta a Duna bal parti szerb településeket, mintegy elővárosává, agglomerációs térségévé téve (pl. Pancsova, Visnjica, Borca), melyek dinamikus népességgyarapodást értek el. A városokban a magyarság 2001-ben már csak 8–10 százalékkal volt jelen. 1910-ben a bánsági magyarok alkották a későbbi szerb-bánsági városok népességének 20–25 százalékát, úgy hogy négy városban abszolút vagy relatív többséget alkottak. A 2001. évi népszámlálási adatok szerint arányuk kilencven év alatt a jelenlegi városi népességnek kevesebb, mint nyolcadára esett vissza. Ma már csak egy olyan városa van (Csóka 2703 fő = 57,4%) az egész Bánságnak, ahol 50% feletti a magyarok aránya. Ugyanakkor a 20. században a szerb nagyvárosi népesség az 1910. évi adatokhoz képest négyszer nagyobb: a nagyvárosi összlakosság 70–80 százalékát alkotják, miközben a Bánság egészén belül a szerb népesség száma megduplázódott a vizsgált időszakban. A 2001. évi népszámlálás szerint Szerb-Bánság hatszázezer lakójából a szerbek az összlakosságának már több mint hetvenkét százalékát (435 685 fő) alkotják. A városok zömében a természetes fogyás differenciáltan jelentkezett. Versec a dél-bánsági régió legnépesebb városa, fejlődése azonban elmaradt Nagybecskerek, de még Nagykikinda mögött is, amellyel határmenti fekvése is közel azonos. Versec esetében egyértelműen a halmozottan hátrányos helyzetű depresszióval sújtott hinterland gátolja, fékezi a fejlődést, a fellendülést, amit kedvezőtlen közlekedés-földrajzi helyzete csak fokoz. A tradicionális kisvárosok (pl. Módos, Mokrin, Melence, Párdány stb.) pedig csak árnyékuk egykori önmaguknak és nem képeznek jelentős vonzó tényezőt, e települések képtelenek szűkebb környezetük számára elemi centrumokká válni, népességmaximumuk *(4. térkép)* is a dualizmus korában volt.

2.2. Az egész kelet-közép-európai régió etnikai homogenizálódását jól illusztrálják a Román-Bánságban és az itteni városokban a 20. század folyamán lezajlott folyamatok. Román-Bánságban a dinamikus növekedést mutató települések közül Temesvár népességgyarapodása (72 555 főről 317 651 főre) számszerűen (245 096 fő) Herkulesfürdő gyarapodása pedig százalékosan (509 főről 5396 főre, azaz 1060,1%) a legmagasabb érték. A nagy-

városok népessége jelentős számú, falusi környezetből érkezett, a többségi nemzethez tartozó, egynyelvű betelepülővel duzzadt fel. Mindezek hatására radikálisan megváltozott a városok képe, etnikai térszerkezete, a belső kommunikáció hagyományos nyelvi gyakorlata, a hivatalok és a közélet nyelvhasználata *(3. táblázat)*. A románság térnyerése zömmel a nagyvárosokra (pl. 1930-ra már csak Resicabányán éltek a németek abszolút többségben = 55,4%, Temesváron a lakosságnak már csak 1/3-a számított német anyanyelvűnek stb.) korlátozódott, illetve néhány Krassó-Szörény megyei bánya- és ipari központ és fürdőváros román lakossága emelkedett erőteljesebben. A Bánság romániai részein a többségi népesség túlsúlya még nagyobb, mint a szerbiai területeken: a 2002. évi adatok szerint az össznépességén belül a románok száma megközelítette a 916 ezret, s arányuk 85,1%. A bánsági románok 60%-a városlakó: a négy törvényhatósági jogú városközpontban – Temesváron, Resicabányán, Lugoson és Karánsebesen 404 075 román él. A magyarok aránya a nagyvárosok közül csak Lugoson és Temesváron közelíti meg a 8–10%-ot. Lugoson a 2002 évi 4262 magyar a város népességének 9,6%-át, Temesváron a 25 ezer temesvári magyar a város népességének 7,9%-át alkotta. Elegendő a bánsági nagyvárosok közül a temesvári változásokat nyomon követni. 1910-ben Temesvár domináns etnikuma a német. 1910-ben a magyarok szinte elérik a németek létszámát – 28,5 és 31,6 ezer fő –, románok és szerbek alkotják a következő csoportot – 7,5 és 3,5 ezer fővel *(3. táblázat)*. 1941-ben és 1956-ban egy-egy váltás következett be: előbb a románok relatív többségre tesznek szert, 1956-ban a magyarok lélekszáma meghaladja a németekét, eközben a románság abszolút többséget szerez, azaz 75,8 ezer a 142 ezerből.[6] Az 1992. évi statisztikai adatok alapján a 334 ezer fős Temesvár lakóinak 82%-a román (274 ezer fő), míg 2002-ben ez az érték 85,2%-ra emelkedett. Román-Bánság egyetlen kisvárosában sem érte el a magyarság aránya a 20%-ot *(3–4. táblázat)*.

4. térkép. **A bánsági városok népességmaximuma**

Map. 4. **Maximum population in the towns of the Bánság**

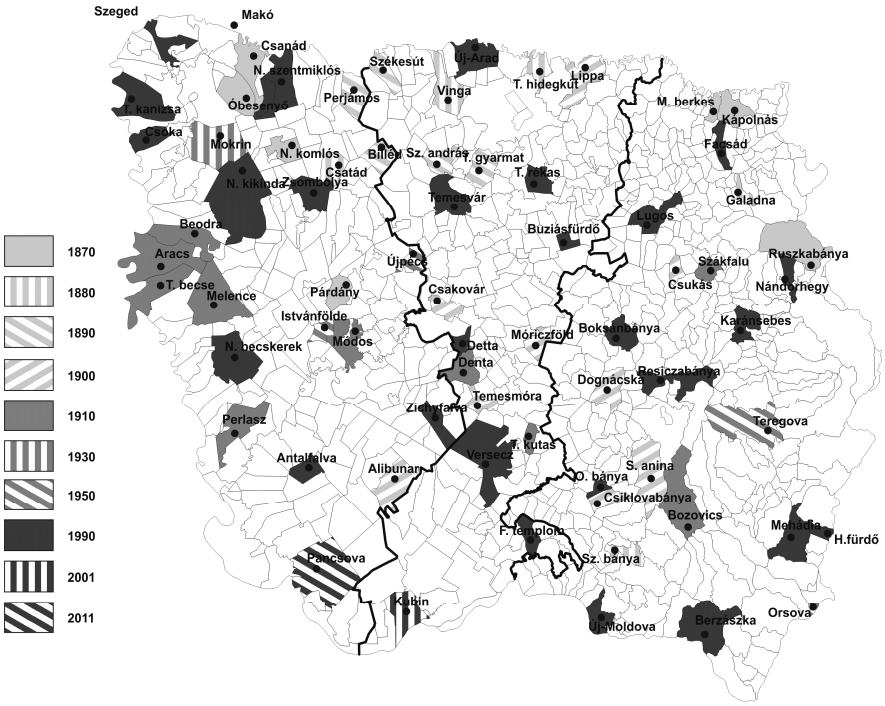

Forrás: Népszámlálások alapján saját szerkesztés

A bánsági magyarság szétszórtsága fokozódott, mindazok ellenére, hogy a hét legnépesebb bánsági városban élt a bánsági magyarok 37,5%-a (53 561 fő), mindössze 5–15%-át adva az adott város népességének. A szakirodalomban az urbánus magyar népesség fogyásának okaival kapcsolatosan alapvetően egyetértés alakult ki. A kül- és belpolitikai döntések, háborús konfliktusok, békeszerződések nyomán lezajlott migrációs hullámok, a természetes népszaporulat egyre alacsonyabb szintje az államhatárok mentén funkciójukat veszítő korábbi központok háttérbe szorulását, az etnikai hátországukat, kulturális, gazdasági, politikai kapcsolatrendszerüket elveszítő egykori alközpontok helyzetének átértékelődését.

A tradicionális bányavárosok (pl. Stájerlakanina, Dognácska, Szászkabánya stb.) válságtünetei egyértelműek, de nem kivétel ez alól Nagyszentmiklós, Zsombolya és Oravica, sőt bizonyos értelemben Karánsebes sem. A legnagyobb etnikai térvesztést (megsemmisülést) a németek szenvedték el a vizsgált régióban. A falvak német lakossága is gyorsan csökkent, nem véletlen, hogy az egész Bánság területén 21 937 német anyanyelvű maradt (1,3%), amelyből 7142 fő Temesváron élt. Az 1950–90 közötti négy évtized során a németek folyamatos térvesztésével párhuzamosan egy újabb kolonizáció bontakozott ki, immáron az elhagyott sváb házakba költöző román, cigány és magyar lakosok révén. A romániai és jugoszláviai Bánság határövezetei egyúttal a térség roma népcsoportjainak regionális felerősödő jelenlétét is jól példázzák. A Zsombolya és Nagyszentmiklós közötti kistérségben, a Maros-völgyben települések egész sorában a cigányság már meghaladta a 25, helyenként az 50 százalékos részarányt.[7]

Összegzés

A három részre szakított Bánság eltérő közigazgatási-társadalmi, valamint politikai-gazdasági változásai visszahatottak a társadalmi-gazdasági folyamatokra, megváltoztatva a területi fejlődés várható törvényszerűségeit, melynek eredményeként halmozottan hátrányos helyzetű települések és mikrorégiók mozaikjai helyezkednek el az államhatárok és a gyakran változó közigazgatási határok mentén. A határváltozásokkal, az utódállamok társadalom átalakító törekvéseivel összefüggő belsőmigrációs hullámok, valamint az asszimilációs folyamatok jelentősen hozzájárultak a korábbi soknemzetiségű bánsági városok nemzetiségi homogenizálódásához, a kisebbségi etnikai közösségek folyamatos térvesztéséhez. A határ menti területek is homogenizálódtak, így mindössze három eltérő kultúra, nyelv és vallás találkozási övezetévé degradálódtak, amely mindenképpen visszalépést jelent a 20. század első évtizedeihez képest. A találkozás, a keveredés és az együttélés mindenképen segíthette volna az egymás mellett élő népek gazdagodását, azonban a fentiekben vázolt folyamatok, a zárt határokkal felerősödve mindezt gyakorlatilag lehetetlenné tették, mely eddig az elkülönülést jelentette az itt élők számára. A kutatások bebizonyították, hogy e halmozottan hátrányos helyzetű régió és városai ellentmondásokkal terhelten léptek át a 21. század küszöbén. Az utóbbi fél évszázad alatt a Bánság nagyvárosaiból kikopott a német és a magyar nyelv – a többnyelvűség csak a nagyobb városokra volt jellemző Trianon előtt is –, hogy a többi etnikai csoportot ne is említsük. Ennek eredményeként mind a mai napig folyamatos a nemzetiségek visszaszorulása a Bánság városainak túlnyomó többségében.

JEGYZETEK

1. Közép-Európa és a Kárpát-medence városainak XIX. századi fejlődéséről, fejlettségéről és európai megítéléséről a 20. században élénk vita alakult ki hazai geográfusaink és történészeink körében, melynek könyvtárnyi szakirodalmából ismert, hogy két egymással ellentétes nézőpont kristályosodott ki. A régió megkésett és elmaradott urbanizációját hangsúlyozta többek között Gyi-

mesi Sándor (1975), Vofkori László (1994), Erdei Ferenc (1975), Kubinyi András (2001), Bácskai Vera (1984).

2. Az elmúlt évtizedek kutatási eredményeit összegző geográfusok és történészek megerősítették azt a korábbi álláspontot, hogy városaink sajátos fejlődési utat bejárva álltak élére a hazai polgárosodásnak és a tőkés gazdaság kialakulásának, melyből mezővárosaink sem zárhatók ki. E tényre mások mellett Beluszky Pál (1999), Kovách Géza (1998), Tóth J. (1988, 2010) és Gulyás László (2005), Gulyás László (2009); Gulyás László (2013) a történelmi Magyarország egy-egy régiójára vagy éppen a Bánságra fókuszáló összegző könyveikben is felhívták a figyelmet, hangsúlyozva, hogy urbanizáltsági fokunk korábbi megítélése mind mennyiségi, mind minőségi paraméterek alapján pozitív revízióra szorul.
3. Bácskai V.–Nagy L (1984): Piackörzetek, piacközpontok és városok…
4. Kókai S. (2010): A Bánság történeti földrajza (1718–1918).
5. Csüllög G. (2000): A középkori Magyarország térszerkezete.
6. Kókai S. (2010): i. m.
7. Kicošev, S. (1997): Changes of Ethnic and Confessioonal Structure… továbbá Cretan, R. (1997): Ethno-Geographical Aspects of Romanian Banat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bácskai V.–Nagy L. (1984): Piackörzetek, piacközpontok és városok Magyarországon 1828-ban, Budapest.

Beluszky P. (1999): Magyarország településföldrajza. Dialóg-Campus Kiadó, Bp.–Pécs. p. 584.

Csüllög G. (2000): A középkori Magyarország térszerkezete. Földrajzi Közlemények 1–4. szám. pp. 100–130.

Cretan, R. (1997): Ethno-Geographical Aspects of Romanian Banat. In: Ramelič, Jovan (szerk.) Geographic Monographs of European Regions Banat. NoviSad–Timisoara–Szeged. pp. 131–147.

Erdei F. (1975): A magyar város. – Akadémiai Kiadó, Budapest. 246. p.

Gulyás L. (2005): Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák–Magyar Monarchiától napjainkig. Hazai Térségfejlesztő Rt. p. 233.

Gulyás L. (2009): Regionális folyamatok a 19. században. In: Gulyás László (szerk.) (2009): A modern magyar gazdaság története. Széchenyitől a Széchenyi-tervig. JATEPress Szegedi Egyetemi Kiadó. 93–99. old.

Gulyás L. (2012): Küzdelem a Kárpát-medencéért, Regionalizáció és etnoregionalizmus, avagy a nemzeti és nemzetiségi kérdés területi aspektusai Magyarországon 1690–1914. Kárpátia Stúdió. Budapest. 283. p.

Gyimesi S.(1975): Városok a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet időszakában.

Kicošev, S. (1997): Changes of Ethnic and Confessioonal Structure of the Population of Yugoslav Banat During 20th Century. In: Ramelič, Jovan (szerk.) Geographic Monographs of European Regions Banat. Novi Sad–Timisoara–Szeged, pp. 123–130.

Kókai S. (2010): A Bánság történeti földrajza (1718–1918). Nyíregyháza. p. 421.

Kovách G. (1998): A Bánság demográfiai és gazdasági fejlődése (1716–1848). In: Blazovich L. (szerk.) Dél-alföldi évszázadok 11. Szeged, p. 435.

Kubinyi A. (2001): Városfejlődés és városhálózat a középkori Alföldön és az Alföld szélén. In: Dél-alföldi évszázadok 14. kötet. Szeged.

Népszámlálási digitális adattár. (www.ksh.hu/neda)

Sebők L. (2001): Trianon hatása a jugoszláviai magyar kisebbség demográfiai alakulására. In: Történeti demográfiai évkönyv, Budapest: KSH. Népességtudományi Kutatóintézet.

Szalkay G. (1846): Ipari címtár. Pest. 1846. p. 408.

Tóth J. (1988): Urbanizáció az Alföldön. Budapest. Akadémiai Kiadó. p. 200.

Tóth J. (2010): A magyar városodás néhány időbeli és regionális sajátossága. In: Moholi Károly emlékkötet, Szeged. pp. 185–197.

Vofkori L. (1994): Erdély társadalom- és gazdaságföldrajza. Nyíregyháza, p. 411.

MIKLÓS PÉTER*

A LEGITIMISTA, A MONARCHISTA ÉS A REPUBLIKÁNUS. ADALÉKOK MINDSZENTY BÍBOROS, HAMVAS PÜSPÖK ÉS BALOGH PÁTER KAPCSOLATÁHOZ 1946-BÓL

THE HABSBURG-ROYALIST, THE MONARCHIST AND THE REPUBLICAN ABOUT THE CONTACT OF CARDINAL MINDSZENTY, BISHOP HAMVAS AND FATHER BALOGH IN 1946

ABSTRACT

Cardinal József Mindszenty, like many other high priest between the two world wars, was traditionally Habsburg-royalist sympathies, Bishop Endre Hamvas's opinion was the ideal form of government is the monarchy (according to contemporary teaching of Catholicism), the catholic priest István Balogh – who was working as a sectretery of state between 1944 and 1947 – supported the republic in Hungary. In 1946, after the proclamation of the Republic of Hungary, the relationship deteriorated between the cardinal, the bishop and the priest-politician. On the one hand, the Hungarian Catholic leaders reluctantly admitted the new form of government, the other hand, the left-wing parties in the spring of 1946 launched a strong attack against the reactionary think Cardinal Mindszenty. At the time, Stephen Balogh was not out by the high priests, which makes it superior of a religious, Bishop Hamvas, received canonical admonishment. The topic of present study is the relations of the cardinal, the bishop and the secretary of state and the paper's sources was church archives documents and contemporary secret police reports.

Balogh István (1894–1976) – egykori Szeged-alsóközponti katolikus plébános, később címzetes apát – politikai pályájának csúcspontja a koalíciós évekre esett. 1944 végétől parlamenti képviselő, emellett 1944 decembere és 1947 augusztusa között három kormányfő (dálnoki Miklós Béla, Tildy Zoltán, Nagy Ferenc) mellett miniszterelnökségi államtitkár.[1] Ebben a minőségében az újjászerveződő végrehajtó hatalom egyik meghatározó politikusa. Stratégiai területek – így például a sajtóügyek, vagy a földreform során való igénybevétel alóli felmentések – tartoztak a hatáskörébe.[2] Ebben az időszakban többször fogalmazott meg a katolikus egyház hivatalos véleményétől eltérő álláspontot bizonyos politikai ügyekben, így például az államforma kérdésében. Mindszenty József (1892–1975) bíboros, hercegprímás, a katolikus egyház hazai vezetője sokáig hagyományos legitimista álláspontra helyezkedett (vagyis, hogy a Habsburg-ház valamelyik tagjával kell a magyar trónt betölteni), Hamvas Endre (1890–1970) csanádi püspök – a katolikus egyház korabeli hivatalos tanítását magáévá téve – a monarchiát tartotta az üdvös államformának, míg Balogh István államtitkár köztársaságpárti volt (a kormány tagjaként nem is lehetett más). Hármójuk kapcsolatában nem pusztán a köztársasági államforma – amelyet később mind a bíboros, mind a püspök elfogadott – kérdése, hanem más politikai ügyek (a baloldali pártokhoz való viszony, a polgári értékek képviseletének kérdései stb.) is törésvonalakat keletkeztettek.

* Dr. Miklós Péter PhD intézményvezető (Emlékpont Múzeum), egyetemi adjunktus (SZTE JGYPK), c. főiskolai docens (Kodolányi János Főiskola).

1945 nyarának elején Balogh István és Varga Béla fölkereste Veszprémben Mindszenty Józsefet. Balogh páter ekkor arra kérte Mindszentyt, hogy keresse föl Vorosilovot, s mondjon köszöntet mind a marsallnak, mint Sztálinnak a – nyilas fogságból való – szabadulásáért.[3] Mindszenty ekkor kitért válasz elöl, Balogh azonban még később, egy budapesti találkozásukkor is forszírozta a dolgot, mire a későbbi hercegprímás határozottan nemet mondott.[4]

1946. január 2-án Mindszenty József érdekes tiltakozó levelet írt Tildy Zoltán miniszterelnöknek. Úgy tudta ugyanis a hercegprímás, hogy a Vörös Hadsereg a Moson vármegyei Császárréten kétezer-négyszáz kataszteri hold földet szeretne tartósan bérbe venni, hogy ott települést hozzon létre, s oda ukrán családokat – akik közül kétszázan már meg is érkeztek Magyarországra – költöztessen.

Ez ellen a terv ellen tiltakozott Mindszenty: „Mint az ország hercegprímása a nemzet érdekeit tartva szem előtt e terv ellen, ha csakugyan fennáll, vagy csak szóba is jött, a leghatározottabban óvást emelek és tiltakozást jelentek be. Hangoztatjuk és joggal meg alappal, hogy az ide igazságtalanul átdobott magyar véreinket nem tudjuk csonka területünkön elhelyezni és eltartani, de ugyanakkor idegen nemzetbelieknek adnánk helyet. Ilyen eljárással magunk alatt vágnók a fát minden irányban.”[5]

Mindszenty levelére Tildy Zoltán megbízásából, az ő nevében Balogh páter írta meg a választ. A miniszterelnökség először Kovács Béla földművelésügyi államtitkárnál érdeklődött erről az állítólagos telepítési tervezetről, majd Tildy és Nagy Ferenc a Szövetséges Ellenőrző Bizottság tagjainál is rákérdezett az ügyre, ám mindkét helyről azt a választ kapták, hogy – mint Tildy lejegyezte Baloghnak – „semmi ilyen tény vagy terv nincs”.[6] Balogh ezeket összefoglalva fogalmazta meg a válaszlevelet a hercegprímásnak 1946. január 15-én.

Balogh István 1946. február 16-án – alig több mint két héttel a köztársaság kikiáltása és Tildy Zoltán köztársasági elnökké választása után – levelet írt Hamvas Endre csanádi püspöknek, amelynek arra kérte, tegye megfontolás tárgyává, illetve próbáljon meg hatással lenni Mindszentyre, hogy a magyar katolikus egyház – élén a hercegprímással és a felsőklérussal – fogadja el az új államformát, s tegyen gesztusokat a köztársaság vezetői és az új politikai berendezkedés reprezentánsai felé.

„Az egyház részéről a köztársaság és annak elnöke iránt bizonyos passzivitás érezhető. Az első három napban egyháziak és egyházközségek részéről érkeztek hozzám gratuláló táviratok. Azután látszat szerint – mint mondottam – mintegy titkos utasításra ezek teljesen megszűntek; egyetlen püspök sem üdvözölte.

Nem kívánom Nagyméltóságod felfogását, vagy álláspontját befolyásolni, mégis kérem, méltóztassék megfontolás tárgyává tenni, nem kellene-e mégis bizonyos közeledésnek jelt adni akár a papság, akár az egyházközségek útján. Egyébként is aggodalommal látom, hogy a viszony mindinkább romlik, holott most Őeminenciája[7] hetek óta valóban a legteljesebb tartózkodást tanúsítja és a tüntetéseket az ő nevében olyanok provokálják, akik az antiszemitizmust szeretnék újra lángra lobbantani. Ez természetesen a nagyközönség előtt még nem áll tisztán, a munkáspártok sajtójának pedig nem áll érdekében a valóságot közölni.

Kívánatos volna megfontolás tárgyává tenni, nem volna-e alkalmas, ha Őeminenciája akár saját személyében, akár a püspöki kar nevében olyan nyilatkozatot adna, mely minden félreértést kizár, különösen a földreform és a legitimizmus tekintetében.”[8]

Hamvas püspök erre 1946. február 21-én reagált. Levelében kijelentette, hogy – mint az az egyház tanításából is következett – a monarchia híve volt, de köztársaság felé is illő tisztelettel és az állampolgároktól elvárható lojalitással lesz, s szót ejtett a szerinte szégyenletes Mindszenty-ellenes tüntetésekről, illetve az azok hatására szervezett, a bíboros melletti megmozdulásokról is.

„A királyság híve voltam mostanáig – írta Hamvas Endre. – Ezt tudják rólam igen sokan. Vajjon nem joggal tarthattam-e attól, hogy nem hisznek érzelmeim őszinteségében és farizeusnak vagy szélkakasnak mondanak, ha most ennek ellenkezőjét juttatom kifejezésre? Vajjon én is úgy tegyek, mint néhai Balthazár református püspök,[9] aki rövid egymásutánban üdvözölte áradozva Károly királyt, Kun Bélát, a román királyt és Horthy Miklóst? Nekem, katolikus püspöknek ez etikai és pszichológiai lehetetlenség.

Tisztán ez volt az oka, hogy én nem üdvözöltem a köztársaságot és annak tiszteletreméltó elnökét, nem pedig valami ellenséges indulat vagy számító passzivitás. Államtitkár Úr tudja, hogy mi az Egyház tanítása az államformáról és az alattvalói lojalitásról.[10] Ehhez tartjuk magunkat és ez a köztársaságot csak segítheti. Semmiféle utasításról, mely az egyházközségeket elhallgattatta volna, nem tudok.

Ami végül a prímás személye ellen való tüntetéseket illeti, ezek a katolikus hívők tömegében mélységes ellenkezést támasztanak és nem alkalmas a bizalom felkeltésére a kormányzat iránt. A szegedi tüntetésen is táblákat vittek: »le Mindszentyvel« és kiabálták /igaz, hogy csak egy kis megszállott csoport/: »kötelet Mindszentynek!« – azonban magam láttam, hogy a felvonultatott munkások túlnyomó többsége a kényszeredettség unottságával vett részt a tüntetésben és talán nem csalódom, hogy szégyenlették."[11]

1946. február 14-én Csongrád vármegye székhelyén, Hódmezővásárhelyen is tüntettek a baloldali pártok hívei azt skandálva, hogy „Le a reakcióval, le a fasizmussal, vesszen a reakciós hercegprímás!" De több mint egy hónappal később, a Baloldali Blokk megalakulásának idején is ezek voltak a vásárhelyi tüntetők jelszavai (a „Kisgazdapárt jobbfele, közéletből kifele!" mellett): „Munkát, kenyeret, Mindszentynek kötelet!" „Le a reakcióval, vesszen a reakciós sváb Mindszenty!"[12]

1946. május 31-én Hamvas Endre – mint egyházi elöljárója – kánoni megintésben részesítette Balogh pátert. Ennek indokai a következők voltak. A püspök szerint Balogh lakásán gyakran megfordultak nők – köztük színésznők is –, s ezekről a sajtó is ír, ám Balogh soha nem tiltakozott az ilyen témájú cikkek ellen. Ezen kívül – így Hamvas – „hivatali működésének olyan színezete van, mintha hivatalát egyéni anyagi célokra használná fel", amivel „a papi állás tiszteletét rontja".[13]

Hamvas úgy tudta, hogy az államtitkár „szinte mosolyogva nyilatkozott az egyházi javak elvételéről", valamint 1946 márciusában a Mindszenty és a Független Kisgazdapárt jobbszárnya elleni budapesti tüntetésekről – amelyben a hercegprímás jelképes koporsójával vonultak a tiltakozók – azt nyilatkozta: „komoly és érett, dicséretre méltó megmozdulás volt a munkáspártok részéről".[14]

A főpap intése okaiként sorolta még a követezőket: Baloghot sokan korruptnak tartják, akinek „országárusító" tevékenységét maga Miklós Béla miniszterelnök is bírálta, ám a páter ezt nem kérte ki magának, illetve nem utasította vissza; államtitkárként asszisztált a kormány erkölcsileg kifogásolható (például a házasság felbontási eljárásnak egyszerűsítése) intézkedéseihez; a püspöki kar 1945. októberi választási körlevele elleni politikai támadásokban szerepelt vállalt. Sőt, Hamvas még azt Balogh páter – mint egy ideig a sajtóügyekért is felelős kormánytag – számlájára írta, hogy „a magyar katolikusoknak nincs napilapja".[15]

A kánoni intés végén a csanádi püspök azt javasolta papjának, hogy Budapesten ne tartson fönn külön lakást, hanem „lakjék inkább valamely zárdában vagy egyházi intézményben", valamint „hivatali állásában kerülje az anyagiak körül való vádak lehetőségét".[16] A főpásztor már ekkor kilátásba helyezte, hogy amennyiben ezeken a páter nem változtat, egyházi felsőbbsége gondoskodni fog a föntebb leírt helyzet megszüntetéséről. Ez később – Balogh egyházi szolgálatának fölfüggesztésével – meg is történt.

Hamvas a kánoni megintés – amelynek adására a püspök Mindszentytől kapta az utasítást – indokai között utalt Miklós Béla sértő bírálatára és vádaskodására. Ennek az alapja

az volt, hogy Teleki Géza gróf, polgári demokrata politikus, az Ideiglenes Nemzeti Kormány egykori vallás- és közoktatásügyi minisztere 1945 decemberében családjával együtt három hetet töltött Grősz József vendégeként a kalocsai érseki palotában. Teleki azokban a napokban az egyik közös étkezés után – több tanú jelenlétében – a következő történetet mesélte el Grősznek.

„Ez év októberében – mondta Teleki Géza a miniszterelnök úrnak, Dálnoki Miklós Bélának dolgozószobájában voltam Balogh István min[iszterelnökségi]. államtitkár úrral együtt. Ekkor a miniszterelnök nekitámadt Balogh Istvánnak, mert egy körözvényt írt alá a miniszterelnök nevében a miniszterelnök tudta nélkül. A körözvényben béremelésről volt szó, amit így akartak keresztülvinni. Azután a min[iszter].elnök ezt mondta Balogh Istvánnak: »Tudod, mi vagy Te? Országárusító gazember?« – Balogh ezt szó nélkül tudomásul vette. A min[iszter].elnök folytatta: »Azt hiszed, én nem tudom, mi folyik itt mellettem a te szobádban? Nekem dokumentumaim vannak!« Balogh erre sem szólt egy szót sem."[17]

Mindezekről a kalocsai érsek tájékoztatta Mindszentyt, s az ügyről jegyzőkönyvet is készítettek Esztergomban 1946. április 11-én, amelyet mind Grősz József, mind Gombos Károly kalocsai érseki irodaigazgató saját kezűleg aláírt.

Hamvas Endre, nem sokkal később, a kiépülő kommunista diktatúra – és az azzal együtt járó egyházüldözés – korában kénytelen volt fölemelni szavát az igazságtalanságok, valamint a lelkiismereti- és vallásszabadságot korlátozó intézkedések ellen. 1948-ban, a kommunista hatalomátvétel (a „fordulat") évében, március 15-re pásztorlevelet adott ki, amelyben ugyan a száz évvel korábbi forradalomról és szabadságharcról emlékezett meg, sorai azonban nem voltak mentesek az áthallásoktól. „A szabadság Istennek egyik legnagyobb ajándéka. Éppen ezért az olyan népek, melyek saját sorsuk intézéséhez kellő műveltséggel rendelkeznek, nemigen tűrik maguk fölött a hatalom gyámkodását, kivált, ha az a hatalom – mint 1848-ban – idegen nép fiainak kezében van és idegen ország érdekeit szolgálja."[18] Kitért a vallásszabadság kérdésére is. „Mi katolikusok különösen féltékenyen őrizzük a lelkiismereti és vallásszabadságot. A lelkiismereti szabadságot, amely abból áll, hogy senkit se kényszerítsenek jobb meggyőződése ellenére. Más szabadságról önként lemondhatunk, de a lelkiismereti szabadságról soha. Ugyancsak nem mondhatunk le egyházunk szabadságáról, mert azt nem emberi kegy juttatta nekünk, hanem Krisztus adta, sőt parancsba hagyta."[19]

Mindszenty bíborost 1948 karácsonyán letartóztatták, majd koncepciós perben elítélték. 1956-ban néhány napot szabadon tölthetett, majd tizenöt évig élt sajátos státuszú menekültként az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövetségén. 1971-ben távozott az országból, négy évvel később emigrációban halt meg. Hamvas püspök 1951-ben – a Grősz-per idején – rövid ideig házi őrizetbe került, később részt vett a moszkvai békekongresszuson éppúgy, mint a második vatikáni zsinaton. Az állambiztonság soha nem szervezte be, viszont haláláig megfigyelte. Balogh pátert 1951-ben internálták, 1953-ban tért viszsza Budapestre, a politikai élettől távol tartották, a békemozgalomban és a népfrontban tevékenykedett. A szovjet típusú politikai rendszer és a sztálini mintájú alkotmány 1949-es bevezetése évtizedekre fölszámolta a többpólusú politikai struktúrát és az államszocialista rendszer keményen föllépet a más értékeket valló társadalmi csoportok – így például a történelmi keresztény egyházak – ellen.

JEGYZETEK

1. Lásd bővebben: Haas György (2010): Balogh páter, a huszadik század Fráter Györgye. Szeged. és Miklós Péter (2012): Balogh István politikai pályája. Doktori (PhD) értekezés. Kézirat. Szeged.
2. V. ö. Miklós Péter (2009): Balogh István és a sajtóügyek (1944–1945). Belvedere Meridionale, 3–4. sz. 53–60. és Miklós Péter (2011): Balogh István és a földreform. Acta Universitatis Scientarium Szegediensis. Acta Historica. Tomus CXXXIII. Szerk. Marjanucz László. Szeged. 51–60.
3. Balogh Margit (2010: Mindszenty József. Budapest. 233–248.
4. Mindszenty József (1988): Hirdettem az igét… Vaduz. 67–68.
5. Szeged-Csanádi Püspöki Levéltár. Hagyatékok. Balogh István. IV. 8. 58.
6. Uo.
7. Őeminenciája = Mindszenty József.
8. Szeged-Csanádi Püspöki Levéltár. Püspöki hivatal iratai. Egyházigazgatási iratok. I. 1. a. 500/1946.
9. Baltazár Dezső (1871–1936) 1911-től halálig a Debrecen székhelyű Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke.
10. Aquinói Szent Tamás (1224–1274) – akinek modernizált tanítása (a neotomizmus) a tizenkilencedik század második felétől a második vatikáni zsinatig (1962–1965) az egyház hivatalos álláspontja volt – szerint az ideális államforma – teológiai alapokon – a monarchia
11. Szeged-Csanádi Püspöki Levéltár. Püspöki hivatal iratai. Egyházigazgatási iratok. I. 1. a. 500/1946.
12. Vásárhely Népe, 1946. február 15. és 1946. március 12.
13. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. A Mindszenty-ügy vizsgálati dossziéja. 3.1.9. V–700/44. 15.
14. Uo.: 15.
15. Uo.: 16.
16. Uo.: 17.
17. Uo.: 51.
18. Bálint László (2014): Hamvas püspök és az ÁVH. Budapest. 21.
19. Uo.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bálint László (2014): Hamvas püspök és az ÁVH. Budapest.

Balogh Margit (2010): Mindszenty József. Budapest.

Haas György (2010): Balogh páter, a huszadik század Fráter Györgye. Szeged.

Miklós Péter (2009): Balogh István és a sajtóügyek (1944–1945). Belvedere Meridionale, 3–4. sz. 53–60.

Miklós Péter (2011): Balogh István és a földreform. Acta Universitatis Scientarium Szegediensis. Acta Historica. Tomus CXXXIII. Szerk. Marjanucz László. Szeged. 51–60.

Miklós Péter (2012): Balogh István politikai pályája. Doktori (PhD) értekezés. Kézirat. Szeged.

Miklós Péter (2014): „A nemzet érdekeit tartva szem előtt” Mindszenty József koalíciós évekbeli tevékenységéről. Budapest.

Mindszenty József (1988): Hirdettem az igét… Vaduz.

Mindszenty József (1989): Emlékirataim. Budapest.

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. A Mindszenty-ügy vizsgálati dossziéja. 3.1.9. V–700/44.

Szeged-Csanádi Püspöki Levéltár. Püspöki hivatal iratai. Egyházigazgatási iratok. I. 1. a. (1946-os évkör).

Szeged-Csanádi Püspöki Levéltár. Hagyatékok. Balogh István iratai. IV. 8.

SZEKRÉNYES ÉVA*

AZ EURÓPAI PARLAMENTI VÁLASZTÁSOK EREDMÉNYEI, AZ ÚJONNAN MEGVÁLASZTOTT EURÓPAI PARLAMENT MEGALAKULÁSA

THE RESULTS OF THE EUROPEAN PARLIAMENTARY ELECTIONS, THE INAUGURATION OF THE NEWLY ELECTED EUROPEAN PARLAMENT

Abstract

The aim of the study is to present the European Parliamentary elections taking place on 22-25 May 2014. The first part of the study focuses on the results, the Europeans and the Hungarian as well. The turnout was almost the same as last elections in 2009, but the balance of power has been shifted slightly. The political groups have remained almost the same like before. The European People's Party lost several mandates, the Socialists and the Greens managed to maintain almost the same size of group with a small loss, while the liberals lost the biggest. The European Conservatives became the third biggest political group in the newly elected European Parliament. The left wing parties are also the winners of this election: the GUE/NGL succeeded to gain several new seats. The study also shows how the newly elected European Parliament (EP) held its inauguration session. The first step was the formation of the different political groups. Then, during its inauguration session held in Strasbourg, the new members of the parliament elected the President, the 14 Vice-Presidents, and the quaestors. In addition, the essay gives a short outlook to the ongoing institutional changes, mainly concentrating on the new European Commission.

1. Az európai parlamenti választások eredményei

1.1. Részvételi arány a 2014. évi európai parlamenti választásokon

A 2014. május 22–25. közötti európai parlamenti választásokon az európai választópolgárok 42,54%-a vett részt. Az európai parlamenti választásokon a részvételi arány az elmúlt évtizedekben az első, az 1979-es közvetlen választás óta folyamatosan csökkent. Ez volt tapasztalható az idei választásokon is, azonban a legutóbbi (2009) választásokhoz képest a 0,46%-os csökkenés nem tekinthető jelentősnek. A részvételi arányok tekintetében tapasztalható egyre kisebb mértékű csökkenés összefügghet az Európai Parlament (EP) által favorizált, az idei választások alkalmával először alkalmazott, az EU-s szakzsargonban ún. „Spitzenkanditat"-ként (azaz top-jelöltként) ismertté vált, az európai politikai pártok által az Európai Bizottság elnökjelöltjeinek – választások előtti – megnevezésének koncepciójával.[1]

1. táblázat. **Az eddigi európai parlamenti választások részvételi arányairól**

Választások éve	1979	1984	1989	1994	1999	2004	2009	2014
Tagállamok száma	EU9	EU10	EU12	EU12	EU15	EU25	EU27	EU28
Részvételi arány %-ban	61,99	58,98	58,41	56,67	49,51	45,47	43,00	42,54

Forrás: Saját szerkesztés az Európai Parlament választási oldalának, a http://www.elections2014.eu/hu adatai alapján, 2014. július 1-jei állapot szerint

* Szekrényes Éva, a Corvinus Egyetem PhD-hallgatója, az Országgyűlés Hivatala Állandó Irodájának vezetője.

Az idei európai választások során az ún. „régi” tagállamokban összességében a többi tagállamhoz viszonyítva valamivel többen mentek el szavazni. Olaszországban 57,22%, Görögországban 59,97% Dániában 56,3%, Írországban 52,44%, Svédországban 51,07%, Németországban 48,1%, Spanyolországban 43,81%, Ausztriában 45,39%, Franciaországban 42,43%, Finnországban 41% volt a részvételi arány. A „középmezőnyben végzett” országokban hozzávetőlegesen a polgárok mintegy harmada ment el szavazni. Hollandiában 37,32%, az Egyesült Királyságban 35,4%, Portugáliában a polgárok 33,67%-a adta le szavazatát.[2]

Magyarországon a választásra jogosult polgárok 28,97%-a ment el szavazni, ezzel az aránnyal hazánk az európai középmezőny végén végzett. Egyes tagállamokban kötelező a részvétel a választásokon, így ezen országokban – összehasonlítva a többi tagállammal – rendkívül magas volt a részvételi arány (Belgium 89,64%, Luxemburg 85,55%). Kiugróan sok állampolgár adta le a voksát Máltán, a szigetország lakóinak 74,8% szavazott. A részvételi arány Szlovákiában volt a legalacsonyabb: ott a választásra jogosult polgárok mindössze 13,05%-a ment el szavazni. Az európai parlamenti választások történetében ez a valaha mért legalacsonyabb részvételi arány. Több újonnan csatlakozott tagállamban szintén alacsony volt a részvételi arány, Csehországban 18,20%, Szlovéniában 24,55%, Lengyelországban 23,83%, míg Horvátországban a polgárok 25,24%-a járult az urnákhoz. A 2004-ben csatlakozott országok közül Cipruson (43,97%), és a balti országokban, Litvániában (47,35%), Észtországban (36,52%), és Lettországban (30,24%) volt magasabb a részvételi arány. Bulgáriában a választásra jogosultak 35,84% adta le voksát, míg Romániában a választópolgárok 32,44% szavazott. Összességében elmondható, hogy a közép-európai országokban kevesebben járultak az urnákhoz, mint Nyugat-Európában.

1.2. A választási eredmények értékelése

A 751 tagú Európai Parlamentben[3] az újraválasztott és az újonnan megválasztott képviselők aránya közel azonos, az előbbiek aránya 50,60%, míg az utóbbiaké 49,4%. Legnagyobb arányban a német képviselőket választották meg újra (69,79%-ukat). Görögország esetében viszont csak új, az EP-ben eddig mandátummal nem rendelkező képviselőket választottak meg.

A 2014-es európai parlamenti választásokon – a korábbiakhoz hasonlóan – egyetlen politikai erőnek sem sikerült a szavazatok legalább 50%-át megszereznie. A jelenleg megválasztott parlamentben a két legnagyobb politikai erő, az Európai Néppárt (EPP) és az Európai Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetsége (S&D) között mindössze 30 mandátumbeli különbség van. Az euroszkeptikus, valamint az EU-ellenes politikai tömörülések összességében több szavazatot szereztek az előző ciklushoz képest, azonban jelentős politikai előretörést, átütő sikert nem értek el. A képviselőcsoportok erősorrendje a döntéshozatalra gyakorolt hatáson túl, meghatározza a főbb tisztségek (EP-elnök, alelnökök, quaestorok, szakbizottsági elnökök és alelnökök) elosztását, de mindezek mellett fontos hatással lehet az ülésezés rendjét meghatározó ügyrendi kérdésekre, például a beszédidő kiosztására is.

Az Európai Parlament (EP) választási eredményeket közlő honlapja[4] szerint a következő ciklusban az Európai Néppárt (EPP) a szavazatok 29,43%-ával 221 mandátumot szerzett, az Európai Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetsége (S&D) képviselőcsoport 25,43%-kal 191 képviselőt juttatott az Európai Parlamentbe. Az Európai Konzervatívok és Reformerek (ECR) csoportjának a szavazatok 9,32%-ának megszerzésével 70 képviselője lesz az EP-ben, míg a Liberálisok és Demokraták Szövetsége Európáért csoport (ALDE) a szavaztok 8,92%-ának megszerzésével 67 képviselői hellyel rendelkezik majd. Az Európai Baloldal/Északi Zöld Baloldal (GUE/NGL) a szavazatok 6,92%-át szerezte meg, ezzel 52 mandátumot szerzett. A Zöldekre (Greens/EFA) a választók 6,66%-a adta le

voksát, amely 50 képviselői helyet jelent az újonnan megválasztott parlamentben. A Szabadság és Közvetlen Demokrácia Európája képviselőcsoport (EFDD) 6,39%-os szavazatszerzés mellett 48 képviselői helyhez jutott. Egyik képviselőcsoporthoz sem tartozó képviselőkre leadott voksok aránya 6,9%, így a következő ciklusban 52, politikai csoportokhoz nem tartozó, ún. független képviselő (NI) lesz.

Az idei választások alkalmával mintegy 60 olyan képviselő került be az EP-be, akik eddig nem voltak tagjai a testületnek, és a politikai családokhoz történő besorolása is nehézségekbe ütközött. Ilyen például a német AFD (7), a spanyol Podemos (5), vagy az olasz M5S (17) pártok által az EP-be küldött képviselők helyzete. Az Európai Parlament 2009–2014-es ciklusában mindössze 27 független, azaz egyetlen politikai csoporthoz sem tartozó képviselő tevékenykedett, ez a jelenlegi, 8. jogalkotási ciklusban 52 képviselőre emelkedett, amely közel 50%-os létszámnövekedést jelent. A választásokon több mint negyven szavazatot veszített az Európai Néppárt, de még így is ez a párt kapta a legtöbb voksot. Az Európai Szocialistáknak valamelyest sikerült növelniük erejüket, 10 képviselővel többen ülnek majd a frakcióban. Az Európa Konzervatívok és Reformerek csoportja jelentősen tudta növelni képviselői létszámát, az előző ciklushoz képest (57) 13 képviselővel többen ülnek a frakcióban, összesen 70-en. A liberálisok veszítettek erejükből, a frakciók erősorrendjében a harmadik helyről a negyedikre csúsztak vissza, 16 képviselői helyet veszítve az elmúlt ciklushoz képest, amikor még 83 képviselő alkotta a frakciót. A nevét egy „közvetlen" (angolul: direct) jelző szóval módosító Szabadság és (Közvetlen) Demokrácia képviselőcsoport 50%-kal tudta növelni a képviselői számát, az előző ciklusbeli 31 képviselő helyett jelenleg 17-el többen ülnek a frakcióban. Az idei választásokon az Európai Baloldal/Északi Zöld Baloldal 52 képviselői mandátumot szerzett, ami az előző ciklusbeli 35 képviselői helyhez képest jelentős növekedésnek tekinthető. Ezzel ellentétben viszont a Zöldek veszítettek erejükből, ebben a jogalkotási ciklusban 7-tel kevesebb képviselőjük jutott be a parlamentbe. Az új parlamentben legalább 376 képviselő szavazatára van szükség a többség megszerzéséhez, ami a jelenlegi mandátum kiosztásokat figyelembe véve azt jelenti, hogy az egyszerű többség megszerzéséhez elegendő együttműködnie a két nagy politikai erőnek (EPP-221, S&D-191), amely együtt összesen 412 szavazatot tudhat magáénak. A többség megszerzéséhez tehát az új parlamentben a két nagy pártnak nem kell együttműködnie a kisebb politikai erőkkel.

2. táblázat. **Az egyes politikai csoportok által elért eredményekről, illetve a megszerzett mandátumokról**

Képviselőcsoportok	Képviselő-csoportok nevei rövidítve[5]	Százalék szerinti eredmény	A képviselői mandátumoka a 2014–2019. ciklusban
Európai Néppárt (Keresztényidemokraták)	EPP	29,43%	221
Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetsége	S&D	25,43%	191
Európai Konzervatívok és Reformerek	ECR	9,32%	70
Liberálisok és Demokraták Szövetsége Európáért	ALDE	8,92%	67
Európai Baloldal/Északi Zöld Baloldal	GUE/NGL	6,92%	52
A Zöldek/Európai Szabad Szövetség	Zöldek/EFA	6,66%	50
A Szabadság és Közvetlen Demokrácia Európája	EFDD	6,39%	48
Egyik képviselőcsoporthoz sem tartozó képviselők	Függetlenek/NI	6,9%	52

Forrás: Az EP választások eredményeivel foglalkozó weboldalának, http://www.elections2014.eu/hu adatai alapján, 2014. július 1-jei állapot szerint

1.3. Az európai parlamenti képviselőcsoportok megalakulása

Az Európai Parlamentben közvetlenül a májusi európai parlamenti választásokat követően megkezdődtek az egyeztetések a politikai csoportok megalakulásáról. Az Európai Parlament Eljárási Szabályzata (I. cím, 4. fejezet 30. cikk) szerint a frakcióalapításhoz a tagállamok egynegyedéből (ez jelenleg 7 tagállam) származó legalább 25 képviselő szükséges. A frakcióknak hivatalosan 2014. június 24-éig kellett megalakulniuk, annak érdekében, hogy ezt követően megkezdődhessenek az egyeztetések a politikai csoportok között a különböző parlamenti tisztségekről.

Az Európai Parlament 2014–2019 közötti jogalkotási ciklusának kezdetén hét – az előző ciklushoz hasonlóan – képviselőcsoport alakult meg. A jogalkotási ciklus folyamán, amennyiben például egyes képviselők kilépnek egy-egy képviselőcsoportból, és ennek következtében nem teljesül tovább a képviselőcsoport alapítás feltétele (7 tagállamból legalább 25 képviselő), úgy a frakció megszűnhet. A frakciók összetétele a jogalkotási ciklus során is változhat. Elsősorban azon képviselőcsoportok esetén lehet számítani módosulásra, ahol a frakcióalakítás feltételeit épphogy sikerült teljesítni, így akár egy (eltérő országból származó) képviselő kilépése esetén megszűnhet a frakció. Az Eljárási Szabályzat értelmében, ha egy képviselőcsoport tagjainak száma a szükséges határérték alá csökken, az elnök az Elnökök Értekezlete[6] hozzájárulásával engedélyezheti a képviselőcsoport további működését a Parlament következő alakuló üléséig, amennyiben a tagok továbbra is képviselik a tagállamok legalább egyötödét és a képviselőcsoport legalább egy éve működik.

1.3.1. Az Európai Néppárt képviselőcsoportja

2014. június 4-én – elsőként – alakult meg az Európai Parlament legnagyobb képviselőcsoportja, az Európai Néppárt (EPP, angolul: European People's Party) frakciója. A képviselőcsoport elnökének Manfred Webert (német) választották, míg a frakció egyik alelnöke – kilenc további alelnök mellett – Szájer József lett.

A képviselőcsoporton belül a legnépesebb delegációja a németeknek van 34 képviselővel, amelyet a lengyel delegáció követ 23 fővel, majd a franciák 20 képviselővel, míg az olaszok és a spanyolok 17-17 képviselővel. A német delegációban mindössze négy új, eddig európai parlamenti mandátummal nem rendelkező képviselő kapott helyet. A franciák között is viszonylag nagy volt az újraválasztási arány, a 20 képviselő között mindösszsze 6 nem volt korábban EP-képviselő, míg a spanyol delegációnak 4 új képviselője van. Ezzel ellentétben a görög és a spanyol néppárti delegációk tagjai teljes mértékben kicserélődtek: a „régi" képviselők közül senkinek sem sikerült ismételten mandátumot szereznie.

A frakciónak sikerült több „nagy nevet," jelenlegi európai biztosokat is az Európai Parlamentbe juttatnia, mint az olasz Antonio Tajani, a luxemburgi Viviane Reding, vagy a lengyel Janusz Lewandowszki. Számos több parlamenti ciklust megélt képviselőt újraválasztottak: Othmar Karas (osztrák, volt EP-alelnök, 1999 óta), Alain Lamassoure (francia, a Költségvetési bizottság elnöke volt, 1999 óta), valamint Rainer Wieland (német, 1997 óta).

Az Európai Néppárt európai parlamenti képviselőcsoportja jelenleg 221 tagú. Az Európai Néppárt 12 fős magyar csoportja 2014. június 3-án alakult újjá, amelynek vezetője továbbra is Gyürk András maradt. A magyar delegációban 4 újonnan megválasztott képviselő van: Bocskor Andrea, Deli Andor, Erdős Norbert és Hölvényi György.

1.3.2. Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetsége képviselőcsoportja

2014. június 18-án alakult meg a Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetsége képviselőcsoportja (S&D, angolul: Group of Progressive Alliance of Socialists and Democrats in the European Parliament), amelynek jelenlegi vezetője Gianni Pittella (olasz).[7]

A Szocialisták és Demokraták képviselőcsoportja 191 tagot számlál. Az S&D frakciónak mind a 28 tagállamból van tagja. A képviselőcsoport 55%-a újonnan megválasztott képviselő. Míg az előző ciklusban a német, a spanyol és az olasz nemzeti delegáció 23–23 tagból állt, a mostani ciklusban 31 képviselővel a Matteo Renzi nevével jegyzett (Partido Democratico) olasz delegáció a legnépesebb. E delegációt a németek követik 27 hellyel, majd a britek 20 képviselővel, a románok 16, a spanyol delegáció 14, míg a franciáknak 13 képviselőjük van. A német delegációban 17 képviselőt választottak újra, míg a 20 brit képviselő közül 10 már a korábbi ciklusban is volt EP-képviselő. Számos – a ciprusi, a görög, az észt, a luxemburgi és a holland – delegáció mellett a magyar is új képviselőkből áll. A magyar delegációnak négy tagja (Szanyi Tibor, Ujhelyi István, Molnár Csaba és Niedermüller Péter) van, amelynek jelenlegi vezetője Szanyi Tibor.

A képviselőcsoportban az ún. „nagy nevek" közül számos képviselőnek sikerült az újraválasztás, többek között a német Martin Schulznak, régi-új EP-elnöknek, a francia Percenche Berèsnek, (az előző ciklusban a Foglalkoztatási és szociális bizottság elnöke), a spanyol Juan Fernando López Aguilarnak (az előző ciklusban az Állampolgári jogi, bel- és igazságügyi bizottság elnöke), az olasz Paolo de Castronak (a Mezőgazdasági és vidékfejlesztési bizottság elnöke), Roberto Gualtierinek (az előző ciklusban az Alkotmányügyi bizottság tagja), a portugál Ana Gomesnek (az előző ciklusban az Külügyi bizottság tagja), valamint a német Birgitte Sippelnek (az előző ciklusban az Állampolgári jogi, bel- és igazságügyi bizottság tagja). Az S&D frakcióban foglal majd helyet a brit Richard Corbett, aki Herman Van Rompuynek, az Európai Tanács jelenlegi elnökének politikai tanácsadója volt.

1.3.3. Európai Konzervatívok és Reformerek képviselőcsoportja

A harmadik legnagyobb frakció ebben a jogalkotási ciklusban az Európai Konzervatívok és Reformerek (ECR, angolul: European Conservatives and Reformists) képviselőcsoportja. A politikai tömörülés új vezetője a muzulmán származású, brit Konzervatív pártból Syed Kamall, aki 70 fős képviselőcsoportot irányítja. A képviselőcsoport megválasztotta négy alelnökét is: Ryszard Legutko (lengyel), Geoffrey Van Orden (brit), Notis Marias (görög) és Nikolay Barekov (bolgár) személyében.

Az előző ciklusban a képviselőcsoportnak 57 tagja volt, akkor a legnépesebb delegációja a briteknek volt 27 képviselővel, amelyet a 12 fős lengyel, valamint a 9 fős cseh delegáció követett. A briteknek az idei választásokon kevesebb képviselői helyet sikerült szerezniük, összesen 20 képviselőjük lesz a frakcióban. A második legnépesebb delegáció a lengyel maradt, amelynek viszont sikerült növelnie képviselőinek számát 19-re. A németeknek 8 képviselőjük van a képviselőcsoportban, míg a dánok és belgák delegációja 4 fős. Az előző ciklusban 9 fős cseh delegáció mindössze két fősre fogyatkozott. Érdemes megemlíteni a négy belga (flamand) képviselő (Mark Demesmaeker, Louis Ide, Helga Stevens, Johan Van Overtveldt, az Új Flamand Szövetség – NVA képviselői) helyzetét, akik először a Zöldek képviselőcsoportjához csatlakoztak, majd tárgyaltak a liberálisokkal, akik – a vallon párt két képviselőjét leszámítva – szavazáson döntöttek arról, hogy a képviselők csatlakozhatnak az ALDE frakciójához. Ezt követően a négy belga képviselő mégis úgy döntött, hogy inkább az ECR frakcióhoz csatlakozik, meghatározva ezzel az ECR képviselőcsoport harmadik, ezzel együtt az ALDE negyedik helyét.

1.3.4. Liberálisok és Demokraták Szövetsége Európáért képviselőcsoport

A Liberálisok és Demokraták Szövetsége Európáért képviselőcsoport (ALDE, angolul: Alliance of Liberals an Democrats for Europe) vezetője továbbra is Guy Verhofstadt, volt belga miniszterelnök maradt, aki az előző jogalkotási periódusban is vezette a frakciót.

A képviselőcsoport 67 képviselővel vágott neki az új jogalkotási ciklusnak, akiknek csaknem a fele, 32 képviselő eddig még nem volt az EP tagja. A képviselőcsoport legnagyobb nemzeti csoportja a 8 fős spanyol valamint a hét–hét képviselővel bíró holland és francia delegáció. Belgiumnak 6 liberális képviselője lesz az EP-ben. Az előző ciklusban a legnagyobb delegációt Németország adta 12 képviselővel, azonban a mostani választásokon a németeknek mindössze négy liberális képviselőt sikerült az EP-be juttatniuk. Hasonló visszaesés tapasztalható a brit delegációnál is: míg a 2009–2014 között 11 képviselővel rendelkeztek, addig most csak egy brit liberális képviselőt választottak meg. Ennek köszönhetően nem lesz az új parlament tagja az európai konvent egyik nagy támogatója Andrew Duff, továbbá Graham Watson sem.

A nemzeti delegációk általában 2 (ír, horvát és portugál), 3 (svéd, dán, észt és litván) vagy négy fősek: a németek mellett Bulgáriának, Finnországnak, és Csehországnak van 4–4 képviselője. A britek mellett egy-egy képviselője van Szlovéniának, Szlovákiának, Luxemburgnak és Ausztriának. Az előző ciklushoz képest jelenleg nincsenek olasz és román tagjai a frakciónak. A hat román képviselő, a Partidul Naţional Liberal tagjai az EPP frakcióhoz csatlakoztak.

A képviselőcsoportot EP-képviselőként erősíti Olli Rehn, az Európai Bizottság gazdasági és pénzügyekért felelős biztosa is. A nagy nevek közül Guy Verhofstadt mellett a belga Louis Michelt, a német Alexander Graf Lambsdorffot, a francia Marielle De Sarnezet és Sylvie Goulardot, valamint a holland Sophie In't Veldet választották meg újra.

1.3.5. Az Egységes Európai Baloldal/Északi Zöld Baloldal képviselőcsoportja

Az Egységes Európai Baloldal/Északi Zöld Baloldal képviselőcsoport (GUE/NGL, angolul: European United Left/Nordic Green Left) ismét Gabriele Zimmert választotta elnökének, aki 2012 óta vezeti a csoportot. Az előző ciklusban a képviselőcsoport 35 képviselőből állt, a mostani periódusban 52 képviselő alkotja majd a frakciót, ez azt jelenti, hogy a GUE/NGL-nek mintegy 50%-kal sikerült növelnie létszámát. A frakció a ciprusi Neoklis Sylikiotist, a svéd Malin Björköt, valamint a francia Patrick Le Hyaricot választotta meg alelnökének.

A megválasztott képviselők mintegy 62%-a korábban nem volt EP-képviselő, a mostani választásokon szereztek először mandátumot. A baloldali tömörülésben az előző ciklusban mindössze egy képviselővel bíró spanyol delegáció jelenleg a legnagyobb 11 képviselővel. E delegációt követi a 8 német képviselő, a görög delegáció 6 fővel, majd a 4–4 fős nemzeti delegációja a portugáloknak, a franciáknak, valamint az íreknek. Az íreknek az előző jogalkotási periódusban nem volt képviselője a GUE/NGL frakcióban, míg a görögök és az olaszok 3-3 helyet nyertek a korábbi ciklushoz képest. Az olasz, a görög, valamint az ír delegációk újonnan megválasztott képviselőkből állnak. A frakcióban Gabriele Zimmer mellett Willy Meyernek (spanyol), Inés Zubernek (portugál), a francia Jean-Luc Mélenchonnak sikerült újra bejutnia az Európai Parlamentbe.

1.3.6. A Zöldek képviselőcsoportja

A Zöldek képviselőcsoportjának (Greens/EFA, angolul: The Greens/European Free Alliances) 50 képviselő a tagja. A képviselőcsoportban – a szokásoknak megfelelően – társelnöki rendszerben látják majd el az elnöki tisztséget, 2014 és 2017 között Rebecca Harms (német) és Phillippe Lamberts (belga) személyében. Rebecca Harms korábban a heves, érzelmi kitörésektől sem mentes beszédeiről híres Daniel Cohn Bendit (francia) mellett már az előző ciklusban is ellátta a képviselőcsoport vezetését. A belga Phillippe Lamberts 2009 óta tagja az Európai Parlamentnek, ahol eddig gazdaságirányítással, a bankágazat szabályozásával, ipari, kutatási és innovációs politikával foglalkozott. A Zöldek csoportja a holland Bas Eickhoutot, a svéd Peter Erikssont, továbbá az Európai Bizottság elnöki posztjáért versenyre kelő német Ska Kellert, valamint a szintén német Julia Redát választotta alelnökkének.

A képviselőcsoport magját a német delegáció adja 13 képviselővel, a britek, a franciák delegációja 6-6 tagú, a svédeknek és spanyoloknak négy–négy, míg az osztrákoknak 3 fős delegációja van a Zöldek frakcióján belül. A csoportnak két holland és két belga tagja van, egy–egy horvát, dán, észt, finn, lett, litván, szlovén képviselővel együtt. Az Együtt PM képviselője, Jávor Benedek és a Lehet más a politika (LMP) képviselője, Meszerics Tamás is ehhez a képviselőcsoporthoz csatlakozott.

A képviselőcsoport „nagy nevei" közül Ulrike Lunacek mellett az Európai Bizottság elnökjelöltjeiként induló José Bovénak és Ska Kellernek, a brit Jean Lambertnek, valamint a francia Eva Jolynak és Yannick Jadotnak sikerült a „duplázás." A jövőben a Zöldek képviselőcsoportját erősíti majd Heidi Hautula, volt finn nemzeti fejlesztési miniszter, korábbi EP-képviselő is.

1.3.7. Szabadság és Közvetlen Demokrácia Európája

A Szabadság és Közvetlen Demokrácia Európája (EFDD, Europe of Freedom and Direct Democracy) képviselőcsoportban 48 képviselő dolgozik együtt, miután – az EFDD-nek sikerült megnyernie két svéd képviselő mellett még egy francia – korábban a Front Nationalhoz tartozó –képviselőt is, teljesítve ezzel a frakció alakításához szükséges – tagállamokra vonatkozó – feltételeket. A képviselőcsoport az előző jogalkotási periódusban Szabadság és Demokrácia Európája elnevezéssel 31, tizenkét különböző tagállambeli képviselővel tevékenykedett. A képviselőcsoport vezetését, az előző ciklusban az 1999 óta EP-képviselő Nigel Farage (brit) látta el. A jelenlegi ciklusban az irányítás két képviselőhöz került: a képviselőcsoportot Nigel Farage mellett az újonnan megválasztott David Borrelli (olasz) közösen irányítja. A Szabadság és Közvetlen Demokrácia Európája képviselőcsoport legnépesebb nemzeti csoportja a briteké lett: az UKIP párt színeiben 24 európai parlamenti képviselőnek sikerült mandátumot szereznie. A brit delegációt követően Olaszországnak van a legtöbb képviselője: 17 fő. A nemzeti delegációk „erősorrendje" tükröződik a képviselőcsoport brit–olasz vezetésű tandemében is. További öt nemzet egy–két képviselővel erősíti a frakciót: a két-két svéd és litván mellett, egy-egy cseh, francia, lett képviselő van.

A képviselőcsoport 48 képviselője között 41 újonnan megválasztott képviselő van: csak a brit és a litván delegáció tagjai között vannak korábbi európai parlamenti képviselők.

1.3.8. Függetlenek csoportja

Az egyik képviselőcsoporthoz sem tartozó képviselőkre leadott voksok aránya 6,9% volt a májusi választásokon, így a 2014–2019 ciklusban 52, egyetlen politikai csoportokhoz sem tartozó, ún. független képviselő (NI, franciául: non-inscrits, angolul: non affiliated) kezdi meg a munkát. Összehasonlításképp, az előző ciklusban 27 képviselő nem volt tagja egyik frakciónak sem.

Nem sikerült tehát képviselőcsoportot alakítania a Szabadságért Európai Szövetség (angolul: European Alliance for Freedom) elnevezésű tömörüléshez tartozó képviselőknek, ahová a 24 francia, Marine Le Pen által vezetett Front National képviselője mellett további öt olasz, négy–négy holland és osztrák, valamint egy belga (flamand) képviselő is tartozik. A tömörülésnek nem sikerült a frakcióalakításhoz szükséges legalább 7 tagállamból származó képviselőt egy képviselőcsoportban összefognia.

1.4. A 21 magyar mandátum

Az EP-választások végeredményét az egyes tagállami választási hatóságok állapítják meg. Magyarországon a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény XVI. fejezetének (166.) a választás eredményének megállapítására vonatkozó 343. §-ának 2. cikke alapján a választási eredmények megállapítása – a szavazókör jegyzőkönyvek és a külképviseleti szavazás eredményét megállapító jegyzőkönyv alapján – a Nemzeti Választási Bizottság feladata. A magyarországi választásokon a választásra jogosult 8 041 386 állampolgár közül 2 329 304 fő ment el szavazni, az érvényes szavazatok aránya 99,61% (2 319 493) volt, érvénytelenül 9046 fő adta le szavazatát (0,39%). Az európai parlamenti mandátum megszerzéséhez 115 974 szavazatra volt szükség.[8]

3. táblázat. **A jelölő szervezetek által listára tett és mandátumot szerzett képviselőjelöltek listájáról**

	A listán szereplő jelölt neve	A jelölő szervezet neve	Az európai parlamenti képviselőcsoport
1.	Pelczné Gáll Ildikó	Fidesz-KDNP	Európai Néppárt
2.	Szájer József		
3.	Tőkés László		
4.	Deutsch Tamás		
5.	Gyürk András		
6.	Gál Kinga		
7.	Schöpflin György		
8.	Erdős Norbert		
9.	Bocskor Andrea		
10.	Deli Andor		
11.	Kósa Ádám		
12.	Hölvényi György		
13.	Morvai Krisztina	Jobbik	Egyik képviselőcsoporthoz sem tartozó képviselők
14.	Balczó Zoltán		
15.	Kovács Béla		
16.	Szanyi Tibor	MSZP	Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetsége
17.	Ujhelyi István		
18.	Molnár Csaba	Demokratikus Koalíció	Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetsége
19.	Niedermüller Péter		
20.	Jávor Benedek	Együtt-PM	A Zöldek/Európai Szabad Szövetség
21.	Meszerics Tamás	LMP	A Zöldek/Európai Szabad Szövetség

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda

A magyarországi választásokon a Fidesz-KDNP közös listája kapta a legtöbb szavazatot. A szavazáson részt vevő állampolgárok 51,48%-a szavazott a közös listára, így a következő jogalkotási ciklusban a Fidesz-KDNP 12 európai parlamenti képviselői hellyel rendelkezik. A második legjobb eredményt a Jobbik érte el a szavazatok 14,67%-ának megszerzésével, így összesen 3 képviselői helyet szerzett az Európai Parlamentben. Az MSZP a szavazatok 10,9%-ának megszerzésével, míg a Demokratikus Koalíció a szavazatok 9,75%-ának megszerzésével két–két képviselői mandátumot szerzett. Az Együtt-PM-re a szavazók 7,25%-a szavazott, így egy képviselőjük van az Európai Parlamentben. Az LMP, éppen átlépve az 5%-os bejutási küszöböt (5,04%), szintén egy képviselőt juttatott az EP-be. A Haza nem eladó mozgalomnak, illetve a Seres Mária Szövetségesei (SMS) szervezetnek nem sikerült elérniük a mandátumszerzéshez szükséges 5%-os küszöböt.

2. Az új Európai Parlament megalakulása

Az újonnan megválasztott Európai Parlament alakuló ülésére 2014. július 1–3. között, Strasbourgban került sor. Eddig az időpontig szólt a 2009–2014 közötti időszakra megválasztott európai parlamenti képviselők, valamint a parlament elnökének mandátuma, és eddig tölthették be az előző parlamenti ciklus főbb tisztségviselői is tisztségeiket. Az új parlament alakuló ülésének legfontosabb feladata az volt, hogy megválassza az elnökét, a 14 alelnököt, illetve az 5 quaestort. Az EP először az elnökét – az Eljárási Szabályzat 14. cikke szerint – választotta meg titkos szavazással, ezt követően került sor a 14 alelnök, valamint az öt quaestor megválasztására.

2.1. Az Európai Parlament elnökének megválasztása

Az Európai Parlament elnöki pozíciójára,[9] az elmúlt évek gyakorlata szerint, a választásokon legtöbb mandátumot szerzett párt állíthat jelöltet, aki a jogalkotási ciklus első felében (két és fél évre) látja el az elnöki feladatokat. Ezt követően, a ciklus második felében (szintén két és fél évre) egy másik politikai erő jelöltje kerül az elnöki pozícióba. A 2009–2014 közötti ciklus első felében a néppárti Jerzy Buzek (2009–2012. január 1.) volt az EP-elnöke, ezt követően pedig Martin Schulz (2012. január 1.–2014. június 18.) látta el az elnöki feladatokat. A jelenlegi jogalkotási ciklusban azonban az Európai Néppárt képviselőcsoportja nem állított elnökjelöltet, hanem támogatta a szocialisták jelöltjét, Martin Schulzot (német). Az elnökjelöléshez legalább egy frakció vagy negyven képviselő támogatása szükséges.

Az Európai Parlament elnöki posztjára a képviselőcsoportok négy jelöltet állítottak: Pablo Iglesias Turrión (GUE/NGL, spanyol), Sajjad Karim (ECR, brit,) Ulrike Lunacek (Greens/EFA, osztrák), Martin Schulz (S&D, német). Az alakuló ülésen minden elnökjelölt önálló programbeszédet tarthatott 5-5 percben. A jelöltek közül Pablo Iglesias, Sajjad Karim és Ulrike Lunacek is megemlítették felszólalásukban a két nagy képviselőcsoport, az Európai Néppárt (EPP) és az Európai Szocialisták (S&D) ún. háttéralkuját, amely szerint az Európai Bizottság elnöki posztjára – az Európai Tanács 2014. június 26-27-i ülésén született döntés értelmében – Jean-Claude Junckert (EPP) jelölték, míg az Európai Parlament elnöki posztjára, a szocialista Martin Schulzot. Az EPP az EP-elnöki posztra nem állított jelöltet, a tagállamok szocialista vezetői viszont az Európai Tanács ülésén megszavazták Juncker jelölését.

A jelöltek felszólalását követően az EP Eljárási Szabályzata szerint titkos szavazással került sor az elnök személyének megválasztására.[10] Martin Schulz, akinek megválasztását az Európai Néppárt is támogatta, 409 szavazatot kapott, így Schulz nyert el az Európai

Parlament elnöki tisztségét a következő két és fél éves időszakra, 2017. január 1-ig.[11] Ezt követően, a hagyományoknak megfelelően, várhatóan néppárti elnök látja majd el az elnöki teendőket. Martin Schulz megválasztását követően kiemelte, nagyon büszke arra, hogy ő az első, (két egymást követő ciklusban) újraválasztott elnöke az Európai Parlamentnek. Véleménye szerint az EP az Európai Unió „demokráciájának szíve". Schulz úgy vélte, hogy az Európai Bizottság elnöki posztjára jelölt ún. „Spitzenkandidat"-ok és maga a jelöltállítási folyamat mélyebb változásokat eredményezhet az EU-ban. Schulz beszédében emellett kiemelte a munkanélküliség elleni küzdelem fontosságát, a szociális igazságosság megteremtését, a bevándorlás fontosságát, valamint a természeti erőforrások hatékonyabb kihasználását, mint jövőbeni fontos területeket.

2.2. Az Európai Parlament alelnökeinek megválasztása

Az alelnöki jelöltséghez szintén a képviselőcsoportok vagy negyven képviselő ajánlására van szükség. Az európai parlamenti képviselőcsoportok – erősorrendjük függvényében – jelölhetnek egy vagy több személyt az Európai Parlament alelnöki pozíciójára.[12] Az EP-ben jelenleg 14 alelnök tevékenykedik, a plenáris ülések vezetésén túli feladataik különböző szakterületek szerint kerülnek felosztásra. A képviselőcsoportok jelenlegi erősorrendje szerint az Európai Néppárt hat, a szocialisták frakciójának három, míg a többi frakciónak egy–egy alelnöke van. Az Európai Néppárt a hat alelnökjelöltje között Pelczné dr. Gáll Ildikót is jelölte az alelnöki posztra.

Az Európai Parlament 14 alelnöki pozíciójára összesen 15 jelölés érkezett. Az első fordulóban hat alelnökjelöltnek sikerült megszereznie a szavazatok abszolút többségét: Antonio Tajani (EPP, olasz) 452 szavazatot, Mairead McGuinness (EPP, ír) 441, Rainer Wieland (EPP, német) 437, Ramón Luis Valcárcel Siso (EPP, spanyol) 406, és Pelczné dr. Gáll Ildikó 400 szavazatot kapott, míg Adina Ioana Valean (EPP, román) 394 vokssal lett az EP egyik alelnöke. A második fordulóban három alelnökjelöltnek sikerült megszereznie a szavazatok abszolút többségét: Corina Creţut (S&D, román) 406 szavazattal, Sylvie Guillaumet (S&D, francia) szintén 406, míg David Sassolit (S&D, olasz) 394 szavazattal választották meg alelnöknek. A harmadik fordulóban az öt alelnököt relatív többséggel választották meg. A harmadik fordulóban 377 szavazattal alelnöknek választották Olli Rehnt (ALDE, finn), Alexander Graf Lambsdorffot (ALDE, német) 365, Ulrike Lunaceket (Zöldek/EFA, Ausztria) 319 vokssal, Dimitris Papadimoulist (GUE/NGL, görög) 302, míg Ryszard Czarneckit (ECR, lengyel) 284 szavazattal választották meg alelnöknek.

2.3. Az Európai Parlament quaestorainak megválasztása

A quaestorok tisztsége és személyük azért különösen fontos, mert – az Elnökség[13] által megállapított iránymutatások szerint – a képviselőket közvetlenül érintő igazgatási és pénzügyi feladatokat látnak el. Az Európai Parlament Eljárási Szabályzatának 18. cikke szerint a quaestorokat az alelnökökhöz hasonlóan választják meg. Az 5 quaestor megválasztására az Európai Parlament 2014. július 2-i ülésén került sor. A quaestorok az Eljárási Szabályzat 28. cikke szerint az EP működéséért, illetve az EP-képviselőket érintő igazgatási- és pénzügyekért felelősek.

A 2014–2019-es parlamenti ciklus első felében (két és fél évben) az alábbi képviselők látják el a quaestori feladatokat: Elisabeth Morin-Chartier (EPP, francia, 452 szavazattal választották meg), Bogusław Liberadzki (S&D, lengyel, 443 szavazat), Catherine Bearder (ALDE, brit, 425 szavazat), Andrej Kovacsev (EPP, bolgár, 420 szavazat) Karol Adam Karski (ECR, lengyel, 347 szavazat).

2.4. Bizottságok az új Európai Parlamentben

Az Európai Parlament előző jogalkotási ciklusának 2014. január 15-i plenáris ülésén szavaztak a parlamenti bizottságok száma, elnevezése, hatásköre és felelőssége, az Eljárási Szabályzat VII. mellékletének módosítása kérdésében. A képviselők az Elnökök Értekezlete által előterjesztett javaslat alapján döntöttek. Az elfogadott határozat[14] az egyes szakbizottságok hatáskörére vonatkozóan fogalmazott meg pontosításokat és kiegészítéseket. Az elfogadott dokumentum alapján a jelenlegi jogalkotási ciklusban a korábbihoz hasonlóan továbbra is 20 állandó szakbizottsága van az Európai Parlamentnek.

A szakbizottságok létszáma 24–76 fő lehet. Minden szakbizottságban az elnök és az alelnökök együttesen alkotják az elnökséget. Az egyes bizottságok munkáját egy-egy különálló titkárság segíti. Az Európai Parlament szakbizottságai összetételének tükröznie kell a frakciók arányát. Az Európai Parlament 2014. július 2-i ülésén szavaztak a 8. jogalkotási ciklus parlamenti szakbizottságainak létszámairól.[15]

4. táblázat. **A képviselők által megállapított szakbizottságok tagjainak létszámáról**

	Szakbizottság neve	Szakbizottság EP-ben használt rövidítése	Szakbizottság létszáma
1.	Külügyi bizottság	AFET	71 tag
2.	Fejlesztési bizottság	DEVE	28 tag
3.	Nemzetközi kereskedelmi bizottság	INTA	41 tag
4.	Költségvetési bizottság	BUDG	41 tag
5.	Költségvetési ellenőrző bizottság	CONT	30 tag
6.	Gazdasági és monetáris bizottság	ECON	61 tag
7.	Foglalkoztatási és szociális bizottság	EMPL	55 tag
8.	Környezetvédelmi, közegészségügyi és élelmiszer-biztonsági bizottság	ENVI	69 tag
9.	Ipari, kutatási és energiaügyi bizottság	ITRE	67 tag
10.	Belső piaci és fogyasztóvédelmi bizottság	IMCO	40 tag
11.	Közlekedési és idegenforgalmi bizottság	TRAN	49 tag
12.	Regionális fejlesztési bizottság	REGI	43 tag
13.	Mezőgazdasági és vidékfejlesztési bizottság	AGRI	45 tag
14.	Halászati bizottság	PECH	25 tag
15.	Kulturális és oktatási bizottság	CULT	31 tag
16.	Jogi bizottság	JURI	25 tag
17.	Állampolgári jogi, bel- és igazságügyi bizottság	LIBE	60 tag
18.	Alkotmányügyi bizottság	AFCO	25 tag
19.	Nőjogi és esélyegyenlőségi bizottság	FEMM	35 tag
20.	Petíciós bizottság	PETI	35 tag
	Emberi jogi albizottság	*DROI*	*30 tag*
	Biztonság- és védelempolitikai albizottság	*SEDE*	*30 tag*

3. Összegzés és kitekintés az intézményi változásokat illetően

A 2014. májusi választásokat követően tehát megalakult az újonnan megválasztott Európai Parlament. Elsőként a megválasztott képviselők alakítottak frakciókat. Az idei választási eredményeket vizsgálva szembeötlő, hogy a nagy pártcsaládok közül az Európai Néppártnak – bár a választásokat megnyerték és továbbra a képviselőcsoport továbbra is a legnagyobb az EP-ben – jelentősen csökkent a képviselőik száma. Szintén kevesebb képviselője van az Európai Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetségének, igaz, ese-

tükben mindössze 5 a különbség az előző ciklushoz képest. A liberálisok súlyos veszteséget szenvedtek, míg a baloldali pártok is növelni tudták erejüket az EP-ben. Fontos változás az előző ciklushoz képest az is, hogy az ALDE már csak a negyedik legnagyobb politikai erő lett, mivel harmadik helyre lépett az Európai Konzervatívok és Reformerek csoportja.

Az Európai Parlament alakuló ülésen megválasztották az Európai Parlament elnökét, az alelnököket, a főbb tisztségviselőket. Ezt követően az EP kialakította szakbizottsági struktúráját is annak érdekében, hogy az európai jogalkotási munka mihamarabb megkezdődhessen.

Azonban a 2014-ben az EP egyik legfontosabb feladata, természetesen az európai parlamenti választások lebonyolításán és az EP és a saját struktúrájának kialakításán túl az, hogy megválassza a 2014-2019 közötti Európai Bizottság testületét.

Az Európai Parlament ezért 2014. július 15-i plenáris ülésén meghallgatta Jean-Claude Junckert, az állam- és kormányfőkből álló Európai Tanács által jelölt Európai Bizottság elnökjelöltjét. Jean-Claude Juncker az Európai Tanács 2014. június 27-i döntése értelmében kapott felhatalmazást arra, hogy egyeztetéseket folytasson az Európai Parlament képviselőcsoportjaival az Európai Bizottság elnökévé történő megválasztásának támogatásáról. Az Európai Parlament a 2014. július 15-én szavazott Jean-Claude Junckernek, az Európai Bizottság elnökévé történő megválasztásáról, amelyet nagy 422 igen 250 nem és 47 tartózkodás mellett támogattak. Az EP határozata szerint az Európai Parlament megválasztotta Jean-Claude Junckert, az Európai Bizottság elnökévé a 2014. november 1.–2019. október 31. közötti időszakra.

Az Európai Bizottság elnökének megválasztásával megkezdődött a „nagy európai játszma", amelynek eredményeképp megválasztásra kerül majd az Európai Bizottság testülete. Jean-Claude Juncker, az Európai Bizottság már megválasztott elnöke 2014. szeptember 10-én jelentette be a biztosjelölteknek kiosztott portfóliókat. A tagállamok augusztus végéig hozták nyilvánosságra jelöltjeik nevét, akiket országuk nevében a biztosként delegáltak a testületbe. A portfóliók kiosztását összeállítását megelőzően, Juncker minden biztosjelölttel személyes beszélgetést folytatott annak érdekében, hogy meggyőződhessen a nemzeti kormányok által jelölt személyek alkalmasságáról. A magyar biztosjelölt Navracsics Tibor, várhatóan az oktatásért, kultúráért, ifjúságért és európai állampolgársági ügyekért lesz felelős az új testületben.

A jelenlegi biztosjelöltek között 13 néppárti (EPP), 7 szocialista (S&D), 5 liberális (ALDE) és 1 konzervatív (ECR) jelölt van. A biztosjelöltek többsége férfi, a testületbe 9 nőt jelöltek a tagállamok. Az Európai Parlament illetékes szakbizottságai 2014. szeptember 29. és október 7. között hallgatták majd meg az egyes biztosjelölteket. A meghallgatások elsődleges célja az, hogy felmérjék a jelöltek szakmai felkészültségét. A meghallgatásokra a kiosztott portfóliók szerinti illetékes szakbizottság(ok)ban került sor. Kivétel ez alól Frans Timmermans (holland), az Európai Bizottság első alelnökének meghallgatása, ugyanis az EP Elnökök Értekezlete úgy döntött, hogy Timmermans meghallgatására, tekintettel a portfóliójának horizontális jellegére, az összes európai parlamenti képviselő részvételével zajló Elnökök Értekezletének nyílt ülésén került sor utolsóként, 2014. október 7-én.

Ezt követően az egyes szakbizottság(ok)[16] a meghallgatást követő 24 órán belül értékelést adnak a meghallgatásról, amennyiben szükségesnek ítélik, további írásbeli kérdéseket tehetnek fel a biztosjelölteknek. Abban az esetben, ha egy jelöltnek nem lesz sikeres a meghallgatása, vagy időközben a kiosztott portfóliókat megváltoztatják, úgy új meghallgatások összehívására kerül majd sor. A szakbizottságok a biztosjelöltekről értékelő jelentést küldenek a Bizottsági Elnökök Értekezletének[17] és az Elnökök Értekezletének.[18] A Bizottsági Elnökök Értekezlete 2014. október 7-én, 2014. október 8-án délután és 9-én délelőtt a

politikai csoportok fogalmazzák meg véleményüket a meghallgatásokkal kapcsolatosan, míg az Elnökök Értekezlete várhatóan 2014. október 9-én fogja értékelni azokat.

A szakbizottsági meghallgatásokat követően a Bizottság megválasztott elnöke az Európai Parlament ülésén mutatja be a biztosok testületét és programját, amelyre meghívást kap az Európai Tanács elnöke és a Tanács elnöke is. A nyilatkozatot vita követi, amely után a Parlament állásfoglalási indítvány formájában szavaz a Bizottság egészéről: név szerinti szavazással a szavazatok többségével vagy megválasztja, vagy elutasítja a Bizottság egészét. A szavazásra várhatóan az október végi plenáris ülésen (2014. október 20-23., várhatóan 22-én) kerül majd sor.

Miután az Európai Parlament testületileg jóváhagyta a Bizottságot, az új grémium megkezdheti munkáját. Amennyiben az Európai Parlamentben sikerül tartani a meghallgatások előzetes menetrendjét, és az októberi plenáris ülésen pozitívan döntenek a testületről, az új Bizottság várhatóan 2014. november 1-jén megkezdheti az ötéves mandátummal járó munkáját.

Kézirat lezárva: 2014. október 8.

JEGYZETEK

1. Az európai választásokon induló pártok közül öt párt állított jelöltet. Az Európai Néppárt Jean-Claude Junckert, az Európai Szocialisták Martin Schulzot, a Liberálisok Guy Verhofstadtot, az Egyesült Baloldal Alexis Ciprast, míg a Zöldek két személyt, Ska Kellert és José Bovét jelölték az Európai Bizottság elnöki posztjára. A 2014. áprilisában a néppárti Joseph Daul, a szocialista Hannes Swoboda és a liberális Guy Verhofstadt egy közös nyilatkozatot tettek közzé, amely szerint az Európai Bizottság következő elnökének (illetve az erre a posztra hivatalosan jelölt személynek) abból a politikai családból kell érkeznie, amely képes a szükséges minősített többséget felmutatni az Európai Parlamentben. Ezzel a koncepcióval kívánták ösztönözni az európai választópolgárokat az európai választásokon történő minél nagyobb arányú részvételre.
2. Az Európai Parlament választási oldalának 2014. július 25-én közzétett adatai alapján, http://www.results-elections2014.eu/en/country-introduction-2014.html
3. Az Európai Parlamentnek Horvátország 2013. július 1-jei uniós csatlakozása óta 766 képviselője volt, ez a szám azonban a 2014-es választásokon 751-re csökkent, mivel az Európai Unióról szóló szerződés 14. cikke úgy határoz, hogy az elnököt leszámítva az EP létszáma nem haladhatja meg a hétszázötvenet.
4. A 2014. július 1-jén közzétett adatai szerint.
5. A képviselőcsoportok angol elnevezései alapján használt rövidítések.
6. Az Elnökök Értekezlete az Európai Parlament elnökéből és a képviselőcsoportok elnökeiből áll, amelynek ülésein részt vesz egy független képviselő is, aki azonban nem rendelkezik szavazati joggal. A testület feladata az Európai Parlament jogalkotási munkájának ütemezése.
7. A csoport megalakulását követően Martin Schulzot választotta elnökéül, aki megválasztását követően lemondott európai parlamenti elnöki tisztségéről. Martin Schulz korábban, 2004 és 2012 között már vezette a képviselőcsoportot, csaknem húsz éve az Európai Parlament tagja, 2012 júniusától–2014. június 18-ig volt az Európai Parlament elnöke. 2014. június 18-ától, az Európai Parlament Eljárási Szabályzata (18. cikk) alapján Gianni Pittella, első alelnök megbízott elnökként látta el az európai parlament elnöki tisztségét az új parlament alakuló üléséig, amikor ismét Martin Schulzot választották meg az Európai Parlament elnökévé (2014. július 1-jén). Az S&D frakció vezetőjévé ezt követően (ismételten) Gianni Pittellát választotta meg.
8. A http://www.valasztas.hu/hu/ep2014/877/877_0_index.html oldalon közzétett adatokat felhasználva.
9. Az európai parlament elnökét a képviselők szavazatainak abszolút többségével választják meg. A választás három fordulóban zajlik, amennyiben a jelöltek egyikének sem sikerül megszereznie a szavazatok abszolút többségét, úgy az elnök személyéről a negyedik fordulóban döntenek: ekkor a legtöbb szavazatot kapott jelöltek között dől el a verseny.

10. A megválasztáshoz az érvényes szavazatok felére, azaz 50%-raés egy szavazatra van szükség. Amennyiben az első fordulóban senkinek sem sikerül megszereznie a szavazatok abszolút többségét, úgy második, illetve szükség esetén harmadik fordulóra is sor kerülhet. Amennyiben a harmadik fordulóban sem sikerül megválasztani az elnököt, negyedik fordulóra kerül sor. A harmadik fordulóban a két legtöbb szavazatot szerzett jelölt indul, ekkor azonban az a jelölt nyer, aki a szavazatok többségét megszerzi. Az újonnan megválasztott elnök mandátuma két és fél évre szól majd. Az EP-elnökének megválasztására irányuló folyamatot az Eljárási Szabályzat I. cím 2 fejezetének 16. cikke tartalmazza.
11. Az Európai Parlament 751 képviselője közül 723-an szavaztak, az érvénytelenül leadott szavazatok száma 111 volt. Az érvényes szavazatok száma, összesen 612 volt, így az abszolút többség megszerzéséhez 307 szavazatra volt szükség. Az első fordulóban Pablo Iglesiasra 51-en szavaztak, Sajjad Karim 101 szavazatot kapott, Ulrike Lunacekre 51-en szavaztak
12. Az Eljárási Szabályzat 15. és 17. cikke szerint az alelnököket egy szavazólapon választják meg. Azokat az alelnököket, legfeljebb 14-et, akiknek a leadott szavazatok abszolút többségét sikerül megszerezni, megválasztottnak tekintik. Amennyiben az első fordulóban nem sikerül megválasztani a 14 jelöltet, úgy második fordulós szavazást tartanak a betöltetlen tisztségek megválasztására. Abban az esetben, ha harmadik forduló megrendezése is szükséges, elegendő a szavazatok relatív többségét megszerezni.
13. Az EP Eljárási Szabályzatának 24. cikke szerint: „Az Elnökség a Parlament elnökéből és a tizennégy alelnökből áll. A quaestorok tanácsadói minőségben tagjai az Elnökségnek”.
14. A dokumentum száma: 2013/2996(RSO), az elfogadott dokumentum száma: P7_TA-PROV(2014)0018, az Eljárási Szabályzat VII. melléklete az alábbi oldalon érhető el: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+RULES-EP+20140113+ANN-07+DOC+XML+V0//HU&language=HU&navigationBar=YES
15. Határozatra irányuló javaslat, amelyet az Elnökök Értekezlete az Eljárási Szabályzat 196. cikke alapján nyújtott be az állandó bizottságok számbeli összetételéről; a dokumentum száma: 2014/2702(RSO); B8-0001/2014; az elfogadott dokumentum száma: P8_TA-PROV(2014)0001.
16. Egyes portfóliók esetén egy biztosjelölt területe az EP-ben több szakbizottságának munkáját is lefedheti.
17. Az EP Eljárási Szabályzata 29. cikke: „A Bizottsági Elnökök Értekezlete az összes állandó és különbizottság elnökéből áll, és elnökét maga választja meg.”
18. Az Elnökök Értekezlete a Parlament elnökéből és a képviselőcsoportok elnökeiből áll, ahol a függetlenek is képviseltetik magukat A képviselőcsoportok elnökei csoportjuk egy tagjával is képviseltethetik magukat. A testület általában konszenzusra törekszik, azonban ha nem sikerül elérni, akkor szavazásra kerül sor, ahol a szavazatokat az egyes képviselőcsoportok létszáma alapján súlyozzák. (Az EP Eljárási Szabályzata 26. cikke szerint)

FELHASZNÁLT IRODALOM

Az Európai Parlament Eljárási Szabályzata
Az Európai Parlament internetes oldala: http://www.europarl.europa.eu
A Nemzeti Választási Iroda internetes oldala: http://valasztas.hu/

LAKATOS ARTUR*

AZ ANTONESCU-KORMÁNY ELSŐ LÉPÉSEI MAGYAR DIPLOMÁCIAI JELENTÉSEK TÜKRÉBEN

THE FIRST STEPS OF THE ANTONESCU GOVERNMENT IN THE MIRROR OF HUNGARIAN DIPLOMATIC REPORTS

ABSTRACT

This paper is presenting documents from the National Archives of Hungary, which are dealing with the first image and early diplomatic activities of the Antonescu government from Romania, through the eyes of the Hungarian diplomacy. Preceded by a short introduction, which introduce the reader into the circumstances of general Antonescu's rise to power, the documents represent a good synthesis on what were the major concerns of Hungarian state politicians concerning Antonescu and his allies, the violent and incalculable Iron Guard. Works of diplomatic representations of Hungary in Bucharest, Rome and Berlin, these reports are containing synthetic description of the first Antonescu government, and in details, events which accompanied Antonescu's first diplomatic visits in his quality of Prime Minister and Conducator in Rome and Berlin. These documents probably will not change the already existing image of the Antonescu government, but will bring an important contribution for understanding its role in the regional system of international relations during the first years of World War II.

1. Bevezető

1938-ban II. Károly román király, feloldandó azt a belpolitikai válságot, melynek kialakulásáért nagymértékben ő maga is felelős volt, államcsínyt hajtott végre, és királyi diktátorként ragadta magához a hatalmat. Ennek következtében betiltotta az összes, abban a pillanatban működő politikai formációt, és korporatív alapon szervezte újra az ország társadalmi életét. Ez a rendszer azonban 1940-re a külpolitikai viszonyok következtében, válságba került, mely megpecsételte az erőskezű és ambiciózus uralkodó további sorsát is.

II. Károly 1938. február 10-én végrehajtott államcsínyére a történetírás legalább három magyarázatot ad. Egyik az uralkodó személyiségéből indul ki, és egyéni hatalomvágyát emeli ki. A második főleg a kommunista történetírás, osztályharcos szempontból közelítve Károlyt démoni figuraként ábrázolja, mint a kapitalista és fasiszta reakció megtestesítőjét, aki az ország népét saját érdekében minél jobban ki akarta zsákmányolni. A harmadik sztereotípia a királyidiktatúrát kényszernek, elkerülhetetlennek látta, mivel a legionárius veszélyt és a káoszt meg kellett előzni. 1938-ban a király valószínűleg nem gondolt arra, hogy valaha is kénytelen lesz a számára nem szimpatikus Antonescu tábornokot miniszterelnöknek kinevezni.[1]

Antonescut ugyanis a húszas években még semmi sem kötelezte arra, hogy szélsőjobbos, nácibarát diktátorrá változzon át. Karrierkatonaként vett részt az 1907-es romániai parasztfelkelés leverésében, majd az első világháborúban is. A világháborút követően a diplomáciában kapott beosztást, ekkortájt Nicolae Titulescu mára már legendássá vált külügyminiszter pártfogoltja volt, és a Nemzeti Liberális Párthoz állott közel. Az évek múltá-

* Dr. Lakatos Artur történész, közgazdász. Babes-Bolyai Tudományegyetem.

val, láthatólag anélkül, hogy e miatt különösebb erőfeszítéseket tett volna, presztízse és fontossága egyre nőt úgy katonai, mint politikai téren is. 1934-ben például részt vesz abban a szupertikos munkacsoportban, mely Románia a revizionista szomszédok (Magyarország, a Szovjetunió és Bulgária) által egy időben történő megtámadására dolgozott ki szcenáriókat, összesen ötöt, Bogdan, Mircea, Mihai, Basarab és Traian kódnevekkel,[2] és a politikában pedig egyre másra kapta a felkéréseket. 1934-ben például nem fogadja el Titulescu azon felkérését, hogy I. G. Duca miniszterelnök meggyilkolását követően újraalakuló liberális kormányban a belügyminiszter legyen. Egyik verzió szerint többek között azért nem, mert ez a legionáriusok iránti fellépést elkerülhetetlenné tette volna, ezt pedig az ekkor már e mozgalommal kívülről szimpatizáló Antonescu nem akarhatta. Tény az, hogy 1936–1937 folyamán több bizalmas beszélgetést is folytat Corneliu Zelea Codreanuval, a mozgalom vezetőjével.[3] Ezzel párhuzamosan viszonya az ambiciózus és erőskezű II Károly királlyal egyre romlott, elsősorban a miatt, mert Antonescu nem volt hajlandó megadni a király által elvárt tiszteletet a királyi szerető-élettársnak, Elena Lupescunak.[4] Ez a konfliktus kegyvesztettséget és a királyi diktatúra végső szakaszában házi őrizetet is eredményezett számára. Azonban az idő és a szerencse neki dolgozott: a külpolitikai elszigeteltség következtében szovjet, magyar és bolgár részről végrehajtott határrevíziók és a Romániát ezek következtében ért területveszteségek kivédhetetlen és kiheverhetetlen csapást jelentettek a királyi önkényuralmi rendszerének, aki kénytelen volt régi ellenségét felkérni kormányalakításra, a történelmi román pártok nagy formátumú politikusainak húzódozása következtében. Antonescu elfogadható volt a közélet befolyásos személyiségei számára, házi őrizete miatt nem kompromittálódott az elkeseredett nép szemében, mivel a területveszteségeket övező tevékenységekben, ha akart volna se tudott volna részt venni. Továbbá a külföldi nagyhatalmak számára is elfogadható volt, ekkor még mindkét hadban álló fél számára. Egyrészt Sir Reginald Hoare bukaresti angol nagykövet is Antonescut látta 1940 nyarán potenciális miniszterelnöknek, a legalkalmasabbnak arra, hogy mentse, ami menthető,[5] míg Fabricius német követ szeptember 4–6. között végig kapcsolatban állt Antonescuval.[6] A tábornok diplomáciai érzékét jelzi az a momentum is, hogy szeptember 4-ei miniszterelnöki kinevezését követően már 6-án titokban magához hívatja a Vichy Franciaország nagykövetét, hogy kifejezze „Románia elkötelezett barátságát" Franciaország irányába.[7] Úgy tűnt, hogy amennyire ilyen zavaros időben ez lehetséges, Antonescu ura a helyzetnek.

„A tábornok magányos ember volt, nem álltak mellette tanácsadók, bajtársak, párttársak. A tábornoknak nem volt pártja és egy politikai vagy katonai szervezet sem esküdött hűséget neki." Írja egyik életrajzírója, Tesu Solomovici.[8] Ilyen körülmények között pedig rákényszerült, hogy elfogadja a rendkívül erőszakos szervezetnek, a Vasgárdának a támogatását.

A Vasgárda zavaros gondolkodású, de hívei által a rajongásig tisztelt alapító vezére, Corneliu Zelea Codreanu ekkor már halott volt. Mihály Arkangyal Légiójának és e szervezet intézményesített alter egójának, a Vasgárdának[9] megalapítóját 1938-ban államellenes szervezkedés miatt több társával együtt elítélték, majd miután feltehetően legionárius gyilkosok sikertelen merényletet követtek el Florian Stefanescu-Goanga, a kolozsvári egyetem rektora ellen, egyik börtönből a másikba történő átszállítása során Codreanut, 13 társával együtt, őrei meggyilkolták.[10] Kutatások szerint Armand Calinescu belügyminiszter és Gabriel Marinescu bukaresti rendőrfőkapitány utasítására.[11] Mivel jog szerinti utóda a mozgalom élén nem volt megnevezve, az ekkor már illegalitásba szorult szervezeten belül megindult a sokszor erőszakot sem nélkülöző vetélkedés. Ebből Horia Sima került ki győztesen, aki magát parancsnoknak neveztette – megkülönböztetve egyúttal saját magát az alapítótól, akinek Kapitány volt a mozgalmi megszólítása –, aki 1940 áprilisában kiegyezik a királlyal is: az egyezmény értelmében II. Károly elismerte Simát parancsnoknak, és am-

nesztiát adott a börtönökben és internáló táborokban sínylődő legionáriusoknak, cserébe pedig Sima elismerte a király uralmának legitimitását.[12] Amikor viszont a királyi Románia 1940 nyarán és őszén belekényszerül területei egy részének átadásába, a legionárius mozgalom tagjai élen jártak a király ellenes tüntetésekben, Horia Sima pedig német támogatás után tapogatózott.

Antonescu számára a legionáriusok természetes szövetségesnek számítottak, habár valószínűleg első pillanattól kezdve nem bízott Horia Simában, és amennyire lehetett, igyekezett a közös kormányzás első fázisában ellensúlyozni a Vasgárda szervezeti erejét, melylyel ekkor még nem lett volna tanácsos nyíltan ujjat húznia. Horia Sima a kormánytanács alelnöke lett, rajta kívül még öt legionárius vagy szimpatizáns[13] kapott miniszteri tárcát. Ezen kívül legionáriusok kezébe került a sajtó- és propagandaapparátus ellenőrzése, ők adták a minisztériumi államtitkárok és minisztériumi igazgatók nagy részét, és Románia 46 megyéjéből 45-nek az élére vasgárdista prefektus került.[14] Antonescu a maga során igyekezett a megmaradt helyeket hozzá közel álló vagy a Vasgárdától független katonákkal és szakértőkkel betölteni. Igazságügy miniszterré nevezte ki a hozzá évek óta közel álló Mihai Antonescut, államtitkárai közül haton kerültek ki a hadsereg soraiból, a többiek politikai megoszlása pedig a következőképpen nézett ki: hárman álltak a liberális párthoz közel, 1 volt Goga-párti, 1 konzervatív és 1 parasztpárti.[15]

A magyar kormány számára természetesen nem volt közömbös az, hogyan alakul a bukaresti politika, már csak a Dél-Erdélyben maradt magyar kisebbség miatt sem. Az alábbiakban három követi jelentést adunk közzé, amelyek eredetiben a budapesti Magyar Országos Levéltárban, a Nemzetiségi és Kisebbségi Osztály iratanyagába találhatóak. Az első Magyarország bukaresti követségének ideiglenes ügyvivője tollából származik, és az Antonescu-kormány összetételét taglalja, különös figyelmet fordítva ennek vasgárdista tagjaira. A második Antonescu római útjának magyar szemszögből történő ismertetését tartalmazza, a harmadik pedig berlini útjáról informál. Ez utóbbit az a Sztójay Döme írja alá, aki az 1944. március 19-én bekövetkező német megszállást követően Hitler nyomására miniszterelnök lett.

2. Az Antonescu-kormány első lépései, magyar szemmel

Magyar Országos levéltár, K-28. Nemzetiségi és kisebbségi osztály iratai

F2-17. Magyar Királyi Külügyminisztérium 5763/pol. 1940.
Budapest 1940. október 17.
Magyar Királyi Követség, Bukarest 146/pol. 1940. Bukarest. 1940. október 12.
Tárgy: Antonescu tábornok kormányának tagjai[16]
Az Antonescu kormány fontosabb tagjainak személyi adatait mellékelten tisztelettel felterjesztem.
Az Antonescu kormány tagjai közül a múlt rendszer a következőket tartotta vasgárdistaként nyilván:
Horia Sima, miniszterelnök-helyettes
Brăileanu Traian, nemzetnevelés-kultusz- és népművészeti miniszter
Sturdza Mihail külügyminiszter
Jascinschi V. munka és egészségügyi- és népjóléti miniszter
Papanace Constantin pénzügyi államtitkár
Georgescu Corneliu nemzetgazdasági államtitkár
Protopopescu Ion, pénzügyminisztérium és közjavak leltározásának államtitkára
Rényey sk. Követségi tanácsos, ideiglenes ügyvivő

Antonescu Ion tábornok „conducător”, miniszterelnök

Született 1882. Június 2-án Pitestiben. Régi katonacsaládból származik. Közép- és tiszti iskolai tanulmányait Bukarestben végezte, 1904-ben avatták lovaggá, lovassági hadnaggyá. A hadiiskola elvégzése után a vezérkarnál kapott beosztást. A világháború előtt, előbb mint őrnagy, majd mint alezredes, az Averescu hadsereg-parancsnokság hadműveleti osztályának főnöke volt. Az 1919-ben állítólag a Budapestet megszálló hadsereg műveleti irodáját vezette mint főnök. A háború után 1924-1926-ig Londonban volt katonai attasé, majd 1929-ig a bukaresti 6 lovasdandár parancsnoka. 1931-ben nevezték ki dandártábornokká. A Tatarescu-kormány alatt 1933 decemberétől 1934 decemberéig a vezérkari főnöki teendőket látta el. Anghelescu Pál akkori honvédelmi miniszterrel támadt nézeteltérése és Lupescuné asszonnyal szemben tanúsított tiszteletlen magatartása miatt kegyvesztetté vált és megvált állásától. Ezután a pitesti-i 3-as hadosztály parancsnoka lett, majd 1937 novemberében a iasi-i hadtestparancsnokság területi parancsnokává (beosztott tábornokká) nevezték ki, amelyet mellőzésnek tekintve, el sem foglalt, hanem nyugdíjazását kérte. Kérvényének elintézéséig szabadságra ment. Közben december 28-án megalakult a Goga-kormány, melynek nemzetvédelmi miniszterévé nevezték ki a király, hogy a hadseregben mind jobban szaporodó jobboldali elemeket a vasgárdistákkal szimpatizáló Antonescu révén a kezében tartsa. 1938. március 30-án újból kegyvesztett lett, és lemondott. Október 15-én a kisinevi III hadtest parancsnokságára nevezték ki, de november 29-én máris felmentették állásából, túlzott szélsőjobboldali magatartása miatt. A vasgárdisták legyilkolásával szemben tett kijelentései miatt predeali villájába internálták. Amikor folyó év június 19-én a vasgárdisták hűséget fogadtak a királynak, szabadon engedték, de a királlyal szemben tanúsított tiszteletlen magatartása miatt augusztusban újra predeali villájába internálták, ahonnan miniszterelnökké történő kinevezése előtt három nappal szabadult.

Sima Horia, miniszterelnök-helyettes

Körülbelül 30 éves, fogarasi származású tanár. Codreanu szűkebb környezetéhez tartozott, amikor Romániában elkezdődtek a vasgárdista-üldözések és Codreanut tíz társával kivégezték.[17] Több híve kíséretében Berlinbe szökött. Már berlini tartózkodása idején őt tekintették a vasgárda vezetőjének. Május közepén Berlinből álruhában visszatért az országba. Visszatérésekor azonnal letartóztatták és börtönbe zárták. A politikai körülmények változása következtében június közepén szabadlábra helyezték, sőt 19-én a király kihallgatáson fogadta. Ekkor megegyezett az uralkodóval, hogy a vasgárda volt tagjait egyes kívánságok teljesítése ellenében az új rendszer szolgálatába állítja. A megegyezés következtében a még zárva tartott vasgárdistákat szabadlábra helyezték és Simát június 28-án a nemzet-nevelésügyi minisztériumba államtitkárrá nevezték ki majd a Gigurtu kormányban kultusz- és népművészeti miniszter. A kormányból azonban tiltakozásul Románia megcsonkítása ellen rövidesen kilépett.

Leon Gheorghe nemzetgazdasági miniszter

Született 1888. Április 29-én Iasiban. Jogi tanulmányait a iasi-i egyetemen végezte, majd a jénai egyetemen tökéletesítette tudását, ahol gazdaság- és pénzügyi-politikai doktorátust szerzett. Tudományos pályáját a kolozsvári egyetemen, mint a gazdaságpolitika tanára kezdte.

Politikával is foglalkozott. A Liberális Párt tagja volt. Több ízben volt képviselő és a költségvetés előadója. 1934-ben a kereskedelemügyi minisztériumban vezértitkárrá nevezték ki. A második Tatarescu-kormányba, amikor Manolescu-Strunga vette át az ipar- és kereskedelemügyi tárcát, államtitkárrá nevezte ki a király. Ebben az állásban

csak rövid ideig maradt és a Román Nemzeti Bankhoz került át mint a bank egyik igazgatója. Emellett megmaradt a bukaresti egyetem tanárának.
1936 óta nem foglalkozott politikával. Az előző Gigurtu-kormányban nemzetgazdasági és ideiglenes pénzügy-külkereskedelmi és földművelésügyi miniszter volt. Mint gazdasági szakértőt tartották meg a jelenlegi kormányban is.
Állítólag zsidó származású és eredetileg Lövensteinnek hívták.

Petrovicescu Constantin tábornok, belügyminiszter
A vasgárdisták ellen 1934-ben indított bűnperben a hadbíróság tagja volt. Codreanu felmentése mellett foglalt állást, amiért nyugállományba helyezték.

Braileanu Traian. Nemzetnevelési- kultusz és szépművészeti miniszter
Született 1882-ben. A csernovitzi egyetemen szociológiát és filozófiát adott elő. A gárdista szenátus elnöke.

Antonescu A. Mihai, igazságügyi miniszter
Született 1905-ben Bukarestben. Középiskolai tanulmányait a bukaresti Szent Száva gimnáziumban végezte, majd jogi licenciát szerzett. Az egyetem jogi fakultásának tanára. Több munkája jelent meg, így: „ A béke megszervezése” „ a nemzetközi szerződések revíziója” s a „Népszövetség krízise”. Unokafivére a miniszterelnöknek.[18]

Sturdza Mihail, külügyminiszter
Hivatásos diplomata. Legutóbb Románia koppenhágai követe volt, de ezelőtt két évvel nyugállományba helyezték vasgárdista mivolta miatt.

Cretzianu Gheorghe pénzügyminiszter
A Banca Romaneasca igazgatója. Mint pénzügyi szakértő tagja a kormánynak. A külügyminisztériumi vezértitkár fivére.

Dr. Nicolae Pompiliu közmunkaügyi- és közlekedésügyi miniszter
Egyetemi tanár. Mint szakértő lett tagja a kormánynak. A temesvári műegyetem rektora volt.

Vasile Iasinschi munkaügyi- egészségügyi és népjóléti miniszter
Bukovinai származású. Körülbelül 45 éves, gyógyszerész. A Romániától elcsatolt területek legionáriusainak parancsnoka. Radauti-i gyógyszerész.

Mares Nicolae földművelésügyi- és uradalmi miniszter
Szakképzett nagybirtokos és mérnök. A Filipescu vezetése alatt állott Konzervatív Párt tagja volt. Mint szakértő lett tagja a kormánynak.

Dragomir Nicolae, összeegyeztetési és gazdasági vezérkar minisztere
Vezérkari alezredes és egyetemi tanár. A jogi fakultáson adott elő. Katonai tanulmányait Torinóban végezte.

Nemoianu P. földművelésügyi államtitkár
Az Állatexport Unió vezértitkára. Állattenyésztési szakember. Az előző Gigurtu kormánynak is tagja volt, ugyancsak min5t földművelésügyi államtitkár.

Papanace Constantin pénzügyi államtitkár

Macedóniai román. Körülbelül 35 éves. Középiskolai tanulmányait a szaloniki román gimnáziumban, kereskedelmi akadémiai tanulmányait pedig Bukarestben végezte, ahol kereskedelmi doktori oklevelet szerzett. Régi vasgárdista. A szeptember 15-én visszatért legionárius csoporttal jött vissza Bukarestbe. Valószínűleg a szakértő Cretzianu pénzügyminiszter mellett a Vasgárda bizalmi embere.

F 20-21. M. Kir. Külügyminisztérium 6622/pol-1940 Budapest 1940 november 26[19]
M. Kir. Követség Olaszországban. Róma, 1940 nov. 22. 217/pol. 1940.
Tárgy: Antonescu római látogatása

Antonescu államvezető Sturdza külügyminiszter kíséretében folyó hó 14-én reggel érkezett Rómába miután a postumiai határállomásra, államvezetői rangjára való tekintettel, a Ceremoniálé egy magasabb rangú tisztviselőjén kívül Vitelli grófi követ is elébe utazott.

A termini pályaudvaron a Duce, Ciano gróf külügyminiszter, a kormány még egynéhány tagja és több más magas állású személyiség várta. Az üdvözlések megtörténte után Ciano gróf Antonescut a Villa Madana-ba elkísérte, ahol Sturdza külügyminiszter a quirinali román követ és a követség tagjai vettek részt.

Délután az államvezető Sturdza külügyminiszter jelenlétében rövid tanácskozást folytatott Ciano gróffal, majd a Palazzo Veneziába ment, ahol őt és Sturdza külügyminisztert a Duce Ciano gróf jelenlétében másfél órás kihallgatáson fogadta. Este Ciano külügyminiszter adott vacsorát Antonescu és kísérete tiszteletére.

November 15-én Antonescu római látogatásának másodnapján A Duce adott ebédet a Circolo della Forza Armate-ban, majd délután Ciano gróf jelenlétében másodízben fogadta másfél órás kihallgatáson. A kihallgatás után a román követségen sajtófogadás volt, amelynek során hangzottak el Antonescu szájából a Nagyméltóságodnak jelentett revizionista és magyarellenes kijelentések. Este a román követségen adott Antonescu vacsorát, amelyen azonban a Duce nem vett részt, hanem csak Ciano gróf. November 16-án, a látogatásnak harmadik napján a pápai audiencia volt programon, délben pedig a vatikáni román követ adott ebédet. A GIL testnevelési főiskola növendékeinek a Fov Mussolini megtartott délutáni formabemutatója után Antonescu este 18.30-kor a szokásos búcsúztatással elhagyta Rómát.

A fogadtatás, amit az a fentiekből kitűnik, meleg és szép volt, de semmiben sem haladta meg a kormányfői látogatások szokásos programját. A Duce soha színesebb és fényesebb külsőséggel ellátott estebéd helyett csak villásreggelit adott a Conducator tiszteletére, és a román követségen adott vacsorán sem vett részt. Ciano gróf tehát a nekem tett ígéretét mindenben beváltotta habár a Messagero és a La Tribuna a látogatásról vezércikket is írtak. A sajtó általában nem ismertette a szokásosnál részletesebben a látogatást. Sőt, Farinacci a Regime Fascistában egyenesen megtagadta az olaszoknak a román fajjal való vérrokonságát, amelyet Antonescu nem egy ízben hangoztatott látogatása alatt.[20]

Villani s. k.
Rendk. Követ és megh. miniszter

21538. K28. 1940-0-21538
F 19. M. Kir. Külügyminisztérium 6765/pol-1940. Budapest 1940. December hó 3-án
M. Kir. Követség Berlin 257/pol. 1940 Berlin 1940. november 28-án.
Tárgy: Antonescu berlini látogatása

Antonescu román miniszterelnök és Sturdza román külügyminiszter első hivatalos berlini látogatása összeesett azzal a hivatalos aktussal, amellyel aláírták Romániának a hármas paktumhoz való csatlakozását.

Antonescu és Sturdza folyó hó 22-én délelőtt 10.20 órakor érkeztek Berlinbe. Az állomáson Ribbentrop külügyminiszter fogadta őket nagy kísérettel. Antonescu délelőtt koszorút helyezett a német hősi halottak „Ehrennal"-jára, utána látogatást tett Ribbentropnál. Délután a Führernél tisztelgett. Este Ribbentrop rendezett fogadást tiszteletére a Hotel Adlonban. A hármas paktumhoz való csatlakozást magába foglaló protokoll ünnepélyes aláírása november 23-án, délben történt. Ugyan az nap Antonescu látogatást tett a Führer helyettesénél, Hessnél. Délben a Führer adott ebédet tiszteletére. A román miniszterelnök 23-án délután újból megbeszélést folytatott Ribbentrop külügyminiszterrel, este harmadszor látogatta meg a Führert, akinél a búcsúlátogatás a kommuniké szerint „szívélyes" légkörben folyt le. Antonescu társaságában volt Constant államtitkár , román sajtófőnök is, aki 22-én felkereste Dietrich birodalmi sajtófőnököt is, valamint egy légionista küldöttség, akik 23-án a Führer helyettesénél, Hessnél tettek látogatást és átadták neki Horia Sima üzenetét.

Sztójay s. k. m. kir. Követ

JEGYZETEK

1. Stoenescu Alex Mihai (2002): Istoria loviturilor de stat în România, 1821–1999. vol. III, Editura Rao, Bucureşti. 170. old.
2. Ibidem. 283–284. old. Ezek azonban papíron maradtak.
3. Ibidem. 239–242. old.
4. II Károly törvényes felesége 1921-től a későbbi I Mihály király anyja, Ilona görög hercegnő volt, házasságuk azonban nem működött, és a királyné férje nyomására, 1930-ban elhagyja Romániát. A király felesége helyett Elena Lupescuval élt ezt követően együtt, hivatalosan azonban feleségül csak 1947-ben, a száműzetés idején veszi.
5. Deletant Dennis (2008): Aliatul uitat al lui Hitler. Ion Antonescu si regimul sau, 1940–1944. Edit Humanitas, Bucuresti. 59. old.
6. Hitchins Keith (1994): Romania 1866–1947. Edit Humanitas, Bucuresti. 448. old.
7. Stan Ana-Maria (2007): La France de Vichy et la Roumanie (1940–1944). Académie Roumanie, Centre d'Études Transylvanies, Cluj-Napoca. 67. old.
8. Solomovici Teşu (2011): Mareşalul Ion Antonescu, O biografie. Editura Teşu, Bucureşti, 213. old.
9. A bevezetőnek, hely hiányában, nem célja összefoglalni a Vasgárdaként ismert misztikus-fasiszta mozgalom teljes történetét, erre a következő bibliográfiát ajánljuk: Zamfirescu Dragos (1997): Legiunea Arhanghelului Mihail: de la mit la realitate. Editura Enciclopedica, Bucuresti.; Veiga, Francisco (1993): Istoria Garzii de Fier, 1919–1941. Mistica ultranationalismului. Edit Humanitas, Bucuresti; Heinen Armin (2006): Legiunea Arhanghelului Mihail, Edit Humanitas, Bucuresti.; Nagy-Talavera Nicholas M. (2001): The Green Shirts and the Others. A History of Fascism in Hungary and Romania. Center for Romanian Studies, Iasi. Magyar nyelven Miskolczy Ambrus témába vágó tanulmányait érdemes elolvasni.
10. Scurtu Ioan, Buzatu Gheorghe (1999*)*: Istoria românilor în secolul XX. Edit Paideia, Bucureşti. 352. old.
11. Stoenescu i. m. 195. old.
12. Scurtu, Buzatu i. m. 414. old.

13. Például Constantinescu Petrovicescu soha nem volt hivatalosan a Vasgárda tagja, de szimpatizált ennek eszmeiségével, az 1941-es leszámoláskor is a Vasgárda oldalára állt.
14. Hitchins i. m. 451. old.
15. Heinen, i. m. 403. old.
16. Ez esetben érdemesnek találtuk a két egymást kiegészítő dokumentumot összevonni, mivel egyik kiegészíti a másik tartalmat. Az első az Antonescu-kormány vasgárdista tagjait, a második pedig a kormány tagjainak rövid jellemzését tartalmazza.
17. Pontosabban Codreanu mellett 13, gyilkosságért elítélt vasgárdistát gyilkoltak meg szállítás közben, ítélet nélkül, a II Károlyhoz hű hatóságok. Ezek közül hárman, az ún. „nikadorok" I. G. Duca liberális miniszterelnök, a többi tíz pedig, az ún. „decemvirek" Mihai Stelescu, Codreanu egyik riválisa meggyilkolását hajtották végre.
18. Ez az információ téves. Ion Antonescu és Mihai Antonescu ugyanis csak névrokonok voltak. Ismeretségük és barátságuk 1938-ban kezdődött, amikor a tábornok bírósági ügyét Mihai Antonescu képviselte, ügyvédi minőségben.
19. Úgy a római, mint a berlini látogatás protokoll-programja pontok szerint, vázlatosan le van írva Antonescu naplójában, melyet Gheorghe Buzatu munkatársaival dokumentumkötet-sorozatban leközölt. Antonescu naplója nem tartalmaz azonban személyes kommentárokat vagy részletes leírásokat. Hivatkozás helye: Buzatu Gheorghe, Cheptea Stela, Cârstea Marusia Cârstea (eds.), (2008*):* Pace şi război (1940–1944). Jurnalul Mareşalului Ion Antonescu. Vol. I. Casa Editorială Demiurg, Iaşi. 90–92. old., illetve 95–98. old.
20. Életrajzírója, Tesu Solomovici szerint maga Antonescu a látogatást követően úgy érezte, sikerült meggyőznie Mussolinit a román álláspont helyességéről, de bebizonyosodott, hogy ez nem így történt. Lásd: Solomovici, i. m. 233. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Buzatu Gheorghe, Cheptea Stela, Cârstea Marusia Cârstea (eds.), (2008*):* Pace şi război (1940–1944). Jurnalul Mareşalului Ion Antonescu. Vol. I. Casa Editorială Demiurg, Iaşi. 554 old.

Deletant Dennis (2008): Aliatul uitat al lui Hitler. Ion Antonescu si regimul sau, 1940–1944. Edit Humanitas, Bucureşti. 400 old.

Heinen Armin (2006): Legiunea Arhanghelului Mihail, Edit Humanitas, Bucuresti. 552. old.

Hitchins Keith (1994): Romania 1866–1947. Edit Humanitas, Bucuresti. 664. old.

Nagy-Talavera Nicholas M. (2001): The Green Shirts and the Others. A History of Fascism in Hungary and Romania. Center for Romanian Studies, Iasi. 548. old.

Scurtu Ioan, Buzatu Gheorghe (1999*)*: Istoria românilor în secolul XX. Edit Paideia, Bucureşti. 687. old.

Solomovici Teşu (2011): Mareşalul Ion Antonescu, O biografie. Editura Teşu, Bucureşti, 812. old.

Stan Ana-Maria (2007): La France de Vichy et la Roumanie (1940–1944). Académie Roumanie, Centre d'Études Transylvanies, Cluj-Napoca. 390. old.

Stoenescu Alex Mihai (2002): Istoria loviturilor de stat în România, 1821–1999. vol. III, Editura Rao, Bucureşti. 672. old.

Veiga, Francisco (1993): Istoria Garzii de Fier, 1919–1941. Mistica ultranationalismului. Edit Humanitas, Bucuresti. 384. old.

Zamfirescu Dragos (1997): Legiunea Arhanghelului Mihail: de la mit la realitate. Editura Enciclopedica, Bucuresti. 456. old.

Megjegyzés: az ismertetett dokumentumok pontos elérhetőségének adatai a szövegben kerültek feltüntetetésre.

JUHÁSZ CSILLA*

AZ Y-GENERÁCIÓ ELVÁRÁSAI, KOMMUNIKÁCIÓJA EGY DEBRECENI SZERVEZETNÉL

EXPECTANCY AND COMMUNICATION OF Y GENERATION IN A DEBRECENIEN COMPANY

ABSTRACT

Our essay and survey target was to reveal some difference in expectancies and communication of Generation Y. The phrase Generation Y first appeared in an August 1993 Ad Age editorial to describe teenagers of the day, which they defined as different from Generation X, and then aged 12 or younger as well as the teenagers of the upcoming ten years. Since then, the company has sometimes used 1982 as the starting birth year for this generation.

We studied 20-30 years old emloyees, who works at multinational organization. We studied prevelance and form of communication. We also studied expectational possibilities, these were the following: creativeness of work, variety of job, variety of task, possibility of self-reallisation, challenges, supported vocational development, possibilities of carreer.

Our results showes, that women are not so more carrieristic than men. They appraised more professional challenges and development in profession. Between the ages there are no determining differences also.

1. Bevezetés

A munkaerőpiac átalakulása egyre erőteljesebben megfigyelhető abból a szempontból is, hogy több, sőt mondhatjuk növekvő számú munkavállalói generáció dolgozik együtt egy munkahelyen. Érdeklődésem középpontjában állt és az általunk vizsgált generáció az Y-generáció volt. A Wikipédia azt írja az Y-generációról, hogy „egy új típusú nemzedék, melynek kialakulásában a technológia száguldó fejlődése játszott rendkívül fontos szerepet. Ha az 1900-as évek utáni időszakot felosztjuk, akkor ez a generáció a negyedik a sorban. Az ezt megelőző nemzedékeket a következőképpen jelöljük. Az 1920 és 1930 között születettek a Veteránok, az úgynevezett Baby boom korszak az 1946 és 1964 között született embereké, míg az X-generációhoz az 1965 és 1975 között születettek tartoznak. Az Y-generáció az 1976 és 1995 között született embereké, a Z nemzedék pedig 1996-tól napjainkig tart.

Az Y-nemzedéknek a születését (a legkorábbi, ill. legkésőbbi időpontot nézve) az 1970-es évek vége és a 2000-es évek eleje közé teszik.[1] „Ezredfordulós generációnak is nevezik őket. Jellemzőik, hogy mivel a számítógépekkel együtt nőttek fel, szinte mind a „technológia őrültjei". A modern technikák és a számítógép nélkül el sem tudják az életüket képzelni. Ezzel együtt azonban igen gyakorlatiasak és már kisiskolás korukban tudnak számítógépezni és mobiltelefont használni."[2] A modern technológiában teljesen otthon vannak, azt mindennapos szükségletnek tekintik, és érdemes is hallgatni rájuk ezekben a kérdésekben. Míg az előző generációk tudomásul vették, hogy milyen a munkahely, addig az Y-generáció már maga alakítja, formálja azt a saját képére. Az ezredfordulós generáció élvezni

* Juhász Csilla egyetemi docens, Debreceni Egyetem Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar.

akarja a munkahelyet: legyen az modern, a hagyományostól eltérő, nagy tág terekkel, és közös étkezésre lehetőséget adó konyhával. Az új generáció értékeli a csoportos teljesítményt, hisz a közös erőfeszítések eredményében. Otthon érzik magukat a világban, hiszen sokat tudnak róla, az internetnek köszönhetően tájékozottak. Nagyra értékelik a szabadságot, a demokratikus, formalitásoktól mentes munkakörülményeket, szabályokat. Egyszerre több feladatot szeretnek végezni, és munkaidejük felénél kevesebb időt töltenek az íróasztal mögött, inkább a legkülönbözőbb helyekről, mobiltelefonon és laptopon dolgoznak. Fontos számukra a személyi szabadság.[3]

Gion (2013) szerint a felmérés egyik legfontosabb megállapítása, hogy a megkérdezett diákok és frissdiplomások úgy vélik az egyetemeknek szerte a régióban jobban fel kellene készíteniük őket a munka világára és a munkakeresés folyamatára. Nem csupán magyar sajátosság, hogy ha ezen a téren sikerülne előrelépést elérni, akkor a fiatalok (és így a frissdiplomások) körében megfigyelhető magas munkanélküliség csökkenthető lenne. Ez azért is fontos, mert jelenleg ez jelenti az egyik legnagyobb problémát a közép-európai térségben, és általánosságban az Európai Unióban.[4]

A generáció menedzsment a menedzsmentterületek egyik legfrissebb és legkiforratlanabb területe. Meghatározóan és általánosságban a menedzsment tudomány művelői között az alapvető fogalmakban, a szóhasználatban mindenki egyetért,[5] bár némely ponton eltérő és bonyolult, összetett definíciókat találunk. Az ösztönzés és ennek megfelelően az ösztönzésmenedzsment is egy összetett, komplex fogalom, melybe természetes módon bele értendő a motiváció is.[6] Ezen túlmenően a különböző szerzők, különböző megközelítésből számos összetevőt határoznak meg. A javadalmazást, a teljesítményértékelést, az elvárásokat, a jutalmazást, a munkahelyi és szakmai perspektívákat is beleértik ebbe a fogalomkörbe. Láczay (2012) a szervezeti kultúra részévé teszi mind a motivációt, mind az elvárások kihasználását. Vántus (2010) véleménye is hasonló, miszerint a vállalkozás elért eredményeiben jelentős szerepe van annak, hogy a tulajdonos/vezető mennyire fordít figyelmet az olyan alkalmazottakkal kapcsolatos tényezőkre, mint az elvárások. Móré (2012) kutatási eredményeiből kiemelhető, hogy a munkatársak beillesztésekor jelentős szerepe van mind a „beillesztő", mind a „beillesztendő" elvárásainak. Ezeket a vezető folyamatos kommunikációval valósíthatja meg. Dajnoki (2007) felmérései alapján kifejti, hogy a vezetői munka alapja a megfelelő hatékonyságú kommunikáció. Az elvárások megfelelő ismeretével, jó motiválással és kommunikációval valósítható meg a foglalkoztatottság helyzetének javítása.[7] Pierog és Szabados (2012) a civileket vizsgálva jutott arra a következtetésre, hogy a civilszervezetek döntési gyakorlatában nagyon fontos, hogyan fogalmazták meg a célkitűzéskor az elvárásaikat, milyen forrásból juthatnak információhoz és a vezetők melyik rétegének kell meghoznia a döntést.

Egy munkahelyen a kollegialitás, a jó munkahelyi légkör igen magas értéket képviselhet, állítja Terjék és Vántus (2007), hiszen az növeli munka minőségét, a kreativitást és a szervezeti kultúra fejlettségét. A munkavállalók a jobb munkakörülmények között kiegyensúlyozottabbak, elégedettebbek, és ennek révén nagyobb teljesítményre képesek Szabados (2006) szerint. Ferencz, Nótári és Kalmár különösen meghatározónak tarja a fentieket a speciális termékek előállításánál.

A vezetéstől, a vezetőktől egy olyan szervezet létrehozását várják, amelyben a beosztottak egyszerre vagy bizonyos sorrendben ki tudják elégíteni a gazdasági, társas, önmegvalósítási és fejlődési szükségleteiket, mialatt a szervezeti célok elérése érdekében dolgoznak.[8] A motivációval kapcsolatban a továbbtanulás ösztönző hatása igazolható bizonyos szervezeteknél. Dienesné–Gergely (2009) vizsgálatában a legtöbb alkalmazottat az anyagi elismerés és az előléptetés lehetősége ösztönözi a továbbtanulásban, nem a saját elvárásai. Csehné Papp (2011) vizsgálataiban kimutatta, hogy bizonyos szervezeteknél a továbbtanu-

lás ösztönző hatása igazolható. Bácsné Bába (2011) vizsgálataiban igazolja, hogy a szervezeti elvárások között nagy szerepe van a hatékony időgazdálkodásnak, főleg a vezető saját hatékonyságát tekintve, melyet az információ technológia segíthet.

2. A vizsgálatok anyaga és módszere

Vizsgálatainkat kérdőíves felmérésre építettük, ahol az elvárás tényezőire kérdeztünk rá, zárt kérdésekkel, amelyeket mélyinterjúkkal is kiegészítettünk. A kérdőívek elkészítésénél figyelembe vettük az általános elvárás és kommunikációs elméleteket. Jelen cikk terjedelmi korlátai miatt főleg az elvárási vizsgálatok eredményeit ismertetem. A felmérés kérdőívének kérdéseiben az általunk fontosnak talált szakmai elvárási tényezők szerepelnek, nevezetesen a kreativitást igénylő munka, a munka változatossága, a változatos feladatok, az önmegvalósítás lehetősége, a sok kihívás, a szakmai kihívások, a támogatott szakmai fejlődés, a karrierlehetőség, az előrelépés lehetősége, a képességeknek megfelelő feladatok, a szakmai fejlődés lehetősége, a hosszú távú karrier lehetőség, és a maximális képesség kihasználás.

A megkérdezetteknek a fent említett lehetőségeket kellett egy ötfokozatú skálán értékelni, sorrendet azonban nem kellett felállítaniuk. Az értékelésnél az egyes jelentette a legkevésbé, az ötös pedig a legfontosabb lehetőséget.

A megkérdezettek 20–30 év közötti fiatalok, akik között a nemek aránya egyenlő a mintában. Vagy felsőoktatásban hallgatók, vagy frissen végzett szakemberek. Multinacionális vállalatnál dolgoznak, az átlagos itthoni fizetéseknél magasabb bérszínvonalnál.

3. A vizsgálatok eredményei

Az elvárásokkal kapcsolatban fontos tudni, hogy milyen a vizsgált szervezetben a kommunikáció, az információ áramlása. Meghatározó lehet az elégedetlenség, ha a vezetők az elvárásokat nem kommunikálják, nem teszik elérhetővé mindenki számára. Az általunk vizsgált debreceni szervezet tagjai arra a kérdésünkre, hogy honnan jut információhoz a megkérdezettek közel 80 százaléka formális, és csak 20 százalék informális forrást nevezett meg. Az információ áramlás rendszerességéről szóló kérdésnél a vizsgálat alanyai a hetente többször gyakoriságot túlnyomó részük (75%), a heti gyakoriságot 18%, míg a kéthetente gyakoriságot mindössze hat százalék választotta. Tehát a szervezetben főleg formális információátadás jellemző heti egy, vagy több alkalommal az információ legalább felének továbbadásával. Ez megalapozhatja a gyors információátadás kialakulását, és megteremtheti a szervezeti tagok teljes informáltságát.

Az eredményeink közül először a szervezeti hierarchiában elfoglalt hely szerinti felmérésünk eredményét közlöm. A vizsgált mintában összességében hasonló az alkalmazottak elvárása, elégedettsége (átlag: 3,4) a vezetők által megítélttel (átlag: 3,0/4,0). Az átlagosnál magasabb elégedettséget mutat az alkalmazottaknál, a képességek maximális kihasználása (4,3), a hosszú távú karrierépítés (4,1) és a kihívások (4,0) kérdésköre. Közepes megítélésű az előre lépés lehetősége (3,9), a munka változatossága (3,6), a képességeknek megfelelő feladatok (3,6), a szakmai kihívások (3,6), a szakmai fejlődés támogatásával (3,2). Hasonló értékeket mutat a kreativitás igénye a munkában (3,0), az inspiráló feladatok (3,0), a szakmai fejlődés (3,0), az azonnali karrier (3,0) lehetőségével kapcsolatos elégedettség. Az önmegvalósítás lehetőségével kapcsolatos elégedettség (2,7) nem éri el a közepes szintet. A fenti témák vezetői megítélése, az esetek többségében több mint egy-egységgel eltér mind az alkalmazottak, mind a vezető véleményétől *(1. diagram)*. Látható, hogy könnyedén képezhetünk a válaszok alapján három csoportot a vizsgált tényezőkből.

1. diagram. **Elvárási tényezők értékelése beosztás szerint**

Diagram 1. **Evaluation of expectation agents about status**

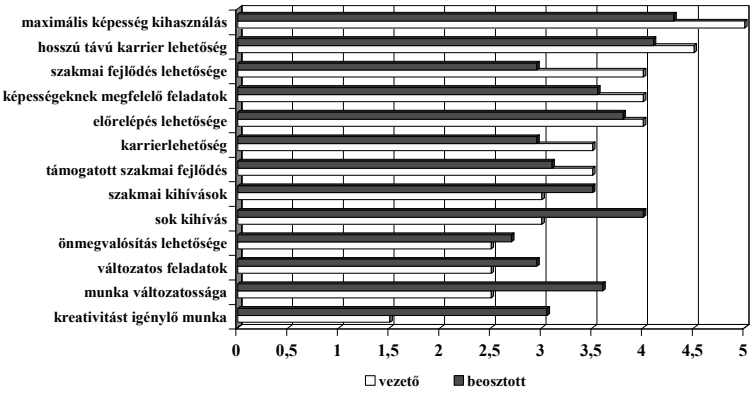

Forrás: saját vizsgálatok

Kutatásainkat abban az irányban is elvégeztük, hogy vajon magában az Y-korosztályon belül lehet-e eltéréseket találni a fent megadott tényezők megítélésében.

2. diagram. **Elvárási tényezők értékelése korcsoportok szerint**

Diagram 2. **Evaluation of expectation agents about age**

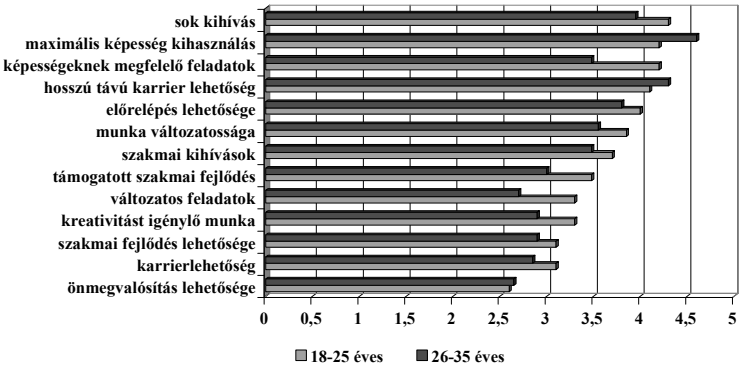

Forrás: saját vizsgálatok

A korcsoportok vizsgálatakor megállapíthatjuk, hogy a 18–25 éves korosztály az elégedettebb (átlag: 3,7/3,4). Ennél a vizsgálatnál már nem annyira egyértelmű a három csoport képzése, mint az előző esetben. Az átlagosnál magasabb elégedettséget mutat, a hosszú távú karrierépítés (4,1/4,3) és a képességek maximális kihasználása (4,6/4,2), a szakmai kihívások (4,3/4,0) kérdésköre.

Közepes megítélésű az előre lépés lehetősége (4,0/3,8), a munka változatossága (3,9/3,5), a képességeknek megfelelő feladatok (4,1/3,4), a szakmai kihívások (3,4/3,7), a szakmai fejlődés támogatásával (3,4/3,0). A kreativitás igénye a munkában (3,3/2,9), a szakmai fejlődés (3,1/2,9), az azonnali karrier lehetőség (3,1/2,9), az inspiráló feladatok (3,3/2,8) és az önmegvalósítás lehetőségével kapcsolatos (2,6/2,7) elégedettség nem éri el a közepes szintet *(2. ábra)*.

Izgalmas kérdés az is, hogy vajon meghatározó jelentőséggel bír-e a megalkotott véleményekben az, hogy a megkérdezett nő-e vagy férfi. A nemek szerinti vizsgálat eredményében, kis mértékben, de a nők az elégedettebbek (átlag: 3,5/3,4). Jól látható, hogy az eredmények többnyire a két nemnél egymást követik, két-három esetben találhatunk na-

gyobb eltérést. Az átlagosnál magasabb elégedettséget mutat, a képességek maximális kihasználása (4,3/4,3), a hosszú távú karrierépítés (4,2/4,4) és a kihívások a munkában (4,0/4,2) kérdésköre. Közepes megítélésű az előre lépés lehetősége (3,9/3,8), a munka változatossága (3,8/3,3), a képességeknek megfelelő feladatok (3,6/3,6), a szakmai kihívások (3,6/3,3), a szakmai fejlődés támogatásával(3,3/3,0). A férfiaknál erősebb csökkenést mutat az inspiráló feladatok (3,2/2,7), az azonnali karrier lehetőség (3,2/2,7), a kreativitás igénye a munkában (3,1/2,9), a szakmai fejlődés (3,0/2,9) és az önmegvalósítás lehetőségével kapcsolatos elégedettség (2,8/2,5) *(3. ábra)*.

3. diagram. **Elvárási tényezők értékelése nemek szerint**

Diagram 3. **Evaluation of expectation agents about gender**

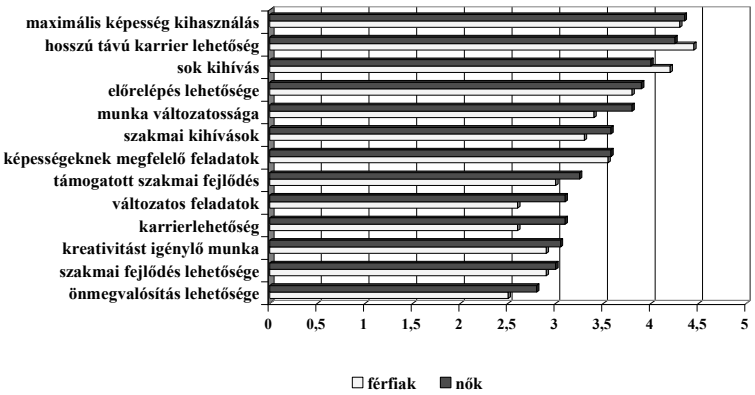

Forrás: saját vizsgálatok

Összefoglalásként elmondható tehát a szervezetben főleg formális információátadás jellemző heti egy, vagy több alkalommal az információ legalább felének továbbadásával.

Az elvárásokkal kapcsolatban jelen esetben nem észlelhető nagy eltérés a vizsgált csoportok között a három szempont vizsgálatakor. Az eredmények a csoportok esetében követik egymást.

Meghatározó jelentőségű mégis a megkérdezettek szerint a maximális képesség kihasználás, amely egyöntetűen elől végzett a rangsorokban.

Meglepő eredmény, hogy a Maslowi piramis legtetején szereplő önmegvalósítási lehetőség értékelése alig haladja meg a skála közép értékét, tehát jelentőségét nem látják fontosnak a megkérdezettek, habár hozzájárulna a maximális motivációs szintjükhöz.

Talán az Y-generáció még nem olyan idős, hogy az alapszintű szükségleteit messzemenően, folyamatosan kielégítse, így megeshet, hogy azért nem számít elvárásnak a magasabb rendű szükséglet.

JEGYZETEK

1. Gardner, Stephanie F. (2006): Preparing for the Nexters. American Journal of Pharmaceutical Education.; Tovar, Molly (2007): „Getting it Right: Graduate Schools Respond to the Millenial Challenge". Communicator 40 (7), p. 1.; Marquardt, Katy (2008): Troubled Finances of the Young and Restless – New Money. usnews.com.
2. Wikipédia
3. Deloitte (2013): First Steps into the Labour Market. The move that matters. International survey of students and graduates Central Europe 2013.
4. http://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagpolitika/netto-170-ezres-kezdo-fizetes-a-magyar-y-generacio-igenyei-401161 (letöltve: 2013. május 27.).
5. Gulyás László–Keczer Gabriella (2012): Projektmenedzsment 1.0. Egyesület Közép-Európa kutatására. Szeged. p. 9.

6. Berde Csaba (2010): Funkcionalizmus a vezetésben: A magyarországi kutatás eredményei. Közép-Európai Közlemények III: (1) pp. 7–13.
7. Móré Mariann (2012): Te csak beszélj, én könnyen beilleszkedem. VIKEK Közlemények IV. évf. 2. sz. pp. 43–50.; Vántus András–Pakurár Miklós–Oláh Judit (2012): A foglalkoztatottság helyzete és kitörési pontjai a karcagi munkaerőpiac területén. VIKEK Közlemények IV. évf. 2. sz. pp. 17–24.
8. Maslow, A. (1966): Elmélet az emberi motivációról. In: Sutermeister: Ember és termelékenység. KJK, Budapest, pp. 78.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bácsné Bába Éva (2011): Menedzserek személyes hatékonysága idővizsgálatok tükrében. Act Sci Soc 34: pp. 77–84.

Berde Csaba (2010): Funkcionalizmus a vezetésben: A magyarországi kutatás eredményei. Közép-Európai Közlemények III: (1) pp. 7–13.

Csehné Papp Imola (2011): A társadalmi-gazdasági kihívásoknak való megfelelés érvényesítése az agrárszakképzésben. In: A református tanítóképzés múltja, jelene, jövője (szerk. Pinczésné Palásthy I.). Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, pp. 178–181.

Deloitte (2013): First Steps into the Labour Market. The move that matters. International survey of students and graduates Central Europe 2013.

Ferencz Árpád–Nótári Márta–Kalmár Rita (2009): Cost accounting and marketing analysis of processed hungaricums. Erdei Ferenc V. Tud. Konferencia kiadványa. Kecskemét, pp. 108–112.

Gardner, Stephanie F. (2006): Preparing for the Nexters. American Journal of Pharmaceutical Education.

Gulyás László–Keczer Gabriella (2012): Projektmenedzsment 1.0. Egyesület Közép-Európa kutatására. Szeged. p. 9.

http://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagpolitika/netto-170-ezres-kezdo-fizetes-a-magyar-y-generacio-igenyei-401161 (letöltve: 2013. május 27.).

Láczay Magdolna (2012): A szervezeti kultúra és a regionalitás. VIKEK Közlemények IV. évf. 2. sz. pp. 75–86.

Marquardt, Katy (2008): Troubled Finances of the Young and Restless – New Money. usnews.com.

Maslow, A. (1966): Elmélet az emberi motivációról. in: Sutermeister: Ember és termelékenység. KJK, Budapest, pp. 78.

Móré Mariann (2012): Te csak beszélj, én könnyen beilleszkedem. VIKEK Közlemények IV. évf. 2. sz. pp. 43–50.

Oláh Judit (2012): A közfoglalkoztatottság javításának lehetőségei Hajdúdorogon. VIKEK Közlemények IV. évf. 2. sz. pp. 7–9.

Szabados György (2006): A csoportmenedzsment vezetési és szervezési összefüggései. A térségfejlesztés vezetési és szervezési összefüggései. Tudományos ülés, Debrecen, 237–242. old.

Terjék László–Vánus András (2007): A munkakörnyezet munkavédelmi szempontú elégedettségvizsgálata Hajdú-Bihar Megye néhány mezőgazdasági vállalatának dolgozóinál. (AVA) Nemzetközi Konferencia Debrecen, CD.

Tovar, Molly (2007): „Getting it Right: Graduate Schools Respond to the Millenial Challenge". Communicator 40 (7), p. 1.

Vántus András (2010): A foglalkoztatottság jellemzőinek változása Hajdú-Bihar megyei állattenyésztő gazdaságokban. Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei. II. évf. 2–3. sz. (No. 3–4.) pp. 24–31.

Vántus András–Pakurár Miklós–Oláh Judit (2012): A foglalkoztatottság helyzete és kitörési pontjai a karcagi munkaerőpiac területén. VIKEK Közlemények IV. évf. 2. sz. pp. 17–24.

PONGRÁCZ ATTILA*

A DUÁLIS SZAKKÉPZÉS GYAKORLATA GYŐRI AUTÓIPARI VÁLLALATOKNÁL

THE PRACTICE OF DUAL VOCATIONAL EDUCATION AT ENTERPRISES OF AUTOMOTIVE INDUSTRY IN GYŐR

ABSTRACT

It is the creation and broadening of the dual education system that has been in the focus of the transformation and development of the national vocational system in the past few years. More and more students this formation model in Hungary – not only in secondary education, but in higher ones as well. This formation system does not appear to be another short-lived fashionable trend of the educational policy, but much rather a serious teaching system that goes back to both national and European antecedents and is capable of meeting the requirements and challenges of today's labour market. Such efforts have been proven by the labour market, too, since acquiring up-to-date and competitive technical professional knowledge at a concrete (producing) eneterprise while studying will considerably increase skilled labourers' chances to find employment.

In Győr, there are several enterprises of automotive industry determinant on both national and international levels that are leading in realizing, implementing and assisting or supporting dual vocational education and training.

In this study of ours we give a brief summary on both the historical and legal background of the dual vocational education and training, present the main points of the student–parent–employer cooperation as well as the local experience gained on this practice-oriented model – based on concrete and factual company examples.

1. Bevezetés

Napjaink szakemberképzésének egyik leggyakrabban emlegetett szakkifejezése a duális képzés. Már nemcsak közép-, hanem felsőfokon[1] is egyre több diák tanul ebben a képzési modellben hazánkban, ami úgy tűnik, nem csak egy újabb múló oktatáspolitikai (divat)irányzat, hanem komoly hazai és európai előzményekre visszanyúló, korunk munkaerő-piaci igényeire választ adni képes képzési rendszer. 2014-ben 22 ezer diák végzett a duális szakképzés keretében, hangzott el a Nemzeti Munkaügyi Hivatal (NMH) főigazgatója sajtótájékoztatóján Kecskeméten, a Mercedes-Benz gyár oktatási központjában 2014. április 29-én.[2] Az ország szinte minden pontján elérhető már ez a képzési modell, aminek az előnyei (ingyenes, gyakorlatorientált, egy konkrét munkahelyekhez kapcsolódó, az elhelyezkedési esélyeket nagyban növelő, a diákok számára versenyképes tudást biztosító) nyilvánvalóak.[3] Ma Magyarországon mintegy 100 ezer diák vesz részt a szakmunkásképzésben, akik közül 50 ezren a hazai előzményekkel is rendelkező, de manapság német mintájúként emlegetett duális szakképzésben tanulnak.[4] Ezeket a törekvéseket a munkaerőpiac is visszaigazolja, hiszen jelentősen megnövelheti a szakmunkások elhelyezkedési esélyét, ha tanulmányaik alatt egy konkrét (termelő)vállalatnál naprakész és versenyképes gyakorlati szaktudást szereznek.

* Dr. Pongrácz Attila PhD, adjunktus, Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar.

Győrben több olyan, hazai és nemzetközi szinten is meghatározó autóipari vállalat tevékenykedik, amely élen jár a duális képzés megvalósításában, támogatásában.[5] Tanulmányunkban vázlatosan összefoglaljuk a duális szakképzés történeti és törvényi hátterét, bemutatjuk a diák–szülő–munkaadó együttműködésének a legfontosabb pontjait, valamint néhány győri vállalati példát is ismertetünk.

2. A hazai szakoktatás előzményei

Az elmúlt években a hazai szakképzési rendszer átalakításának-fejlesztésének fókuszában a duális rendszerű képzés megteremtése és kiszélesítése állt. Visszatekintve a magyar és az európai szakoktatás történetére, jól látható, hogy a szervezett keretekben folyó szak(ma)oktatás tulajdonképpen mindig is gyakorlatorientált volt. A középkori Európában a szellemi és a gyakorlati tudás műhelyei a kolostorok voltak, lakói magas szinten műveltek számos különleges, vagy éppen hétköznapi tevékenységet (gyógynövénytermesztés, sörfőzés, kertészkedés, kézművesség stb.), ugyanakkor tevékenységük fókuszában nem a különféle kétkezi szakmák művelőinek a felkészítése állt.[6] A szervezett szakképzés a céhek megjelenéséhez köthető, amelyek működése, munkavégzése és a szakemberek (a leendő iparos legények, majd mesterek) kinevelése (a tanoncok képzési ideje – jellemzően 2–5 év –, az elvárt mennyiségű és minőségű elkészítendő munka, a „szabadulás” és a mesterré avatási szertartás menete stb.) szigorú szabályok alapján történt. Az elemi szintű népoktatás igényének a megszületése (XVIII. sz. második fele) és az egyes szakmák növekvő tudásanyaga és differenciálódása szükségessé tette, hogy a gyakorlati szakmai tudáson túl elméleti ismereteket is oktassanak. Az ipari forradalom, azaz a gazdaság fejlődése magával húzta az oktatási rendszert, azon belül a szakképzést is.[7] A reformkor a politikai változások mellett az ipari-, és műszaki oktatás vonatkozásában is komoly előrelépést jelentett. A Kiegyezést követően az 1872-es ipartörvény volt az első érdemi eredményeket hozó lépés az államilag szervezett, iskolarendszerű szakképzés terén, amiben már láthatóak voltak a duális rendszer alapjai is.

1892-ben megalakult az Országos Iparoktatási Tanács, amely 1900-tól Országos Ipari és Kereskedelmi Tanács néven működött, és felügyelte a kereskedelmi szakoktatást is. Tevékenységébe tartozott az iparoktatási programok kidolgozása, az iparostanonc-iskolai, ipari tanfolyami és a tankönyvbírálati szabályzatok megalkotása, valamint a különböző szakiskolák és kézműves iskolák tanterveinek és szervezeti szabályainak a létrehozása. Külön gondot fordítottak a nőnevelésre is, hiszen egyre nagyobb arányban jelentek meg lányok is az ipari és kereskedelmi képzési területen. Ebből a szempontból külön is érdekes az a párhuzam, amely napjainkban is megfigyelhető, miszerint egyre több, korábban „férfias” szakmában jelennek meg lányok is a diákok és a későbbi munkavállalók között.

2.1. Szakoktatás a két világháború között

A két világháború közti hazai szakképzés irányelveit a Klebelsberg-i oktatáspolitika keresztény-nemzeti gondolata alapján fogalmazták meg. A szakmaoktatás alapvetően két fő területre, az iparra és a mezőgazdaságra fókuszált. A mezőgazdasági szakképzésen belül négy szintet lehetett megkülönböztetni: a népiskolai oktatás keretében működtek a gazdasági irányú továbbképző iskolák, amelyek elsősorban őstermeléssel foglalkozó településeken szerveződtek. A gyakorlati képzés, hasonlóan a többi mezőgazdasági képzést folytató iskolában, itt is az iskolai tankertekben zajlott. A második szintet az alsófokú, 2 tanéves mezőgazdasági szakképzés jelentette az ún. magyar királyi mezőgazdasági szakiskolákban.

Célcsoportja az önálló gazdák és bérlők fiai, valamint a leendő gazdasági altisztek voltak, akik elemi végzettséggel rendelkeztek, és betöltötték a 17. életévüket. A harmadik szinten voltak a középfokú mezőgazdasági iskolák, amelyek célja a polgárit vagy középiskolát végzett, elsősorban földbirtokosok és tehetősebb bérlők gyermekeinek a mezőgazdasági szakoktatása volt. A diákok a képzés végén érettségit kaptak, ami feljogosította őket (közés vagy mező)gazdasági irányú főiskolai tanulmányokra. Az agrárágazati képzés negyedik szintjét a felsőfokú (mezőgazdasági) akadémiai oktatás jelentette.

Az ipari szakmunkás képzést évtizedekig az 1884-es XVII. törvény szabályozta, amely az 1922-ben kiadott XII. törvény módosításaival már mutatja a duális jelleget, illetve a vállalati szféra bekapcsol(ód)ását a szakképzésbe. A törvény 113. §-a kimondja, hogy *„Tanonciskolákat (tanonctanfolyamokat) (112. §) a községeken és az államon felül, az ipari és kereskedelmi érdekképviseletek, ipari vagy kereskedelmi vállalatok tulajdonosai, valamint felekezetek is létesíthetnek, amennyiben erre a vallás- és közoktatásügyi minisztertől engedélyt kapnak.”*[8]

Ebben a korszakban a tanonciskoláknak 3 szintjét lehetett megkülönböztetni: általános tanonciskolák,[9] általános tanonciskolák szakoktatással, szakirányú tanonciskolák. Ez utóbbinak a jelentőségét az adta, hogy ebben a típusban a gyakorlati ismereteket mesterektől sajátították el a tanoncok, míg az elméleti ismereteket az adott község vagy város népiskolájában tanulták heti 9 órában. Említést érdemel még, hogy külön figyelemmel kísérték a női tanoncok oktatását is. Az ő oktatásukat alapvetően iskolai keretek között, ún. nőipari iskolákban zajló tanoncképzés jelentette, jellemzően különféle kézi/házimunkákkal kapcsolatos területen (pl. fehérnemű varró, felsőruha varró, hímző). A rendszerhez tartoztak még az ipari szakiskolák (műhelygyakorlatok, szakszerű elméleti és rajzoktatás útján iparosok képzése), valamint a felső ipariskolák (olyan gyakorlati szakemberek képzése, akik önálló iparosok vagy kisebb ipartelepek és gyárak vezetői lesznek). Ez utóbbi két iskolatípusban a technikai ismereteket iskolai tanműhelyi és laboratóriumi gyakorlatok során lehetett elsajátítani.

A középfokú szakképzési rendszerbe beletartoztak még az olyan, különlegesnek számító szakterületek oktatására szolgáló intézmények, mint a bányászati és bőripari szakiskolák, Kocsigyártó ipariskola, Iparművészeti iskola, valamint az ún. ipari továbbképző tanfolyamok. Ez utóbbiak egyben már felnőttképzési színteret jelentettek, hiszen a fő céljuk az iparosok és munkások gyakorlati és elméleti továbbképzése volt.

2.2. Szakmunkásképzésünk a XX. sz. második felében

A II. világháborút követően a társadalmi szerkezet átrendeződésével párhuzamosan változott a hazai iskolarendszer és azon belül a szakképzés szerkezete is. A szakképzési rendszer átalakulásának a jogszabályi hátterét az 1949. évi IV. törvénycikk az iparostanulókról és a kereskedőtanulókról[10] jelentette. A korábbi tanoncot, inast ettől kezdve nevezték iparos (ipari) tanulónak. A duális képzési modell ebben a rendszerben is benne van, hiszen 1**. §** (1) az *„Iparostanuló vagy kereskedőtanuló az, aki ipari, illetőleg kereskedelmi üzemhez (üzletház) abból a célból szerződik, hogy elsajátítsa azt a készséget és azokat a szakmai ismereteket, amelyeket az illető ipari vagy kereskedelmi szakmában a kezdő segédtől (szakmunkástól) meg lehet kívánni. (...); 2. § (2) A tanulóviszony a tanulószerződésen (11–17. §) alapul; a tanulóviszony alatt a tanuló kiképzése részben a munkáltató üzemében (üzletében), részben az iparostanulók, illetőleg a kereskedőtanulók képzésére szolgáló iskolában történik.”*

Az oktatási rendszer és azon belül a szakképzés átalakítását nemcsak pl. a nyolc osztályos általános iskola bevezetése mutatta látványosan, hanem a nagyüzemek és vállalatok

állami kézbe kerülése, valamint a nagymértékű iparosítás miatt is megnövekedett a szakemberigény is szükségessé tette. Ahogy az iparosításban, úgy sajnos a kapcsolódó iskolafejlesztésben is jellemzőek voltak a kellően nem átgondolt, a „haladás" érdekében végrehajtott változtatások, valamint a politikai-hatalmi érdekek miatt sokszor nem voltak egyértelmű fenntartói viszonyok (pl. hogy egy adott szakmát oktató iskolák az oktatási tárcához, vagy a kapcsolódó szakminisztériumhoz tartozzanak). Mindezek ellenére 1949–1959 között megközelítően 270 000 tanuló szerzett szakmunkás vizsgát, és a gomba módra szaporodó állami iparvállalatoknál el is tudtak helyezkedni.[11]

A korszak szintén fontos változásához tartozik az ipari, mezőgazdasági és közgazdasági technikumok létrehozása az 1951/52-es tanévtől, amelyek középfokú szakembereket képeztek a gazdaság számára. Ez az új típusú, 3, majd 4 éves képzési idővel szervezett iskola a szakmai és a közismereti tudás megszerzése által egyrészt a szakmunkások és a mérnökök közti középvezetői munkakörök betöltésére, másrész a főiskolai, egyetemi továbbtanulásra is felkészítette a tanulókat. Ezt az iskolatípust az 1961. évi III. törvényben is nevesítik,[12] és az ipari technikumok még 1969-ig működtek, de jelentőségében túlnőtt rajta a szakközépiskola, mint középfokú iskolatípus, amely érettségit és szakmunkás bizonyítványt is nyújtott. A törvény 14. § (2) szakasza kimondta, hogy a szakközépiskola együttműködik a képzés szakirányának megfelelő üzemmel, de az igazi munkahelyi szakmai képzést az alapfokú és a középfokú oktatás között megtalálható szakmunkás-tanulók kaptak. A törvény a „Szakmunkás-tanulók képzése" című fejezetében az alábbiakat olvashatjuk:

„9. § (1) Az ipari, mezőgazdasági, erdőgazdasági, kereskedelmi, közlekedési tanulók (a továbbiakban: szakmunkás-tanulók) képzésének célja, hogy szakmunkás képesítést nyújtson az általános iskolában szerzett alapműveltség, világnézeti és erkölcsi felfogás elmélyítése mellett.

(2) A szakmunkás-tanulók gyakorlati képzése a munkahelyen és tanműhelyben, elméleti képzése pedig szakmunkás-tanuló intézetben (iskolában) történik.

(3) A tanulmányi idő a szakmai követelményektől függően általában 3 év."[13]

Megállapítható tehát, hogy az 1960-as évekre kialakult az alapfokú oktatást követő, 3–4 iskolaév alatt elvégezhető oktatási kínálat: a középfokú oktatás gimnáziumokban, szakközépiskolákban és technikumokban történik, míg jelen van az ún. szakmunkástanuló-képzés is. Ezt, az érettségi vizsgát nem nyújtó képzést – figyelembe véve annak össztársadalmi-munkaerőpiaci jelentőségét – az *1969. évi VI. törvény a szakmunkásképzésről* illesztette be a hazai középfokú oktatásba, amivel létrejött a „középiskola" és a „középfokú iskola" megkülönböztetés. A törvény 6. §-a kimondja, hogy *„(1) A népgazdaság szakmunkás utánpótlásáról elsősorban a szakmunkásképző iskolák gondoskodnak, (2) A szakmunkásképző iskola középfokú oktatási intézmény, amely szakmunkás képesítést és nem befejezett középiskolai képzést nyújt."*[14] A némileg magasabb általános műveltséget is nyújtó iskolatípus fókuszában természetesen továbbra is a fizikai munkakörben foglalkoztatható szakemberek képzése állt, így részletesen szabályozták a gyakorlati oktatással kapcsolatos kérdéseket:

„10. § (1) A gyakorlati oktatás iskolai tanműhelyben (tangazdaságban, tanudvarban stb.) vagy az iskolával történt megállapodás alapján állami vállalatnál, szövetkezetnél és egyéb munkáltatónál (a továbbiakban: vállalatnál) a képzés céljának megfelelő – a tantervi követelményeket megvalósító – termelőmunkában való részvétellel történik.

(2) A vállalatnál folyó gyakorlati oktatás rendjét – a jogszabály keretei között – a szakmunkásképző iskola határozza meg és gondoskodik annak irányításáról, valamint ellenőrzéséről. A gyakorlati képzés oktatóit – ha jogszabály másképpen nem rendelkezik – az iskola biztosítja."[15]

Külön kitértek a törvényalkotók a vállalatok képzéssel kapcsolatos kötelezettségeire is:

„11. § (1) A tanulók gyakorlati oktatását csak olyan vállalatnál lehet megszervezni, amelynél megvannak az eredményes szakmai képzéshez és a neveléshez szükséges feltételek.

(2) A vállalatnál szervezett gyakorlati oktatás esetén a vállalat köteles a képzés – jogszabályban meghatározott – feltételeit biztosítani és a tanulót a választott szakmára előírt követelményeknek megfelelően foglalkoztatni, neveléséről, egészsége és testi épsége megóvásáról gondoskodni, valamint az előírt juttatásokban részesíteni.

(3) Attól a vállalattól, amely a képzés lényeges feltételeit és a tanulók szakmai fejlődését nem biztosítja, a tanuló foglalkoztatásának jogát határozott vagy határozatlan időre meg lehet vonni. Egyidejűleg a tanuló további gyakorlati képzéséről is intézkedni kell.”[16]

A szakképzés palettáján újabb színfoltot jelentettek a szakiskolák, amelyekről az 1985. évi oktatási (I.) törvény szólt. Eszerint 3 szakterületen szerveznek ilyen képzést: egészségügyin (3 évfolyamos), gép- és gyorsírón (2 évfolyamos), valamint speciális szakiskolain (2 évfolyam) a fogyatékkal élőknek, amely bizonyítvány szakmunkás-, illetőleg betanított munkás munkakör betöltésére képesített.[17]

Egyfajta duális képzési rendszer működött tehát abban az időben is, ugyanakkor a monolit államberendezkedés és a valós versenyt erősen korlátozó gazdasági rendszer miatt a szakember képzés struktúrája és társadalmi megbecsültsége is természetszerűleg elmaradt Európa gazdaságilag fejlettebb részétől. Az iskolarendszer átfogó fejlesztéséért a Művelődési Minisztérium, a szakképzés tartalmának korszerűsítéséért pedig a szakminisztériumok voltak felelősek. Kialakult a gyakorlati képzés viszonylag hatékony módja is, amely szerint a tanulmányok elején, az alapképzés során iskolai vagy vállalati tanműhelyekben, később pedig „élesben”, egy adott vállalat üzemi termelésébe, mindennapi munkavégzésébe bekapcsolódva történt. Jól látható tehát, hogy a nyolcvanas évek közepétől is történtek olyan változások, amelyek közelítettek a valódi duális képzéshez, de a hamarosan bekövetkező rendszerváltás alapjaiban érintette a szakképzést is.

Komoly gondot jelentett, hogy a világban megtapasztalható, egyre gyorsuló technikai fejlődést nem tudták sem az iskolák (pl. az 1990-es évek fordulójára a 2600-féle szakképzési tankönyv 80%-a elavult), sem az üzemek (gépek, berendezések, technológia) követni. Találóan fogalmazta meg azokra az évtizedekre (de kijelenthetjük, hogy napjainkra is vonatkoztathatóan) a szülők kialakult és hangoztatott véleményét Szűcs Pál, miszerint *„a szakképzés fontos dolog, de inkább csak a szomszéd gyereke járjon oda.”*.[18]

2.3. A rendszerváltozás és a hazai szakemberképzés

A rendszerváltás előbb vagy utóbb, de alapjaiban érintette az ország gazdasági és társadalmi életének minden területét, így a szakképzést is. Már az 1980-as évek második felétől történtek kísérletek a szakképzés megreformálása és az érezhető új igények kielégítésére. A legfontosabbak ezek közül a világbanki projekt, az adaptív szakképzés, az integrált szakképzés, valamint az IPOSZ osztályok voltak.[19] A Világbank oktatási tanácsadói a magyar szakképzési rendszerben az alábbi változtatásokat tartották szükségesnek: szakmacsoportokban történő képzés, a képzés nyújtson szakmát, és biztosítsa a rugalmasságot, a közismereti tárgyak hangsúlyosabb oktatása, az idegen nyelvi, valamint a kommunikációs képességek fejlesztése. Az 1991–1996 között 36 millió USD és nagyságrendileg hasonló hazai kormánytámogatással megvalósuló fejlesztési program keretében a konkrét szakmai képzés 1993-tól, 61 iskolában 13 szakmacsoportban indult meg (1. Gépészet, 2. Elektrotechnika – elektronika, 3. Informatika (számítástechnika) – hírközlés, 4. Vegyipar, 5. Építészet, 6. Közlekedés, 7. Mezőgazdaság, 8. Élelmi-

szeripar, 9. Környezetvédelem – vízgazdálkodás, 10. Kereskedelem – marketing, 11. Vendéglátás – idegenforgalom, 12. Közgazdaság, 13. Egészségügy – szociális szolgáltatás).[20]

A másik kísérlet az adaptív szakképzés volt, amely a vállalati igényekhez való alkalmazkodásra törekvő, rugalmas oktatási szerkezetet jelentett. Ezt a modellt alapvetően azokban az iskolákban lehetett alkalmazni, amelyeknél a megfelelő vállalati háttér biztosítható volt. Ebben a modellben a központi tanterveket helyi (vállalati) igényekhez igazították, és sokban hasonlított a német duális rendszerre, ahol a képzésben a vállalati, gazdasági igények a mérvadóak.[21]

A fenti elgondolásoktól jelentősen eltérő struktúrát jelentett az ún. integrált szakképzés megjelenése, amely egy adott szakterületen több különböző képzési célú iskolatípust egyesített, és a hagyományos 3 éves szakmunkásképzés, valamint a középfokú szakképesítést adó más iskolák közös alapozását jelentette. Végül meg kell említeni az ún. IPOSZ (Ipartestületek Országos Szövetsége) osztályokat, amely 3–3,5 éves képzési forma kifejezetten a kisipari képzési helyekre építve igyekezett korszerű elméleti és gyakorlati tudást nyújtani a tanulóknak.[22]

Az 1990-es évek elején a szakképzés legjelentősebb jogi szabályozást az 1993. évi LXXVI. törvény jelentette, amelynek indoklását az alkotók így fogalmazták meg: *„Az Országgyűlés abból a felismerésből kiindulva, hogy a Magyar Köztársaságban a társadalmi folyamatokhoz, a nemzetgazdaság követelményeihez és a munkaerőpiac igényeihez igazodó rugalmas és differenciált szakképzési rendszer alakuljon ki, és ezzel járuljon hozzá a gazdaság fejlődéséhez, az Alkotmányban biztosított tanuláshoz való jog érvényesülése, továbbá a munkában való részvétel érdekében biztosított legyen az első szakképesítés, valamint a foglalkoztatáshoz szükséges esélyegyenlőségen alapuló szakmai ismeretek megszerzésének lehetősége.”*[23]

Az elmúlt negyedszázad hazai, szakképzéssel összefüggő főbb állomásait és fordulópontjait Szilágyi János, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara képzési igazgatója így foglalta össze:

- 1990–1992: a nagyüzemi képzőhelyek megszűnése, válságmenedzselés;
- 1993–1996: a szakképzési és kamarai törvények megszületése, szakképzési konszolidáció;
- 1997–1998: a szakképzés új fejlődési pályára állítása, a szakképzett munkaerő iránti kereslet növekedése, az uniós csatlakozásra történő felkészülés;
- 1998–2002: a NAT és a kerettantervi rendszer, valamint a szakiskolai képzés bevezetése;
- 2003–2009: válságjelenségek a magyar szakképzésben, helyben topogás, szakképzési barkácsolás;
- 2010–2013: a fordulat időszaka, a duális szakképzés bevezetése;[24]
- 2014-től a duális szakképzés teljes körű kiterjesztése.[25]

Az 1993-ban megindult jogszabályozási folyamat, és főleg annak a legutóbbi években bekövetkezett érdemi változásai megteremtették a korszerű duális képzés alapjait, és a vállalatokon kívül az újjáéledő gazdasági kamarákat[26] is bevonta a szakképzési rendszerbe. Így egyrészt építhettek a duális képzés korábbi hazai hagyományaira, másrészt figyelembe vették Magyarország meghatározó német gazdasági kapcsolatait is. A rendszer fontos eleme az Országos Képzési Jegyzék (OKJ)[27] is, amely tartalmazza az állam által elismert szakképesítéseket. Szigorúbban szabályozták a gyakorlati oktatók számára előírt szakirányú szakképesítéseket és a meglévő szakmai gyakorlati időt, részletezték a tanulószerződés, valamint a finanszírozás kérdésköreit.

A szakképzés és azon belül a duális képzés jogszabályi környezetének a kialakítása, fejlesztése nyilvánvalóan nem lezárt folyamat,[28] és szükségesek lesznek még további finomítások. Kétségtelen azonban, hogy az elmúlt években sikerült egy olyan irányba elindulni, amely – összhangban az európai tendenciákkal[29] – megteremtheti az alapját annak, hogy a gazdasági és társadalmi érdekek figyelembe vételével történjen a szakképzés fejlesztése.[30]

3. A duális szakképzés a gyakorlatban

Győr, mint a hazai gazdaság egyik meghatározó központja, földrajzi helyzetéből és (gazdaság)történeti múltjából adódóan is minden korszakban élen járt az innovációban. A szakképzés vonatkozásában olyan kiemelkedő vállalatok jelentették a gyakorlatorientált és minőségi szakemberképzés előzményeit, mint az 1896-ban alapított Rába gyár.[31] Többek között ezen értékekre alapozva jelentek meg a rendszerváltást követően azok a külföldi nagyvállalatok, akik az itteni, nemzetközi mércével mérve is kiemelkedően képzett munkaerőre számítottak. A város és a régió kamarai kultúrája is kiemelkedő, amely többek között az országosan is modellértékű Győr-Moson-Sopron Megyei Pályaorientációs Konzorcium pályaválasztást segítő tevékenységével támogatja a tagvállalatokat.[32] A Megyei Fejlesztési és Képzési Bizottság 2013–2020 közötti időszakra megfogalmazott megyei szakképzés-fejlesztési koncepciója is biztos hátteret jelent a duális szakképzési gyakorlat és a Győri Autóipari Életpályamodell számára.[33]

1. ábra. **A Győri Autóipari Életpályamodell**

Figure 1. **Career-model of the Automotive Industry in Győr**

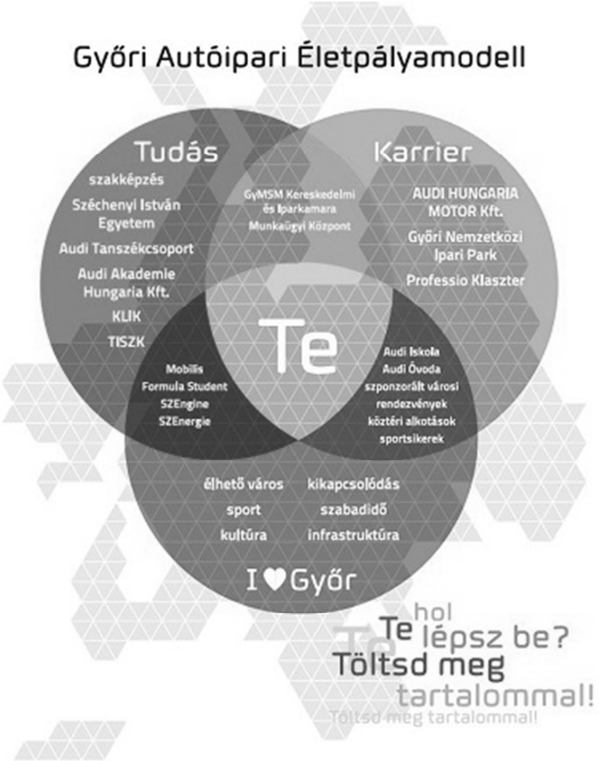

Forrás: http://gyor-moson-sopron.munka.hu/resource.aspx?resourceID=gyor_autoipari_pdf.

3.1. Tanulószerződés a diák–szülő–munkaadó szempontjából

A duális képzési struktúrában, azon belül is a tanulószerződés rendszerében a szakképzés leginkább érintett szereplői, a diákok, a szülők, valamint a vállalatok is megtalálhatják a számukra előnyös szempontokat. A diák és a szülő[34] oldaláról nézve azért érdemes tanulószerződést kötni, mert számos kézzelfogható (anyagi) előnnyel is jár (ez a gyakorlati képzési idő hosszától függően nagyságrendileg 10–20 ezer forint közötti havi összeget jelent). Amennyiben az adott diák a hiányszakmák listájában lévő szakképesítésben tanul, úgy a tanulmányi átlageredményétől függően havonta 10 000–30 000 Ft tanulmányi ösztöndíjban is részesülhet. Az is fontos előny, hogy a társadalombiztosítási jogszabály alapján a tanulószerződés idejére biztosítottá válik a tanuló, és az iskolarendszerű szakképzésben eltöltött idő szolgálati időnek minősül. Nem mellékes szempont az sem, hogy tanulószerződéssel az egyén ingyenes gyakorlati képzésben részesül, hiszen a gazdálkodó szervezet nem fogadhat el hozzájárulást és nem kérhet költségtérítést a gyakorlati képzés nyújtásáért. Mindemellett egészséges és biztonságos munkakörülmények garantálását írják elő a törvények a gazdálkodó szervezet számára. Bizonyos cafeteria elemek is benne vannak a rendszerben, mivel a tanuló a munkaruhán kívül étkezési hozzájárulásban (a gyakorlati képzési napokon egyszeri kedvezményes étkezésben, vagy az étkezési költségeihez természetbeni hozzájárulásban) részesül. Az is lényeges szempont, hogy a már diákként megkezdett munkahelyi szocializáció következtében növekszik a fiatalok elhelyezkedési esélye.[35]

A munkaadók szempontjából is előnyös a tanulók fogadása, hiszen olyan fiatalokkal biztosíthatják a szakember-utánpótlásukat, akiket 1-2 évig a saját vállalkozásuknál láttak dolgozni, és mind szakmai, mind pedig emberi oldalról lehetőség nyílott egymás megismerésére. A rohamosan fejlődő gazdasági környezetben a versenyelőnyt és a piacon maradást biztosító, legújabb technikai eszközök és berendezések beszerzésére is előnyösebb feltételekkel van lehetőségük a tanulószerződéssel diákokat fogadó gazdálkodó szervezeteknek, mivel a célzott pályázati kiírások egyik feltétele, hogy rendelkezzenek tanulószerződéses jogviszonnyal. További gazdasági előnyt jelenthet a vállalkozásoknak a vonatkozó törvényi és jogszabályi rendelkezések értelmében az, hogy a visszaigénylések miatt szinte „ingyenes” a tanuló képzése. Szakmai szempontból az is előnyös, hogy szükség esetén információt, tanácsot lehet kérni a Szakképzési Tanácsadó Hálózattól és lehetőség adódik a rendszeres tapasztalatcserére is. Nem utolsó sorban jelentősen növelheti egy cég presztízsét és hitelesen kifejezi a vállalat társadalmi felelősségvállalását, ha a lehetőségeihez mérten fogadja gyakorlati képzésre a tanulókat, azaz a jövő szakembereit.[36]

Tanulmányunkban a továbbiakban két olyan vállalat és egy klaszter duális szakképzés területén és érdekében kifejtett tevékenységét ismertetjük, amely modellként szolgálhat országos szinten is a közép- és felsőfokú szakemberképzés számára.

3.2. Az Audi Hungária Motor Kft. duális szakképzési gyakorlata

A világ legnagyobb motorgyáraként nyilvántartott német vállalat 1993-ban telepedett le Győrbe.[37] Kezdettől fogva elkötelezett volt a város és a régió fejlődésében, így bekapcsolódott a szakemberképzésbe is.[38] A 2001 óta működtetett duális szakképzése keretében több mint 1400 szakmunkástanuló sajátította el szakmáját, akik átfogó és versenyképes szaktudással léphettek be a magyar munkaerőpiacra. Az elmúlt évek statisztikái alapján a náluk végzett tanulók túlnyomó többsége az Alma Mater vállalatnál kezdte meg a szakmai pályafutását, ahol hosszú távú biztos munkahelyekre, vonzó szakmai fejlődési lehetőségekre és akár nemzetközi karrierre is számíthatnak. A vállalat szakmunkástanulói kiváló teljesítményt nyújtottak a legutóbbi, 2014-es Szakma Sztár fesztiválon, valamint a Szakma Kiváló Tanulója Versenyen is.[39]

2. ábra. **A duális képzési rendszer az Audi Hungaria Motor Kft.-ben**
Figure 2. **Presentation of the dual education system at Audi Hungaria**

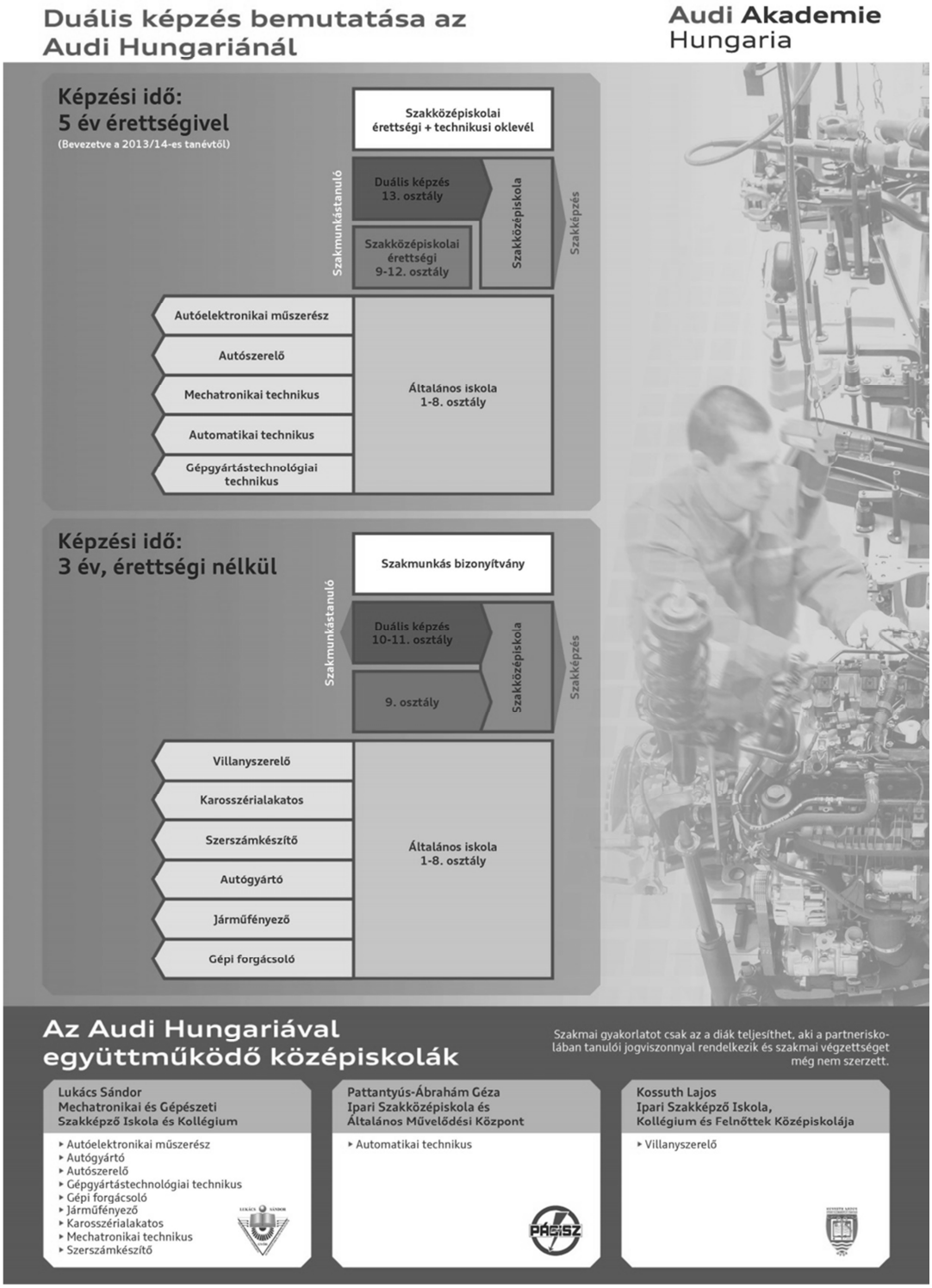

Forrás: http://www.audi-akademie.hu/index.php?site_id=538

A duális szakképzés keretében 2014-ben a vállalatnál 250 szakmunkástanuló képzése zajlott 13 különböző elektronikai és fémipari szakmában. A gyakorlatorientált szakmunkásképzésben történő szerepvállalás része a vállalat hosszú távú személyügyi stratégiájának. Ennek érdekében együttműködik a győri Lukács Sándor Mechatronikai és Gépészeti Szakképző Iskola és Kollégiummal, a Pattantyús Ábrahám Géza Ipari Szakközépiskola és Általános Művelődési Központtal és a Kossuth Lajos Ipari Szakközép-, Szakiskola és Kollégiummal. Az szakmunkástanulók az adott iskolában sajátítják el az elméleti ismereteket, míg a szakmai gyakorlati képzésre a megfelelő előtanulmányokat követően a vállalat saját, 2011-ben átadott, világszínvonalon felszerelt Projekt- és Oktatóközpontjában, valamint a termelésben kerül sor. A kiemelkedő képzési színvonalat igazolta az is, hogy 2014-ben az Audi Hungaria nyerte el a Német–Magyar Ipari- és Kereskedelmi Kamara (DUIHK) szakképzési díját. A díj alapítóinak a célja az volt, hogy olyan projekteket és kezdeményezéseket ismerjenek el, amelyek jelentős mértékben és példaértékű módon segítik elő a gyakorlatorientált szakképzést Magyarországon.[40] Ez a hatékony gyakorlati képzési struktúra több évtizede jól működik számos európai országban, melyek közül Németország kiemelkedik. *„Nem kávét főzünk vagy fénymásolunk, hanem valódi munkát végzünk”* – mondta egy interjúban egy német fiatalember, aki szintén duális képzésben sajátította el a szakmáját.[41] A német „slágertermék”-nek is nevezett duális szakképzési modellre mint a fiatalkori munkanélküliség csökkentésének a hatékony eszközére is tekintenek az uniós tagországok. Ugyanakkor tévedés lenne azt hinni, hogy a német modellt változtatás nélkül kellene átvenni, hiszen minden országnak a saját oktatási, gazdasági adottságai és elképzelései alapján kell alakítania a képzési modellt, figyelembe véve a bevonható vállalatok kultúráját és törekvéseit. A Magyarországon működő német vállalatok jó példával járnak elöl, de a magyar kormány arra törekszik, hogy középtávon a jelenlegi 8 ezerről 20 ezerre emelkedjen a szakképzésben részt vevő gazdálkodó szervezetek száma, és 50 ezer helyett 70 ezer diákot oktathassanak a gyakorlati képzési helyeken.[42]

3.3. Duális képzés a NEMAK Kft-nél

A Nemak-cégcsoport[43] a világ legnagyobb független, azaz nem autógyártó vállalathoz tartozó hengerfej- és motorblokkgyártó kapacitásával rendelkezik. A több kontinensen lévő 34 üzeme 48 járműgyárral áll üzleti kapcsolatban, amelyek közé tartozik az Audi, a BMW, az Opel és a Renault is. A győri gyár évente 2,5 millió hengerfejet gyárt, és csaknem 900 embert foglalkoztat. 2009 óta saját szakember képzést indítottak, amelyben eddig több mint 100 fő vett részt. 2014-ben 27 diák alapozta meg a gyárban a gyakorlati ismereteit. 2015. január 27-én stratégiai együttműködési megállapodást kötöttek a magyar kormánynyal, többek között a középfokú fémipari szakképzés támogatásáról.[44]

Egy speciális területen, a melegüzemi (fémöntödei) szakmában van szüksége szakemberekre a győri üzemnek, ugyanakkor az ország gazdasági szerkezetének rendszerváltást követő átalakulása miatt egy időben visszaesett a nehézipari szakemberek iránti kereslet, így mára eltűntek a kapcsolódó képzések is. Öntőszak hosszú évek óta országosan sem indult, így az öntészeti iparágban napjainkra súlyos szakemberhiány alakult ki, ami a fejlesztésekben gondolkodó öntödei vállalkozásokat egyértelműen gátolja a növekedésben. A Magyar Öntészeti Szövetség[45] és a Nemak közös érdeke az volt, hogy az öntő szakmát visszavezesse az Országos Képzési Jegyzékbe. 2009-ben a vállalat kezdeményezésére indult el az a szakmai egyeztetés-sorozat, amelyben a magyarországi öntödék mellett szerepet kaptak közép- és felsőfokú oktatási intézmények, Győr város önkormányzata és az illetékes kormányzati szervek is. Mindennek eredményeként 2012-ben a győri Lukács Sándor Mechatronikai és Gépészeti Szakképző Iskola és Kollégium járműipari fémalkat-

rész-gyártó szakot indított az év szeptemberében. A vállalat a gyakorlati képzés során a diákokat egy újonnan létrehozott, három egységből álló oktatóbázisban képzi, ahol tanterem, tréning szoba és öltöző is rendelkezésre áll. A Nemak a járműipari fémalkatrész-gyártó szak mellett további hat szakma tanulóit fogadja: a Lukács Sándor Iskolából duális képzés keretein belül melegüzemi szakos, szerszámkészítő, gépi forgácsoló, gépgyártás-technológiai technikus és mechatronikai technikus tanulók, míg a szintén győri Pattantyús Ábrahám Géza Ipari Szakközépiskola és Általános Művelődési Központból automatika technikus és erősáramú elektrotechnikus diákok érkeznek a céghez. A vállalat számára nemcsak azért előnyös a hiányszakmák oktatása, mert ezzel folyamatosan biztosítani tudják a szakember-utánpótlásukat, hanem mert egyúttal olyan munkatársakat tudunk kinevelni, akik a munkába lépésük első napjától fogva ismerik a cég kultúráját, termelési folyamatait és a leendő kollégáikat is.[46]

3.4. A Professio Fémipari Klaszter tevékenysége

A Professio Fémipari és Szakképzési Klaszter fémipari megmunkálással foglalkozó vállalakozások szövetsége, amelyet 2008. április 14-én alapítottak. Létrehozásának célját a következőkben fogalmazták meg: *„a fémiparban tevékenykedő győri és Győr környéki vállalatok összefogása, versenyképességük javítása a fémipari tevékenységekből adódó együttműködésen és közös képviseleten, érdekérvényesítésen keresztül, továbbá a szakemberhiány újszerű, innováción alapuló megoldása.”*.[47] Jelenleg 18 tagja van a szerveződésnek, és összesen mintegy 1600 fő az alkalmazottaik létszáma. A klaszter 2 győri (Lukács Sándor Mechatronikai és Gépészeti Szakközép, Szakiskola és Kollégium, Jedlik Ányos Gépipari és Informatikai Középiskola) és 1 mosonmagyaróvári (Hunyadi Mátyás Szakképző és Szakközépiskola) iskolával együttműködve, a jelen kor technológiai követelményeinek figyelembevételével közösen fejleszti az elméleti és gyakorlati oktatási anyagot, valamint a szakoktatók és szaktanárok ismereteit. A tanulók gyakorlati képzésére a tagvállalatok korszerű, nemzetközi viszonylatban is versenyképes telephelyein tanulószerződés keretén belül nyújtanak lehetőséget.[48] A célok elérése érdekében a klaszter szoros kapcsolatban áll Győr város, illetve a régió oktatási, képzési és munkaügyi intézményeivel.[49] A klaszter a következő négy fő irányt fogalmazta meg és egyben tűzte ki magának feladatként: 1. A fémipari szakmák vonzóvá tétele, pályaorientáció (a pályaválasztás előtt álló tanulóknak szóló rövidfilmmel és szórólappal vonzóvá tenni a fiatalok számára a fémipari szakmákat; a tanulószerződéssel a műhelyekben gyakorlati képzésen részt vevő diákok szülei számára úgynevezett szakmai szülői értekezlet tartása); 2. Szakmai oktatók, szaktanárok fejlesztése (rendszeres céglátogatásokon keresztül lehetőséget biztosítanak a tanároknak, hogy megismerhessék az egyes tagvállalatokat, az ott alkalmazott korszerű technológiákat); 3. Elméleti oktatási anyag fejlesztése (a szakképző intézmények oktatási anyagait igyekeznek a régió munkaerő piaci elvárásaihoz igazítani és a tagvállalatok igényeinek megfelelő ismeretanyaggal kiegészíteni); 4. Gyakorlati képzés fejlesztése (hangsúlyt helyeznek arra, hogy a gyakorlati képzés tartalma a jelenlegi technológia szintet képviselje, ezért a tagvállalatok elkötelezettek a gyakorlati képzőhelyeik fejlesztése mellett, valamint a tanulószerződéssel náluk lévő minden diák számára láthatóvá és megismerhetővé teszik az üzemeikben fellelhető egyedi speciális technológiákat).[50]

JEGYZETEK

1. A 2015. szeptemberi tanévkezdésre duális alapképzési szakot hirdető intézmények és partnervállalataik listáját lásd: http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/FFT_2015A/dualis_kepzesek_lista_15A.pdf (2015. január 30.)
2. Idén 22 ezer hallgató végez a duális szakképzés keretében (MTI, www.edupress.hu, 2014. 04. 29.) (2015. január 28.).
3. Bár olyan kutatási eredmények is napvilágot láttak, melyek megkérdőjelezik mindezt. Lásd Horn Dániel „Feleslegesen erőltetjük a duális szakképzést idehaza?" című írását: http://www.portfolio.hu/gazdasag/munkaugy/feleslegesen_eroltetjuk_a_dualis_szakkepzest_idehaza.203029.html (2015. január 30.). Lásd még: Horn Dániel: A szakiskolai tanoncképzés rövid távú munkerő-piaci hatásai. Közgazdasági Szemle. LXI. évf. 2014. szeptember. 975–999.
4. http://eduline.hu/kozoktatas/2014/12/19/Drasztikus_csokkenes_egyre_kevesebben_tanul_OP2DE8 (2015. január 30.).
5. Tanulmányunkban a középfokú szakemberképzésre fókuszálunk, ugyanakkor jelezzük, hogy Győrben élen jártak a felsőfokú duális képzés elindításában is. Lásd bővebben: Mészáros Attila szerk. (2013): A hazai felsőoktatás fejlesztése. Duális mérnökképzés megvalósítása Magyarországon. Universitas-Győr Nonprofit Kft. A vonatkozó nemzetközi tapasztalatokról lásd: Palkovics László, Jósvai János (2013): A duális felsőfokú képzés nemzetközi tapasztalatai. In: Mészáros Attila szerk. (2013): I. m. 36–52.
6. A szakoktatás történetét elsősorban Szabó Gábor (1997): A duális képzés rendszere és a projekt orientált képzés kapcsolata című munkája alapján foglaljuk össze.
7. Lásd még: Horváth Márton (2006): A hazai szakképzés és mérnöktanárképzés kultúrtörténete. In: Benedek András szerk. (2006): A szakképzéspedagógia alapkérdései. Typotex. Budapest. 13–15.
8. 1922. évi XII. törvénycikk az 1884. évi XVII. törvénycikkbe iktatott ipartörvény módosításáról. A törvény bizonyos tanulói létszám függvényében konkrét feladatokat is ró az ipari szereplőkre: *„Amennyiben ipari vagy kereskedelmi érdekképviselet, vállalat vagy felekezet oly községben kíván tanonctanfolyamot, illetőleg tanonciskolát létesíteni, amelyben az alkalmazásban levő tanoncok száma az illető érdekképviselethez, vállalathoz vagy felekezethez tartozó tanoncokat nem számítva, a huszonötöt meg nem haladja, a vallás- és közoktatásügyi miniszter az engedély megadását ahhoz a feltételhez kötheti, hogy a létesíteni kívánt tanonctanfolyam, illetőleg tanonciskola látogatását a községben foglalkoztatott többi tanoncnak is lehetővé tegye. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a kereskedelemügyi miniszterrel egyetértően azoknak a vállalatoknak tulajdonosait, akik huszonötnél több tanoncot alkalmaznak, tanonctanfolyam, azokat pedig, akik negyvennél több tanoncot alkalmaznak, tanonciskola (112. §) létesítésére kötelezheti, ha az illető községben, ahol vállalatuk van, a tanoncoknak száma, saját tanoncaikat nem számítva, a huszonötöt nem haladja meg."* A törvény teljes szövegét lásd: http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=7523 (2015. január 30.).
9. A tanonciskolák helyzetéről lásd bővebben: Nagy Péter Tibor (2000): Iparos-tanonc oktatáspolitika az irányított gazdaság születésének évtizedeiben. Magyar Pedagógia. 100. évf. 1. szám. 79–96.
10. http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8349 (2015. február 4.).
11. Horváth Márton: I. m. 16–17.
12. 1961. évi III. törvény a Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről. *„10. § (1) A középfokú oktatás gimnáziumokban, szakközépiskolákban és technikumokban történik."* http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8436 (2015. február 02.).
13. Uo.
14. http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8474 (2015. február 02.).
15. Uo.
16. Uo.
17. http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8548 (2015. február 02.).
18. Szűcs Pál (1992): Szakképzés az ezredfordulón. Tankönyvkiadó. Budapest. 51.
19. V. ö.: Szabó Gábor (1997): I. m. 30–37.

20. Tót Éva (1996): A világbanki szakképzési modell. Educatio. 1996/1. 40–49. http://www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=tartalomsor/1141
21. Benedek András (1992): Adaptív szakképzési modell. Eredmények és tanulságok. Akadémiai Kiadó. Budapest.
22. V. ö.: Szabó Gábor (1997): I. m. 34–36.
23. http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=9018 (2015. február 5.).
24. Bihall Tamás (2011): A modern három éves szakmunkásképzés bevezetése Magyarországon. Szakképzési Szemle. XXVII. évf. 2011/1. 5–25.; Dávid János (2011): Érvek a duális szakképzés koncepciójának gazdagításához. Szakképzési Szemle. XXVII. évf. 2011/1. 33–41.; Parragh László (2013): A duális szakképzés bevezetése Magyarországon. Szak- és felnőttképzés. 2013. II. évfolyam. 7–8. szám. 9–11.
25. Szilágyi János (2014): Duális képzéssel a munka világába. Az Magyar Kereskedelmi és Iparkamara szerepvállalása a duális képzés kialakításában. Szak- és felnőttképzés. 2014. III. évf. Tanévnyitó. 14–16.
26. Lásd bővebben: 1994. évi XVI. törvény a gazdasági kamarákról. http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=9074 (2015. február 5.).
27. Az OKJ-t lásd bővebben: https://www.nive.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=297 (2015. február 5.).
28. Klész Tibor (2013): A szakképzéssel összefüggő legfontosabb törvényi változások áttekintése. Szak- és felnőttképzés. 2013. II. évf. 2. szám, 27–31. Az elmúlt két évtized vonatkozó legfontosabb jogszabályai közül az alábbiakat emeljük ki: Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.); 1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről; 2011. évi CLXXXVII. törvény a szakképzésről; 2012. évi LXXI. törvény A szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény módosításáról; 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról; 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről; 1999. évi CXXI. törvény a gazdasági kamarákról; 2001.évi CI. törvény a felnőttképzésről; 2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről; 8/2006. (III.23.) OM rendelet a szakképzés megkezdésének és folytatásának feltételeiről, valamint a térségi integrált szakképző központ tanácsadó testületéről; 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról; 2012. évi CCXV. törvény az egyes szakképzési és felnőttképzési tárgyú törvények módosításáról; 37/2003. (XII.27.) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről; 150/2012. (VII. 6.) Korm. rendelet Az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzék módosításának eljárásrendjéről; 2003. évi LXXXVI. törvény a szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról; 2011. évi CLV. törvény a szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról (az OKJ-val, a szakmai és vizsgakövetelményekkel, a szakképzési hozzájárulással, a szakmai vizsgáztatással, valamint a Regionális/Megyei Fejlesztési és Képzési Bizottságokkal kapcsolatos kormány- és miniszteri rendeletek felsorolását lásd: http://www.fmkik.hu/download.php?id=5007.).
29. V. ö.: A szakoktatás és -képzés támogatása Európában (2012): A Bruges-i Közlemény. Az Európai Unió Kiadóhivatala. Luxembourg.; Gondoljuk újra az oktatást stratégia (2012). Európai Bizottság, 2012. november 20. (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-1233_hu.htm).; Európa Tanács 2013. június 27–28-i következtetései az „Ifjúsági munkanélküliség elleni küzdelemről” (http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-13-314_hu.doc).
30. A középfokú szakképzési rendszer irányváltásairól lásd bővebben: Vámosi Tamás (2011): Képzés, tudás, munka. A magyar szak- és felnőttképzési rendszer szerepe és funkciója a társadalmi-gazdasági térben a 21. század elején. Új Mandátum Könyvkiadó. Budapest. 14–18., 65–124. Lásd még: Nyéki Lajos: A duális szakképzés jogszabályi környezete. In: Mészáros Attila szerk. (2013): I. m. 11–35.
31. http://www.raba.hu/cegtortenet.html
32. A Győr-Moson-Sopron Megyei Kereskedelmi és Iparkamara pályaválasztást támogató tevékenysége modellértékű. A „Pályaválasztásról mindenkinek” (2013) és a „Szakmakínáló általános iskolásoknak” (2014) című, szülőknek és diákoknak szóló tájékoztató kiadványaik nagy népszerűségnek örvendenek. (http://www.gymskik.hu/upload/gymskik/szakmakinalo/).
33. Győr-Moson-Sopron Megyei Szakképzés-fejlesztési koncepció 2013–2020 (2013). BHF Európa Kft. Győr. (http://www.gymskik.hu/hu/letoltes/7741/8445b).

34. http://dualis.hu/informacio/szulo-vagyok (2014. október 15.).
35. Lásd bővebben: http://dualis.hu/informacio/diak-vagyok (2014. október 15.).
36. Lásd bővebben: http://dualis.hu/informacio/diak-vagyok (2014. október 15.).
37. http://www.audi.hu/
38. http://audi.hu/szakkepzes/
39. „Stafétaátadás a szakképzésben" (2014). Audi Mobil. 2014. július. 32.; http://www.autopro.hu/gyartok/Audi-versenyeredmenyek-igazoljak-a-dualis-kepzesunk-szinvonalat/9583/ (2015. január 8.).
40. http://www.autopro.hu/oktatas/Az-Audi-Hungaria-dualis-kepzeset-dijaztak/8994/ (2015. január 8.).
41. Orosz Márta (2013): "Nem kávét főzünk vagy fénymásolunk, hanem valódi munkát végzünk" http://eduline.hu/felnottkepzes/2013/12/6/Dualis_szakkepzes_Nemetorszag_AEAKHH (2014. október 15.).
42. http://eduline.hu/felnottkepzes/2015/1/30/Varga_Mihaly_szerint_egy_rossz_diplomanal_t_ECIDI5 (2015. február 5.)
43. www.nemak.com
44. http://www.kormany.hu/download/d/aa/30000/Nemak.pdf (2015. február 15.)
45. http://www.foundry.matav.hu/
46. Pardavi Mariann (2014): Szakembereket képez magának a győri Nemak. http://www.autopro.hu/oktatas/Szakembereket-kepez-maganak-a-gyori-Nemak/9592/ (2014. október 15.).
47. http://professio-gyor.hu/
48. V. ö.: Karvázy Eszter–Bajka Györgyi (2014): A munkahelyi képzés és gyakorlat minőségbiztosítása nemzetközi jó gyakorlatok alapján. Szak- és felnőttképzés. 2014. III. évf. Tanévnyitó. 31–33.
49. Az érintettek együttműködésére vonatkozóan lásd még: Dobszai Barbara–Vámosi Tamás (2013): A középfokú szakképző iskolák és a vállalati szféra együttműködési jellemzői a szakmai gyakorlati képzés tükrében. Szakképzési Szemle. XXIX évf. 2013/3. 23–42.
50. http://professio-gyor.hu/celjaink/

FELHASZNÁLT IRODALOM

Benedek András (1992): Adaptív szakképzési modell. Eredmények és tanulságok. Akadémiai Kiadó. Budapest.

Benedek András szerk. (2006): A szakképzéspedagógia alapkérdései. Typotex. Budapest.

Bihall Tamás (2011): A modern három éves szakmunkásképzés bevezetése Magyarországon. Szakképzési Szemle. XXVII. évf. 2011/1. 5–25.

Dávid János (2011): Érvek a duális szakképzés koncepciójának gazdagításához. Szakképzési Szemle. XXVII. évf. 2011/1. 33–41.

Dobszai Barbara–Vámosi Tamás (2013): A középfokú szakképző iskolák és a vállalati szféra együttműködési jellemzői a szakmai gyakorlati képzés tükrében. Szakképzési Szemle. XXIX évf. 2013/3. 23–42.

Györgyi Zoltán (2011): A triális szakképzés felé? Educatio. 2011/3. 331–341.

Karvázy Eszter–Bajka Györgyi (2014): A munkahelyi képzés és gyakorlat minőségbiztosítása nemzetközi jó gyakorlatok alapján. Szak- és felnőttképzés. 2014. III. évf. Tanévnyitó. 31–33.

Klész Tibor (2013): A szakképzéssel összefüggő legfontosabb törvényi változások áttekintése. Szak- és felnőttképzés. 2013. II. évf. 2. szám. 27–31.

A magyarországi szakképzés rövid áttekintése (2011). Európai Szakképzés-fejlesztési Központ (Cedefop). Az Európai Unió Kiadóhivatala. Luxemburg.

Mészáros Attila szerk. (2013): A hazai felsőoktatás fejlesztése. Duális mérnökképzés megvalósítása Magyarországon. Universitas-Győr Nonprofit Kft. Győr.

Parragh László (2013): A duális szakképzés bevezetése Magyarországon. Szak- és felnőttképzés. 2013. II. évf. 7–8. szám. 9–11.

Nagy Péter Tibor (2000): Iparos-tanonc oktatáspolitika az irányított gazdaság születésének évtizedeiben. Magyar Pedagógia. 100. évf. 1. szám. 79–96. http://www.magyarpedagogia.hu/document/NagyP_MP1001.pdf

Pardavi Mariann (2014): Szakembereket képez magának a győri Nemak. http://www.autopro.hu/oktatas/Szakembereket-kepez-maganak-a-gyori-Nemak/9592/ (2014. október 15.)

Szabó Gábor (1997): A duális képzés rendszere és a projekt orientált képzés kapcsolata. Kandó Kálmán Műszaki Főiskola, Budapest. Letölthető: http://mek.oszk.hu/01800/01805/.

Szilágyi János (2014): Duális képzéssel a munka világába. Az Magyar Kereskedelmi és Iparkamara szerepvállalása a duális képzés kialakításában. Szak- és felnőttképzés. 2014. III. évf. Tanévnyitó. 14–16.

Szűcs Pál (1992): Szakképzés az ezredfordulón. Tankönyvkiadó. Budapest.

Tót Éva (1996): A világbanki szakképzési modell. Educatio. 1996/1. 40–49.

Vámosi Tamás (2011): Képzés, tudás, munka. A magyar szak- és felnőttképzési rendszer szerepe és funkciója a társadalmi-gazdasági térben a 21. század elején. Új Mandátum Könyvkiadó. Budapest.

http://www.1000ev.hu

KORDÉ ZOLTÁN*

A FELNŐTT- ÉS SZAKKÉPZÉS TÖRTÉNETÉNEK KUTATÁSA ELMÉLETI ÉS MÓDSZERTANI KÉRDÉSEK

THE HISTORY OF RESEARCH ON ADULT AND VOCATIONAL TRAINING THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ISSUES

ABSTRACT

The study examined the history of research on vocational and adult training comes to the conclusion that in each of the two sectors – especially the period before the eighteenth century – there are gaps in the research. Partly this is due to the fact that neither apropos of adult education, neither in case of vocational training the concept is not clearly clarified, so researchers are often uncertain whether they can use these concepts to earlier eras. On the other hand, researchers often try to draw the antecedents not by the resources, but based on the secondary literature. The study points out, inter alia, that in all cases should be used the sources of the period in question (eg. The Middle Ages), just so we can get to know the set of terms and to determine if any kind of phenomenon can be considered the antecedent of today's adult and vocational training. We can draw an authentical history of these disciplines only in this way, which in turn could contribute also to clarify the current conceptual and other problems.

Az alábbiakban – miként a cím is jelzi – a magyarországi felnőtt- és szakképzés történetére irányuló kutatások bizonyos elméleti és módszertani kérdéseivel kívánunk foglalkozni. A tanulmány nem törekedhet (nem is törekszik) a kérdéskör minden részletre kiterjedő tárgyalására. Így például el kell most tekintetnünk a módszeres historiográfiai áttekintéstől, azaz a vonatkozó szakirodalom aprólékos (ha szükséges, kritikai) számbavételétől. Mindez későbbi tanulmány(ok) feladata kell, hogy legyen. Szükséges leszögeznünk, hogy szakirodalmon ebben az esetben kifejezetten csak a *felnőtt*- vagy *szakképzés* múltját bemutatni kívánó munkákat értjük, s nem térünk ki a rokonterületekre, azaz a pedagógia- vagy neveléstörténetre, még ha nem egyszer átfedések is mutatkoznak e téren. Annyit az átfogó historiográfiai áttekintés hiányában is megállapíthatunk, hogy az ebben az értelemben vett szakirodalmi produktum tematikai szempontból és az időbeli síkot tekintve is meglehetősen egyenetlennek mutatkozik. Így például sokkal inkább az új- és a legújabb kort célozza meg, mintsem a kora-újkort vagy a fél évezredet átölelő középkort, esetleg az ókori előzményeket. Ennek tudható be, hogy azok a munkák, amelyek mégis csak szánnak hosszabb-rövidebb figyelmet ezen időszakoknak, gyakran nem a primer forrásokra, hanem inkább feldolgozásokra, a szakirodalom eredményeinek az átvételére támaszkodnak. Ennek az okai bizonyos szempontból érthetőek ugyan, a következmény azonban többek között az, hogy a régebbi korszakok vonatkozásában (is) a fogalmak gyakran összecsúsznak, nehezen megfoghatóvá válnak, a szak- és felnőttképzés összemosódik az oktatás vagy a kultúra más területeivel. Részben evvel magyarázható, hogy születtek bár színvonalas összefoglalások, amelyek az oktatásban is felhasználhatóak, nem rendelkezünk azonban olyan szakmonográfiával, amely lehetőség szerint minden téren forráskutatásra épülne, és amely az előbb említett tematikai, illetve fogalmi problémákat feloldaná.[1]

* Dr. PhD Kordé Zoltán egyetemi adjunktus, SZTE Bölcsészettudományi Kar Történeti Intézet.

Az alábbiakban azokkal a módszertani és elméleti kérdésekkel szeretnénk foglalkozni, amelyek óhatatlanul felmerülnek a felnőtt- és szakképzés történetére irányuló kutatások kapcsán. A tanulmány megírásának szükségességét két dolog támasztja alá. Az egyik, általánosabb jellegű ok az, hogy nem bővelkedünk e témáról szóló elméleti jellegű értekezésekben (még egyszer szeretnénk hangsúlyozni, hogy a történeti kutatásokra gondolunk, amelyek körébe nem értjük bele a pedagógiatörténetet), tehát, ha úgy adódik, fel kell vállalni a vitaindító szerepet is. A másik, konkrét oka e tanulmány megírásának az, hogy a 2014-es évben az *NFA KA 3/2013 „Javaslat szakképzési és felnőttképzési kutatások támogatása" program* keretén belül megalakult egy háromfős történészi kutatócsoport, amelynek az a feladata, hogy a projekt tagjaként a hazai felnőtt- és szakképzés történetét feltáró – nemzetközi kitekintést is felhasználó − kutatásokat végezzen, s olyan tanulmányokat írjon, amelyekre alapozva a későbbiekben majd lehetővé válik a hiányolt szakmonográfia elkészítése. Ahhoz, hogy ez a szándék megvalósulhasson − miként minden tudományos igényű vizsgálat esetében, így ez alkalommal is −, konkrétan meg kell fogalmazni a kérdést (problémát), amelyre választ szeretnénk kapni, valamint meghatározni azokat az eszközöket, amelyek révén kérdésünkre megalapozott feleletet adhatunk. Másként fogalmazva: meg kell határozni a kutatás tárgyát, célját, a felhasználandó módszereket és a várható eredményeket.

1. A kutatás tárgya, időbeli és térbeli határai

A *kutatás tárgya* a magyarországi felnőtt- és szakképzés története, figyelembe véve azokat a nemzetközi hatásokat és előzményeket, amelyek érdemben befolyásolhatták a hazai folyamatokat. Mivel a felnőtt-, illetve a szakképzés fogalmával kapcsolatos problémákra a későbbiekben még részletesen ki kell térnünk, ezért egyelőre erről nem mondunk bővebbet.

A szűkebb értelemben vett *időhatárokat* a magyar történelem jelöli ki, vagyis az államalapítástól a közelmúltig terjedő időszakot értjük alatta, avval a kiegészítéssel, hogy amennyiben az anyag ezt megkívánja, a honfoglalásig vagy a X. századig is kitolódhat az alsó határ. További megjegyzésünk a kutatás végső határát jelző „közelmúlt" kifejezésre vonatkozik. Azt szokták mondani, hogy a történelemtudomány kompetenciája addig tart, amíg az adott korszak kutatásához elvileg minden forrás rendelkezésre áll. Hogy esetünkben ez pontosan milyen dátumot jelent, azt nem tudjuk (ez nagyban függ a konkrét témától is), így csak annyit állapíthatunk meg, hogy ez az időbeli határ feltehetőleg a második világháború utáni évek−évtized körül húzódik. Azt ezt követő korszak már a szociológia és más diszciplínák tárgykörébe tartozik.

Tágabb értelemben véve az időbeli síkot, ezt ki kell terjeszteni a görög−római ókorra is, mivel az európai műveltség egyik alappillérét éppen az antikvitás jelenti. Nélkülözhetetlen tehát annak a hatásnak a felmérése, amelyet ez a korszak különböző módon (például külföldről érkezett tudósok, külhoni vagy hazai tanulmányok révén vagy olvasmányokon keresztül) a hazai szereplőkre gyakorolt. Fontos hangsúlyozni, hogy a görög−római antikvitáson kívül más időszakra és vidékre (pl. Egyiptom, a Távol-Kelet stb.) nem terjed ki a kutatás, mivel ismereteink szerint e kultúrák még áttételesen sem hatottak a magyarországi viszonyokra, s nem szolgálhattak előzményként a kutatás tárgya szempontjából.

Az alapvető *térbeli határokat* a történeti Magyarország jelenti. A középkor folyamán ez meglehetősen egyértelmű, jól körülhatárolható területet jelent. A XVI. századtól kezdve azonban, amikor a Magyar Királyság két, majd három részre szakadt és a korábbi értelemben vett államiság felbomlott, de legalábbis alaposan megváltozott intézményi és területi szempontból, már nem egyértelmű ez a meghatározás. Ezt tehát annyiban pontosítani kell, hogy a háromfelé szakadt ország minden részére, vagyis a megcsonkult Magyar Királyságra, az Erdélyi Fejedelemségre és a török hódoltságra is kiterjed a kutatás. A későbbiekben a

legsúlyosabb területi változást az első világháborút követő trianoni béke révén szenvedte el az ország, területének és lakosságának nagy részét elveszítve. Ettől az időtől kezdve nem csak a trianoni országhatárokon belül élő, hanem az elcsatolt országrészekben maradt magyarságra is kiterjed a kutatás, úgy a két világháború közötti, mint az 1945 utáni időszakot illetően. A hivatalos és a kutatás által lefedett országhatárok és területek tehát nem minden esetben esnek egybe. Tágabb értelemben – miként az időbeli sík esetében is – a nemzetközi összehasonlítás miatt messze a magyar határokon túlra is kiterjedhetnek a vizsgálatok.

2. Módszertani, fogalmi kérdések

a) Módszertan

A kutatás a történettudomány nemzetközileg is elfogadott *módszerei, szabályai* segítségével történik. Fentebb már utaltunk rá, hogy a tudományos igényű kutatás (nem csak a történeti jellegű) problémafelvetéssel kezdődik. A megoldandó probléma megfogalmazódhat kérdés vagy hipotézis formájában is. Ez azt jelenti, hogy a kutató meghatározza a vizsgálat tárgyát, vagyis azt a kérdést, amelyre választ vár, illetve azt a hipotézist, amelyet a vizsgálat eredményei igazolni vagy éppen cáfolni fognak. Itt kell szólnunk a prekoncepcióról, amely nem keverendő össze a tudományos feltevéssel, bár időnként többeket megtéveszt. A prekoncepció ugyanis olyan bizonyítatlan feltevés, amelyet megalkotója készpénznek vesz, s a bizonyítékokat (vagyis a forrásokat) akár félreértelmezés árán is igyekszik elképzeléséhez igazítani, illetve a kútfőket úgy szelektálja, hogy csak azokat veszi figyelembe, amelyek látszólag alátámasztják a teóriáját. Ezzel szemben, mint láttuk, a tudományos hipotézist a kutató nem tekinti sem eleve biztos vagy éppen elvetendő tételnek, hanem a kutatás eredményétől teszi függővé az ítéletet.

A kérdésfelvetés vagy a hipotézis megfogalmazása után a következő lépés a témára vonatkozó források összegyűjtése, majd ezeknek a forráskritika eszközeivel történő vizsgálata és megrostálása abból a célból, hogy minél hitelesebb és bővebb információkat nyerhessünk belőlük. Mint ismeretes, a források jellegüket tekintve többfélék. A klasszikus hármas felosztás szerint írottak, tárgyiak vagy szóbeliek lehetnek. A szóban forgó kutatási projekt feltehetőleg leginkább az írott kútfőkre fog támaszkodni, a korszaktól és a témától függően azonban szükség lehet a tárgyi és a szóbeli források felhasználására is. Ebben az esetben a történelem társ- és segédtudományaihoz (régészet, nyelvtörténet, néprajz stb.) kell segítségért folyamodni. Ezek eredményeit leginkább a szakirodalomból lehet megismerni. A források mellett a feldolgozások, azaz a szakirodalom ismerete is nélkülözhetetlen, mert az – a társtudományok eredményein kívül – tartalmazza azt az alapot is, amelyet a témánk területén végzett korábbi kutatások jelentenek, s amelyre mi is építhetünk a saját munkánk során.[2] A magyarországi felnőtt- és szakképzés történetének a kutatása az alapvető módszereket illetően – mint e rövid kis áttekintésből is kitűnik – nem tér el a történettudomány más területén alkalmazott eszközöktől. A speciális vonások nem itt, hanem a fogalmi viszonyok és az elméleti megközelítés terén tűnnek elő igazán.

b) Fogalmi, elméleti kérdések

A *fogalmi kérdések* körét avval kell kezdenünk, hogy szétválasztjuk az eddig párosan használt *felnőttképzés* és *szakképzés* kifejezéseket, s megnézzük, hogy milyen tartalmat tulajdonít nekik a nyelvhasználat. Elsőként a *felnőttképzésre* fordítva figyelmünket megállapíthatjuk, hogy a köznyelvben, illetve a közfelfogásban ennek általános értelme terjedt el: *„A mindennapi megközelítésben használt megközelítés a* felnőttképzés *kifejezést átfogó értelemben használja, s e kifejezéssel lefedi mindazt, ami a felnőttek intézményes tanítása: művelése, nevelése, oktatása, képzése címén történik”*.[3] Ezzel szemben a jogalkotás egészen másként közelít a kérdéshez, így például határozottan különbséget tesz a *felnőttokta-*

tás és a *felnőttképzés* között. *„A törvényi szinten megvalósuló fogalmi elkülönülés értelmében a felnőttoktatás az iskolarendszerben folytatott, míg a felnőttképzés az iskolarendszeren kívül folytatott nevelési-, oktatási-, képzési tevékenység. Ez a fogalomértelmezés jelenik meg a 2013 júniusában elfogadott új felnőttképzési törvényben is (2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről)”*[4] Még inkább előtűnnek a felfogásbeli különbségek, ha a szakmai körökre irányítjuk figyelmünket. A tudományos nyelvezet a *felnőttképzés* vagy *felnőttoktatás* kifejezések helyett, illetve ezekkel párhuzamosan az *andragógia* megnevezést alkalmazza. A szó – amely a XIX. század első felében keletkezett, valószínűleg a *pedagógia* terminus mintájára – egy viszonylag új diszciplínát jelöl, amely Magyarországon csak az utóbbi évtizedekben vált igazán elfogadottá. A kifejezés szó szerint ’felnőtt-vezetés’-t jelent, vagyis „*felnőttnevelést*, *-oktatást*, *-képzést*”. Az egyik meghatározás szerint *„A pedagógiáról leválasztott andragógia tehát, mint tudomány, és mint gyakorlat, a felnőttek tanítása, oktatása, képzése. Átfogóbban, teljesebben a felnőttek nevelése. Tudományként a felnőttek nevelésének, tanításának (oktatásának, képzésének) sajátosságait vizsgálja. Feltárja a nevelésüket, tanításukat meghatározó elveket, szabályokat, keresi az alkalmazható eljárásokat, módszereket.”*[5] Az andragógia mibenlétéről, társtudományokhoz (leginkább a pedagógiához) való viszonyáról, illetve a tudományrendszeren belüli elhelyezkedéséről azonban korán sincs egyetértés a magyarországi kutatók között. Világosan látszik ez abból a néhány évvel ezelőtt lezajlott vizsgálatból is, amely *„felnőttoktatási szakemberek, ezen belül kezdő és működő andragógusok konceptuális kérdésekre vonatkozó nézeteinek szisztematikus feltérképezését”* tűzte ki célul. A megkérdezetteknek öt kérdéscsoportról kellett kifejteni a nézetüket. A két első téma keretében *„1. a felnőttoktatás mibenlétéről; 2. az andragógia és a pedagógia egymáshoz viszonyított státuszáról”* kérdezték őket. Az e kérdésekre kapott válaszok feldolgozása után a vizsgálat vezetője e következtetéseket fogalmazta meg:

„*Sem a működő, sem a kezdő szakemberek nézetei, szakkérdésekre vonatkozó tudása nem egységes, gondolkodásukban nem használnak egységes kategóriákat, terminusokat, az általuk értelmezett fogalmak nagy szórást (diverzifikációt) mutatnak, az egyes válaszok között alig találhatók átfedések (…)*

A válaszolók a tekintetben sem egységesek, hogy az andragógia legátfogóbb elnevezésére a felnőttnevelés, a felnőttképzés vagy a felnőttoktatás fogalmát használják-e (…) A válaszok egyértelműen jelzik a konszenzus hiányát a kérdés megoldásában (…)

Ugyanígy nem egységesek a nézetek az andragógia tudomány-rendszertani státuszát illetően sem. A vélemények a két véglet (az andragógiát a pedagógiától elkülönítetlenül szemlélő és az andragógiát autonóm tudományként felfogó álláspontok) között szórnak.”[6]

A felmérés eredményeiből egyértelműen kiderül, hogy a felnőttképzés – nevezzük bár andragógiának – nem rendelkezik egyértelmű fogalmi meghatározással. Mást ért alatta a közfelfogás, mást a jogalkotás és nagy eltérés tapasztalható a szakmai körök felfogásában is. Mindezt természetesen nem hagyhatja figyelmen kívül a történeti kutatás sem, sőt nagyon is oda kell figyelnie a fogalmi problémákra. Annál is inkább, mert a gondok már ott kezdődnek, hogy a magyarországi felnőttképzésnek van ugyan *historiográfiája* (sőt, néha mintha a bőség zavarával kellene megküzdeni), de finoman szólva sem egyértelmű, hogy a kutatás ebben az esetben mit tekint *időbeli határok*nak. Érződik ez a bizonytalanság a következő meghatározáson is: *„A felnőttképzés története a «felvilágosodás századáig», a XVIII. századig nyúlik vissza. Az, hogy a felnőttképzés történetének kezdetét az egyes európai országokban mikorra tehetjük, az függ attól is, hogyan határozzuk meg a felnőttképzést magát és annak feladatait. Ennek függvényében a kezdetek még korábbi időre is tehetők.”*[7] Vagyis visszajutottunk a fogalmi meghatározáshoz: ennek bizonytalanságai komoly szerepet játszanak abban, hogy a történeti kutatás nem tisztázta egyértelműen, hogy mely korszakokra kívánja kiterjeszteni a felnőttképzés meglétét, illetve ennek a vizsgálatát. Mint láttuk, a kezdeteket a XVIII. század-

ra, a felvilágosodás időszakára szokás helyezni, e meghatározás képlékeny voltát azonban maguk a szerzők is elismerik, amikor akarva-akaratlanul rámutatnak e határ átjárhatóságára. E megállapítást a fenti idézeten kívül alátámasztja többek között a következő megfogalmazás is: *„A szakmai közvéleményben általános az egyetértés, hogy az ún. modern magyar felnőttnevelés története is a «felvilágosodás századára» nyúlik vissza. Rögtön hozzá kell fűznünk ehhez, hogy a magyar felvilágosodás felnőttnevelési vonatkozásai, teljesítményei és hagyományai korántsem kellő mélységen ismertek és megbecsültek a szélesebb szakmai, kulturális és társadalmi közgondolkodásban."*[8] E felfogással kapcsolatban azonban több kérdés is felmerül. Az még csak a kisebb problémát jelenti, hogy mit értsünk a „modern" felnőttképzés alatt − nyilván a felvilágosodással kezdődő felnőttnevelést. Az már azonban sokkal nagyobb gond, hogy ha van modern felnőttképzés, akkor létezik „régi" vagy „archaikus", esetleg „prefelnőttképzés" is? Ha igen, akkor ezek története hozzátartozik vagy sem a felnőttnevelés históriájához? Beszélhetünk-e szerves előzményekről vagy e diszciplína az előképek nélküli modern felnőttképzéssel kezdődik? A kérdésekre nincs egységes, precízen kimunkált válasz (részben már láttuk, hogy miért), így nem lepődhetünk meg azon, hogy az egyik szakkiadvány ezzel a mondattal kezdi a felnőttképzés rövid áttekintését: *„A felnőtt népesség oktatása, tudásának bővítése a történelem legrégebbi időszakaiban is jellemző volt."* A továbbiakban a szerző a könyvnyomtatás, a humanizmus és a reneszánsz, valamint a reformáció jelentőségét méltatva röviden kitér a felvilágosodásra is, de nem nagyobb nyomatékkal, mint más korszakokra. Igaz a hazai viszonyokról szólva megjegyzi, hogy *„Mária Terézia 1777-ben kiadott* Ratio Educationis *rendeletének hatására fejlődésnek indult a felnőtteket gyakorlati (elsősorban mezőgazdasági) ismeretekre tanító képzései"*, de korántsem tulajdonít olyan vízválasztó jelleget ennek a korszaknak, mint a fentebb idézett álláspontok.[9] Ebben az esetben tehát olyan szemlélettel van dolgunk, amely a felnőttképzés történetét a legrégebbi időktől a modern korig tartó egységes folyamatként látja és a felvilágosodást legfeljebb korszakhatárnak tartja, de nem ruházza fel az „igazi" história kezdetének a jelentőségével. Ehhez az irányzathoz lehetne sorolni a felnőttoktatás történetének jeles kutatóját, Felkai Lászlót is, aki a magyar felnőttoktatás históriáját röviden összefoglaló írásában annak a véleményének adott hangot, hogy *„Amiként minden nép történetében, a szó legtágabb értelmében vett felnőttoktatás az ősmagyarok életében is visszanyúlik történetünk legrégibb időszakára."*[10] Találkozhatunk azonban olyan – igaz, jóval szerényebb igényű – írással is, amelyik a fentieknél sokkal élesebb különbséget tesz az „előtörténet"-nek nevezett korai időszak és a XVIII. században kezdődő „intézményes felnőttképzés" között.[11]

Nem folytatjuk tovább a szakirodalomban megjelenő felfogásbeli különbségek felsorolását, mivel – mint már utaltunk rá – ez nem ennek a tanulmánynak a feladata, másrészt ennyi példa is elegendő arra, hogy rávilágítson azokra a nehézségekre, amelyek a felnőttképzés történeti kutatásának az útjában állnak. A legfőbb problémát a nagyfokú fogalmi bizonytalanság jelenti, aminek egyenes következménye, hogy a felnőttképzés történetének az időbeli határait, illetve a korszakolását illetően is ugyanez a bizonytalanság, illetve nézőpontbeli különbségek mutatkoznak. További – részben az előbbiekkel összefüggő – gondot jelent, hogy a felnőttképzés (andragógia) minden próbálkozás és a látszólag bőséges szakirodalmi termés ellenére, a mai napig nem tudta pontosan kijelölni a saját helyét sem az általános értelemben vett történettudományon belül, sem pedig a társdiszciplínák (például a neveléstörténet) mellett. Az már inkább a részletkérdések (ez most még véletlenül sem „kevésbé lényegest" jelent!) körébe tartozik, hogy főleg a régebbi, azaz a felvilágosodást megelőző kora újkori, középkori, avagy éppen az antikvitást érintő tanulmányok, monográfiák (mint már utaltunk rá) többnyire nem a forrásokra, hanem a társtudományok, a szakirodalom eredményeire építenek. Mielőtt azonban rátérnénk arra, hogy mindez milyen feladatok elé állítja a történeti kutatást, előbb nézzünk szét a szakképzés terminus tájékán, hogy ott milyen helyzetet találunk.

A *szakképzés* fogalmi meghatározása kapcsán elsőként egy olyan definíciót idézünk, amelyik teljes mértékben a mai, törvényben rögzített állapotokat veszi alapul. Farkas Éva szerint *„a szakképzés fogalmát sokan leszűkítik az iskolai rendszerű szakképzésre, valamint az Országos Képzési Jegyzékben (továbbiakban OKJ) meghatározott szakképesítések körére”*. Tekintve azonban, hogy számos nem OKJ-s szakképzés létezik, ezért *„tágabb értelemben tehát mindazokat az iskolai rendszeren belüli, és azon kívüli képzési formákat szakképzésnek kell nevezünk, amelyek valamilyen, a munkaerőpiacon elismert képesítést nyújtanak. A továbbiakban a szakképzés kifejezés alatt ezért az OKJ-s vagy nem OKJ-s képesítések megszerzésére irányuló iskolai rendszeren belüli és azon kívüli képzések összességét értem”*. A továbbiakban azt is hozzáfűzi mindehhez a szerző, hogy *„a szakképzés – az iskolarendszeren kívüli képzések tekintetében – azonos pályán mozog a felnőttképzéssel”*.[12] A másik meghatározás Győriványi Sándornak a magyarországi szakképzés történetét bemutató munkájából származik: „Szakképzésen *a továbbiakban olyan meghatározott szakmára, foglalkozásra, hivatásra – vagyis életpályára – előkészítő elméleti és gyakorlati tanítást értünk, amely elsősorban a felnövekvő nemzedéket teszi képessé hasznos tevékenységre. A képzés többnyire az alapfokú tanulmányok végeztével kezdődik”*. A szerző még annyiban pontosítja fogalomhasználatát, hogy mivel *„a szakképző intézményeken nyelvhasználatunk általában a középfokú képzést érti, ez a tanulmány – kivételes, kiemelt eseteket nem számítva – ezek történetéről szól”*.[13]

E definíciók – amellett, hogy vannak közösnek mondható pontjaik – nagymértékben eltérnek egymástól. Az első kifejezetten a mai, jogszabályok által szabályozott helyzetet tükrözi, így természetesen nem alkalmas arra, hogy a sok évszázaddal korábbi viszonyokra kivetítve használjuk. A másik, amellett, hogy sokkal általánosabb (néha már értelmezhetetlenül is az, gondolok itt a „hasznos tevékenység” fordulatra), az általános és középfokú szakképző intézményekhez, vagyis iskolarendszerhez köti a fogalmat, így a régebbi korszakokra megint csak nem, vagy legfeljebb komoly torzítások árán lehetne ráhúzni. Részben fogalmi problémák miatt nem teljesen világos a *szakképzés* és a *felnőttképzés* viszonya sem; melyik melyiknek a része, mekkora az átfedés közöttük stb. A probléma érzékeltetésére most csak annyit, hogy találkozhatunk olyan meghatározással miszerint *„A felnőttképzés* típusai *közé tartozik az általános és a szakképzés egyaránt”*.[14] Más felfogás viszont (így például a francia gyakorlat), ennél sokkal tágabban értelmezi a szakképzés fogalmát. Ugyanakkor a felnőtt- és szakképzés szoros kapcsolatát vallók mellett vannak, akik azt hangsúlyozzák, hogy *„a magyar szakképzés története szerves része a magyar iskola ezeréves múltjának. A neveléstörténet eddig azonban viszonylag «mostohán» bánt a szakképzés történetével”*. E felfogás a szakképzés históriáját besorolja a neveléstörténetbe, lényegében leválasztva az előbbit az önállóságára kényes és saját historiográfiával rendelkező felnőttoktatás (-képzés, andragógia) fogalomköréről. Ez még akkor is komoly zavart okoz, ha a szerző (aki egyébként az a Győriványi Sándor, aki önálló monográfiát, illetve tankönyvet szentelt a szakképzés magyarországi történetének), feltehetőleg az általános és középfokú képzésre gondolt.[15] Ebben az esetben ugyanis kettéválasztja a szakképzés történetét (és fogalmát): az első részt a pedagógiatörténetnek adományozva, a második szakaszt esetleg meghagyva a felnőttképzésnek. Evvel persze megszünteti a szakképzés önállóságát, ami még inkább elhomályosítja, szinte szétbogozhatatlanul összekuszálja az amúgy is zavaros fogalmi- és viszonyrendszert.

Összegezve tehát az eddigieket, azt mondhatjuk, hogy mind a felnőttképzés, mind pedig a szakképzés vonatkozásában alapvető problémákba ütközünk, akár fogalmi téren, akár a tudomány-rendszertani besorolást illetően. Nem csoda, hogy a rájuk irányuló történeti kutatás is sokszor ellentmondásosan határozza meg a vizsgálódás tárgyát, időbeli határait, de saját helyét és szerepét is. Ha tovább akarunk lépni, akkor figyelembe kell vennünk néhány alapvető szabályt, amit ha nem teszünk meg, akkor kisiklatjuk a kutatást. Az első és a legfontosabb az, hogy ne a mai, ellentmondásos fogalmakat próbáljuk meg ráhúzni a több évszázad-

dal (akár évezreddel) ezelőtti viszonyokra, hanem minden korszakhoz a saját hiteles forrásain keresztül, s az akkori szemléletmódból kiindulva, a saját fogalmaival kell közelítenünk. Ha például a felnőttképzést, illetve annak előzményeit kutatjuk a középkorban, akkor ennek kezdeteként eleve nem szabad a ma használatos 25 év körüli korhatárt elfogadnunk, s ugyanígy el kell felejtenünk a nagykorúság manapság 18−21 év körül meghúzott kritériumát is. Hogy erre, a kutatás számára alapvető kérdésre – amely olyan egyszerűnek tűnik – a valóságban mennyire nehéz válaszolni, arra most elegendő csak a legnagyobb középkori magyar jogtudós, Werbőczy István nevezetes munkáját, a Hármaskönyvet felütnünk. Ebből kiderül, hogy a fiúk huszonnégy, a lányok pedig tizenhat éves korukban váltak teljes korúvá *(perfecte aetatis)*, vagyis innentől kezdve teljes mértékben rendelkezhettek vagyonukkal, jószágaikat tetszésük szerint elidegeníthették stb. Ezt megelőzően azonban a fiúk már tizenhat éves koruktól kezdve *„adósságaik iránt és zálog czímén, tizennyolcz éves korukban pedig arany és ezüst ékszereikről s egyéb ingó dolgaikról is bevallást tehetnek”*. Azonban a fiúk tizennégy (a lányok tizenkét) éves koruktól törvényes korúnak *(legitimae aetatis)* számítottak, vagyis perbe szállhattak és ügyvédet fogadhattak (Werbőczy ehhez hozzáfűzi, hogy az ő idejében, azaz 1514 körül, a törvényes kor határa már tizenkét évre csökkent).[16]

Hasonlóképpen bonyolult dolog a tanulmányok, az iskolai tudás megszerzésének számos kérdése is. Nemcsak az ókorban, de a kora-középkorban is hiába próbálnánk a maihoz hasonló iskolarendszert keresni. Még az egyetemek kialakulása és elterjedése sem egyszerűsíti le a problémát oly mértékben, ahogyan azt gondolnánk. Bizonytalanság övezi azt a kérdést, hogy hány évesen kezdtek hozzá tanulmányaikhoz az emberek, mennyi ideig tartottak azok, egyáltalán milyen jellegűek voltak ezek a tanulmányok, a korabeli fogalmak szerint „szakképzésnek” számított-e az egyetem vagy „tisztán” tudományos jellegűnek stb. A sorjázó problémák szemléltetésére idézzük a közelmúltban elhunyt kiváló francia középkorkutatót, Jacques Le Goffot: *„Vajon milyen életkorban és milyen előzmények után kezdte el valaki az egyetemet? Feltehetőleg igen fiatalon, de éppen itt a probléma: része volt-e az alsó fokú oktatás az egyetemnek vagy nem? (...) Tény, hogy a középkor nem választotta szét világosan az oktatás fokozatait: a középkori egyetemek ugyanis nem kizárólag felső fokú oktatási intézmények”*.[17]

A fenti, kiragadott – bár alapvető jellegűnek mondható – példák is azt bizonyítják, hogy ha nem az adott kor normáit vesszük figyelembe, súlyos tévedések áldozataivá válhatunk. A cél tehát véleményünk szerint az – hasson bár unalmasnak az ismétlés −, hogy mindig az adott korszakból kiindulva építkezzünk, annak a forrásaival bizonyítsuk, vagy éppen cáfoljuk bizonyos előzmények vagy jelenségek meglétét vagy hiányát. Ehhez viszont a felnőttképzés és a szakképzés fogalmát is a lehető legtágabbra kell kinyitnunk tartalmi és időbeli vonatkozásban is. Így – jó esetben – sikerülhet egy olyan, a kezdetekig visszanyúló történeti vázat adnunk, amely segítségével hozzájárulhatunk a fogalmi tisztázáshoz, a mai ellentmondások eltüntetéséhez.

3.Várható eredmények

A projekt sikeres végrehajtása természetesen több, most nem részletezett tényező függvénye, szerencsés esetben azonban többféle eredmény elérésével is kecsegtet. Egyrészt az említett fogalmi tisztázáshoz való hozzájárulás, valamint a felnőtt- és szakképzés történetének hiteles és részletes bemutatása elősegítheti mind a politika, mind pedig a szakemberek számára, hogy megalapozott, pontosabb ismereteken alapuló döntéseket hozzanak. Fontos arra is emlékeztetni, hogy az Európai Unió is kiemelt fontosságú területként kezeli a felnőtt-, illetve szakképzés kérdését (elég csak a 2000-ben aláírt *Lisszaboni stratégiára* vagy a 2010-

ben elfogadott *Európa 2020 stratégiai programra* utalni). A programok és az átalakítások sikeres végrehajtásához nélkülözhetetlen a történeti aspektus figyelembe vétele is. Európának elemi érdeke, hogy a saját hagyományait minél mélyebben megismerje, márpedig e hagyományoknak szerves részét képezi a felnőtt- és szakképzés múltjának a feltárása, nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt. Éppen a nem elhanyagolható előzményekkel rendelkező nemzetközi színen való megjelenést erősítheti fel e területek komplex kutatása.

Végül, de nem utolsó sorban, a tudományos szféra számára is hasznot hajthat a projekt véghez vitele, mivel hozzájárulhat ahhoz, hogy a történetíráson belül végleg elnyerje önálló arculatát a felnőttképzés és a szakképzés históriájának a kutatása.

JEGYZETEK

1. Nem változtat e megállapítás érvényén az sem, hogy tudatában vagyunk annak, miszerint készültek/készülnek olyan tanulmányok, PhD-dolgozatok, amelyek éppen a felnőtt- vagy a szakképzés magyarországi történetével foglalkoznak. Ezek azonban többnyire a XVIII−XX. századra vonatkoznak, a megelőző időszakot nem vagy csak alig érintik.
2. A forrástani és forráskritikai fogalmakra, valamint ismeretekre, illetve a történeti segédtudományokra további részletes szakirodalommal: Hóman Bálint (1938): Történetírás és forráskritika. Bp.; Bán Péter (szerk.) (1989): Magyar Történelmi Fogalomtár. I−II. Bp.; Bertényi Iván (szerk.) (1998): A történelem segédtudományai. Bp.
3. *A magyarországi felnőttképzés.* Professzorok Háza Felsőoktatási Kutatóintézet. Bp. 2004. 8. (www.oktopusz.hu/domain9/files/modules/.../6823BA5F92EF10C.pdf) Hasonlóképpen: *„Magyarországon hagyományosan a felnőttképzés, a munka melletti tanulás (továbbképzés), részben pedig a népművelés vagy közművelődés fogalma volt használatos, s jelenleg is elsősorban ezek a fogalmak ismertek”* Felnőttképzés (http://felnott-kepzes.blog.hu/2010/09/29/felnottkepzes).
4. Dr. Farkas Éva (2013): A szak- és felnőttképzés gyakorlata. Szeged, 15. E fogalmi meghatározásra l. még: Felnőttoktatás, felnőttképzés. Központi Statisztikai Hivatal 2014. március. 5.; valamint: Farkas Éva–Henczi Lajos (2014): A felnőttképzés új szabályozása. Felnőttképzési kézikönyv. Bp., 9−10.
5. Csoma Gyula: Andragógia – a pedagógia mellett (?) In: Andragógia elmélete és történeti alapjai I. Jegyzet-tervezet. 6. (http://www.jfk.szie.hu/files/docs/andragogia/elmelet-tortrnet-alap-1.pdf) Az andragógiával foglalkozó tengernyi irodalomból. L. még: Lada László: Andragógia a felnőttkori tanulás-tanítás tudománya. In: Andragógia elmélete és történeti alapjai I. i. m. 64−83.
6. A kutatásról és az eredményekről: Feketéné Szakos Éva (2007): Felnőttképzési szakemberek nézeteinek felmérése a magyarországi felnőtt-képzésről. Az első hazai andragógiai Delfi kutatás eredményeiből. Felnőttképzési Szemle online időszaki kiadvány. I. évf. 1. sz. 2007. október. 3−5. (http://epa.oszk.hu/01200/01251/00001/pdf/fsz_2007_01_003.pdf)
7. Wilhelm Filla−Elke Gruber−Heribert Hinzen−Jurij Jug (1998): A felnőttképzés története Közép-Európában: a felvilágosodástól a második világháborúig. Bp., 7.
8. Soós Pál (1997–1998): Tapasztalatok és következtetések a magyar felnőttnevelés 200 éves története alapján. In: A magyar felnőttoktatás története című konferencia dokumentumai. Debrecen, 1997. október 6−8. Bp. 1998. 26−27. Bár e kötet „A magyar felnőttoktatás története” címet viseli, a benne levő tanulmányok, illetve konferencia-előadások a felvilágosodással kezdődő időszakkal foglalkoznak csak, azt sugallva ezzel, hogy korábban nem létezett felnőttképzés vagy olyan előzmény, amely a történeti kutatások tárgyát képezhetné.
9. Felnőttoktatás, felnőttképzés. A 4. sz. j.-ben i. m. 2−3. (idézet: 2.) Hasonló szellemben, de jóval bővebben foglalta össze e témát Dr. Juhász Erika: A hazai felnőttképzés kialakulásának fejlődése és főbb állomásai I. c. cikkében, amely eredetileg az alábbi helyen jelent meg: *A szak- és felnőttképzés-szervezés gyakorlata* II/20 (1) *1-22* (2010). (www.kulturasz.hu/letoltes/A_hazai_felnottkepzes_tortenete.pdf). Megjegyzendő, hogy ő az intézményesített felnőttoktatás

kezdeteit a XIX. századra helyezi: *„A szervezett felnőttoktatás kialakulását a XIX. századra tehetjük, azonban maga a felnőttkori tanítás és tanulás mindig létezett a társadalomban.”* i. m.: 2.

10. Felkai László: A felnőttoktatás története Magyarországon in: Andragógia elmélete és történeti alapjai I. i. m. 28. skk. L. még: http://www.ofi.hu/tudastar/problemak-kerdesek/felnottoktatas#1
11. http://www.felnottkepzesiakademia.hu/index.php?lap=bemutatkozas&mnuid=398
12. Dr. Farkas Éva: A szak- és felnőttképzés gyakorlata. I. m. 11−12.
13. Dr. Győriványi Sándor (2000): A szakképzés története Magyarországon. Bp., 9.
14. http://felnott-kepzes.blog.hu/2010/09/29/felnottkepzes
15. Győriványi Sándor (1996): Fejezetek a magyar szakképzés történetéből I. Új pedagógiai szemle 46/10. sz. (1996) 94. A monográfiára ld. a 13. sz. jegyzetet.
16. Werbőczy István (1990): Tripartitum. A dicsőséges Magyar Királyság szokásjogának Hármaskönyve. Latin−magyar kétnyelvű kiadás. Bp., 238−239.
17. Jacques Le Goff: Az értelmiség a középkorban. Gyorsuló idő. Bp. 107−108.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A magyarországi felnőttképzés. Professzorok Háza Felsőoktatási Kutatóintézet. Bp. 2004. (www.oktopusz.hu/domain9/files/modules/.../6823BA5F92EF10C.pdf). Letöltve: 2014. október.

Bán Péter (szerk.) (1989): Magyar Történelmi Fogalomtár. I−II. Bp.

Bertényi Iván (szerk) (1998): A történelem segédtudományai. Bp.

Csoma Gyula: Andragógia − a pedagógia mellett (?) In: Andragógia elmélete és történeti alapjai I. Jegyzet-tervezet. 3−28.

Farkas Éva (2013): A szak- és felnőttképzés gyakorlata. Szeged

Farkas Éva–Henczi Lajos (2014): A felnőttképzés új szabályozása. Felnőttképzési kézikönyv. Bp.

Feketéné Szakos Éva (2007): Felnőttképzési szakemberek nézeteinek felmérése a magyarországi felnőtt-képzésről. Az első hazai andragógiai Delfi kutatás eredményeiből. Felnőttképzési Szemle online időszaki kiadvány. I. évf. 1. sz. 2007. október. 3−5. (http://epa.oszk.hu/01200/01251/00001/pdf/fsz_2007_01_003.pdf). Letöltve: 2014. október.

Felkai László: A felnőttoktatás története Magyarországon. In: Andragógia elmélete és történeti alapjai I. Jegyzet-tervezet. 28−40. L. még: http://www.ofi.hu/tudastar/problemak-kerdesek/felnottoktatas#1 (letöltve: 2014. október)

Felnőttképzés (http://felnott-kepzes.blog.hu/2010/09/29/felnottkepzes). Letöltve: 2014. október.

Felnőttképzési Akadémia. http://www.felnottkepzesiakademia.hu/index.php?lap=bemutatkozas&mnuid=398 (letöltve: 2014. október)

Felnőttoktatás, felnőttképzés. Központi Statisztikai Hivatal 2014. március. 5.

Győriványi Sándor (1996): Fejezetek a magyar szakképzés történetéből I. Új pedagógiai szemle 46/10. sz. 94.

Győriványi Sándor (2000): A szakképzés története Magyarországon. Bp.

Hóman Bálint (1938): Történetírás és forráskritika. Bp.

Juhász Erika (2010): A hazai felnőttképzés kialakulásának fejlődése és főbb állomásai I. A szak- és felnőttképzés-szervezés gyakorlata II/20 (1) 1–22. (www.kulturasz.hu/letoltes/A_hazai_felnottkepzes_tortenete.pdf). Letöltve: 2014. október.

Lada László: Andragógia a felnőttkori tanulás-tanítás tudománya. In: Andragógia elmélete és történeti alapjai I. Jegyzettervezet. 64−83.

Le Goff, Jacques: Az értelmiség a középkorban. Gyorsuló idő. Bp., 107−108.

Soós Pál (1997–1998): Tapasztalatok és következtetések a magyar felnőttnevelés 200 éves története alapján. In: A magyar felnőttoktatás története című konferencia dokumentumai. Debrecen, 1997. október 6−8. Bp. 1998. 26−36.

Werbőczy István (1990): Tripartitum. A dicsőséges Magyar Királyság szokásjogának Hármaskönyve. Latin−magyar kétnyelvű kiadás. Bp.

Wilhelm Filla−Elke Gruber−Heribert Hinzen−Jurij Jug (szerk.) (1998): A felnőttképzés története Közép-Európában: a felvilágosodástól a második világháborúig. Bp.

GULYÁS LÁSZLÓ*

A FELNŐTTKÉPZÉS JELLEMZŐI. I. rész**
A KÉPZÉS ÉS FEJLESZTÉS „HÁZON KIVÜLI" MÓDSZEREI***

FEATURES OF ADULT EDUCATION I.
„OFF THE JOB" METHODS OF TRAINING AND DEVELOPMENT

ABSTRACT

The knowledge-based society and economy has a new demands from employee. The long life learning is becoming reality. Where upon the theory and practice of training and development is growing day after day. HR-managers, HR-specialist and researchers produced several models and methods of training and development. There can be sorted two big groups:

1. On the job methods
2. Off the job methods

Recent essay is dealing with the theory of "off the job" methods. Accordingly we review the Hungarian HR-books and essays dealing with "on the job" methods. We examine the advantages and disadvantages of different methods, sort and evaluate them.

1. Bevezetés

Napjaink HR-szakirodalma,[1] illetve felnőttképzési szakirodalma[2] jelentős számú képzési/fejlesztési módszert ismertet. Ezeket a módszereket a szerzők többféle módon csoportosítják. Nézzünk egy példát a felnőttképzési szakirodalomból, amely általában valamilyen kiválasztott szempont mentén próbálja végrehajtani a csoportosítást.[3] Az egyik lehetséges szempont a „tanulás irányítása." Ennek megfelelően Farkas Éva az alábbi három csoportot állítja fel:[4]

- **Előadó központú módszerek**
  Egy-egy téma gondosan előkészített szóbeli kifejtésére szolgálnak. Általában egyirányú információközlés történik. Tipikus formái: előadás, magyarázat, konzultáció, szemléltetés.
- **Kooperatív módszerek**
  Nem a közvetítendő ismeret átadását tekintik elsődleges célnak, hanem a résztvevők szemléletének motivációjának, valamint kompetenciájának fejlődését. Tipikus formái: tréning,[5] szerepjáték, szituációs módszer, esettanulmány, vitamódszerek, tanítású célú beszélgetések, moderációs módszer, kooperációs technikák, projektmunka.
- **Résztvevő központú módszerek**
  Ugyanaz mondható el ezekről, mint a kooperatív módszerről. De ezeknél a módszereknél még hangsúlyozottabban érvényesülnie kell a résztvevők aktivitásának. Egyéni feladatmegoldás, otthoni feladat, kiselőadás, projektmunka, individualizált tanítás.

---

* Dr. habil. Gulyás László, PhD, PhD, c. egyetemi tanár (KE), egyetemi docens (SZTE).

** A tanulmány II. része a Közép-Európai Közlemények No. 26–27-es (2014/3–4. szám VII. évfolyam 3–4. szám) számában fog megjelenni.

*** A tanulmány a Nemzeti Foglalkoztatási Alap Képzési Alaprészének hozzájárulásával, a „Szakképzési és felnőttképzési kutatások támogatása" tárgyú, NFA KA 3/2013. számú szerződés keretében készült.

Napjaink HR-szakirodalma[6] a tanulás helye alapján a képzés/fejlesztés módszereit alapvetően két nagy csoportra oszthatja, úgymint:

1. **„On the job", azaz házon belüli képzések**
   Ezek szorosan a munkavégzéshez kapcsolódnak, azaz a munkahelyen kerül rájuk sor. Így a lehető legszorosabb kapcsolatban állnak magával a munkavégzéssel.
2. **„Off the job", azaz házon kívüli képzések**
   Ezek legfontosabb tulajdonsága, hogy a képzésre kijelölt dolgozót kifejezetten kiszakítják a munkakörnyezetből, azaz a lebonyolításuk a munkahelyen kívül történik.

Jelen tanulmány az „off the job" módszerek elméleti oldalát vizsgálja. Ennek megfelelően bemutatjuk a magyar HR-szakirodalom által ismertetett „off the job" módszereket, eközben megvizsgáljuk előnyeiket és hátrányaikat, értékeljük őket, illetve kísérletet teszünk rendszerezésükre, csoportosításukra. Kiindulópontként az 1. táblázatot használtuk.

***1. táblázat.* Az off the job" képzési módszerek lehetséges csoportosítása**

„off the job" módszerek
Iskolarendszerű képzés, levelezős vagy esti formában. A dolgozó szintjének megfelelően: a) szakma megszerzése b) középfokú végzettség megszerzése c) első diploma megszerzése d) második vagy további diplomák megszerzése e) MBA-képzés
Tanulmányutak (belföldi, külföldi)
Részvétel konferenciákon
Speciális külső tanfolyamok Például: nyelvtanfolyam
A számítógépes tanulás különféle formái: a) Távoktatás b) E-learning

Forrás: A szerző saját szerkesztése

2. Az „off the job" módszerek részletes bemutatása

2.1. Iskolarendszerű képzés

Az iskolarendszerű képzések – más néven formális képzési programok – fontos szerepet töltenek be a vállalatok/szervezetek képzési-fejlesztési folyamataiban. Egy egyszerű szakmától egészen a legmagasabb menedzser végzettségnek minősülő MBA fokozatig szerezhetők ismeretek/tudás és a végzettséget igazoló dokumentumok (szakmunkás bizonyítvány, érettségi, diploma, MBA-diploma) az iskolarendszerű képzés keretei között. Ráadásul a képzőhelyek az utóbbi években nagyon komoly levelezős/esti képzési kapacitást építettek ki, azaz munkavállalóknak tág teret nyitottak arra, hogy munka mellett (pontosabban a munkaidőn túl) vegyenek részt ezen képzésekben.

Ezt a módszert a vállalatok/szervezetek általában az alábbi három ok miatt veszik igénybe:

1. Ha valamilyen nagyobb, szélesebb körű ismeretkör megszerzése merül fel képzési igényként.[7] Például:
   - ✓ Szakma megszerzése: egy nagyobb fizikai munkás csoport számára szükségessé válik egy szakma elsajátítása.
   - ✓ MBA-képzés: egy előléptetés előtt álló vezetőt kell felruházni magasabb szintű gazdasági ismeretekkel.

2. Az adott szervezet nem rendelkezik a képzési igényt kielégítő tárgyi- és/vagy személyi feltételekkel.[8] Például egy csapatépítő tréning megtartásához nem rendelkezik megfelelő trénerrel.
3. Az iskolarendszerű képzés olcsóbb, mintha belső képzést szerveznének.

A szakirodalom az iskolarendszerű képzéssel kapcsolatban több jelentős negatívumot rögzít, úgymint:[9]

1. Általában drágább mint a „házon belüli képzés".
2. A képzés helyét és idejét általában a képzőhely határozza meg.
3. Nincs garancia arra, hogy az ott elsajátított tudást, ismereteket a képzésben részt vevő azonnal alkalmazni, használni tudja a munkahelyén. Magyarul: az iskolarendszerű képzésben tanultak átültetése a munkahelyi gyakorlatba nem automatikus.

Az iskolarendszerű képzések sikerességéről akkor beszélhetünk ha az ott tanultakat a dolgozók mindennapi munkavégzésük során használni tudják. Ezért külön meg kell vizsgálnunk a transzfer kérdéskörét.[10] További nagyon fontos követelmény, hogy a képzés/fejlesztés segítse őket az önmegvalósításban, személyes életcéljaik elérésében.[11]

2.2. Tanulmányutak

Ez a képzési forma a más szervezetekben felhalmozott tapasztalatok megismerésére alkalmas. Ezt úgy kell elképzelnünk, hogy egy adott szervezet munkavállalója valamilyen hivatalos keretek között elmegy egy másik céghez (ez lehet belföldi, illetve külföldi vállalat) és megismerkedik az ott folyó munkavégzéssel. Az előbbi mondatban az „elmegy" kifejezést használtuk, ezt annyiban kell pontosítanunk, hogy ezek a tanulmányutak kifejezetten hivatalos formában zajlanak. Általában a meglátogatott vállalat hívja meg tapasztalatszerzésre a látogatókat. Azaz a vállalat akarja megosztani a nála felhalmozott tapasztalatokat a külső szakemberekkel. Nézzünk egy példát: „C-nagyvállalat" Humánpolitikai Igazgatósága kidolgozott és rendszerbe állított egy új ösztönzésmenedzsment politikát és gyakorlatot. Az általuk bevezetett HR-rendszer megismertetésére egy szakmai nap keretében meghívják a városban/megyében/régióban működő más nagy vállalatok HR-igazgatóit. Ezen HR igazgatók szempontjából ez a szakmai nap egyértelműen tanulmányútnak minősíthető.

Természetesen a tanulmányút több napos is lehet, és azt is szeretnék kihangsúlyozni, hogy tanulmányút az előző példánál jóval alacsonyabb szinten (pl. szakmunkások esetében) is elképzelhető. De akár menedzser, akár szakmunkás vett részt a tanulmányúton, annak eredménye csak abban az esetben tud hasznosulni, ha a tanulmányutat végrehajtó menedzsernek/dolgozónak visszaérkezve saját munkahelyére lehetősége van a tapasztalatokat megosztani saját kollégáival. Ez az első lépés ahhoz, hogy a tanulmányúton megszerzett tapasztalatok beépülhessenek a szervezet napi munkavégzési gyakorlatába.

Itt kell felhívnunk a figyelmet arra, hogy tanulmányutak az elsődleges haszon – szakmai tapasztalatszerzés, szakmai ismeretek bővülése – mellett további másodlagos haszonnal is járnak. Gondolunk itt az alábbiakra:

- Szakmai és emberi kapcsolatok kiszélesítése. A legújabb menedzsmenttrendek azt mutatják, hogy mind az egyéni, mind a szervezeti siker egyre fontosabb eleme a hálózatépítés.[12]
- A kapcsolatteremtő készség fejlesztése.
- A kérdezési és tárgyalási technikák fejlesztése.

Egyetértünk a Nemeskéri Gyula–Pataki Csilla szerzőpárossal abban, hogy talán ettől a fejlesztési módszertől várható el a legkevesebb konkrét eredmény, de szélesíti azon események körét, amely lehetőséget ad az adott menedzsernek/dolgozónak a szakmai és emberi fejlődésre.[13]

2.3. Részvétel konferenciákon

Ez a képzési forma hasonlóan a tanulmányúthoz a más szervezetekben felhalmozott tapasztalatok megismerésére alkalmas. De kettő kiegészítést kell tennünk. Egyrészt tanulmányútra szakmunkás szinten is sor kerülhet, ezzel szemben a konferencián történő tapasztalat-megosztásra kifejezetten csak menedzseri szintű munkakörökben van példa.

Másrészt a tanulmányút egy koncentrált forma, azaz legtöbb esetben a látogató egy másik szervezet tapasztalataival ismerkedik meg. Ezzel szemben egy konferencia egy-egy szekciójában 8–10 előadás is elhangozhat néhány óra leforgása alatt. Azaz a konferencián tapasztalat szerzés céljából résztvevő menedzser viszonylag rövid idő alatt számos szervezet tapasztalataival megismerkedhet.

Itt kell azt is rögzítenünk, hogy a konferenciánkon történő részvétel ugyanazon másodlagos hasznokkal (hálózatépítés, egyéni kommunikációs készségek fejlesztése) jár, mint a tanulmányutak.

2.4. Speciális külső tanfolyamok

Gyakori tapasztalat, hogy a nagyvállalatok testre szabott, azaz kifejezetten a szervezet igényeihez illesztett képzési programot akarnak végrehajtani. Ezért a képzési piacról rendelnek meg speciális tanfolyamot. Nézzünk egy tipikus példát: Egy magyar vállalatot megvásárol egy német vállalat és az új tulajdonos elvárja, hogy a magyar menedzsment a németországi központtal a mindennapi munkavégzés során német nyelven kommunikáljon. Ebben az esetben a nyilvánvaló megoldás egy intenzív kommunikáció-centrikus német nyelvtanfolyam megszervezése.

Ezen speciális tanfolyamoknak két nagy előnnyel rendelkeznek más képzési formákhoz képest.[14] A speciális tanfolyamok egyik előnye, hogy a képzés tartalmában, felépítésében, időrendjében (pl. esti tanfolyam, hétvégi tanfolyam, munkaidő alatt zajló tanfolyam) és az alkalmazott andragógiai módszereiben teljes mértékben igazodnak a vállalat által megfogalmazott képzési célokhoz. Ez azért rendkívül fontos mert, mint az alábbi felsorolás mutatja, számos igen eltérő képzési cél merülhet fel, úgymint:[15]

- a minőség javítása,
- a termelékenység növelése,
- egy új technológia bevezetésére történő felkészülés,
- a szervezeti rugalmasság növelése,
- a munkahelyi elégedettség növelése,
- a szervezeti kultúra átalakítása,
- a munkahelyi balesetek csökkentése,
- a költségek minimalizálása,
- új külföldi tulajdonos esetén az új közös munkanyelv elsajátítása.

Mint a fenti felsorolásból látható a képzési célok alapvetően kétféle irányultságot mutatnak: 1. A jövőre kívánják felkészíteni az alkalmazottakat 2. A beazonosított képzettségbeli hiányokat próbálják felszámolni.

A speciális tanfolyamok másik előnye, hogy a képzést elvégző csoport tagjai – a tapasztalatok szerint – a későbbi munkavégzés során is keresik az egymással történő együttműködés különböző formáit és területeit. Ennek oka, hogy a tanfolyam elvégzése után ugyanazt a menedzsernyelvet beszélik, illetve szemléletmódjuk is közel áll egymáshoz.[16]

2.5. A számítógépes tanulás különféle formái

Mint az elnevezés mutatja ebben a képzési formában kulcsszerepet játszik a számítógép. A két leggyakrabban alkalmazott forma a távoktatás, illetve az e-learning, de napjainkban már megjelent az ún. m-learning is.

A távoktatás hagyományos definíciója: Olyan oktatási forma, amelyben a tanár és a diák között nagy a távolság, nem egy helyszínen vannak az oktatási folyamat során.[17] A távoktatás eredetileg a hagyományos levelezést használta kapcsolattartásra, azaz a tanuló postán kapta meg az ún. oktatócsomagot (könyvek, jegyzetek, feladatlapok). A technológiai fejlődés előre haladtával egyre újabb és újabb technikai eszközök (rádió, televízió, videó, email, honlapok, okos telefonok, táblagépek etc.) kerültek bevezetésre.

Az egyre újabb és újabb technikai eszközök alkalmazásával a távoktatás fokozatosan átalakult e-learning-gé. Az e-learning egy olyan fogalom, amit csakúgy, mint a PR-t, nem lehet „magyarosan" lefordítani, ráadásul még a definíciója sem kiforrott. Leggyakrabban az „elektronikus tanulás" kifejezéssel fordítják. Amit az alábbi módon definiálnak: az e-learning körébe tartozik minden olyan oktatási folyamat, amely az újmultimédia alapú információs és kommunikációs technológiák segítségével törekszik a tanulás hatékonyabbá tételére.[18]

Ez mint látható egy nagyon tág definíció, ennél létezik egy szűkebb is, amely így hangzik: az e-learning a modern oktatástechnológiai és pedagógiai módszertanokra épülő olyan alkalmazott tudomány, amely szervesen és rendszeresen alkalmazza az informatika és a telekommunikáció vívmányait a képzési folyamat hatékonyabbá tétele érdekében.[19]

Valójában egy-egy e-learning rendszer mindig két részből épül fel. Az egyik rész az LMS (Learning Management System), azaz a tudás átvitelét lehetővé tevő technológia. A másik rész pedig a LCMS (Learning Content Management System), azaz maga a tudásanyag.

Az e-learning a tradicionális oktatási módszerek, valamint az Internet nyújtotta új lehetőségek találkozása, a képzés egy új, hatékony módszere. Gyakorlatilag nem jelent mást, mint egy multimédiás és interaktív elemekből felépített tananyaggal történő oktatást, mely bárki számára lehetővé teszi, hogy saját számítógépe (vagy egyéb technikai eszköze) előtt ülve ellenőrzött és támogatott környezetben, rugalmas ütemezésben ismereteket sajátíthasson el. Véleményünk szerint a távoktatás és az e-learning az alábbi előnyökkel jár:

- **Rugalmasság, elérhetőség, kényelem**
  A felhasználó bármikor kényelmesen, saját időbeosztása szerint haladhat az anyagban.
- **Költséghatékonyság**
  Nincs szükség az anyagok hagyományos (értsd papíralapú) terjesztésére – a webes környezet egyszeri költségén kívül –, nincsenek utazási és szállásköltségek, kevesebb hasznos munkaidő esik ki.
- **Könnyen frissíthető**
  A frissítés során nincsenek újranyomási, szállítási költségek (a papíralapú könyveknél, jegyzeteknél ezek viszont jelentősek), ugyanakkor a változás azonnal megjelenik.
- **Személyre szabottság**
  Megfelelő tartalmi és technikai háttérrel, ill. előkészítés után lehetővé válik az, hogy minden „hallgató" a neki leginkább megfelelő anyagot kapja, a neki megfelelő formában és mennyiségben. A rendszer ezután folyamatosan nyomon tudja követni a „hallgató" előrehaladását a tananyagban, miközben gyakorlatokat és egyéb ismertanyagokat is javasolhat. Sajnálatos azonban az a tény, hogy jelenleg még nagyon kevés e-learning program kínál testre szabási lehetőségeket, vagy ha kínál is, akkor csak meglehetősen korlátozottan. Természetesen a fejlesztés folyamatos, s újabb és újabb megoldások születnek.

- **Hozzáférhetőség**
  A programok bármikor, bárhonnan hozzáférhetőek és egy igazán hatékony technológiai háttérrel a napi munkában is hasznos és azonnal hasznosítható tudásanyagot adnak át.
- **Tervezhetőség**
  Az e-learning oktatásszervezési módszerei, hosszú távon is tervezhető vállalati oktatáspolitikát tesznek lehetővé.

3. Konklúziók a HR-menedzserek és a felnőttképzők számára

Az előző alfejezetből levonhatjuk a következtetést, hogy a munkavállalók képzéséért és fejlesztéséért felelős vállalati HR-szakemberek számos különböző „off the job" módszer közül választhatnak. Joggal merül fel a kérdés: Ha az adott vállalat úgy dönt, hogy „házon kívüli képzéssel" oldja meg a képzési szükséglet kielégítését, akkor melyik az a módszert, amely az adott vállalat számára a leghatékonyabb?

Véleményünk szerint a módszer kiválasztása során az alábbi hat nagy kérdéskört (ezek mint lentebb látható kisebb kérdésekből állnak össze) kell megvizsgálni és megválaszolni:[20]

1. kérdés: Miért?

- Miért kerül sor a képzésre/fejlesztésre?
- Mi az a képzési szükséglet (szervezeti szintű, munkaköri szintű, egyéni szintű),[21] amit ki akarunk elégíteni?
- Mi az a kompetenciahiány, amit fel akarunk számolni?[22]

Itt jegyezzük meg, hogy a szakirodalom egy része a „Miért?" kérdést a „Mit fejlesszünk?" címszó alatt tárgyalja.[23]

2. kérdés: Kinek?

- Kikből és hány személyből áll az oktatandó csoport?
- Milyen a képzettségük?
- Milyen tapasztalatokkal rendelkeznek?
- Milyen a csoport belső struktúrája, összetétele (életkor, nem)?
- A képzendőkkel kapcsolatban van-e valamilyen speciális körülmény, amely alapvetően befolyásolhatja a képzést?[24]

Itt jegyezzük meg, hogy a szakirodalom egy része a „Kinek?" kérdést a „Kit fejlesszünk?" címszó alatt tárgyalja.[25]

3. kérdés: Mit?

- Mit fognak a „házon kívüli képzés" során csináltatni a résztvevőkkel? (Ez a kérdés arra irányul, hogy konkrétan milyen formában fog megvalósulni a képzés)
- Milyen eszközöket (például e-learning esetén) kell majd használniuk?

4. kérdés: Kivel?

- Az oktatási piac (egyetemek, főiskolák, OKJ-s képzéssel foglalkozó képzőhelyek, magánintézmények etc.) szereplői közül melyikre bízzuk a képzést lebonyolítását?
- Fontos-e számunkra, hogy akkreditált képzőhely végezze el a képzést?

„Off the job”módszerek esetében a képzés/fejlesztés helyszíne egyértelműen „házon kívül történik, tehát mindenféleképpen külső szereplőt kell bevonni a képzésbe.[26] Napjaink elektronizált gazdasági életében a különböző céginformációs rendszerek segítségével könnyű meggyőződni a leendő partner üzleti tevékenységéről, pénzügyi helyzetéről, munkamoráljáról. A legfontosabb tényező azonban a referencia, azaz a képzéssel foglalkozó cég korábbi munkái. Vagyis meg kell vizsgálnunk, hogy a referenciái alapján alkalmasnak tűnik-e arra, hogy megcsinálja a mi képzésünket.

5. kérdés: Mennyi idő alatt?

- Mennyi idő áll rendelkezésünkre a képzés/fejlesztés lebonyolítására?
- Mennyi időt szánunk a képzés/fejlesztés lebonyolítására?
- Hosszú vagy rövid képzésben gondolkodunk-e?

6. kérdés: Mennyibe kerül?

- Milyen forrás áll rendelkezésünkre a képzés/fejlesztés lebonyolítására?
- Milyen nagyságú forrást szánunk a képzés/fejlesztés lebonyolítására?

Véleményünk szerint a fenti kérdések részletes megválaszolásával tudja az adott vállalat képzésért felelős HR-szakembere az adott fejlesztendő személy/csoport számára a leghatékonyabb „off the job” módszert kiválasztani.

JEGYZETEK

1. Napjaink magyar nyelvű HR-szakirodalma alatt – a teljesség igénye nélkül, de a reprezentativitásra törekedve –az alábbi könyveket, tankönyveket értjük:
   - Bakacsi Gyula et al. (2000): Stratégiai emberi erőforrás menedzsment. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest.
   - Berde Csaba–Dajnoki Krisztina szerk. (2007): Esély egyenlőségi emberi erőforrás menedzsment. Debreceni Campus Kht. Debrecen.
   - Berde Csaba–Hajós László szerk. (2008): Emberi erőforrás gazdálkodás. Szaktudás Kiadó Ház. Budapest.
   - Bokor Attila et al. (2007): Emberi erőforrás menedzsment HR-szerepek, rendszerek – Új tendenciák – Vállalati példák. Aula: Budapesti Corvinus Egyetem. Budapest.
   - Fehér János (2011): Emberi erőforrás menedzsment rendszerek és módszerek. Szent István Egyetemi Kiadó. Gödöllő.
   - Gulyás László szerk. (2008): A humán erőforrás menedzsment alapjai. JATEPress Szegedi Egyetemi Kiadó. Szeged.
   - Gyökér Irén (1999): Humánerőforrás menedzsment. Műszaki Könyvkiadó-Magyar Minőség Társaság. Budapest.
   - Karoliny Mártonné–Farkas Ferenc–Poór József–László Gyula (2003): Emberi erőforrás menedzsment kézikönyv. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó. Budapest.
   - Kiss Pál István (1994): Humánerőforrás menedzsment I-II. kötet. Emberi Erőforrások Fejlesztése Alapítvány. Gödöllő.
   - Kürtösi Zsófia–Vilmányi Márton (2008): Humán erőforrások 1. JATEPress. Szeged.
   - Lévai Zoltán–Bauer János (2003): A személyügyi tevékenység gyakorlata. Szókratész Külgazdasági Akadémia. Budapest.
   - Marosi M. (1985): Japán vállalatok vezetése és szervezése. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest.
   - McKenna, E.–Beech, N. (1998): Emberi erőforrás menedzsment. Panem Kiadó. Budapest.

- Nemeskéri Gy.–Pataki Cs. (2007): A HR gyakorlata. Ergofit Kft. Budapest.
- Pálinkás Jenő–Vámosi Zoltán (2002): Emberi erőforrás menedzsment. LSI Oktatási Központ. Budapest.
- Poór József (2009): Nemzetközi emberi erőforrás menedzsment. Complex Kiadó. Budapest.
- Poór József, Karoliny Mártonné, Berde Csaba, Takács Sándor szerk. (2012): Átalakuló emberi erőforrás menedzsment. Complex Kiadó Kft. Budapest.
- Roóz József (2006): Az emberi erőforrás menedzsment alapjai. Budapesti Gazdasági Főiskola. Budapest.
- Rozgonyi Tamás (2000): Fejezetek a humán erőforrás menedzsment témaköreiből. Budapesti Gazdasági Főiskola. Budapest.
- Tóth-Bordásné Marosi Ildikó–Bencsik Andrea szerk. (2011): Emberi erőforrás-menedzsment. Universitas-Győr. Nonprofit Kft. Győr.
- Tóthné Sikora Gizella szerk. (2004): Humán erőforrások gazdaságtana. Bíbor Kiadó. Miskolc.
- Vámosi Zoltán (2004): Emberi erőforrás menedzsment. LSI Oktatási Központ. Budapest.

2. Lásd a bővebben legfrissebb felnőttképzési szakkönyv – Bertalan Tamás szerk. (2014): Felnőttképzésről képzőknek. Változások és értékek. eGenius Szakkiadó Kft. Budapest – „felhasznált irodalom” című részét 190–192. old.
3. Erről bővebben lásd Dina Miletta (2013): Útkereszteződés. Hatékony módszerek a felnőttkori tanulás támogatásához. SZTE-JGYPK. Szeged; Henczi Lajos (2009): A felnőttek tanításának-tanulásának elmélete és gyakorlata. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
4. Farkas Éva (2014): Ahogy tanítunk: képzési formák és képzési módszerek 107–108. old. In. Bertalan Tamás szerk. (2014) 96–110. old.
5. A tréningekkel kapcsolatban alapműnek tartjuk Rudas János (1997): Delfi örökösei. Önismereti csoportok. Elmélet, módszer, gyakorlatok. Gondolat-Kairosz. Budapest.
6. Lásd az 1-es lábjegyzetet!
7. Bakacsi Gyula et al. (2000) 299. old.
8. Berde Csaba–Dajnoki Krisztina szerk. (2007) 179. old.
9. Kiss Pál István (1994) 31. old.
10. Klein Sándor (1998): Munkapszichológia. 1. kötet. SHL Könyvek. Budapest.
11. Bakacsi et al. (2000) 288. old.
12. A témakörben alapvető műnek tekintjük Barabási Albert László (2013): Behálózva. A hálózatok új tudománya. Helikon Kiadó. Budapest.
13. Nemeskéri Gy.–Pataki Cs. (2007) 290. old.
14. Gyökér Irén (1999) 161. old.
15. A szóba jöhető képzési célokról lásd Gyökér Irén (1999) 157. old.; Erdélyi Evely (2008): Emberi erőforrások fejlesztése. 209–210. old. In. Gulyás László szerk. (2008) 207–221. old.; McKenna, E.–Beech, N. (1998) 189–191. old.
16. Karoliny Mártonné–Farkas Ferenc–Poór József–László Gyula (2003) 297. old.
17. Felvégi Emese (2005): Távoktatás, e-learning és nyitott oktatás Anglia, az Egyesült Államok, Finnország, Németország, Svédország oktatási rendszerében. Új Pedagógia Szemle 2005/december.
18. Hain Ferenc–Hutter Ottó–Kugler Judit (2005): Az elektronikus eszközökkel támogatott tanulás (e-learning) mint lehetőség. Világosság 2005/2–3. szám 3–23. old.
19. Hain Ferenc–Hutter Ottó–Kugler Judit (2005) 5. old.
20. A hat nagy kérdés összeállításához kiindulási pontként az alábbi szakirodalmat használtuk: Poór József (2009) 279. pp. 48. táblázat. De Poór József 5 kérdéséből kettő kérdést („Mikor?”, illetve „Hol?” kivettünk, és kettő újat írtunk helyette („Kivel”, illetve „Mennyi idő alatt?), továbbá egy hatodik kérdéssel (Mennyibe kerül?) kiegészítettük a kérdéssort, illetve a kis kérdéseket több esetben átírtuk, kiegészítettük.
21. Ezekről bővebben lásd Erdélyi Evelyn (2008) 211–212. old.
22. Keczer Gabriella (2014/a): Üzleti ismeretek szak- és felnőttképzőknek. SZTE-JGYPK. Szeged. 96. old.; Keczer Gabriella (2014/b): Fundamentals of business for professionals of vocational training and adult education. SZTE-JGYPK. Szeged. 83. old.

23. Zsoldos Marianna (2004): Személyzetfejlesztés. 391. old. In. Tóthné Sikora Gizella szerk. (2004): Humán erőforrások gazdaságtana. Bíbor Kiadó. Miskolc. 370–398. old.; Nemeskéri Gy.–Pataki Cs. (2007) 278–279. old.
24. Ennél a kérdésnél elsősorban a fogyatékos, illetve megváltozott munkavállalók képzésére gondolunk elsősorban. Erről a kérdéskörről lásd Dajnoki Krisztina munkásságát: Dajnoki K.–Vörös P.–Bodor M. (2010): Fejlesztési lehetőségek az esélyegyenlőségi emberi erőforrás-menedzsmentben – integrált kontra szegregált oktatás. 50 éves a felsőfokú tanítóképzés – A jubileumi konferencia előadásai. Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, Kaposvár. 371–380. old.; Dajnoki Krisztina (2013): HR fejlesztés sajátosságai az esélyegyenlőségi emberi erőforrás menedzsmentben. Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei folyóirat 2013/4. (V. évfolyam 1. szám No. 12. A-sorozat 4.), Szeged. 103–108. old.; Dajnoki Krisztina (2014/a): Fogyatékos munkaerő beillesztésének sajátosságai, különös tekintettel az érzékenyítő tréningekre. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei folyóirat 2014/1–2. (VI. évfolyam 1–2. szám No. 14–15.) Szeged. 157–167. old.; Dajnoki Krisztina (2014/b): Helyet mindenkinek! Fogyatékos, illetve megváltozott munkavállalók HR sajátosságainak feltárása az Észak-alföldi Régióban. Közép-Európai Monográfiák 12. Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged.
25. Zsoldos Marianna (2004) 391–392. pp; Nemeskéri Gy.–Pataki Cs. (2007) 278–279. old.
26. A magyar felnőttképzési piac szereplőiről áttekintő képet kaphatunk az alábbi könyvből; Farkas Éva et. al. (2012): Az akkreditált felnőttképzési intézmények működési jellemzői. Kutatási jelentés. Szegedi Tudományegyetem-JGYPK. Szeged.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bakacsi Gyula et al. (1999): Stratégiai emberi erőforrás menedzsment. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest.

Barabási Albert László (2013): Behálózva. A hálózatok új tudománya. Helikon Kiadó. Budapest.

Berde Csaba–Dajnoki Krisztina szerk. (2007): Esély egyenlőségi emberi erőforrás menedzsment. Debreceni Campus Kht. Debrecen.

Berde Csaba–Hajós László szerk. (2008): Emberi erőforrás gazdálkodás. Szaktudás Kiadó Ház. Budapest.

Bertalan Tamás et al. (2014): Felnőttképzésről képzőknek. Változások és értékek. euGenius Szakkiadó. Budapest.

Bokor Attila et al. (2007): Emberi erőforrás menedzsment HR-szerepek, rendszerek – Új tendenciák – Vállalati példák. Aula: Budapesti Corvinus Egyetem. Budapest.

Dajnoki Krisztina–Vörös P.–Bodor M. (2010): Fejlesztési lehetőségek az esélyegyenlőségi emberi erőforrás-menedzsmentben – integrált kontra szegregált oktatás. 50 éves a felsőfokú tanítóképzés – A jubileumi konferencia előadásai. Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar. Kaposvár. 371–380. pp.

Dajnoki Krisztina (2013): HR fejlesztés sajátosságai az esélyegyenlőségi emberi erőforrás menedzsmentben. Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei folyóirat 2013/4. (V. évfolyam 1. szám No. 12. A-sorozat 4.), Szeged. 103–108. pp.

Dajnoki Krisztina (2014/a): Fogyatékos munkaerő beillesztésének sajátosságai, különös tekintettel az érzékenyítő tréningekre. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei folyóirat 2014/1–2. (VI. évfolyam 1–2. szám No. 14–15.) Szeged. 157–167. pp.

Dajnoki Krisztina (2014/b): Helyet mindenkinek! Fogyatékos, illetve megváltozott munkavállalók HR sajátosságainak feltárása az Észak-alföldi Régióban. Közép-Európai Monográfiák 12. Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged.

Dina Miletta (2013): Útkereszteződés. Hatékony módszerek a felnőttkori tanulás támogatásához. SZTE-JGYPK. Szeged.

Erdélyi Evelyn (2008): Emberi erőforrások fejlesztése. In. Gulyás László szerk. (2008): A humán erőforrás menedzsment alapjai. JATEPress-Szegedi Egyetemi Kiadó. Szeged. 207–222. pp.

Farkas Éva (2014): Ahogy tanítunk: képzési formák és képzési módszerek 107–108. old. In. Bertalan Tamás szerk. (2014) 96–110. old.

Farkas Éva et. al. (2012): Az akkreditált felnőttképzési intézmények működési jellemzői. Kutatási jelentés. Szegedi Tudományegyetem-JGYPK. Szeged.
Fehér János (2011): Emberi erőforrás menedzsment rendszerek és módszerek. Szent István Egyetemi Kiadó. Gödöllő.
Felvégi Emese (2005): Távoktatás, e-learning és nyitott oktatás Anglia, az Egyesült Államok, Finnország, Németország, Svédország oktatási rendszerében. Új Pedagógia Szemle 2005/december.
Gulyás László szerk. (2008): A humán erőforrás menedzsment alapjai. JATEPress-Szegedi Egyetemi Kiadó. Szeged.
Gyökér Irén (1999): Humánerőforrás menedzsment. Műszaki Könyvkiadó-Magyar Minőség Társaság. Budapest.
Hain Ferenc–Hutter Ottó–Kugler Judit (2005): Az elektronikus eszközökkel támogatott tanulás (e-learning) mint lehetőség. Világosság 2005/2–3. szám 3–23. old.
Henczi Lajos (2009): A felnőttek tanításának-tanulásának elmélete és gyakorlata. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
Karoliny Mártonné–Farkas Ferenc–Poór József–László Gyula (2003): Emberi erőforrás menedzsment kézikönyv. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó. Budapest
Keczer Gabriella (2014/a): Üzleti ismeretek szak- és felnőttképzőknek. SZTE-JGYPK. Szeged.
Keczer Gabriella (2014/b): Fundamentals of business for professionals of vocational training and adult education. SZTE-JGYPK. Szeged.
Kiss Pál István (1994): Humánerőforrás menedzsment I–II. kötet. Emberi Erőforrások Fejlesztése Alapítvány. Gödöllő.
Klein Sándor (1998): Munkapszichológia. 1. kötet. SHL Könyvek. Budapest.
Koltai Dénes (2001): A felnőttképzés elméleti, gazdasági és területi problémái, Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézet. Pécs.
Kürtösi Zsófia–Vilmányi Márton (2008): Kürtösi Zsófia–Vilmányi Márton (2008): Humán erőforrások 1. JATEPress. Szeged
Lévai Zoltán–Bauer János (2003): A személyügyi tevékenység gyakorlata. Szókratész Külgazdasági Akadémia. Budapest.
Marosi M. (1985): Japán vállalatok vezetése és szervezése. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest.
McKenna, E.–Beech, N. (1998): Emberi erőforrás menedzsment. Panem Kiadó. Budapest.
Nemeskéri Gy.–Pataki Cs. (2007): A HR gyakorlata. Ergofit Kft. Budapest.
Pálinkás Jenő–Vámosi Zoltán (2002): Emberi erőforrás menedzsment. LSI Oktatási Központ. Budapest.
Poór József (2009): Nemzetközi emberi erőforrás menedzsment. Complex Kiadó. Budapest.
Poór József, Karoliny Mártonné, Berde Csaba, Takács Sándor szerk. (2012): Átalakuló emberi erőforrás menedzsment. Complex Kiadó Kft. Budapest.
Roóz József (2006): Az emberi erőforrás menedzsment alapjai. Budapesti Gazdasági Főiskola. Budapest.
Rozgonyi Tamás (2000): Fejezetek a humán erőforrás menedzsment témaköreiből. Budapesti Gazdasági Főiskola. Budapest.
Rudas János (1997): Delfi örökösei. Önismereti csoportok. Elmélet, módszer, gyakorlatok. Gondolat-Kairosz. Budapest.
Tóth-Bordásné Marosi Ildikó–Bencsik Andrea szerk. (2011): Emberi erőforrás-menedzsment: Universitas-Győr Nonprofit Kft. Győr.
Tóthné Sikora Gizella szerk. (2004): Humán erőforrások gazdaságtana. Bíbor Kiadó. Miskolc.
Vámosi Zoltán (2004): Emberi erőforrás menedzsment. LSI Oktatási Központ. Budapest.
Vámosi Zoltán (2011): Képzés, tudás, munka. A magyar szak- és felnőttképzés rendszer szerepe és funkciója a társadalmi-gazdasági térben. Új Mandátum Könyvkiadó. Budapest.
Zsoldos Marianna (2004): Személyzetfejlesztés. In. Tóthné Sikora Gizella szerk. (2004): Humán erőforrások gazdaságtana. Bíbor Kiadó. Miskolc. 370–398. pp.

KAPOSI ZOLTÁN (SZERK.):
Nagykanizsa városi monográfia III. (1850–1945)
Nagykanizsa, 2014.

A monográfia 807 oldalas, nyomdailag szép kivitelezésű munka. Fényes, időtálló papírra nyomtatták. 228 képet és számtalan táblázatot tartalmaz. A kiadó Nagykanizsa Megyei Jogú Város Önkormányzata, helyben nyomtatták és a terjesztést is a város vállalta. A képeket Hohl Zoltán, a nagykanizsai Thúry György Múzeum munkatársa készítette, a nyomdai előkészítést Törökné Mihályfi Izabella végezte.

A Nagykanizsa monográfia húsz éves múltra tekint vissza. Az 1850 és 1945 közötti III. kötete, 2006-tól közel hét és féléves munka eredménye. A kutatási program-vezetője Kaposi Zoltán, a kutatási programvezető-helyettese Kunics Zsuzsa volt. A szükséges költségeket Nagykanizsa város önkormányzata biztosította, ezt a megoldást jó szívvel ajánlhatjuk más városok önkormányzatának is.

A monográfiát gondos és példamutató feltárás előzte meg. A Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára munkatársai két év alatt feltárták és kivonatolták, regisztrálták a Nagykanizsára vonatkozó levéltári iratokat. Nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár digitalizálta a nagykanizsai lapokat és kereső adatbázist készített hozzá. Ennek is köszönhető, hogy a monográfia szerzői nagy számban tudták idézni a levéltári iratokat és a Zala-Somogyi Közlöny (1862–1873), a Zalai Közlöny (1874–1945), a Zala (1876–1922) és a Nagykanizsa (1906–1909) c. lap írásait.

Az 1850 és 1945 közötti időszak a kapitalizmus, a magángazdaság, az önkormányzatiság, a polgári társadalom és a polgári kultúra kora. Az ekkor kialakult vagy megerősödött intézmények, emelt épületek máig éreztetik hatásukat. Ami a kötetben lévő 13 szerző 16 tanulmányában közös, az a polgárosodás ténye. A szerzők nem számítanak kezdő kutatónak, hiszen korábban már foglalkoztak a város történetével, illetve a szakterületük alapos ismerői. A 13 szerző munkájának összehangolása, a fejezetek arányosítása, egyáltalán a szöveg gondozása nem mindennapi terhet róhatott a szerkesztőre.

Rábavölgyi Attila Nagykanizsa népességtörténeti változásait tekintette át. A tanulmány egyik alcíme:„Európai és magyarországi kitekintés”. Jól jelzi, hogy a szerző, hasonlóan a monográfia többi szerzőjéhez, nem elszigetelten kívánja vizsgálni Nagykanizsa történetét. Nagykanizsa fejlődését jól mutatja, hogy 1850–1910 között a népesség több mint két és félszeresére, 9543 főről 26 524 főre növekedett. A két világháború között a lakosság létszáma harmincezer fő körül stagnált.

Paksy Zoltán Nagykanizsa politikai életét dolgozta fel. Nem volt könnyű dolga a szerzőnek, hiszen politikailag olyan kényes témákról kellett harag és elfogultság nélkül írni, mint a munkássztrájkok, első világháború, 1918–1919, Tanácsköztársaság, nyilasok, antiszemitizmus, holocaust.

A kötet szerkesztője, Kaposi Zoltán három tanulmányt jegyzett. Nem szorul magyarázatra, hogy a kötet leghosszabb tanulmánya Nagykanizsa gazdaságáról szól, hiszen az 1850 utáni száz év alatt történtek a legfontosabb változások. A mintegy 31 ezer holdas Batthyány-uradalom földjeinek kétharmada a városé, illetve lett. A városi birtokszerkezet alakulását a szétaprózódás és a birtokkoncentráció egyaránt jellemezte. A mezőgazdaságnak a városok életében régen eleve nagyobb szerepe volt, mint ma. A szőlőbirtoklás Pécshez és Kaposvárhoz hasonlóan hozzátartozott a polgári életmódhoz. 20–25 km-es körzetben a szőlőket mintegy 70%-ban a nagykanizsai polgárok művelték.

A dualizmus soha nem látott aranykornak számított Nagykanizsa gazdasága számára. Látványosan fejlődött a kis- és nagyipar, a kereskedelem, a hitelélet és a közlekedés. Nagykanizsa kedvező közlekedés-földrajzi adottságokkal bírt. Nagykanizsán öt országos út

futott össze, a Buda, Bécs, Zágráb, Eszék és a tengerpart felé vezető utak. 1860-tól kezdve Nagykanizsa fontos vasúti csomóponttá vált. A Déli Vasút révén elérhetővé vált a Dunántúl, Ausztria, Észak-Olaszország és a tengerpart. A kedvező vasúti összeköttetés miatt Nagykanizsa az állatkereskedelem egyik dunántúli központja lett. Nagykanizsán több pénzintézet alakult, mint Pécsett. Mai kifejezéssel élve Nagykanizsa közel került Európához.

A dualizmus kori gazdasági fejlődéshez hozzátartozott a vallási tolerancia is, hiszen a második legnépesebb felekezet, a zsidóság Nagykanizsán az iparban, a kereskedelemben és a pénzügyi életben felülreprezentált volt. Trianon miatt döntő negatív gazdasági változások következtek be. Az új határok meghúzásával elveszett a felvevőpiac mintegy 70%-a, leszűkült a belső piac, felerősödött az antiszemitizmus.

Szerencsésnek mondható, hogy Nagykanizsa gazdasági fejlődése és a gazdaság másik ága, a városgazdálkodás, illetve városirányítás tanulmány is a szerkesztő tollából született meg. Ebben a korban a városokat máshogy finanszírozták, mint ma. A városnak a vagyonából és a polgáraitól beszedett illetékekből, pótadóból kellett eltartani önmagát. Nagykanizsa rendezett tanácsú városként fejlett önkormányzattal rendelkezett, de a megye hatósága alá tartozott. A megyeszékhelyi rangért rivalizált ugyan Zalaegerszeggel, de ennek igazából nem volt realitása.

A városigazgatás első korszakát a vasútépítés határozta meg, annak kellett megteremteni a feltételeit és háttér bázisát. A városigazgatás második korszakában különböző intézményeket telepítettek le Nagykanizsán, illetve a városi hivatalokat bővítették. A városigazgatás harmadik korszakát a gyáripar kiépülése határozta meg, amely az 1892-es évet követő két évtizedre tehető. A századfordulón erősödött meg az az elképzelés, hogy a város maga vállalkozzék, mert a város tulajdonában lévő közművek, vállalkozások nagyobb jövedelmet eredményeznek, mintha azt bérbe adnák. A két világháború közötti nehézségek megoldásai pedig a mai közigazgatás számára is tanulságosak lehetnek.

Az oktatás változásai Nagykanizsán c. tanulmány szintén a szerkesztő munkája. Nagykanizsa iskolaváros, amely közel 250 esztendős gimnáziummal büszkélkedhet. Az 1850 utáni népességnövekedés miatt szűk lett az iskolai kapacitás. A dualizmus iskolaügyét az elemi és polgári iskolák építése, az iparos- és kereskedelmi tanonciskola, felsőkereskedelmi iskola létesítése jellemezte. A nyitott szellemiségű piarista főgimnáziumnak nagyobb volt a vonzereje, mint a bonyhádi, keszthelyi, csurgói, zalaegerszegi gimnáziumoknak. Az iskolaügy kapcsán is hangsúlyozható, hogy Nagykanizsa viszonylag toleráns város volt, ahol a keresztények és zsidók békében éltek egymással. A két világháború között a gazdasági nehézségeket többek között az iskolavárosi funkció erősödése ellensúlyozta.

Kunics Zsuzsa Nagykanizsa településszerkezetének és városképének változásai c. tanulmánya a kötet második legterjedelmesebb munkája. Személyében találkozik a történész-muzeológus szakember és a mindent ismerő helytörténész. Ő az, aki minden egyes fontosabb nagykanizsai épületről részletesen tud írni. Az építkezések színvonalát jól jellemzi, hogy sok esetben bécsi építészeket kértek fel a tervezésre.

Molnár Ágnes Kiskanizsa gazdálkodása, társadalma és kultúrája c. tanulmánya Kiskanizsa, a „városba oltott falu” életét dolgozta fel. A kiskanizsai szántóföldi zöldségtermelés érdekes színfoltja volt hazánk mezőgazdaságának. A piacorientált távolsági kereskedelmet folytató, örökös szerzési vágyú kiskanizsiakat a „sáska” csúfnévvel illették. A törpebirtokosokat kényszer vitte rá a zöldségtermelésre. A belterjes, intenzív mezőgazdálkodás során a piacra főként vöröshagymát, lilahagymát, káposztát, burgonyát és paradicsomot vittek. A kiskanizsai „sáskák” Szombathelyre, Pécsre, Székesfehérvárra és Budapestre is szállítottak zöldséget. Joggal nevezték Kiskanizsát a Dunántúl „Makó”-jának. A „nyári partéká”-t, a szállításra alkalmatlan zöldségeket, növény- és virágpalántát pedig helyben értékesítették. A tanulmányban a paraszti társadalom részletekbe menő néprajzi leírását olvashatjuk.

Németh József Irodalom, sajtó és könyvkultúra Nagykanizsán c. tanulmánya szerint a nagykanizsai irodalom helyi jelentőségű volt, és a nagykanizsai írók nem kerültek be az irodalmi lexikonokba. 1950-ig viszont virágzó sajtója volt a városnak, amely ma is alapvető forrásul szolgál.

Kostyál László Nagykanizsa képzőművészete a kapitalizmus időszakában c. tanulmánya a kanizsai festők munkásságát dolgozza fel.

Nagykanizsa alapvetően katolikus város volt, ezért Kéringer Mária Nagykanizsa egyháztörténete 1850–1945 között c. tanulmánya főként a római katolikus egyház történetével foglakozik, a többi felekezetet (református, evangélikus, izraelita, görögkeleti) röviden érinti.

Bősze Sándor levéltárigazgató az Egyesületek Nagykanizsán c. tanulmányában a polgárosodásnak ezt a szeletét foglalta írásba. Igaz, hogy Nagykanizsán a dualizmusban több egyesület alakult, mint a megyeszékhely Zalaegerszegen. A nagykanizsai látványos gazdasági fejlődést valamilyen okból mégsem követte az egyesületi élet hasonló mértékű pezsgése.

A monográfiát megbízható és adatokban gazdag helytörténeti munkák zárják. Horváth György Nagykanizsa sportéletének fejlődését c. tanulmánya a polgárosodás egyik kísérőjelenségét, a sportot mutatja be. A városban a lakosságához képest intenzív volt a kanizsai sportélet, sőt néhány sportágban kimagasló, olimpiai eredmények születtek.

A Nagykanizsához csatolt falvak történetét három szerző dolgozta fel. Gőcze Rezső: Palin és Korpavár története a polgárosodás korszakában, Czupi Gyula–Kardos Ferenc: Miklósfa története 1850-1945 között, Kardos Ferenc: Bagola, Sánc, Kis- és Nagyfakos története (1848–1945) és Bajcsa története 1849 és 1945 között című tanulmánya visszavisz bennünket a falvak világához. A szerzők itt is együtt vizsgálják a település és az itt lévő, vagy azt határoló uradalmak történetét. A palini uradalmat a belga királyi család vásárolta meg, majd 1889-ben eladták. Az egykori uradalmon gyakran váltakozó középbirtokos tulajdonosok osztoztak. Az 1890-es évektől a „hintónjáró világ" lett a meghatározó. Kastélyokat, majorokat, gazdasági épületeket és cselédlakásokat emeltek. Az uradalmak köré csoportosultak az urak: az értelmiség és a tehetősebbek. Korpaváron nem volt közép- és nagybirtok, a paraszti kisüzem volt a meghatározó. Miklósfát 1948-ban csatolták Zala megyéhez, addig Somogy megyéhez tartozott. A Szentmiklósi uradalom 1895-ben a település területének 64 %-át foglalta el, ezért a községben jelentős számú béres, szolgáló és cseléd élt. A két világháború között 200 fős cselédségről beszélhetünk. Bagolasáncon ugyancsak a Szentmiklósi uradalom volt a meghatározó. 1925-ben a nagybirtokosok és nagybérlők a falu határának 61 %-án gazdálkodtak. A polgári korban nagykanizsaihoz hasonló tendencia érvényesült, a nagybirtok területe fokozatosan fogyott, a kisbirtokok száma szaporodott és a nagyságuk nőtt. A bajcsai határ nagy része a Batthyány-hitbizományhoz tartozott. A kis település szegénynek volt mondható.

A monográfia külön értéke hogy, a Nagykanizsához csatolt falusi településekre nem úgy tekint, mint a város jelentéktelen külső kerületeire, hanem érdemben foglalkozik velük. A szerzők a települések történetét a kezdetektől dolgozták fel, és nemcsak a városhoz történő csatolásuktól kezdve. Kiemelhető még a monográfia őszinte hangneme. A szerzők bátran szólnak a kényes kérdésekről, úgymint szegénység, megoldatlan földkérdés, zsidóság és antiszemitizmus, holocaust, kényszerpálya, nagypolitika betüremkedése a város életébe stb.

A monográfiát a felhasznált irodalom- és forrásjegyzék, képjegyzék és névmutató zárja. A felhasznált irodalom jegyzéke 550 kiadványt ölel fel. Ez egyrészt azt igazolja, hogy a zalai, nagykanizsai helytörténeti irodalom mind mennyiségét, mind színvonalát tekintve az első vonalba tartozik. Másrészt a szerzők széles körű szakirodalmi ismeretéről és felhasz-

nálásáról tanúskodik. A névmutató közel kétezer nevet tartalmaz. A monográfia így a családtörténeti kutatók számára is hasznos lehet, hiszen a névmutató alapján minden nagykanizsai megtalálhatja családját vagy ismerősét. A rendkívül részletes építészettörténeti fejezetben a város belső területén lakó nagy valószínűséggel fellelheti lakóhelyét is.

A nagykanizsai városi monográfia a város első tudományos igénnyel megírt monográfiája. Az előszó szerint mindenkinek szól, a szakembereknek és a tájékozódni kívánó olvasóknak egyaránt. Ezt a kettős célközönséget jól szolgálja, hogy a monográfia sokszerzős alkotás. A szerzők között van hivatásos történész, néprajzos, egyetemi oktató, levéltáros, könyvtáros, muzeológus és jól felkészült pedagógus, helytörténész. A változatos szerzői gárda biztosítja, hogy az országos és nemzetközi kitekintés, valamint a helyi sajátosságok egyaránt érvényesüljenek a monográfiában. Az országos és helyi események, történések ötvözése nagyon nehéz feladat, hiszen a nagy ívű történészi munkák gyakran nem ismerik a helyi viszonyokat és jellegzetességeket, a helytörténeti feldolgozások pedig gyakran nincsenek tisztában a tágabb környezetükkel.

A sokszerzős tematikus fejezeteknek magától értetődően vannak hátrányai is. A monográfiának többek között nincs önálló tanulmánya a társadalomtörténetről, az egészségügyről és a szociális intézményekről, illetve a zenéről és a moziról. Bizonyos témák több fejezetből ismerhetők meg, pl. az iskolák, egyházak egyaránt megtalálhatók az oktatási és egyháztörténeti, illetve építészeti fejezetnél. Konkrét információk keresése esetén leghelyesebb, ha az olvasó azt több szóba jöhető fejezetnél megnézi. A keresést megkönnyíti, hogy a tanulmányok a szigorú időrendet követik. A tájékozódást az is segíti, hogy a tanulmányok általában részletesen tagoltak, fejezet-, alfejezet-, szakaszcímekkel ellátottak. Kár, hogy a tartalomjegyzék kizárólag a tanulmányok címét tartalmazza, a részegységek címét nem. A monográfiát használhatják a történészek, alkalmas más városokkal történő összehasonlításra. A monográfia használható az oktatásban, a lokálpatriotizmus elmélyítésére. A monográfiát haszonnal forgathatja minden érdeklődő nagykanizsai polgár, aki kíváncsi városa múltjára.

Végezetül adjuk át a szót a szerkesztőnek, hiszen nála senki sem tudja hitelesebben jellemezni a monográfiát: „Egy városmonográfia soha nem lehet »teljes«. Aki valaha írt és olvasott hasonló jellegű munkákat, tudhatja, hogy a kötetben szereplő különböző témák mind olyanok, amelyekről önmagukban is külön könyveket lehetne írni. Egy szintetizáló monográfiának pontosan az a célja (s így volt ez a korábbi kötetek kapcsán is), hogy a város történetének egy meghatározott korszakára vonatkozóan összegyűjtse és rendszerezze az addigi ismereteket, s a lehetőségekhez képest új információkkal, kutatási eredményekkel egészítse azt ki. Azzal is tisztában vagyunk, hogy számos egyéb szakmai jellegű fejezettel lehetett volna még bővíteni a kötetet, viszont a véges erőforrások, a kutatói kapacitások stb. nyilván határt szabtak a szárnyaló szerkesztői fantáziának."

A monográfiát végig olvasó recenzens végül szeretné megosztani személyes benyomását a nyájas olvasóval. 807 oldalt végig olvasni első pillanatban ijesztőnek tűnik. Ennek ellenére állítom, hogy a monográfia izgalmas és élvezetes olvasmány, távolról sem száraz és unalmas. Ennek nemcsak az olvasmányos stílus az oka, hanem az is, hogy a szerzők Nagykanizsát beágyazzák, illetve összehasonlítják más megyei, városi, országos, esetleg nemzetközi településekkel, tendenciákkal, illetve elmélyedtek Nagykanizsa és Kiskanizsa egyedi és sajátos vonásaiban.

Nagy Imre Gábor